Universidad de Deusto
Biblioteca

D THOMAE

PRIMA

SEGUNDA

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI

IN LIBRVM BEATI DIONYSII, DE DIVINIS nominibus Pia, & erudita explanatio, Theologiæ, ſacræq; ſcripturæ ſtudioſis vtiliſsima.

CVI NVNC RECENS EST ADDITVS RERVM ET ſententiarum memorabilium præcipuus INDEX *ordine alphabetico digeſtus.*

AVGVSTAE TAVRINORVM,
Apud hæredes Nicolai Beuilaquæ. 1581.

Universidad de Deusto
Biblioteca

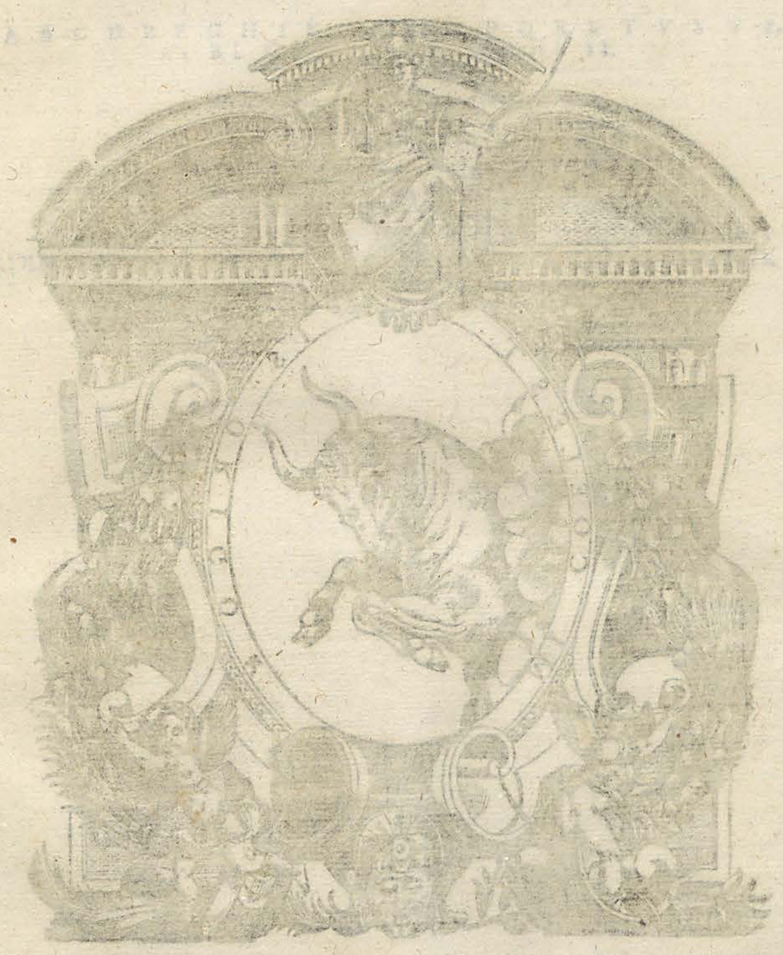

DIVI THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI,

In librum beati Dionysij de Diuinis nominibus Expositio.

Hęc sunt quæ in sermone de Diuinis Nominibus continentur capitula.

Quæ sermonis intentio, & quæ de diuinis nominibus traditio Cap. 1.
De vnita, & discreta theologia, & quæ est diuina vnitio, & discretio. Cap. 2.
Quæ orationis virtus, de beato Ierotheo, & de reuerentia, & tractatu theologico. Cap. 3.
De bono, lumine, & pulchro, amore, extasi, & zelo, & quòd malum neque existens, neque ex existente, neque in existentibus est. Cap. 4.
De existente in quo, & de exemplis. Cap. 5.
De Vita. Cap. 6.
De sapientia, mente, ratione, veritate, & fide. Cap. 7.
De virtute, iustitia, saluatione, liberatione, in quo, & de inæqualitate. Cap. 8.
De paruo, magno, eodem, altero, simili, dissimili, statione, sessione, motu, æqualitate. Cap. 9.
De omnipotente vetere dierum, in quo & de æuo, & de tempore. Cap. 10.
De pace, & quid vult per se esse, quæ per se uita, quæ per se virtus, & quæ ita dicuntur. Cap. 11.
De sancto sanctorum, rege Regum, Domino Dominorum, Deo Deorum. Cap. 12.
De perfecto, & uno. Cap. 13.

AD INTELLECTVM librorum beati Dionysij considerandum est, q̃ ea quæ de Deo in sacris scripturis dicuntur, artificialiter quadrifariam diuisit. Nam in libro quodã qui apud nos non habetur, qui inscribitur de diuinis ypotiposibus. i. characteribus, ea de Deo tradidit quæ ad vnitatem diuinę essentię, & distinctione personarum pertinẽt. Cuius vnitatis, & distinctionis sufficiens similitudo in rebus creatis non inuenitur, sed hoc mysterium omnem naturalis rationis facultatem excedit. Quæ vero dicuntur de Deo in scripturis, quarum aliqua similitudo in creaturis inuenitur, dupliciter se habent. Nam huiusmodi similitudo in quibusdam quidem attenditur secundum aliquid quod a Deo in creaturas deriuatur. Sicut a primo bono sunt omnia bona, & a primo viuo sunt omnia viuẽtia, & sic de alijs similibus. Et talia pertractat Dionysius in libro de diuinis nominibus, quẽ præ manibus habemus. In quibusdam vero similitudo attenditur secundũ aliquid a creaturis in Deum translatum. Sicut Deus dicitur leo, petra, sol, vel aliquid huiusmodi: sic. n. Deus simbolice, vel metaphorice nominatur. Et de huiusmodi tractauit Dionysius in quodam suo libro, quem de simbolica theologia intitulauit. Sed quia omnis similitudo creatura ad Deum deficiens est, & hoc ipsum quod Deus est, omne id quod in creaturis inuenitur, excedit, quicquid in creaturis a nobis cognoscitur, a Deo remouetur, secundũ q̃ in creaturis est, vt sic post omne illud quod intellectus noster ex creaturis manuductus de Deo concipere potest, hoc ipsum quod Deus est remaneat occultum, & ignotum. Non solum. n. Deus nõ est lapis aut sol, qualia sensu apprehenduntur, sed nec est talis vita, aut essentia qualis ab intellectu nostro concipi potest, & sic hoc ipsum quod Deus est cũ excedat omne illud, quod a nobis apprehenditur, nobis remanet ignotum. De huiusmodi autem remotionibus quibus Deus remanet nobis ignotus, & occultus fecit alium librum quem intitulauit de mystica. i. occulta theologia. ¶ Est autem considerandum q̃ beatus Dionysius in omnibus libris suis obscuro vtitur stilo. Quod quidem non ex imperitia fecit, sed ex industria, vt sacra, & diuina dogmata ab irrisione infidelium occultaret. Accidit etiam difficultas in prædictis libris ex multis. Primo quidem quia plerunque vtitur stilo, & modo loquendi quo vtebantur platonici, qui apud modernos est inconsuetus. Platonici enim omnia composita, vel materialia volẽtes reducere in principia simplicia, & abstracta, posuerunt species rerum separatas, dicentes quòd est homo extra materiam, & similiter equus, & sic de alijs speciebus naturalium rerum. Dicebant ergo quòd hic homo singularis sensibilis non est hoc ipsum quod est homo, sed dicitur homo participatione illius hominis separati. Vnde in hoc homine sensibili inuenitur aliquid quod non pertinet ad speciẽ humanitatis, sicut materia indiuidualis, & alia huiusmodi. Sed in homine separato nihil est nisi quod ad speciem humanitatis pertinet. Vnde hominem separatum appellauit per se hominẽ, propter hoc quòd nihil habet nisi quod est humanitatis, & principaliter hominem inquantum humanitas ad homines sensibiles deriuatur ab homine separato per modum participationis. Sic etiam dici potest quòd homo separatus sic super homines, & quòd homo separatus sic humanitas omnium hominum sensibilium inquantum natura humana pure competit homini separato, & ab eo in homines sensibiles deriuatur. Nec solum huiusmodi abstractione Platonici considerabant circa ultimas species rerum naturalium, sed etiam circa maxime communia, quę sunt, bonũ, vnum & ens. Ponebant enim unum primum, quod est ipsa essentia bonitatis, & unitatis & esse, quod dicimus Deum, & quòd omnia alia dicuntur bona, vel vna, vel entia per deriuationem ab illo primo. Vnde illud primum nominabant ipsum bonum, uel per se bonũ, uel principale bonum, uel superbonum, vel etiam bonitatem omniũ bonorum, seu etiam bonitatem, aut essentiam, & substantiam, eo modo quo de homine separato expositum est. ¶ Hæc igitur Platonicorum ratio fidei non consonat, nec ueritati, quantum ad hoc quòd continet de speciebus naturalibus separatis, sed quantum ad id quod dicebant de primo rerum principio, verissima est eorum opinio, & fidei christianæ consona. Vnde Dionysius Deum nominat quandoque ipsum quidem bonum, aut superbonum, aut principale bonum, aut bonitatem omnis boni. Et similiter nominat ipsum supersubstantiam, supersubstantiam, & ipsam deitatem chearchicam, ideſt principalem deitatem, quia etiam in quibusdam creaturis recipitur nomen deitatis secundum quandam participationem. ¶ Secunda autẽ difficultas accidit in dictis eius quia plerunque rationibus efficacibus utitur ad propositum ostẽdendum, & multoties paucis uerbis, uel etiam uno uerbo eas implicat. ¶ Tertia, quia multoties utitur quadam multiplicatione verborum, quæ licet superflua uideantur, tamen diligenter considerantibus magnam sententiæ profunditatem continere inueniuntur.

SVPER CAPVT PRIMVM
LECTIO PRIMA.

IN Hoc igitur libro, qui de diuinis nominibus inscribitur, more eorum qui artificiose scientias tradiderunt, primo præmittit quædam necessaria ad sequentem cõsiderationem. Secundo incipit prosequi principale intẽtum, in 3.ca. quod incipit. ibi. [Et primam si videt &c.] Circa primũ duo facit. Primo ostendit rõnem diuinorum nominum. Secundo ostendit q̃ noĩa, de quibus in hoc libro tractatur, sunt cõia tot trinitati, & hoc secundo ca. quod incipit. ibi. [Thearchicam totã essentiã.] Circa primũ duo facit. Primo cõtinuat se ad precedentem librum, vbi alloquens beatum Thimotheum dicit, q̃ [post theos ypotiposes]. i. diuinas distinctiones quibus personæ in trinitate ad inuicem distinguuntur, transibit [ad relationẽ]. i. manifestationẽ [diuinorũ nominum] ẽm suam possibilitatẽ. Perfecte. n. ea exponere supra hominẽ esse vt. Secundo. ibi. [Esto aũt & nunc &c. incipit prætermittere quædam necessaria ad se quens opus. Præmittit autem duo. Primo quidẽ modũ p̃cedendi in hoc opere, hoc. n. necessariũ est præscire in qualibet doctrina. Secundo ostendit rõnem diuinorum nosum, de quibus in hoc libro intẽdit. ibi. [Has sequentes thearchicas.] Et hæc duo satis exprimunt in titulo huius capituli, qui hic habet, [Quæ sermonis intentio,] qm̃ ad primum, [& quæ de diuinis noibus traditio,] quantũ ad secundum. Circa primum duo facit. Primo ostendit ex quibus p̃ceden dum sit in hoc opere. Secundo quæ sint tradenda. ibi. [Igitur vni, non est audendũ &c. Primo duo facit primo ostdit ex quib. sit p̃cedendum in hoc opere, quia non est innitendũ rõni humanæ, sed reuelationi diuinæ, accipiẽs hoc ab apõlo qui dicit 1. Cor. 2. Non in p̃suasibilib. humanæ sapiẽtiæ verbis, sed in doctrina spũs spũa lib. &c. Et hoc est q̃d dicit. [Esto aũt]. i. sit [&]. i. ẽt [nunc lex eloquiorũ]. i. q̃ in scis scripturis tradit, [prædiffinita]. i. prædeterminata, a nobis, sicut olim fuit ab Apõlo, quæ quidẽ lex est [nos asseuerare,]. i. astruere, vel manifestare, [veritatẽ dictorum de Deo, non in p̃suabilib. humanæ sapientiæ verbis]. i. non innitentes sicut principalib. mediis ad probandũ p̃positum principiis humanæ sapientiæ, quæ ẽm naturalem rõnem p̃cedit, sed in demonstrõne virtutis theologorũ]. i. eorũ qui scriptura canonicam tradiderũt. s. apẽstolorum, & prophet. [virtutis,] dico, [mote a spiritu]. s. sctõ. Innitit. n. in sua doctrina Dionysius auctoritati sacræ scripturæ, q̃ robur hẽt & virtutem, ẽm q̃ apostoli, & propheræ moti sunt ad loquendũ a spiritusancto eis reuelante, & in eis loquẽte. Sc̃do inducit p̃dictæ legis rõnem. ibi. [Sc̃m quam, & ineffabilibus & ignotis, ineffabiliter & ignote coniungimur. Et virtus suæ rõnis talis est. In illis doctrinis principiis humanę sapientiæ inniti possumus in quibus ea traduntur quę hoibus cognoscibilia sunt, & dicibilia, & ab his qui habent doctrinã illã, & cognosci, & dici pñt. Sed in doctrina fidei proponunt quędã homini ignota, & indicibilia, quibus habentes fidẽ inhęret in cognoscẽdo, aut perfecte, verbo explicando, licet certius eis inhęreãt, & altior sit hmõi inhæsio, quã aliqua cognitio naturalis. In doctrina igit fidei nõ possumus inniti principiis humanæ sapientiæ. Et hoc est q̃d dicit. [Sc̃m quã] s. virtutẽ reuelationis p̃cedentis a spũsancto in apõlos, & prophetas, non per fidẽ [coniungimur ineffabilibus, & ignotis] & veritati diuinæ, quæ excedit oẽm humanam locutionẽ & cognitionẽ. Nec fides sic coniungit eis, vt faciat ea ab hoĩe credente cognoscere, & loqui sicut sunt, h oc. n. esset apertæ visionis, sed cõiungit [ineffabiliter & ignote.] Videmus. n. nunc per speculum, vt dr. 1. Cor. 13. Et ne aliquis hanc coniunctionẽ despiceret pp̃ sui imperfectionem, subiungit, [ẽm meliorem vnionẽ nostrę rõnalis, & intellectualis virtutis & operationis]. i. 3. virtutem, & operationem nr̃ę rõnis, & intellectus, vt ponat genitiuus pro ablatiuo, more græcorũ. Altior. n. per fidẽ coniungimur q̃ sunt ea ad quę rõ naturalis pertingit, & certius adhęremus, quãto certior est diuina reuelatio quam humana cognitio. Dicit aũt [rõnalis & intellectualis,] quia eorũ quę naturaliter cognoscimus, quædã per se a nobis cõsiciuntur abs q̃ aliqua inuestigatione, & eorũ proprie est intellectus. Quędã vero cognoscunt per inquisitionẽ, & horum est rõ. Dicit aũt [operationis, & virtutis] quia multa cognoscimus virtute, quę actu nõ speculamur. Deinde cum dicit. [Igitur vni, non est audendũ &c.] ostendit q̃ sunt tradẽda in hac doctrina. Et primo ponit propositum. Sc̃do manifestat ipsum. ibi. [Nã super substantiale &c.] Propositũ aũt concludit ex præmissis. Hoc. n. & in scitijs humanis obseruaf, q̃ principia & cõclusiones sunt ex eodẽ genere. Si igitur principia ex q̃bus p̃cedit hęc doctrina, sunt ea quę per reuelationẽ spiritussancti sunt accepta, & in sacris scripturis hñr, hoc est ergo quod concludit, q̃ nullo modo aliquis dẽt audere [dicere] nec etiã cogitare aliquid de occulta deitate supersubstãtiali,]q̃ est sup oẽm subam, & p̃ hoc est occulta nobis, quib. creatæ subæ sunt, p̃portionatæ ad cognoscẽdũ, & p̃ cõsequẽs ad loquẽdũ [p̃ter ea q̃ nobis diuinit' ex scis eloquijs sunt expressa]. i. [ex primunt p̃ scã eloquia.] Signãter aũt nõ dicit in scis eloquijs, sed [ex scis eloquiis.] Quia q̃cũq; ex his q̃ cõtinẽ nt in sacra scriptura elici pñt non sunt aliena ab hac doctrina, licet ipsa & in sacra nõ continẽt scripta. Deinde e cũ dicit. [Nã supersubstantialẽ &c.] Inducit rõnem ad manifestãdũ p̃positum. Et primo ponit rõnem. Sc̃do probat quidẽ quę in rõne supponit. ibi. [Etenim si aliq̃d cõuenit &c.] Virtus ergo suę rõnis talis est. De eo quod ab aliquo scitur, nullus põt cogitare, vel loqui, nisi quãtũ ab alio manifestatur. Soli autem Deo conuenit perfecte cognoscere seipsum ẽm id q̃d est. Nullus igit põt vere loqui de Deo, vel cogitare nisi q̃m a Deo reuelat. Quę quidẽ diuina reuelatio in scripturis sacris continetur. Et hoc est q̃d dicit, q̃ [conuenit ipsi]. s. Deo soli,] attribuere supersubstantialẽ scientiã ignorantię supersubstantialitatis]. i. supersubstantialitatis diuinę ignorantiæ. [Quę] quidẽ supersubstãtialitas non ignorata est pp̃ aliquem suũ defectũ, sed pp̃ suum excessum, q̃. s. [est super rõnẽ & intellectũ,] creatum, & super ipsum substantiam] creatã, quę est obiectũ commensuratum intellectui creato, sicut essentia increata est, p̃portionata scientię creatę. Et ideo sicut essentia diuina est supersubstãtialis, ita & eius scientia supersubstantialẽ dixit. Super. n. oportet obiectũ cognitiuę virtutis virtuti cognoscenti p̃portionatũ esse. Ne th oino simus in Dei ignorantia cõstituti subiungit, nos dico [conuenit] rõnem [respicientes] per spũalem contemplationẽ, [ad superius]. i. ad id q̃d s. nos est. s. Deũ, [quantũ radius thearchicorũ eloquiorũ seipsũ immittit]. i. se expãdit, [ad superiores splẽdores]. i. ad veritates intelligibiles diuinorũ. Veritas. n. sacræ scripturę est quod dã lumẽ per modũ radij deriuatũ a prima veritate, q̃d quidẽ lumẽ non se extẽdit ad hoc q̃ p̃ ipsum possumus videre Dei essentiã, aut cognoscere oĩa q̃ Deus in seipso cognoscit, aut angeli, aut beati eius essentiã videntes, sed vsq; ad aliquẽ certũ terminũ, uel mẽsurã intelligibilia diuinorũ lumine sacrę scripturę manifestant. [Et] sic dum nos nõ plus extẽdimus ad agnoscẽdũ diuina quã lumẽ sacrę scripturę se extẽdit, [simus,] p̃ hoc cõstricti, quasi certis limitib. coarctati, [circa diuina,]quadã] tẽperãtia & sanctitate. Sãctitate q̃dẽ, dũ sacrę scripturę veritatẽ mundã ab omni errore cõseruamus. Tẽperãtia vero, dũ ad eas nõ magis nos ingerimus, q̃ nobis est datv. Deinde cũ dicit. [Etenim si aliq̃d &c.] manifestat quę supposuerat in hac rõne. Et primo quidem q̃ Deus soli sibi sit notus, nobis aũt occultus. Sc̃do manifestat modũ quo diuina cognitio nobis cõmunicaf. ibi. [Non th incõicabile est. [Primum ostendit dupliciter. Primo quidẽ rationibus. Secundo auctoritatib. ibi. [Etenim sicut ipsa de se &c.] Ponit aũt primo duas rõnes. Quarũ prima talis est. Diuina reuelanf a Deo ẽm p̃portionẽ eorũ quib. reuelanf. Sed cognoscere infinitũ est supra p̃portionem intellectus finiti. Nõ ergo hoc ipsum quod Deus est ex diuina reuelatione a quocumque cognoscitur s

BEATI DIONYSII
DE DIVINIS NOMINIBVS LIBER.

CAPVT PRIMVM.

Quæ sermonis intentio, & quæ de Diuinis nominibus traditio. Compresbytero Timothæo Dionysius presbyter.

LECTIO PRIMA.

VNC aũté o beate post theologicas ypothiposes, ad diuinorum nominũ reserationem, sicut est posibile transibo. Esto aũté & nunc à nobis eloquiorum lex prædeffinita, ueritatem de Deo deorum non asseuerare, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in demonstratione à spiritu virtutis motæ theologorum. Secundum quam & ineffabilibus & ignotis, ineffabiliter & ignotè coniũgimur secundum meliorem nostræ rationabilis & intellectualis virtutis & operationis vnionem. Igitur vniuersaliter non non est audendum dicere aliquid, nec etiam cogitare de supersubstantiali occulta deitate præter ea que diuinitus nobis ex sanctis eloquiis sunt expressa. Nam supersubstantialem scientiam ignorantiæ supersubstantialitatis quę est super rationem & intellectum & subſtantiam ipsam, ipsi attribuere conuenit. Tamen ad ipsius respicientes quantum Thearchicorum eloquio

cognoscitur. Et hoc est quod dicit, quædam [diuinæ reuelantur a Deo & inspiciuntur] a nobis [ẽm proportionem mentium vniuscuiusq;. Et hoc dico. [si conuenit aliquid credere theologiæ] idest sacræ scripturæ, [omni sapienti & verisimæ.] Dicit enim Mat. 25. Dedit vnicuique secundum propriam virtutẽ. Et notandum q̃ ponit duo ex quibus habetur q̃ sacræ scripturæ sit maxime credendũ. Quod enim alicui non credaf, ex duobus contingit, aut quia est, vel reputatur ignorãs, aut q̃a est vel reputaf medax. Vnde cũ sacra scriptura sit omnisapiẽs & verisima, quia reuelata & tradita a Deo qui est veritas, & omnia sciens, maxime sacræ scripturæ est credendũ. Et hoc dico, [thearchica [ũ. diuina [bonitate] segregata, [a mensuratis], i. a finitis, [immensuratione,] idest, infinitate diuinæ essentiæ. Nõ quidem vt nullo modo cognoscatur, sed vt non comprehẽdatur. Et p̃ hoc addit, [sicut incomprehensibilẽ.] Nam a beatis quidem mente attingitur diuina essentia, non autem comprehenditur. Et hoc quidem facit Deus [in iustitia salutari.] In hoc enim ratio distributiue iustitiæ consistit, q̃ detur vnicuiq; secundum suam conditionem. Et sicut per ordinẽ distributiuæ iustitiæ constituta a principe ciuitatis saluatur totus ordo politicus, ita per hunc ordinem iustitiæ saluatur a Deo totus ordo vniuersi. Hoc enim subtracto, omnia confusa remanerent. Et hoc quidem facit, [vt decet Deũ. Eum enim decet sua bonitate saluare, quæ condidit. Secundam rationem ponit. ibi. [Sicut. n. incomprehensibilia &.] Quæ talis est. Superior gradus entium comprehendi non potest per inferiorem, sicut intelligibilia per materialia, nec simplicia per composita, nec incorporea per corporalia. Sed Deus est super omnem ordinem existentium, ergo per nihil existentium comprehendi potest. Et hoc est quod dicit. [Sicut. n. intelligibilia sunt incomprehensibilia & incontemplabilia.]idest, imperseruatibilia, [& simplicia & infigurabilia] per ea quæ sunt in compositione & figura,] idest, quæ sunt composita & figurata. Non. n. est figura nisi compositorum, & sicut [carentia] seu priuatio est [intangibilis & infigurabilis, & sicut [incorporalia] quæ carent forma, & sunt intangibilia & infigurabilia, vt intelligamus poni abstractũ pro concreto, [sunt incomprehensibilia & incontemplabilia,]licet [formatis secundum figuras corporum] idest, ipsis corporibus. Sic inquam, hoc est [secundum eandem rationẽ veritatis superponitur vnitas,] idest Deus qui est ipsa vnitas, quasi existens unus per suam essentiam, [quæ est supersubstantialis supponitur substantijs, & quæ est super mẽtem superponitur mentibus,] idest, intellectualibus spiritibus, [& ipsum bonum, scilicet Deus [quod est super deliberationem] idest, super omnem rationem,] est indeliberabile omnibus deliberationibus,] idest, nõ inuestigabile aliqua ratione creata, [& quod est super verbum,] idest super omnem locutionem creaturæ [est ineffabilæ] idest indicibile, [omni verbo] creato. Vbi quatuor tetigit,] scilicet [substantias] quæ sunt obiecta cognitionis, [mentem] idest intellectum simplicem, [& deliberatio nem,]idest ratione inquirentem, quæ pertinent ad virtutes cognoscitiuas, [& verbum quod pertinet ad manifestationem cognitionis. Ponit autem hæc quatuor, quia non solum intendit ostendere quòd Deus non possit per aliquam virtutem cognoscitiuam comprehendi, aut locutione perfecte manifestari, sed quòd neque per aliquod obiectum creatum, vel per quamcunque similitudinem creatam. Vnde & in exemplis quæ ponit, non dicit quòd intelligibilia sint incomprehensibilia sensibus, sed sensibilibus, quia per sensibilia intelligibilia comprehendi non possunt. Et eadem ratio est de alijs. Et attendendum est, quòd non solum dixit, quòd intelligibilia sint incomprehensibilia sensibilibus, sed etiam incontemplabilia, quia per ea quæ sunt inferioris ordinis non solum comprehendi non possunt ea quæ sunt superioris, sed neque contemplari. Tunc enim per aliud contemplamur, cum per vnum possumus essentiam illius videre, vt sciamus de eo quid est. Comprehendimur autem illius essentia cum ita perfecte cognoscitur sicut cognoscibilis est. Qui enim conclusionem demonstrabilem medio probabili cognoscit, & si eam aliqualiter contempletur, non tamen eam comprehendit, quia non pertingit ad perfectum modum suæ cognitionionis. Sic igitur Deus incomprehensibilis quidem est omni intellectui creato, quia est super omnem mentem & rationem, vtpote plus habens de claritate veritatis in sua essentia, quod ad eius cognoscibilitatem pertinet, quàm aliquod creatum de virtute ad cognoscendum. Vnde nulla creatura potest pertingere ad perfectum modum cognitionis ipsius, quem nominauit supersubstantialem scientiam, & hoc esset eum comprehendere. Potest tamen intellectus creatus eius essentiam contemplari aliquo modo attingendo, non tamen per aliqua obiecta, vel species vel quascumque similitudines creatas, q̃a nullum horum potest manuducere in diuinam essentiã, multo minus quã corpus in incorpoream essentiã. Sic igitur secundũ rationem Dionysij oportet dicere q̃ Deus & incomprehensibilis est omni intellectui, & incontemplabilis nobis in sua essentia quãdiu nostra cognitio alligata est rebus creatis, vtpote nobis cõnaturalibus, & hoc est i statu viæ. Et quia Deũ vnitatem vocauerat, ne aliquis credat quòd sit vnitas formaliter rebus inhærens, quasi in ipsis rebus participata, ad hoc excludendum subiungit, [vnitas,] scilicet per se subsistens, vnificans omnem vnitutẽ]. i. diffundens vnitatẽ in omnibus quę quocumq; modo vnitate participant. Deinde quia Deũ nominauerat vnitatem supersubstantialem, & bonum super mentem, posset aliquis credere q̃ Deus nullo modo posset dici subsistentia aut mens, aut aliquid huiusmodi, & ideo ad hoc excludendum, subdit q̃ Deus est quidem substantia, sed supersubstantialis. Ad cuius euidentiam considerandum est, q̃ nosa cum sint a nobis imposita, sic significant ẽm q̃ res in cognitionem nostram cadunt. Cum igitur hoc ipsum quod Deus est sit supra cognitionem nostrã, vt ostensum est. Cognitio aũt nostra cõmensuretur rebus creatis, sed nomina a nobis imposita non sic significant ẽm q̃ cognouit diuinæ excellentiæ, sed secundum q̃ conuenit existentiæ rerum creatarum, esse autem rerum creaturum deductum est ab esse diuino ẽm quandam deficientem assimilationem. Sic igitur ẽm q̃ qualitercunq; similitudo est rerum creaturarũ ad Deum, nomina a nobis imposita de Deo dici possunt, non quidẽ sic sicut de creaturis, sed per quendã excessum, & hoc significat quod dicit, q̃ Deus est [supersubstãtialis subsistantia,] & similiter q̃ subdit q̃ est [intellectus non intelligibilis]idest non qualis sunt intellectus qui intelliguntur a nobis, [&] est [verbum non dicibile,] idest, non qualia sunt verba quæ a nobis dicuntur. Sicut aũt nomina a nobis imposita de Deo dici possunt, ẽm q̃ aliqualis similitudo est creaturarum ad Deum, ita ẽm q̃ creaturæ deficiunt repræsentatione Dei, nomina a nobis imposita a Deo remoueri possunt, & opposita eorum prædicari. Vnde subdit q̃ Deus sic dicitur ratio q̃ potest dici [& irrationabilitas.] Et sic dicitur intellectus q̃ põt dici [non intelligibilitas. Et sic dicitur verbũ q̃ põt dici [innominabilitas.] Nõ quidem propter hoc q̃ hæc ei deficiant, sed quia [ẽm nihil existentiũ est existens]. i. non existit ẽm modum alicuius eri existentis, [&] ipse [quidem est causa existendi omnibus [transfundens in oĩa aliqualiter suam similitudinem, vt sic ex nominibus creatorum nominari possit. [Ipsum aũt est non existens, non quasi deficiens ab essendo, sed [sicut supra omnem subsistantiam existens, &] est innominabilis, [sic vt ipsum de seipso proprie, & scienter enunciet,] idest, ẽm proprietatem sui esse, & ẽm perfectam suipsius scientiã, quomodo nullus eum enũciare potest. Ex iam dictis principale conclusionem infert, cum subdit. [De hac igitur,] quod est supra expositum [Etenim sicut ipsa,] vsq;. ibi. [non th incommunicabile est &c.] Deinde cũ subdit. [Etenim sicut ipsa &c.] quod supra rationibus ostenderat, ostendit auctoritate cum dicit, p̃ [ipsa] deitas [de seipsa in sacris eloquiis traditis sicut decet bona]. i. bonitatem eius vt veritatem. s. de seipsa tradat, hoc inquam tradidit q̃ [omnibus existentibus scientia, & contemplatio ipsius est inuia.] i. nullus ad eam accedere põt, non quidem qualicunq; scientia, vel contemplatione, sed quæ quidem est scitur, vel contemplatur de ea quicquid est, qua scientia comprehensiua subsistantiæ ipsius, [Et hæc quidẽ] scientia, vel contemplatio ea ratione est inuia. q̃a [est ab omnibus segregata supersubstantialiter,] idest, ẽm supersubstantialẽ deitatis excessum. Ei. n. soli competit de se cognoscere quicquid est. Et hoc præcipue videtur sumptum ex hoc q̃ dicitur Exodi. 33. Non videbit me homo & viuet. Et. 1. Thimo. vlti mo. Lucem habitat inaccessibilẽ, quã nullus &c. [Et multos theologorum inuenies laudauisse ipsam non solum sicut inuisibilem, & incomprehensibilem, sed et sicut inscrutabilem, & non inuestigabilẽ, ẽm illud. Iob. 11. Forsitã vestigia &c. & Rom. 11. Quàm incõprehẽsibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Et quare dicatur non inuestigabilis cõsequenter exponit, [sicut nõ existente vllo vestigio eorũ qui trãsierũt ad occultã infinitatẽ ipsius]

Universidad de Deusto Biblioteca

Superfluit.n.ibi vna negatio. Et loquitur secundum proprietatē vocabuli. Nam inuestigare proprie est per uestigia alicuius cuntis per uiam ad uiæ terminū deduci. Sic igitur deitas inuestigari posset, si aliqui accedentes ad cognitionem ipsius aliqua documenta quasi uestigia quædā nobis reliquissent, etiam per quæ ad uidendum Deum accedere possemus. Sed hoc nō est. Vel quia nulli transierūt in ipsam, si referatur ad visionem comprehensiuam. Vel quia illi qui transierunt ad videndum Deum per essentiam, sicut beati oēs, non potuerunt nobis exprimere ipsam diuinam essentiā. Vnde & Paulus raptus ad tertiū cælū, dicit se audiuisse arcana uerba quæ non licet homini loqui. 2. Cor. 12. Sic igitur triplicé modum cognitionis excludit. Primæ quidem illum quo aliquid per se ipsum uidetur. Et hoc cum dicit [dei tatem inuisibilē.] Secundo modum quo aliq̄d cognoscitur per inquisitionem rationis. Et hoc cū dicit eā [inuestigabilem.] Scrutari enim inquisitionē importat. Tertio modū quo aliquid cognoscitur ab alio addiscendo. Per hoc q̄ dicit non [inuestigabilem.] Deinde cum dicit. [Non tñ incommunicabile est &c.] manifestat quomodo occulte deitatis cognitio aliis cōicatur. Esset.n. contra rationem bonitatis diuinæ ñ cognitionē suā sic sibi retinere, & nulli alteri penitus cōicaret, cum de ratione boni sit q̄ se aliis cōicet. Et ideo dicit q̄ licet supersubstantialis Dei scientia soli Deo attribuenda sit, tamen cum Deus sit ipsum bonum, non potest esse q̄ non cōicetur alicui existentium. Nec tamen ita cōicatur eius cognitio aliis sicut ipse seipsum cognoscit. [Sed] ipse [collocans] idest, firmiter conseruans. [singulariter in seipso supersubstantialem radium,] idest, supersubstantialem ueritatis suæ cognitionē sibi soli reseruans, [super apparet] q.d. sursum apparet, [benigne,] quasi non ex necessitate sed ex gratia, [proportionabilibus illuminationibus] idest ſm proportionabiles illuminationes, [vniuscuiusque existentium,] q.d. suæ bonitatis ratio hoc habet, ut reseruato sibi quodā cognitionis modo qui sibi est singularis, communicet inferioribus ex sua gratia aliquem modum cognitionis secundum suas illuminationes quæ sunt secundum proportionem uniuscuiusque. Et non solum superapparet, & illuminat, sed etiam hoc ipsum q̄ inferiores mentes illuminatæ, utentes dato lumine ad ipsum cognoscendum accedunt, ab ipso est. Et hoc est quod subdit, q̄ [extendit sanctas mentes ad cōtemplationem ipsius possibilem] eis, quia sicut supra dictum est, aliquo modo est omnibus contemplabilis. Et quia qui contemplantur ipsum quodam modo unum cum ipso efficiuntur, secundum q̄ intellectus in actu est quodam modo intellectum esse in actu, & per consequens ei assimilantur, vtpote ab ipso informati, subdit, [& commusionem & assimilationem.] Consequenter autem ostendit conditiones sanctarum mentium quæ in Deum extenduntur. Quarum prima est, q̄ secundum q̄ est eis licitū ex concessione diuina, & secundum q̄ decet eas ex conditione propria, se ad ipsum ingerunt. Vnde subdit, [quæ] scilicet mentes, [ipsi] idest Deo [se immittunt sicut fas est, & ut decet sanctos.] Ita. l. q̄ [neq; ad superius] aliquid ex superbia præsumunt] scilicet super id quā quod est eis, [datum cōuenienter ſm Dei apparitionem, siue reuelationem,] [neque] iterum [prolabuntur ad inferius]. i. nō deijciunt se infra id quod eis datum est, [ex subiectione ad peius] idest ex quadam pusillanimitate, qua relictis melioribus, peioribus inhæreant. Secunda conditio sanctarum mentium est, q̄ [firme, & indeclinabiliter extenduntur ad radium ipsius supersplendentem] idest ad ueritatem eis desuper manifestatam, ut firmitas referatur ad certitudinem, & indeclinabilitas ad immobilitatē. Tertia conditio est, q̄ affectum amoris diuinis manifestatis exhibeant. Et hoc est quod subdit, [& cōmensurato amore conuenientium illuminationum, ita, scilicet q̄ affectus eorum circa ea instat, quæ secundum eorum mensuram eis sunt data per quę [sel cęuantur] in diuina, alijs spiritualibus, scilicet, cōtemplationibus, aut intellectualibus, [cum reuerentia sancta, & caste & sancte. Reuerenter,] quidem inquantum se abstinent ab alijs quæ supra eos sunt. [Caste] autem inquantum inferioribus non se detinent. [Sancte vero inquantum his quæ eis data sunt secūdum Dei ordinationem firmiter inhærent.

indeclinabiliter ad radium ipsius super splendentem extenduntur, & commensurato amore conuenientium, illuminationum, reuerentia sancta, & castè, & sanctè altius eleuantur.

LECTIO II.

De ratione diuinorum nominū.

HAS sequentes thearchicas leges, quæ & totos gubernāt supercælestiū ordinū & supersubstātiarū sanctos ornatur, quod quidē est super mētem & substantiam hierarchiæ occultū, inscrutabilibus & sanctis mentis reuerentiis. Indicibilia aūt casto silentio uenerantes, ad illucentes nobis in sanctis eloquiis splendores extendimur, & ab ipsis illuminamur ad thearchicos hymnos, ab ipsis supermundane illuminati, & ad sanctas hymnorum enunciationes figurati, & ad videndum per ipsos commensuratæ data nobis thearchia lumina, & laudandum principiū uniuersæ sanctæ luminis apparitionis, quod donat bonū sicut ipsum de se ipso in sanctis eloquiis tradidit. Sicut q̄ do ostendit quomodo post huiusmodi cognitionem hoc ipsum quod Deus est, remanet nobis occultum. Et hoc ibi. [Nunc autem sicut nobis est posibile &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit qualis cognitio de Deo per diuina nomina accipi possit. Secundo assignat differentiam huius cognitionis ad cognitionem quæ erit in patria, ibi. [Hæc & nos docti sumus &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quam cognitionem ne Deo per diuina nomina accipere possumus. Secundo ostendit hoc quasi exemplariter per quædam Dei nomina. ibi. [Hæc a diuinis eloquijs &c.] Dicit ergo primo, q̄ nos [sequentes has,] [scilicet prædictas [thearchicas] idest diuinas [leges] ut scilicet commensurate secundum nostram mensuram & firmiter & cum amore diuinis illuminationibus nos immittimus, [quę] quidem leges non solum homines sanctos, sed etiam [gubernant supercęlestium ordinum, & substantiarum sanctos ornatus] idest ornant pulchras & ordinatas dispositiones angelorum [uenerantes] per hoc [& occultum] deitatis, [quod quidem est super mentem, & substantiam reuerentijs mentis inscrutabilibus, & sanctis] idest habitis ad Deum in hoc quòd non scrutamur occulta Dei. [& sanctis,] quia talis reuerentia ad sanctitatem pertinet, & uenerantes indicibilia] deitatis, [casto silentio,] quod quidem dicit, quia occulta per hoc ueneramur, quòd ea non scrutamur, & ineffabilia per hoc quòd ea silemus. Et hoc quidem ex sanctitate & castitate animi prouenit non se extra suas metas extendentis. Sic inquam uenerantes diuina secundum sequelam diuinarum legum, [extendimur ad splendores nobis illucentes in sanctis eloquijs] idest ad ueritates sacę scripturę hominibus reuelatas, [& ab ipsis] sacę scripturę splendoribus, [illuminamur ad thearchicos hymnos] idest ad diuina nomina quibus Deus laudatur cognoscenda. Per hæc enim scimus laudare Deum uiuentem, bonum, & alia huiusmodi, quę hic nobis de Deo in scripturis sacris traduntur. [Nos] inquam [illuminati ab ipsis] hymnis, [supermundane] idest 'super virtutem naturalis rationis, [&] quodammodo [configurati ad sanctas enunciationes hymnorum] idest diuinarum laudum quę traduntur in scripturis per diuina nomina, inquantum scilicet eorum side informamur. Illuminati, inquam, & figurati ad hoc scilicet, quòd per huiusmodi hymnos uideamus, secundum nostram mensuram [thearchica] idest diuina [lumina nobis data, & ad hoc quòd [laudamus principium totius sanctæ apparitionis luminis] spiritualis, quod quidem principium non solum spirituale lumen tradidit mentibus, sed uniuersaliter [bonum sicut ipsum] principium [de seipso tradidit in sacris eloquijs,] in Ps. Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Et Mat. 7. dicitur. Pater uester de cęlis dabit spiritum

spiritū bonum petentibus se. Est igitur sensus præmissorum, q̄ desistimus a perscrutatione diuinorum secūdum rationem nostram, sed inhæremus sacræ scripturæ in qua traduntur nobis nomina diuina, per quæ manifestatur nobis Deus esse bonorū principiū. Per diuina igitur nomina quæ nobis in sacris scripturis traduntur duo cognoscimus. f. diffusionem sancti luminis, & eius cum q; bonitatis, seu perfectionis, & ipsum principium huius diffusionis, vtpote cū dicimus Deum uiuentem, cognoscimus diffusionē uitæ in creaturis, & principium huius diffusionis eē Deū. Et hoc quidē principium non cognoscimus, per diuina nomina sicuti est, hoc.n. est indicibile, & inscrutabile, sed cognoscimus eum vt principiū & cām. Et ad manifestādum huius principij rationē, primo ponit quædam quæ pertinēt ad vniuersalem rationem principij, cum dicit, [Sicut quod est omnium causa, & principium,] ut causa referatur ad finem, quæ est prima causarum, & principium ad causam agentē, a qua incipit operatio, & motus. Cōsequenter autem ponit quæ pertinent ad rationem principij respectu determinatorum effectuū. Et primo quantum ad institutionem, rerū, cum dicitur [& substantia & uita,] quia scilicet, per hoc principiū existunt omnia existentia, & uiuunt omnia uiuentia. Deinde quantū ad meliorationem rerum in spiritualibus. Quæ quidem ſm tria attenditur. f. ſm purgationem, illuminationem, & perfectionem. Hæc aūt tria ab angelis quidem complentur ſm intellectum tm. Qui quidem purgant, nescientiam remouendo, illuminant intellectum, auxilium præbendo ad cognoscendum ueritatē, perficiunt autem dum ad cognitionem ueritatis perducunt. Perfectio.n. rei consistit in hoc q̄ pertingat ad finem. Vnde in 7. cap. Angelicæ hierarchiæ dicitur, q̄ purgatio, illuminatio, perfectio, est diuinæ scientiæ assumptio. Sed ad Deum pertinet non solum intellectum, sed etiam uoluntatem mutare in melius. Et quantum ad hoc loquitur hic de purgatione, illuminatione, & perfectione. Ponit aūt quinque ad purgationem pertinentia. Cum.n. peccatum quo inquinatur uoluntas contingat ex hoc q̄ homo propter bonum temporale ab incommutabili bono auertitur, primum in purgatione uoluntatis est q̄ uoluntas ad bonum incommutabile reducatur. Et quātum ad hoc dicit. q̄ diuinitas est [reuocatio, & resurrectio decidentium ab ipsa,] scilicet per peccatum. Et ponit reuocationē, & resurrectionem, quia non solum attrahit nos, quod est reuocare, sed etiam dat uires ut reuocati surgamus. Secundum aūt est, q̄ ex hoc q̄ placet uoluntati humanæ Deus, derelinquat illud commutabile bonum propter quod a Deo recessit. Et quantum ad hoc dicit q̄ Deus est [reuocatio & reformatio eorum quæ sunt prolapsa ad corruptionem deiformis]. i. diuinæ similitudinis in nobis, hoc aūt est peccatum. Contingit autem dum alicui incipit Deus placere, & peccata displicere, q̄ a principio quandam titubationem mentis patiatur, nunc huc, nunc illuc tractus, unde indiget ut in uno collocetur. Et quantum ad hoc tertio dicit q̄ Deus est [collocatio sancta eorum quæ mouent secundū quandam immundam commotionē.] Vlterius aūt indiget homo post quam est collocatus in uno, vt in illo firmetur, ne per tentationes facile ab illo statu remoueatur. Et quantū ad hoc dicit quarto, q̄ est [firmatio stantiū,] Vlterius aūt necesse est q̄ homo ad meliora proficiat. Et quātum ad hoc quinto dicit q̄ est [susceitatiua manuductio sursum actorū]. i. eorum quæ sursum aguntur. i. proficiunt adipsam,] scilicet deitatem. Dicitur aūt susceitatiua manuductio, quia nō solum porrigit manum auxilij uolentibus proficere, sed et ad proficiendum excitat. Post hæc igitur quinq; quæ ad purgationē pertinent, subdit de illuminatione, cum dicit. [Et eorum quæ illuminantur illuminatio.] Quæ quidem illuminatio intelligitur quantum ad hoc q̄ lumen suæ gratiæ tradit, siue ad perfectionē intellectus siue ad perfectionem effectus. Et ulterius subdit de perfectione. Quam quidem tangit dupliciter. Primo quidem ſm q̄ aliquid perfici dicitur per hoc q̄ attingit finem proximum, puta iustitiā, uel qualemcunq; virtutem. Et hoc cum dicit. [Et eorum quæ perficiuntur perfectionis principatus,] respectu propriæ perfectionis, quia quęcunq; est propria rei perfectio, principaliter præexistit in Deo, sicut regimen ciuitatis principaliter præexistit in principe. Quantum uero ad consecutionem ultimi finis dicit. [Et eorū quæ deificātur thearchia]. i. principalis deitas. Dicitur enim creatura rationalis deificari per hoc q̄ suo modo Deo unitur, vt sic ipsa deitas principaliter ipsi Deo conueniat, secundario uero & participatiue his qui deificantur. Vlterius autem ponit ea quæ pertinēt ad meliorationem communiter omnium. Est aūt considerandum q̄ duplex processus inuenitur in rebus. f. resolutionis, & compositionis. Et secundum utrunq; tendunt res in diuinā similitudinem. Nam ſm vitam resolutionis tendunt res a compositione in simplicitatē, quæ summe est in Deo. Et quātum ad hoc dicit, q̄ est [eorū quæ simplificant simplicitas. [Sed m aūt viam cōpositionis tendunt res a multitudine in unitatē, dū ex multis fit vnū. Vnitas autem primo est in Deo. Et quantum ad hoc dicit. [Et eorum q̄ uniunt unitas.] Nō solūm aūt a Deo cōicat reb. q̄ in se sistant & meliorentur, sed et q̄ alijs sint principiū, seu causa existentiæ, & meliorationis. Et quantū ad hoc subdit, q̄ est [supersubstantialiter sup principale principiū uniuersi principij.] Nō. n. eodē mō est principiū quoalia, sed eminētius: sic. n. eminētius hēt esse. Et vt vniuersos Dei effectus simul cōprehēdat, subdit, q̄ est [bona tradi tio occulti.] Manifestū est. n. q̄ quæcūq; in creaturis sunt, in Deo pexistunt eminentius. Sed creaturæ quidē manifestæ sunt nobis. Deus aūt occultus. Sic igit ſm q̄ rerū perfectiones a Deo per quādam participationē deriuntur in creaturas, fit traditio in manifestū eius quod erat occultū. Et hoc, sit [ſm q̄ est cōueniens,] scilicet ſm proportionem determinatam vniuscuiusq;. Et quia dixerat q̄ Deus est substantia, & vita oīum, ne aliquis intelligeret q̄ Deus esset essentia, aut vita formalis ueniens in cōpositionē rerū, hunc peruersum intellectū excludit, cū subdit [Et vt simpr dicatur]. i. vtr dicitur, [vita viuentiū, & substantia]. i. essentia [existentiū] qui est [primum] agens, [& causa] formalis [oīs vitæ & substantiæ,] nō quidem propter suam necessitatē, sed [propter bonitatem ipsius, quæ existentia, & deducit ad esse, & cōtinet]. i. conseruat ea in esse. Et sicut exponit de substantia, & vita, ita intelligendū est & de oibus consequentibus, vt. f. Deus intelligat esse reuocatio, & reformatio rerū, & simplicitas, & vnitas & alia quæ supra dixit, inquātum horū est principium, & cā. Deinde cum dicit. [Hæc a diuinis eloquijs &c.] manifestū per quædā diuina nomina in scripturis posita, q̄ ex diuinis noibus prædictam cognitionē de Deo capimus. Et dicit q̄ hec quæ ſ. dicta sunt, scilicet q̄ per diuina noia Deus cognoscat ut principium, & cā. non ex nobis ipsis dicimus, sed a diuinis eloquiis accipiendo [cōmemoramus. Et ut sic dicat, omnem sanctū hymnū]. i. laudē Dei, [theologorū inuenies] si diligenter in scripturis scruteris [diuidentē]. i. distinguentē noīationes Dei ad bonos, processus thearchiæ]. i. ſm, processus perfectionum quæ ex diuina bonitate in creaturis, pueniunt. Quòd enim Deus dicat bonus, viuus, † sapiens, & multis aliis nominib. nominet, nō est ex aliqua multitudine, seu diuersitate in eius natura existente, quia omnia hæc in eo vnū sunt, sed ex diuersis perfectionib. creaturarum accipimus diuersa nomina, quæ attribuimus Deo sicut primo principio oium bonorum, processuum. Et hoc [manifestatiue & laudatiue.] Manifestatiue quidē inquantum Deus nobis per suos effectus innotescit, & inquantū per huiōi nomina Deo attributi, nobis manifestantur huiōi perfectiones esse in rebus a Deo. Laudatiue vero, inquantum hoc totum ad Dei pertinet bonitatem q̄ re bus perfectiones communicantur. Et hoc primo exponit in nomine vnitatis, subdēs q̄ [fere in omni theologico negocio]. i. in omni libro theologiæ [videmus thearchiam]. i. deitatem [laudatam sicut monadem, & vnitatem.] quæ duo idem significare videntur, cum vnum sit græcum, & aliud latinum. Quod quidem nomen vnitatis Deo vr maxime attribui propter duo. Primo quidē propter quod in ipso est, & hoc tangit cum dicit, [propter simplicitatem, q̄ vnitatem supernaturalis impartibilitatis.] Ratio enim vnitatis in impartibilitate consistit. Vnum.n. est ens quod non diuiditur. Contingit aūt aliqua non diuidi in actu quę diuiduntur in potentia, sicut linea, aut domus, quorum vtrunq; pōt dici vnum, sed non simpliciter. Aliquid vero est indiuisum non solum actu, sed et potentia, vt unitas & punctus, & hæc possunt dici nō solum vnū, sed etiam simplicia. Deo autem vtraq; indiuisibilitas cōsistit, quia non diuiditur actu, nec potentia, & ideo signanter dixit, [propter simplicitatem, & vnitatem,] & addit [supernaturalis impartibilitatis, [quia nulla simplicitas aut unitas naturalium rerum diuine simplicitati, & vnitati comparari potest. Secundo vero nomen vnitatis attribuitur Deo propter hoc q̄ rebus vnitatem cōicat. Et hoc est quod subdit. [Ex qua,] scilicet vnitate diuina [vt unifica virtute] mirifica duo nobis proueniunt. Quorum primum est, q̄ nos [unimur] idest, quandam vnitatem habemus, secundum q̄ dicitur unus homo, aut unum animal. Secundum est q̄ eum unitas nostra non sit ita perfecta q̄ omnem diuersitatem excludat, ipsa etiam quæ sunt diuersa in nobis ad quandam vnitionem reducuntur, secundū quòd etiam ea quæ sunt simpliciter diuersa in creaturis vnum quodam ordine sunt ut sic saltem Dei vnitatem imitentur. Et hoc est quod dicit, quòd nos congregamur ad iquandam [monadem]. i. vnitatē [deiformem]. i. Deo simile quantū ad

† Alias nn*.

ea quæ iam facta sunt vnum. [&]ad quandam [vnionem Dei imitationem]quantum ad ea quæ fiunt vnum,& hoc [conclusis alternis]i.diuersitatibus[nostris diuisibilibus].i.quæ ex aliqua diuisione contingunt,[supermundane].i.supermundana virtute. Vel hoc quod dicit vnimur,potest referri ad hoc q̃ vnumquodque in se est vnum. Quod autē, sequitur, [& diuisibilib.nostris&c.] potest referri ad hoc q̃ multa licet sint diuisa & altera, tñ ad aliquam vnitatem reducuntur vel perfecte, vel imperfecte. Monas.n. idest vnitas perfectiora vnitatis designat, vnitio vero viam ad vnitatem, in quo imperfectio vnitatis ostendit. Deinde ostendit idē in nomine trinitatis, & dicit q̃ inuenimus Deum laudari [sicut trinitatē ad manifestandū supersubstātialem fœcunditatē triū personarum,]quę non distinguuntur nisi secundum originem. [Ex qua] quidem fœcunditate diuina deriuatur [omnis paternitas].i.fœcunditas quæ nosse paternitatis intelligitur, vt apostolus dicit ad Eph.3.q̃ ex Deo patre omnis paternitas in cælo,& in terra nominatur. Nec solum nominatur,sed etiam existit siue causatur. Tertio autem manifestat idem in nomine causæ. Et dicit q̃ Deus laudatur[sicut causa existēs]propter hoc q̃ [omnia sunt deducta ad esse ex bonitate eius subsistantificante res,] non autem ex necessitate naturæ. Quarto autem manifestat idem per nomen sapientis,& pulchri. Et dicit q̃ [laudant deitatem theologi sicut sapientem,& pulchrum,quia omnia existentia]in quibus inuenit propria natura sa[luata absq; corruptione[sunt plena omni armonia diuina]idest perfecta consonantia,seu ordine a Deo. [&]sunt iterū plena[sancto decore,] vt quod dicit[armonia]referatur ad sapientiam,cuius est ordinare,& comensurare res. Quod autem dicit[decore,]maxime ad pulchritudinem refertur. Per hoc autem q̃ diminuitur aliquid de armonia,vel decore accidit corruptio in rebus ſm excessum a propria natura, sicut ægritudo in corporib, & peccatum in aīa. Quinto manifestat idem de nomine benignitatis. Et dicit q̃ diuina scriptura laudat deitatem sicut benignā differenter tñ a prædictis nominibus. Nam ſm prædicta nomina laudatur Deus inquantum non cōpatibat sua,benignius autem laudatur inquantum in opere incarnationis[in vna persona]rum ipsius]deitatis.siu persona filij[cō icauit no stris].i.his quæ ad naturam nostram pertinent,non afferens corpus cæleste, vt Valentinus dixit,[ad veritatem].i.ſm veritatem,non fantastice, vt dixit Manichæus,[totaliter].i. quantum ad oēs partes nostræ naturæ, non assumens corpus absq; anima,aut animam absq; corpore, aut animam & corpus,absq; intellectu,vt Arrius & Appolli.dixerūt, Et vt finem incarnationis ostendat,subdit[reuocans]a statu peccati,[humanam extremitatem].i.humanam naturam quæ est ultima creaturarum ſm ordinem creationis[ad seipsam]ſm deitatē, & non soluni reuocans amouendo, sed etiam[reponens] operando. Et ne aliquis crederet q̃ ita coniuncta sit veritate nostris ſm exhibitionem solā,vt Nestorius dixit, sed ſm veram unionem in persona,& hypostasi,vt.ſ.ipse qui est Deus vere sit homo, subiungit,[ex qua]ſ.deitate operante,vel[ex qua].i.ſm quam humanitatem[Iesus]qui est[ineffabiliter simplex]ſm deitatem, ipse idē hypostasi est cōpositus]ſm humanitatē,[&]qui est[æternus]ſm deitatem accepit prælentationem temporalem],i. vt sit temporalis in hoc præsenti tempore ſm humanā naturam,[& qui ſm deitatem,[supersubstantialiter excedit omnem ordinem ſm omnē naturam,factus est intra nostram naturam]vere homo sub specie humana contentus sicut & cæteri homines,per quæ omnia dat intelligere q̃ idem est ſppositum Deus, & homo. Et ne aliquis per perse intelligeret,q̃ Deus factus sit homo ſm aliquam conuersionem deitatis in carnem,vel in animam,vel etiam ſm aliquā commensurationem,vt sic esset vna natura Dei & hominis, ut Eutices confinxit,subiungit.[cum intransmutabili,& inconfusa collocatione].i.firma saluatione[propriorum].i.proprietatū. vtriusq; naturæ,quia neq; diuinitas conuersa est in humanitatem, neque humanitas in diuinitatem. Et quia de mysterio incarnationis plura dici possent quæ ad præsens omittit, quia non est de hoc principalis intentio,subdit,q̃ non solum prædicta intelliguntur per diuinam benignitatē,sed[& quæcunq; alia deifica lumina]idest, quæcunque alias diuinas illuminationes, & veritates, [occulta traditio nostrorum ducum,] scilicet apostolorum, & aliorum doctorū post eos,[nobis hoc donauit manifestatiue iuxta consequentiā eloquiorum diuinorum] idest, ſm q̃ in sacra scriptura traditur. Deinde cum subdit.[Hęc& nos docti sumus &c.] ostendit differentiam cognitionis quam in præsenti vita de Deo p nomina diuina accepim⁹ ad cognitionem quā sancti habent in vita futura, cū dicit quòd [hæc] quæ dicta sunt in expositione diuinorum nominum de Deo, [nos sumus edocti nunc] idest, in præsenti vita [iuxta proportionem nostram per sancta velamina eloquiorū,] idest, sacræ scripturæ, [& hierarchicarum traditionum] idest, aliorum dogmatum quæ apostoli & eorum discipuli tradiderunt, quæ non continet in sacra scriptura,vt puta quæ pertinēt ad sacrorū mysterio rū cognitionem.[Hierachia.n.idem est qđ sacer principatus. Vnde apostoli,& alij ecclesię plati hierarchæ dñr, quasi sacris principes.Dicit aūt[per sancta uelamina] quia in p̃senti uita nō possumus per ea quæ nobis tradita sunt ipsam Dei essentiā prout in se est uidere, sed instruimur de Deo in scripturis per similitudinē effectus ipsius q.per quædam uelamina,ſm illud.1. Cor.13.Videmus nunc per speculū in enigmate.Qualia uero sunt ista uelamina exponit,subdens q̃[ex bonitate Dei intelligibilia circūuelantur per sensibilia,]sicut cū scripturæ de Deo, & angelis sub similitudine quorundam sensibiliū,loqu unf ut patet Esa.6.Vidi dñm sedentē sup soliū excelsum.Et j.Seraphin stabāt super illud, sex alę uni,& sex alæ alteri,& sīr uelanē [super subsātialia].ſ. diuina cū [existentib,]sicut cū Deo attribuunē non solū sensibilia,sed ē t in telligibiles perfectiones creaturarū,ut cum attribuimus Deo uitā, intellectū & hmōi perfectiones in rebus creatis inuētas.Similiter ex eadē bonitate[circūponunē formæ corporeæ,& figuræ reb,incorporeis non sic formalibus uel figuralibus.Et]sīr[res simplr supernaturalis,& infigurabilis multipliciter cōponit per uarietatē diuisibiliū signorū]inquantū.ſ,ipse Deus qui est supernaturalis,& simplex,per diuersa nobis manifestat in scripturis,siue sint diuersæ ꝓcessiones,siue diuersæ similitudines.Signāter aūt dixit [benignitate,]q̃.n.in scripturis exprimunē nobis intelligibilia per sensibilia,& supersubstātialia per existētia,& incorporalia,& simplicia per cōposita & diuersa, non est pp inuidiā, ut subtrahat nobis cognitio diuinorū,sed pp nostram utilitatem, q̃a scriptura nobis condescendens tradidit nobis quæ supra nos sunt ſm modum nostrū.Et hic quidē modus cognitionis est quo Deū in p̃nti uita cognoscere possumus.[Tunc aūt].ſ. post resurrectionē beatam, [qñ incorruptibiles,& immortales erimus]corruptibili hoc accipiente incorruptionē,& mortal i hoc accipiente immortalitatē,ut dr. 1.Corinth.15.[&]qñ consequem ur finē christiformē,]idest assimilationem ad Christū,ſm illud Phil.3.Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratū corpori claritatis suæ, [& beatissimum] quia non solum beatificabit aīa,sed ēt suo modo glorificabit corpus,tunc[semper cū dño erimus ſm eloquium[.i.vt dr. 1.Thes.4. nos in quam[adimpleti uisibili apparitione].i. sensibili, & corporali[ipsius Dei]quantū ad humanitatē Christi,& hoc[in castissimis contēplationib.] quia ad carnē Christi nō afficiemur carnaliter,sed spūaliter,ſm illud apost. 2. Cor. 2. Et si cognouimus ſm carnem Christū,sed nunc non nouimus. Ipso inquā Christo[refulgēte circa nos]per sui corporis claritatē[manifestissimis splē. sicut]factū est[circa dis.in illa diuinis.transformatione].i.transfiguratione qñ ut hr. Mat. 17. facies eius resplenduit sicut sol. Et non solū erimus adimpleti sensibili apparitione ipsius,sed ēt erimus[participātes intel.d atione lu.ipsius]Christi,qđ effundet in nos ſm uirtutē suæ diuinitatis. Et hoc lumē parti cipabimus [in ipassibili & imma,mēte.]Mens,n.nostra nunc qui dē pasibilis est per accidens ex vnione ad corpus,[&]materialis efficitur secundu m effectionē ad res materiales, & ideo nunc nō est id onea ad tanti luminis

minis participationem,sicut tunc erit quando in nullo impedietur per corporales passiones, neque subdetur materialibus affectionibus. Et per hanc participationem luminis erimus[& participantes vnitionem]quæ est[super mentem] quia, scilicet mens nostra, vt intelligibili ipsi Deo qui est super mentem vnietur, & hoc fiet[per ignotas & beatas imāssiones superclarorum radiorū [.i.diuinarum illuminationum quæ nūc sunt nobis occulteæ sicut inexpertæ, quibus tūc eadem mentes beatificabūtur. Et hoc quidem cōsequentur homines[secūndum imitationem supercælestiū mentium].i. angelorum, diuinore modo quàm nunc. Nunc. n. licet in qualibet contemplatione veritatis mentes humanæ ad angelorum vnionem illustrentur, tamen multū deficimus ab eorum æqualitate, sed tunc [æquales erimus angelis, vt dicit veritas eloquiorum, &]erunt [filii Dei existentes filii resurrectionis.] vt habetur Luc. 20. Deinde cum dicit [Nunc autem sicut nobis est possibile &c.] ostēdit qñd post omnem cognitionem, quam in præsenti vita de Deo habemus,id quod est Deus remanet nobis occultum. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propositum ibi. [In quo omnes fines &c.] Dicit ergo primo, q̃ [nunc,] idest in præsenti vita,sicut supra expositum est [vtimur sicut nobis est possibile propriis signis ad diuina cognoscenda] Quæ quidem signa sunt tam perfectiones quæ procedunt a Deo in creaturas,quàm & methaphoræ quæ a creaturis per similitudinē transferuntur in Deum. Et huiusmodi quidem signa dicuntur propria cognitioni rerum diuinarum ex parte nostra, quia non est possibile nobis aliter innotescere res diuinas, nisi hoc modo. Non tamen sic vtimur huiusmodi signis in cognitione diuinorum quòd in eis mens nostra,remaneat, nihil vltra huiusmodi Deum existimans, sed [ex istis]signis[rursum extendimur]secundum nostram proportionem[ad simplicem & vnitam veritatem intelligibilium miraculorum].i.ammirabilium contemplationum,quas de rebus diuinis per huiusmodi signa accipimus. Dicit autem[ad simplicem, & vnitatem veritatem]vt simplicitas correspondeat compositioni signorum, vnitas vero eorum multitudini & diuersitati. Et ne aliquis credat q̃ per signa prædicta, veritatem & intelligentiam diuinorum perfectē comprehendere possimus, subiungit q̃ [nos immittimus nos ad supersubstantialem radium]. i. ad veritatem de Deo cognoscendam,sed non perfecte, sed [secundum q̃ est fas nobis,][scilicet]sedantes].i. quietantes, [nostras intellectuales operationes,]ne vltra ferantur quàm nobis sit datum. & hoc dico, [post omnem secundum nos vnitionem deiformium]q.d. postquā secundum diformitatem vniti fuerimus per cognitionem rebus diuinis quantumcumque nobis est possibile, adhuc remanet aliquid de rebus diuinis nobis ocultum, a cuius inquisitione oportet nos sedare intellectum nostrum. Deinde cum dicit. [In quo omnes fines,&c]probat quod dixerat. Et circa hoc tria facit. Primo,n. inducit probationem. Secundo exponit eam. ibi. [Et omniū quidem substantialium.] Tertio probat quoddam quod in probatione suppoſuerat. ibi. [Si,n, cognitiones &c,] Ad euidentiam aūt primæ partis,considerandum est q̃ nulla virtus finita extendit se in infinitum,sed ad aliquem certum terminum concluditur. Vnde omnis virtus cognoscitiua creaturæ est aliquis certus terminus vltra quem non tendit. Et huius exemplum accipi potest ex diuersis scientiis. Habet enim geometria aliquem terminum vltra quem non tendit,& similiter naturalis scientia. Et hoc quidem in telligendum est de re qualibet conditione creata. Manifestum est autem q̃ illud quod terminum alicuius cognitionis non attingit, ad illam cognitionem non attingit: supersubstantialis autem radius.i.ipsa diuina veritas excedit omnes terminos,& fines quæcumque cognitionum, quia[omnes fines] quarumcunque[cognitionum]eminentius præxistunt in ipso radio sicut in causa primordiali modo ineffabili nobis propter suam eminentiam. Vnde relinquitur q̃ prædictum radium nō possumus cogitare inquirendo,neque exprimere loquendo,neq; perfecte contemplari quocunq; modo, nō propter sui defectū, sed propter hoc q̃ est [ab omnibus distinctus] & per consequens [ignotus oībus] quasi super omnia existens. Deinde cum dicit. [Et omnium quidem substantialium &c.] exponit quod dixerat. ſ. q̃ [fines cognitionum] præexistunt in supersubstantiali radio. Et dicit q̃ cum ille radius,sit supersubstantialis, virtutes autem cognoscitiuæ, & cognitiones ipsæ sint substantiales. i. substantiis creatis ꝓportionatæ, & per consequens finitę. manifestum est q̃ prædictus radius [præcecpit in seipso]tanquā causa suprema, [terminationes omnium prædictarum cognitionum, & virtutum, non quidem successiue, vt nunc habeat hanc, nunc illam, sed simul & vnite. Neque iterum particulariter, vt habeat hanc, terminationem,& non illam,sed vniuersaliter omnes. Neque iterum habet in se huiusmodi terminationes eo modo quo sunt in substantiis creatis, sed supersubstantialiter. Et quia quod dixerat, [quem neque cogitare &c.]posset aliquis referre solum ad cognitionem præsentis vitæ, vlterius extendit hoc etiam ad angelos. Et dicit q̃ ille supersubstantialis radius est[collocatus] non solū super mentes humanas,sed etiam[super mentes cælestes].i. angelicas,non vt nullo modo attingatur ab eis,sed ita q̃ comprehendi non possit. Et hoc est quod dicit [incomprehensibili virtute. Deinde cum dicit.[Si.n.cognitiones &c.] Probat quod suppoſuerat. scilicet q̃ in Deo præexistant terminationes omnium cognitionum. Et ratio sua talis est. Oēs cognitiones sunt de rebus existentibus. Obiectum.n.cognitionis est ens. Existentia aūt sunt finita. Ens igitur finitum est obiectum cognitionis finitæ. Deus ergo cū sit infinitus excedit omnem substantiam finitam; præhabens in se fines omnium,& per consequens est separatus ab omni cognitione,inquantum omnem cognitionem creaturæ excedit, vt a nulla comprehendi possit.

Quomodo Deus nominari possit.

LECTIO. III.

OMnium quidem existens circumapprehēsiuus,& comprehensiuus,& præapprehensiuus: omnibus autem vniuersaliter est incomprehensibilis, & neque sensus eius est, neque phantasia, neque opinio,neque nomen,neque sermo,neque tactus,neque scientia: quomodo de diuinis nominibus diuinus à nobis tractabit sermo inuocabili, & supernominabili, supersubstantiali deitatem, neque dicere, neque totaliter aliquo modo contemplari. Propter quod ab omnibus ipse est segregatus & superignotus, & omnium quidem substantialium cognitionum & virtutum terminationes simul & omnes supersubstantialiter in seipso præaccepit, & super omnes cęlestes mentes incomprehensibili virtute est collocatus. Si enim cognitiones omnium existentium sunt, et si existentia finem habent, qui est super omnem substantiam, et ab omni cognitione est segregatus. Et quidem si melior est omni sermone et omni cognitione, et super mentem vniuersaliter, et substantiam collocatur.

LECTIO. III.

OMnium quidem existens circumap.&c.] Postquàm ostenderat Dionysius quam cognitionem de Deo per diuina nomina accipere possumus,hic ostendit quomodo Deus nominari possit. Et primo mouet dubitationem. Secundo soluit eam. ibi. Sed quod dixi mus quando theologicas &c.] Est ergo dubitatio talis. Ostensum est quòd Deus est potior omni nostra locutione, & omni cognitione,& non solum excedit nostram locutionem, & cognitionem, sed vniuersaliter collocatur super omnem mētem, etiam angelicam, & super omnem substantiam. Et ne aliquis crederet sic Deum esse super omnia remotum, vt non solum non cognosceretur, sed quòd nec etiam cognosceret quæ infra se sunt, subiungit quòd ipse est[omnium circumapprehensiuus.]inquantum cognoscit proprietates,& circunstantias rerum. [Et comprehensiuus]inquantum perfecte cognoscit quidditates seu essentias omnium,[& præapprehensiuus] inquātum scilicet, cognoscentem rerum non accipit a rebus sicut nos,sed scientia eius præexistit rebus,vt pote causa earum,& tamen ipse[omnibus rebus est incomprehensibilis,& neque potest cōprehendi sensu,neque phantasia] siue

Universidad de Deusto
Biblioteca

sue imaginatione, neque opinione, in quibus & bruta communicant, neque etiam comprehendi potest per ea quæ sunt propria rationalium, quia neque nomen est eius vt comprehendens ipsum [neque sermo] aliquis complexus [neque tactus,] idest simpliciter intuitus intellectus, [neque scientia] quæ prouenit ex deductione principiorũ in conclusione. Si ergo ita est, [quomodo de diuinis nominibus] poterit aliquis [sermo tractari a nobis?] cum demonstratũ sit quòd supersubstãtialis deitas voce significari non potest, vt pote supra omne nomen existens. Ridiculũ enim videtur velle tractare de nominibus rei quæ nominari non potest. Deinde cum dicit. [Sed quod diximus &c.] soluit p̃dictam dubitationem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qualiter Deus nominari potest. Secundo qualiter de diuinis nominibus sit agendum, ibi. [Nunc autem quæcunq; sunt præsentis negotij &c.] Prima pars diuiditur in tres, secundum tres modos Dei nominationum quos assignat. Secunda pars incipit ibi. [Quoniam autẽ sicut bo. &c.] Tertia pars incipit. ibi. [Sed est quãdo a qui. &c.] Circa primũ duo facit. Primo ponit radicem primi modi nominationũ.

tate demonstrata? Sed quod diximus quando theologicas ypothiposes exposuimus. Vnum ignotũ supersubstantiale ipsum bonum quod est, trinam vnitatem dico, quæ est simul Deus, & simul bonum, neque dicere, neque posse cogitare est. Sed & sanctarum virtutum angelis conuenientes vnitiones, quas siue immissiones siue susceptiones oportet dicere, superignotæ & superclaræ bonitatis & ineffabiles sunt & ignotæ, & solum ipsis inerunt, quæ superangelicam cognitionem digni habiti sunt ipsis angelis. Istis deiformes ad angelorum imitationẽ sicut est possibile vnitæ mentes, quoniam secundũ omnis intellectualis operationis quietem talis sit deificatarum mentium ad supremũ lumen vnitio, laudant ipsum proprie, maximè per ablationem à cunctis existentibus. Hoc verè & supernaturaliter illuminatione edocti ex beatissima ad ipsum vnitione, quòd omnium quidem existentium est causa. Ipsum autẽ velut ab omnibus substantialiter segregatum. Igitur supersubstãtialitatem quidem thearchicam quomodocunque est superbonitatis supereſſentia, neque vt rationem aut virtutem, neque sicut mentem, aut vitam, aut substantiam laudare possibile nulli eorum quantuncunque sunt veritatis amatores, quę est super omnem veritatem. Sed sicut ab omni habitu, motu, vita, phantasia, opinione, nomine, verbo, deliberatione, & intellectu, sub

Secundo assignat primum modum Dei nominationum. ibi. [Istis deiformes.] Dicit ergo primo quòd [sicut dictũ est in li. de Theo. ypotipositibus] ipsum per se [vnum] quod Deus est, quod est [ignotum] & [supersubstantialem,] idest super omnem substantiam, & quod est [ipsum bonum] idest ipsa essentia bonitatis, & quod est ipsum [quod est] idest ipsum per se esse, scilicet [ipsam trinitatem] in qua non est aliquis gradus, sed omnes tres per se sunt simul & æqualiter Deus, & simul & æqualiter ipsum bonum, non quòd filius sit vmbra bonitatis, sicut Origenes & Arrius dixerunt. Istud inquam secundum quod in se est, [neque di. neque cogi. est possibile] nobis. Non enim possumus ipsam essentiam Dei, quæ est vnitas in trinitate in præsenti vita videre. Et licet angeli videant essentiam, tamen etiam sunt nobis [ineffabiles] & ignotæ, [sanctarum virtutum vni.] quæ cõueniunt [angelis] quibus scilicet vniũtur per cognitionem ad diuinam essentiam, ipsam aliqualiter attingendo, sed non comprehendendo. [quas,] scilicet, vnitiones [oportet dicere siue immissiones, siue susceptiones bonitatis] diuinæ, [superignotæ & superclaræ.] Non enim est ignota per obscuritatem, sed propter abundantiam claritatis. [Immissiones] autem dici possunt inquantum ipsa diuina bonitas se immittit quodammodo sanctis mentibus. [Susceptiones] aut inquantum sanctæ mentes ipsam capiunt secundum suum modum. Et licet nũc huiusmodi immissiones sint nobis ineffabiles & ignotæ, [inerunt] tamen aliquibus [hominibus,] sed illis [solis qui digni habiti sunt ipsis angelis,] idest societate & consortio angelorum quãtum ad cognitionem superangelicam. Visio enim Dei per essentiam est super naturam cuiuslibet intellectus creati, non solum humani, sed angelici. Deinde cum dicit. [Istis deiformes &c.] assignat primum modum Dei nominationum, qui, scilicet, fit per remotionem. Et dicit quòd [mentes Deo conformatæ] sanctorum scilicet prophetarum, & apostolorum [vnitæ] idest, coniunctæ prę dictis immissionibus & susceptionibus secundum imitationem angelorum non quidem æqualiter angelis, sed [sicut est possibile in hac vita,] laudant Deum maxime proprie per remotionem] a cunctis existentibus. Et hoc ideo, quia [vnitio sanctarum mẽtium] ad Deum qui est super omne lumen [sit talis,] scilicet per remotionem a cunctis existentibus, [secundum quietem omnis intellectualis operationis,] idest in vltimo in quo quiescit omnis corũ intellectualis operatio. Hoc enim est vltimum ad quod pertingere possumus circa cognitionem diuinam in hac vita, quòd Deus est supra omne id quod a nobis cogitari potest, & ideo nominatio Dei quæ est p̃ remotionẽ, est maxime propria, etenim illi qui sic laudant Deum per remotionem, [per illuminationẽ] Dei [vere, & supernaturaliter sũt hoc edocti ex beatissima coniunctione ad Deũ,] q̃ Deus cum sit omnium existẽtium causa, ipse nihil est existẽtium, non quasi deficiens ab essendo, sed supereminenter [segregatus ab omnibus.] Et ideo [diuina supersubstantialitas] quæ est bonitatis essentia, ab his qui sunt diuinæ veritatis amatores [quæ est supra omnem veritatẽ] non potest laudari [quomodocunq; est] idest comprehensiue, [neque vt dicatur ratio, aut virtus, neque vt mens aut vita, aut substantia.] Et eadem ratio est de omnibus alijs nominibus quæ processiones Dei in creaturas signant, [sed] laudant eam [sicut superexcellenter segregatam ab omni habitu,] quod potest referri ad artificialia, vel ad quascunque exteriores circunstantias, etiam [motum] quantum ad naturalia, [vita] quantum ad viuentia, [phantasia opinione] idest, existimatione quantum ad sensitiua, [nomine] incomplexo, [verbo] complexo, [deliberatione.] idest, inquisitiua ratione quantum ad rationalia, vt sunt homines [intellectu] quantum ad intellectualia, vt sunt angeli, & vniuersaliter quantum ad omnia dicit [substantia] si considederetur esse rerum [stationẽ, collocationẽ] quantum ad rerum permanentiam, vt statio referatur ad firmitatem rei secundum quòd consistit in seipsa, collocatio vero secundum q̃ firmatur in aliis. Et quantum ad perfectionem rerum subdit, [vnitione, infinitate] & vniuersaliter ab omnibus quocunque modo existant. Hic igitur est primus modus Dei nominationum per abnegationem ojum ea ratione q̃ ipse est super oía, & quicquid est quocunq; noie signatum, est minus, eo q̃d est Deus, qui excedit nostrã cognitionem q̃ pernomina a nobis imposita exprimimus. Deinde cũdicit. [Qñ autẽ sicut bonitatis eius essentia &c.] tradit ẽm modum Dei nominationum quæ scilicet nominant Deum, vt causam. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit rationem huiusmodi nominationum. Secundo ponit ipsas nominationes. ibi. [Hoc igitur scientes theologi &c.] Tertio excludit quendam errorem ibi. [Et vere laudatur &c.] Ad euidentiam autem primæ partis considerandum est, quòd cum effectus procedant per quendam assimilationem a suis causis secundum modum quo aliquid est causa, præhabet in se similitudinem sui effectus. Si enim aliquid est causa alterius secundum suam speciem, vel naturam, effectus in se habet similitudinem secundum suam naturam, sicut homo generat hominem, & equus equum. Si vero sit causa alterius secundum aliquam dispositionem superadditam, secundum hoc etiam habebit similitudinem sui effectus. Aedificator enim est causa domus non secundum suam naturam, sed secundum suam artem. Vnde similitudo domus non est in natura ædificatoris sed in eius arte. Vlterius autem considerandum est, quòd cum bonum habeat rationem finis, quia bonum est quod omnia appetunt, finis autem est prima causarum, bonum est cui primo competit ratio causandi. Secundum hoc igitur quòd aliquid se habet ad bonum, secundum hoc se habet quod sit causa. Quia igitur Deus est bonus, non quidem bonum quasi bonitatem participans, sed [sicut ipsa essentia bonitatis.] non per aliquam dispositionem participatam est causa rerũ, sed [per ipsum esse suum est causa omnium existentium.] nec per hoc excluditur quin agat per intellectum, & voluntatem, quia intelligere eius, & velle est ipsum esse eius. Sic igitur in ipso sua causa præhabet similitudinem omnium suorum effectuum. Omnis autem causa intantũ potest nominari ex nomine sui effectus, inquãtum habet in se similitudinẽ eius. Si enim sit similitudo secũdum identitatem rationis, nomen illud conueniet causæ, & causato, sicut nomẽ hominis generanti & generato. Si vero non sit similitudo secundum eandem rationem, sed sit supereminentius in causa, non dicetur nomen de vtroque secundum vnam rationem, sed supereminentius de causa, sicut calor de sole, & igne. Sic igitur quia similitudo omnium rerum præexistit in diuina essentia nõ per eandem ratio nem, sed eminentius, sequitur q̃ p

sam multis nominibus ex multis causatis laudant, sicut bonum, sicut pulchrum, sicut sapientem, sicut diligibilem, sicut Deum deorum, siue dominum dominorum, siue sanctum sanctorum, sicut æternum, sicut existentem, & sicut sæculorum causam, sicut vitæ largitorem, sicut sapientiam, sicut mentem, sicut rationem, sicut cognitionẽ, sicut præhabentem omnes thesauros vniuersæ cognitionis, sicut virtutem, sicut potentem, sicut regem regnantium, sicut veterem dierum, sicut sine senectute & inuariabilem, sicut saluationem, sicut iustitiam sicut iustificationem, sicut liberationem, sicut in magnitudine cuncta excedentem, sicut in aura subtili, & quidem & in mentibus ipsum esse dicũt, & in animabus, & in corporibus, & in cælo, & in terra, & simul in eodem eundem, mundanum circa mundanum, supermundanum, supercælestem, super substantialem, solem, astrum, ignem, aquam, spiritum, rorem, nubem, ipsum lapidem & petram, omnia existentia & nihil existentium. Ita igitur omnium causæ & superexistens, & innominabile conueniet, & omnium existentium nomina, vt diligenter sit, totorum regnũ & circa ipsam sicut omnia & ab ipsa sicut à causa, sicut si princip o, sicut sine segregata, & ipsa secundum eloquium sit omnia in omnibus. Et vere laudatur omnium substantia principalis & perfectiua & contentiua, custodia & cibus, & ad ipsum conuersiua, & hoc vnitiuè & communicabiliter segregatæ. Non enim cõtinentiæ aut vitæ aut perfectionis solum causa est, vt à sola hac aut alia prouidentia bonitas quæ est super nomen nominetur, sed omnia simpliciter & incircumfinite in se ipsa existentia præaccepit perfectiſsimis vnius & eiusdem & omnium causæ prouidentiæ bonitatibus & existentibus vniuersis, conuenienter laudatur & nominatur. Et quidem non istas solas theologi Dei nominationes commendant à perfectis aut particularibus prouidentijs, aut prouisis. Sed est quando à quibusdam apparitionibus diuinis in sanctis templis aut alibi, magistros aut prophetas illuminantibus,

uidentiam deitatis sicut principem totius boni, idest, principaliter in se totum bonum habentem, & aliis diffundentem [conuenit laudare ex omnibus causatis] non tamen vniuoce, sed supereminenter, quod contingit propter conuenientiam creaturarum cum ipsa, quam quidem conuenientiam designat cum subdit. [Quoniam & circa ipsam sunt omnia.] Effectus enim dicuntur circa causam consistere, inquantum accedunt ad similitudinem ipsius, secundum similitudinem quàm lineæ egredientes e centro circũstant ipsum secundum quandam similitudinem ab ipso deriuatæ. Inueniuntur autem aliqua esse circa aliquid quod tamen est propter ea quæ circunstant, sicut columna est propter domum. Non autem Deus est propter creaturas, sed econuerso, & ideo subdit, [& ipsius causa sunt omnia,] eo modo loquendi quo medicina dicitur esse causa sanitatis, idest, propter sanitatem. Contingit autem apud nos q̃ id quod est propter finem est causa actiua finis, & prius eo in generatione, sicut se habet medicatio ad sanitatem. Et ne sic Deus ea se finis credatur, subiungit, [& ipse est ante omnia.] Sunt etiam aliqua propter finem, quæ licet nõ præcedant id propter quod sunt, tñ aliquid ad ipsum cõferũt, sicut vestimenta sunt p̃ quæ nõ. Et ad hoc excludendũ a Deo subdit, [& omnia in ipso consistunt] vnde ex nullo aliquid accipere potest, sed omnia acquirũt quicquid habent ab ipsa. Et ne aliquis credat esse Deum causam rerum solum per modum finis, vt quidam posuerunt, & non per modum factionis, & conseruationis, subiungit. [& esse hanc.] scilicet deitatem, vel prouidentiam diuinam [est totorum, idest omnium, vel perfectorum [deductio,] idest productio, [& substantia,] ac si dicat, ipsa deitas per suum esse est causa productionis, & existentiæ rerum. Est autem vlterius considerandum, q̃ omnis effectus conuertitur ad causam a qua procedit, vt platonici dicunt. Cuius ratio est, q̃ vnaquæq; res cõuertitur ad suũ bonũ appetendo illud, bonũ autẽ effectus, est ex sua causa, vnde ois effectus cõuertitur ad suã cãm appetẽdo ipsam. Et ideo postquã dixerat q̃ a deitate, de ducãtur oía, subiungit q̃ omnia conuertuntur ad ipsam per desiderium. Et hoc est quòd dicit, [& omnia ipsam desiderant.] Et ne aliquis credat quòd omnia ipsam cognoscant, ostendit quomodo diuersimode diuersa ipsam desiderant, subdens, [intellectualia quidem,] idest, angeli, [& rationalia,] idest, homines desiderãt ipsam [cognitione,] idest cognoscendo ipsam. Non enim cognosci potest nisi intellectu aut ratione, [istis autem subiecta] non cognitione ipsam desiderant, sed alia quidem solum subduntur, vt bruta animalia, [& alia secundum viuificum motum] vt plantæ, [aut secundum aptitudinem substantialem] vt ea quæ mouentur secundum generationem, & corruptionem, [aut habitudinariam] vt in aliis motibus qui sunt secundum qualitatem, & quantitatẽ & vbi: omnia enim huiusmodi licet non cognoscant Deum, tamẽ dicuntur ipsum desiderare inquantum tendunt ad quoddam bonũ particulare. In omni autem bono particulari refulget primum bonum ex quo habet quodlibet bonum quòd sit appetibile. Deinde cum dicit. [Hoc igitur scientes theologi &c.] ponit, nominationes diuinas secundum rationem prædictam. Et dicit quòd theologi considerantes prædicta, scilicet quòd Deus est segregatus ab omnibus, & tamen est causa omnium, quandoque quidem dicunt ipsum innominabilem, quandoque autem attribuunt ei omnium rerum nomina Innominabilem quidem dicunt ipsum, sicut quando [dicunt ipsam deitatem in quadam mysticarum visionũ] quæ fuerunt secundum apparitionẽ diuinam imaginatiuã. [significantem increpasse eum qui quæsuit, quod est nomen tuum ab angelo] qui apparebat in persona Dei. Et vt excluderet eum ab omni cognitione q̃ posset prouenire ex Dei nomine, dixit, [quare interrogas nomẽ meũ, qđ est mirabile?] Et habetur hoc Gen. 33. Et vere hoc [nomẽ est mirabile quod est super omne nomen,] vt dicitur Phil. 2. [quod est innominabile quasi collocatum super omne nomen quod nominatur siue in isto sæculo, siue in futuro,] vt habetur. Phil. 2. Et non solum laudatur in scripturis Deus vt innominabilis, [sed] etiam vt multorum nominum sicut quando ipse] Deus inducitur dicens. [Ego sum qui sum.] Exodi. 3. [Et vita, & veritas.] Iohel. 14. [& lumen.] Ioann. 8. [& Deus.] Exodi. 3. Ego sum Deus Abraham. Et non solum ipsum inducunt ipsa nomina de se dicentem, sed etiam ipsi qui erãt periti circa deitatem vt apostoli, & prophetæ, laudant Deum [vt omnium causam] ex multis causatis, diuersitatem autem horum causatorum quæ hic subiungit, non oportet hic distinguere, quia ista distinguentur in distinctione capitulorum, cum ad certa capitula omnes effectus huiusmodi reducat. Laudant enim eum [sicut bonum.] Luce. 18. [sicut pulchrum.] Canticorum. 1. sicut sapientem. Iob. 9. [sicut diligibilem.] Cantic. 5. [Sicut Deum deorum.] Ps. 49. [sicut sanctum sanctorum.] Dan. 9. [sicut æternum.] Baruch. 3. [sicut existentem.] Iob. 14. nonne tu qui solus es? [sicut causam sæculorum.] Eccles. 24. [sicut vitæ largitorẽ.] Actu. 17. [sicut sapientiam.] 1. Cor. 1. [sicut mentẽ.] Isaiæ. 27. Et alia translatio habet [intellectum, sicut rationem.] Isaiæ 53. Ego qui loquor iustitiam, vbi alia translatio habet. Ego qui disputo iustitiã. Vel melius potest dici, quòd ratio in græcos logo dicitur, quod etiam signat verbum quod pluries in scripturis inuenitur. [sicut cognitorem] 2. Thimo. 3. [sicut præhabentem omnes thesauros vniuersæ cognitionis] Col. 2. [sicut virtutem.] 1. Cor. 1. [sicut potentem.] Psalm. [sicut regem regum.] Apoc. 29. [sicut veterem dierum.] Dan. 7. [sicut sine senectute, & inuariabilem.] Iaco. 1. [sicut saluationem] Math. 1. [sicut iustitiam, sicut iustificantem, sicut liberationem vel redemptionem [secundum aliam translationem. 1. Cor. 1. [sicut magnitudinem cuncta excedentem] Iob. 23. [sicut in aura subtili] 3. Regum. 19. Et dicunt ipsum etiam esse in mentibus, siue cordibus [Eph. 3. in animabus] Sap. 7. [& in corporibus. 1. Cor. 6. in cœlo & in terra.] Hiere. 23. [& simul in eadem ergo] idest, quantum ad eandem materiam dicunt eundem esse [mundanum,] idest in mundo. Iohel. 1. [circa mundanum. Eccl. 44. supermundanum.] Esa. vltimo [& supercælestem] Psal. Excelsus super omnes gentes &c. [super substantialem] Math. 6. [Solem.] Malach. 4. [astrum,] idest stellam, Apocal vltimo. [ignem.] Deutero. 4. [aquam.] Iohel. 7. [spiritum.] Iohel. 2. & rorem. Osee vltimo. [nubem.] Oseę. 6. lapidem, psal. [petram. 1. Cor. 10. [& omnia alia existentia] ei attribuuntur sicut causæ. [& nihil existentium est] inquantum omnia superexcedit. Ita igitur Deo quòd est omnium causa, & tamen super omnia existere conuenit; [& esse innominabile] inquantum super omnia existit, & tamen conueniunt ei [omnia nomina existentium] sicut omnium causæ. Et rationem subiungit. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd regimen vniuersi est optimum. Ad bonitatem autem regiminis requiritur, quòd ille qui regit, non sit oino

ab his qui reguntur alienus, sed cum ei aliquam conuenientiam habeat vt possit esse vtilis, & vt tamen subditos superexcedat ne sit conrem ptibilis vt imperare possit. Et hoc est quod dicit, [vt regnum totorum,] id est, vt regimen vniuersi [sit diligenter,] id est optime procedat [omnia sunt circa primam causam] quasi ab ipsa secundum quandam similitudinem deriuata, [& ab ipsa sunt omnia segregata sicut a causa] propter quam omnia sunt, [sicut a principio] a quo effluunt. [sicut a fine] quem consequuntur, [& ipsa] per hunc modum [sit omnia in omnibus] inquantum omnis perfectio omnium est ipse Deus causaliter, [secúdú eloquiú.] Hoc enim scriptú est, 1. Cor. 15. Deinde cú dicit. [Et vere laudat &c.] excludit quorundam errorem. Fuerunt enim quidá Platonici qui processiones perfectionum ad diuersa principia reducebant. Ponentes vnum principium esse vitæ, quod appellabant primam vitá, & aliud principium esse intelligendi, quod appellabant primum ens, & bonum. Et ad hoc excludendum dicit, quòd [Deus vere laudatur vt principalis substantia] inquantum dat omnes perfectiones rebus, & dicitur [causa contentiua custodia & cibus,] quæ tria ad conseruationem rerú pertinere videntur. Quædam enim sunt quæ non indigent nisi ut in suis principiis conseruentur: quia ab exteriori corrumpi non possunt, vt corpora cœlestia, & quantum ad hoc dicit quòd est [cá contentiua] quia, hæc continet inesse. Quædam vero sunt quæ & si non deficiant ex suis principiis, corrumpi possunt ab exteriori sicut aqua ab igne. Et quantum ad hoc dicit [custodia] quia hæc defenduntur a Deo ne præter ordinem suæ rationis ab aliis corrumpantur. Quædam autem sunt, quæ ad sui conseruationem indigent supplementis, sicut homines & animalia cibis, & quantum ad hoc dicit [cibus] quia scilicet, omnibus administrat ea q̃ sunt necessaria ad suam conseruationem. Est etiam [& causa] conuersa ad ipsum] quia hoc ipsum quod res conuertuntur in Deum, cõsiderando ipsum sicut finem, est eis a Deo. Et hæc omnia conueniunt Deo [vnitiue] id est, non secundum diuersas virtutes, sed secundum vnam simplicem virtutem, & communicabiliter segregate, [quia ita communicat aliis causalitates prædictas, quòd tamen quidá singularis modus cándi separatim remanet apud eum. Ideo autem sic diuersimode laudatur vt causa, quæ [non solum est causa continentiæ, id est saluationis rerum, [aut vitæ aut perfectionis] vt [bonitas] diuina [quæ est super omne nomen nominatur. Id est, debeat nominari [a sola hac aut alia prouidentia,] id est causalitate, sed ipsa diuina bonitas [præaccipit in seipsa omnia existétia simpliciter, id est non ita q̃ ex omnibus componatur, sed quæ in seipsis sunt multa composita, in Deo sunt unum [simpliciter & incircunfinite,] quia cum singula nomina determinate aliquid significant distinctum ab aliis, venientia in diuinam prædicationem non significant illud finite, sed infinite. Sicut nomen sapientiæ prout in rebus creatis accipitur, significat aliquid distinctum a iuditia, vt puta in determinato genere, & specie existens. Sed cum in diuinis accipitur, non significat aliquid determinatum ad genus & ad speciem, seu distinctionem ab aliis perfectionibus, sed aliquid infinitum, & ideo conuenienter laudatur & nominatur Deus [ex perfectissimis bonitatibus] id est perfectionibus quæ proueniunt rebus per prouidentiam illius supremæ causæ, quæ cum sit vna & eadem, est tamen diuersorum immo omnium causa, vtpote cum nominatur nomine substantiæ aut vitæ aut alicuius huiusmodi, [&] etiam nominatur [ex uniuersis existentibus] propter perfectiones in eis participatas, vtpote si nominetur sol propter claritatem, & petra propter firmitatem. & sic de aliis. Deinde cum dicit. [Et quidem non istas solas &c.] ponit tertium modum Dei nominationum. Et dicit q̃ sancti [theologi non solas istas Dei nominationes] nobis [commendant] quæ sumuntur [a prouidentiis aut prouisis perfectis aut particularibus] vt per prouidentias intelligamus perfectiones rebus communicatas, ut bonitatem & sapientiam, per prouisa autem ipsas res participantes huiusmodi perfectiones, ut hominem aut solem, quorum perfecte quidem prouidentiæ dicuntur, quæ sunt uniuersales ut bonum existens, & huiusmodi: particulares autem quæ alicui generi rerum conueniunt, ut sapiens & iustum. [Sed contingit quod aliquando nominant Dei bonitatem quæ est supernominabilis propter suum super splendorem, aut quibusdam diuinis apparitionibus.] id est, imaginatiuis uisionibus, quibus [illuminati] sunt [prophetæ aut magistri] quod dicit propter eos qui Agiographa conscripserũt uel [in sanctis templis, vel in quibuscúque aliis locis.] & hoc secundú diuersas causas & uirtutes. Ex diuersis enim rationib. diuersæ apparitiones sunt factæ. Vnde [circumponunt ei formas humanas, aut igneas aut electrinas, & ad laudem ipsius describunt ei oculos & aures & alia mẽbra, & circúponũt ei coronas] & honores & alia huiusmodi, quæ facile est considerare ex diuersis scripturæ locis. Et de huiusmodi Dei nominibus promittit se dicturam in libro de Simbolica Theologia, qui nondum apud nos habetur. Deinde cum dicit. [Nunc autem quæcunque &c. [ostendit quomodo de Diuinis Nominibus sit agendum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit de quibus Diuinis Nomi. in hoc libro sit agendum. Secundo quis modus doctrinæ seruandus sit, & quantum ad docentes & quantum ad audientes. ibi. [Et quod semper secundum omnem Theologiã &c.] Tertio exhortatur Thimothæum cui scribit ad hoc obseruandum, ibi. [Igitur tibi quidem &c.] Dicit ergo primo, quod nunc procedendum est in hoc libro ad manifestationem Diuinorum nominum intelligibilium, id est quæ non sumuntur a rebus sensibilibus symbolice, sed ex intelligibilibus perfectionibus procedentibus ab eo in creaturas, sicut sunt esse, viuere, & huiusmodi, ita quòd congregentur quæcunque nomina ad præsens negotium pertinent ex sacris scripturis, & quòd his quæ dicta sunt in isto capitulo sit vtendum sicut quadam regula, ad quam in toto præsenti opere oportet respicere. Cum enim præmissa sint tria genera Dei nominationum, de primo qui est per remotionem, agitur in mystica Theologia. De secundo qui est per intelligibiles processiones, in hoc dicit. De tertio qui est per sensibiles similitudines, in libro de Simbolica theologia. Deinde cum dicit. [Et q̃ semper &c. Ostendit modum determinandi de Diuinis nominibus cum dicit quòd considerandum est [vt proprie dicantur] in hoc libro [contemplationes quibus Deus apparet.] Et dicit [proprie] contra Metaphoricas apparitiones, & iterum inspiciendum est quòd ad manifestationes sanctorum Dei nominum admittantur sanctæ aures, scilicet fidelium, qui pie & reuerenter audiant, non infidelium qui irrideant & blasphement, vt sic [sancta collocemus in sanctis secundum diuinam traditionem.] Deo præcipiente. Nolite sanctum dare canibus. Matth. 7. vt sic auferantur sancta derisionibus indoctorum, immo magis ipsi homines, sibi sunt totaliter diuinis resistentes, liberentur ab impugnatione Dei. Ipsi enim deridendo diuinis, non diuina lædũt, sed seipsos, & hoc inquam in hoc opere prouidendum est [quia semper secundum omnem doctrinam Theologicam lex hierarchica] id est, quæ per sacros principes traditur [inducit] id est præcipit aut exhortatur hæc esse obseruanda secundum quandam deliberationem quæ nõ ex humana sapientia prouenit, sed ex ipsa Dei circunspectione. Deinde cum dicit. [Igitur tibi quidem, &c.] inducit Thimothæum ad hæc obseruanda. Et dicit quòd vtile est ei prædicta cu stodire, sed vt ipse hæc sanctissime recordetur: & q̃ ea quæ sunt diuina neque dicat neque quocunque modo exporter, id est prodat indoctis, scilicet infidelibus, vel quibuscunque indoctis, qui propter imperitiam, non capientes irrident. Vltimo autem in oratione determinat præsens capitulum, rogans Deum vt det ei cum Dei laude secundum quòd decet Deum tradere diuersas nominationes deitatis, quæ voci expri mi non potest, nec nominari, & quòd [non auferatur verbum veritatis ab ore eius.

SVPER

SVPER CAP. II. LEC. I.

POstquam Dionysius in præcedenti capitulo tradidit modum procedẽdi in opere & rationem diuinorum nominum, in hoc 2. Cap. intendit ostẽdere, q̃ Diuina nomina de quibus in hoc libro agitur communia sunt toti trinitati. Et ideo capitulum istud intitulatur [de vnita & discreta Theologia.] quia in hoc capitulo traditur quæ dicantur communiter de tota trinitate, & quę de distinctis personis. Et traditur etiam in eodem capitulo quæ sit ratio communitatis & distinctionis in Diuinis quod ad secũdam partem tinet, cum dicit [& quæ est diuina vnitio & discretio.] Diuiditur autem istud c. in duas partes. In prima ostendit quæ dicantur communiter & quę distinctim in trinitate. In secũda assignat rationem cõmunitatis & distinctionis, ibi. [Oportet autem vt arbitror &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit q̃ nomina diuina de quibus in hoc libro agendũ est, in tota trinitate accipienda sunt. In secunda remouet obiectionem in contrarium factam, ibi. [Si autem aliquis dicit, &c.] Circa primum tria facit. Primo ponit veritatem intentam. Secundo probat eam, ibi. Et [quidem sicut in Theologicis &c.] Tertio excusat se a diligentiori probatione, ibi. [Igitur illis a nobis &c.] Dicit ergo primo, q̃ per [se bonitas laudatur ab eloquijs] id est sacris scripturis [sicut determinans] id est, distinguens ab aliis. [& manifestans] totam diuinam [essentiam, quodcunque est.] quia cuicunque conuenit diuina essentia, conuenit ei per se bonitatẽ esse, & econuerso. Et hoc probat per hoc q̃ in sancta scriptura inducit ipsa diuinitas in persona filii dicens. [Quid me interrogas de bono? nullus bonus nisi solus Deus.] vt habetur Luc. 15. Quod intelligendum est de bonitate per se. Et quia ita est de nomine bonitatis. [Igitur] & in aliis libris post inquisitionem demonstrandum est a nobis q̃ omnia nomina Deo conuenientia laudantur in sacris scripturis, non particulariter quasi vni soli perfecte conuenientia, sed [in trinitatis tota & perfecta & integra & prima deitate.] Totum autem hic non accipitur secundum q̃ ex partibus componitur, sic enim deitati congruere posset, vt pote eius simplicitati repugnans: sed prout secúdum Platonicos totalitas quædam dicitur ante partes, quæ est ante totalitatem quæ est ex partibus, vt pote si dicamus q̃ domus quæ est in materia est totum ex partibus, & præexistit in arte ædificatoris, quæ est totum ante partes. Et in hunc modum tota rerum vniuersitas, quæ est sicut totum ex partibus, præexistit sicut in primordiali causa in ipsa deitate, vt sic ipsa deitas patris & filii & spiritussancti dicatur tota quasi præhabens in se vniuersa. Similiter q̃ dicit perfecta, non est accipiendum secundum modum significationis vocabuli, quo perfectum dicitur quasi complete factum, sicut perambulasse nos dicimus quando ambulationem compleuimus. Vnde quod non est factum, non potest secundum hanc rationem dici perfectum, sed quia res quæ sunt, tunc ad finem suæ perfectionis perueniunt quando consequuntur naturam & virtutem propriæ speciei, inde est q̃ hoc nomen perfectum assumptum est ad significandum omnem rem quæ attingit propriam virtutem & naturam. Et hoc modo, diuinitas dicitur perfecta inquãtum maxime est in sua natura & virtute. Integrum autem & perfectum idem videntur esse, differunt tamen ratione. Nam perfectum videtur dici aliquid in attingendo ad propriam naturam. Integrũ autem per remotionem diminutionis, sicut dicimus aliquem hominem non esse integrum, si postquam attingit propriam naturam aliquo membro mutiletur. Et quia a deitate trinitatis nihil subtrahi potest, ad hoc significandum addidit [integra.] Prima autem additur ad significandum q̃ deitas trium personarum non est deificus participata. Primum enim dicitur quod est imparticipatum, sicut per se deitas & per se homitas. Et videntur esse posita ad excludendum errorem Origenis & Arrij, qui posuerunt deitatem filii esse participatá. Et vt ostendat q̃ Dei nomina non solum communiter dicuntur de tribus personis: sed æqualiter & eodẽ modo, subiungit, q̃ & [demonstratũ est omnes prædictas nominationes apponi] id est attribui [vniuersæ totalitati perfectæ, & omnis] id est, totius [deitatis,] vt quod dicit [vniuersæ] referatur ad numerum personarum, alia vero ad perfectionẽ essentiæ, [& hoc simpliciter.] respondet ei quod dixerat prima. Nam ea quæ sunt imparticipata, dicuntur simpliciter. Ea vero quæ sunt participata, bona particulariter dicuntur, secúdum August. Tolle hoc & illud, & videbis bonũ omnis boni, absolute.] quod respondet ei q̃ dixerat [integra.] Nã ea quæ sunt corrupta non possunt absolute nominari, sicut homo mortuus non dicit absolute homo, [in obseruatim] id est, absque aliqua obseruãtia distinctionis, quod respondet ei q̃ dixit [perfecta.] nisi enim esset perfecta deitas in qualibet personarum, oporteret obseruare qualiter aliquid diceretur de vna persona & qualiter de alia. Deinde cum dicit. [Et quidem sicut in theologicis &c.] probat quod suppoluerat. Et primo specialiter dicitur de quibusdam nominibus. Secundo de omnibus, ibi. [Et vt summatim dicat aliquis &c.] Dicit ergo primo, q̃ sicut commemoratum est in libro [de theologicis ypotiposibus, si aliquis dicat hoc] quod dictum est, nullus bonus nisi solus Deus, [nõ esse dictum de tota deitate] id est, de omnibus personis, & per hoc præsumat errorem, [diuidere audet vnitatem vnitatis] diuinæ, dicendum est contra eum, q̃ & [ipsum verbum] id est Dei filius tanquam naturaliter bonitatem habens dixit Ioan. 10. Ego sum pastor bonus. Et in Psalmis dicitur. Spiritus tuus bonus, & similiter, si aliquis hoc quod dicitur Exod. 3. [Ego sum qui sum, non dixerit laudari de tota trinitate] id est, de oibus personis, sed de vna tantum, quõ accipiet hoc qđ dicitur Apoc. 1. de filio. [Hæc dicit qui est & qui erat & qui venturus est omnipotens.] & quod introducit Apostolus de filio. Hebr. [& tu aũt idẽ ipse es.] & de spiritussancto. Io. 16. [& spiritus veritatis, qui est qui a patre procedit.] licet litera nostra non habeat qui est. Et similiter si aliquis dicat, q̃ non tota diuinitas est vita, quomodo verum est quod Dei filius dixit. Io. 5. Sicut pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius quos vult viuificat, & Io. 6. Spiritus est qui viuificat, & q̃ tota deitas habeat [omnium dominationem] non posset dici [in quot locis] sacræ scripturæ [frequentatur] hoc nomen [dominus] de patre & filio, & hoc vt loquamur [de deigena deitate] patris, [aut filiali] filii. Sed & spiritus dominus est, vt dicitur. 2. Cor. 3. Et similiter [pulchrum] & [sapiens] in omnibus personis deitatis laudatur, [& lumen & deificum & causa & omnia quæcunque sunt totius deitatis] sacra eloquia deducunt ad omnem laudationem diuinam; quandoque quidem simul comprehendendo, quod conuenit omnibus personis, vt cum dicitur omnia sunt ex Deo, quandoque autem distinctim de vna persona, sicut cum dicitur de filio. Col. 1. omnia per ipsum & in ipso facta sunt, & in ipso cõsistunt, & in Psalmis. Emitte spiritum tuum & creabuntur. Deinde cum dicit. [Et vt summatim dicat aliquis &c.] ostendit propositum communiter de omnibus Dei nominibus, dicens, q̃ in summa dicatur de omnibus Dei nominibus, ipsum Dei verbum dixit. Ioan. 16.] Ego & pater vnum sumus, per quod ostenditur q̃ quæcunque dicuntur

Universidad de Deusto
Biblioteca

cantur de filio, & de patre dicuntur. Et Ioan. 16. & cuncta quæ habet pater mea sunt, & similiter [quæcunque sunt patris & filij] sacra scriptura [attribuit] communiter & vnite diuino spiritui [diuinas operationes, honorem,] diuinum. [funtanam & indeficientem causam & distributionem benignorum donorum.] Et hæc omnia habentur.

1. Cor. 12. Hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus &c. Et hæc adeo vera sunt, ꝙ nullum assuetum in diuinis eloquiis qui non habeat corruptam intentionem in eis, arbitror ad hæc contradicere, quòd s. oia nomina Deo conuenientia insunt toti deitati secundum perfectum modum loquendi de Deo. Deinde cum dicit. [Igitur istis a nobis &c.]excusat se a diligentiori inquisitione prædictorum, & dicit ꝙ ista breuiter & particulariter hic sũt determinata ex sacris scripturis, sed in alio libro sufficientius. Vnde quãcunque Dei nominationem conabimur exponere in præsenti opere, oportet ipsam, notamen recipi in tota deitate, idest in omnibus personis, & ad hoc inducitur totum præsens capitulum. Deinde cum dicit. [Siautem aliquis dicat &c.] excludit obiectionem. Et primo ponit obiectionem. Secundo modum soluendi, ibi. [Si enim aliquis quidem est &c.]

Posset autem aliquis obiicere. ꝙ per hoc ꝙ omnia nomina quę dicũtur de patre attribuuntur filio & spiritui sancto, tollitur omnino distinctio personarum & inducitur confusio in diuinis personis, quæ Deo non conuenit. Sed ipse dicit quòd si quis hoc obiiciat, non est arbitrandum quòd sermo eius sufficiens sit ad persuadendum quòd verum dicat, non enim per hoc tollitur distinctio personarum. Deinde cum dicit. [Si enim aliquis &c.] ponit modum soluendi dicens quòd si ille qui sic obiicit totaliter contradicit sacris scripturis, talis omnino elongatus est a nostra sapientia. Non ad theologum pertinet probare ea quæ sunt fidei ei qui scripturas non recipit, cum fides sit supra rationẽ. Vnde si ipse nõ habet curam nec veneretur, diuina eloquia, qũo nobis poterit esse cura vt manducamus eum ad diuinam scientiam? Quia in scientis philosophicis ita est, quòd nullus sapiens disputat contra negantem principia suæ artis. Sed si aliquis sic obijciens velit respicere ad veritatem sacrorum eloquiorum, nos vrentes sacra scriptura quasi quadam regula & lumine manifestante veritatem procedimus, non declinantes a sacra scriptura ad excusandum nos a prædicta obiectione, & dicimus quòd sacra scriptura quædam tradit communiter de tribus personis quædam distinctim, & neque ea quæ sunt communia licet distinguere, neque ea quæ sunt distincta confundere: sed sequendo sacram scripturam secundum nostrum posse, conuenit nos respicere ad diuinas veritates, quia nos a sacra scriptura recipientes manifestationem Dei, ea quæ in sacra scriptura sunt posita oportet nos custodire sicut quandam optimam regulã veritatis, ita quòd neque multiplicemus addentes, neque minoremus subtrahentes, neque peruertamus male exponentes, quia dum nos custodimus sancta, ab ipsis custodimur, & ab ipsis confirmamur ad custodiendum eos qui custodiunt sancta. Oportet enim non solum conseruare ea quę in sanctis scripturis sunt tradita, sed & ea quæ dicta sunt a sacris doctoribus, quæ sacram scripturam illibatam conseruauerunt. Deinde cum dicit. [Igitur vnita quidem &c.] manifestat ꝙ positam solutionem quantum ad hoc quod dixit, ꝙ sacta scriptura quædã tradit de trinitate vnite & quædam discrete. Et dicit quòd [vnita totius deitatis] idest communia toti trinitati, vt dictum est in libro de diuinis ypotiposibus, & probatur per multas authoritates a sacris scripturis acceptas sunt duo genera rationum. Primo qui dem ea quæ dicũtur de Deo remotiue per excellentiã quandam, vt super bonum, supersubstantiale, superuiuens, super sapiens, & quæcunque excedentis sunt remotionis, cum quibus & causalia omnia, bonum, pulchrum, existens, vitę generatiuum, sapiens, & quęcunque ex benignis ipsius donis omnium bonorum causa nominatur, discreta autem patris supersubstantiale nomen & vsus & filii, & spiritus, nulla in istis conuersione, aut totaliter communione superinducta. Est autem rursus cum hoc discretum secundum nos Iesu perfecta & inuariabilis essentia, & quæcunque secundum ipsam sunt benignitatis substantialia mysteria.

LECTIO II.

Quæ sit vnitio & discretio in diuinis.

Portet autem, vt arbitror, magis resumẽtes nos perfectum diuinæ vnitionis & discretionis exponere modum, vt nobis conspicuus omnis fiat sermo, varium quidem omne & nõ planum respuens. Discretè autem & planè & ordinatè propria secundum virtutem terminans. Vocant. n. quod & in aliis dixi, nostræ theologicæ traditionis sancti Magistri, vnitiones quidẽ diuinas, quæ sunt superineffabilis, & supersanctorum custodia custodiri, & ab ipsa ad custodiendum custodientes ipsa confirmari. Igitur vnita quidem totius deitatis sunt sicut in theologicis ypotiposibus per plura ex eloquiis demonstrauimus. superbonum, super Deum, supersubstantiale, superuiuens, super sapiens, & quæcunque excedentis sunt remotionis, cum quibus & causalia omnia, bonum, pulchrum, existens, vitę generatiuum, sapiens, & quęcunque ex benignis ipsius donis omnium bonorum causa nominatur, discreta autem patris supersubstantiale nomen & vsus & filii, & spiritus, nulla in istis conuersione, aut totaliter communione superinducta. Est autem rursus cum hoc discretum secundum nos Iesu perfecta & inuariabilis essentia, & quæcunque secundum ipsam sunt benignitatis substantialia mysteria.

LECTIO II.

Portet autem vt arbitror magis resumentes &c.] Quia in solutione obiectionis supra positæ dixerat, ꝙ theologia de diuinis personis quædam tradit vnitiue, & quædam discretiue. Intendit hic exponere qualis sit vnitio & discretio in diuinis. Et primo secundum ꝙ possibile est. Secundo dicit ꝙ non põt totaliter & perfecte a nobis exponi, ibi. [Sed harum quidem & vnitionum &c.] Circa primum duo facit. Primo tradit modũ secundum quem exponere intendit. Secundo secundũ illum modũ exponit, ibi. [Vocant enim ꝙ & in aliis dixit.] Dicit ergo ꝙ ad plenioremintellectum præmissæ solutionis, oportet secundum eius arbitriũ [magis exponere perfectum modum diuinæ vnitionis & discretionis resumentes] solutionem a principio, ita vt omnis sermo no ster circa hoc fiat conspicuus.]idest, manifestus. Ad qđ consequendum duo ponit vitanda, & tria obseruanda. Vitandũ. n. est sine respondum, [omne variũ] confusum & per mixtũ. Cum enim aliquis diuersa cõfuse & indistincte dicit, oportet ꝙ nũc de hoc, nunc de illo

de illo loquatur, & si in sermone appareat varietas, respueadum est [omne non planum] idest, obscurum. Quod quidem potest cõtingere si intelligibilia tradantur absque sensibilium exemplorũ manuductione, vel si & per verba inusitata aliqua manifesta traderentur. Contra hæc autem duo, ponit duo obseruanda, vt scilicet sermo eius determinet [secundũ virtutem] loquentis [propria] idest connaturalia nobis, [discrete] contra hoc quod dixerat varium, [& plane] contra hoc ꝙ dixerat non planum, & addit tertium, scilicet [ordinate.] Oportet enim ad hoc ꝙ doctrina sit manifesta, vt procedatur secundum ordinẽ disciplinæ a manifestioribus incipiendo, & ab his per quorum cognitionẽ alia cognoscuntur. Promittit etiam se ex positurum perfectum modum diuinæ vnitionis & discretionis, quia assignabit modos omnes secundum quos vnitio & discretio possunt accipi in diuinis, nõ autem ita quòd ipsum modũ secundum quòd in Deo perfectus est manifestare possit, hoc enim supra virtutem nostram est, vt infra probabit. Deinde cum dicit [Vocãt enim &c.] prosequitur expositionẽ vnitionis, & discretionis diuinæ. Et primo quantum pertinet ad deitatem. Secundo quantũ pertinet ad humanitatem Christi, ibi [discre. est a benig. &c. Circa primum duo facit. Primo exponit duos modos vnitionis & discretionis. Secundo subdit vtrumque, ibi. [& di. scam. elo. sequen. &c.] Circa primum duo facit. Primo exponit communem modum vnitionis. Secundo communem modum discretionis ibi. [Discretionis autem &c.] Dicit ergo primo quod sicut in aliis suis libris dixerat, scilicet in libro de Diuinis ypotiposibus, [sancti Mat. no. theo. traditiones] idest Christianæ doctrinæ, scilicet apostoli & eorum discipuli [vocant vnitiones diuinas quasdam &c. &c.]. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cum omnis multitudo rerum a principio primo effluat, primum principium secundum quod in se consideratur, vnam est, secundum autem emanationem qua ab eo procedit multitudo, iam inuenitur a qua primum principium distingui possit, quia ratio multitudinis in distinctione consistit. Considerare igitur primum principium secundum quòd in se est, hoc est cõsiderare vnitionem ipsius. Et hanc existentiam primi principij in seipso super collocationem vocat. Et nominat hanc super collocationem & occultam & inegressibilem [Occultam] quidem, quia intantum Deus potest a nobis cognosci, inquantum participationes suæ bonitatis cognoscimus, secundum autem quòd in se est nobis occultus. [inegressibilem] autem dicit, quia secundum quòd in seipso est primum principium, nulli communicatur, & sic quasi a seipso non egreditur, & propter hoc & ipsam diuinitatem sic consideratam per excellentiam, distinguentem ipsam ab omnibus vocat [singularitatem,] quia singulare est quod est incommunicabile. Deinde cum dicit, [discretiones autem &c.] exponit per oppositum communem modum discretionum. Et dicit quod prædicti magistri vocãt [discretiones proces. & mani.] deitatis, quę cõueniunt etiam quãtum ipsum bonum, quia de ratione boni est, quod ab eo procedat effectus per eius communicationem. Et considerandum quod contra id quod supra dixerat [occul. & ingressibiles] satis congrue posuit [proces. & manifestationes] quia per effectus progredientes ab ipso manifestatur, & quodammodo ipsa deitas in effectus procedit, dum sui similitudinẽ rebus tradit secundũ earum proportionẽ, ita tamen quod sua excellentia & singularitas sibi remaneat incõmunicata rebus & occulta nobis. Hæ igitur processiones vocantur discretiones, quia nisi a primo principio alia effluerent, non haberet primum principium a quo discerneretur. Deinde cum dicit. [Et di. sancta elo. &c.] subdit vtrumque dictorũ modorum. Et primo ponit subdiuisiona. Secundo manifestat eam, ibi. [Sicut in vni. diuina &c.] Dicit ergo primo, quod illi qui sequuntur sacras scripturas, & sequũtur proprias rationes prædictæ vnitionis, & iterũ prędictę discretionis, dicũt quod tã in prædicta vnitione communi sunt quædam propriæ vnitiones & discretiones quãm etiã in prædicta cõmuni discretione. Deinde cũ dicit. [Sicut in vni. di. &c. exponit subdiuisionem. Et primo ostendit quomodo in prædicto modo vnitionis communi sit quædam vnitio & discretio. Secundo ostendit ꝙ etiam in discretione prædicta est vnitio & discretio, ibi. [Est autem & diffin. &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo in prædicta vnitione sit propria vnitio. Secundo quomodo in prædicta vnitione sit discretio, ibi. [Manſione personarum &c. Ad intellectum ergo huius partis considerandum est, ꝙ cum supra acceperit rationem vnitionis diuinæ ex eo ꝙ Deus in seipso secundũ suam excellentiam consideratur, ista consideratio est duplex. Potest enim considerari ista superexcellẽs Dei essentia in seipso, vel secundum essentiam, & sic est vnitum & commune toti trinitati, vel secundum ꝙ vna diuinarum personarum est in alia, & sic in vnitione inuenitur discretio. Hoc est ergo quod dicit, ꝙ [sicut in vnitione diuina] idest supersubstantialitate. q d sic accipio modo vnitionem diuinam secundum communem rationem vnitionis, supra posita, secundum quod ratio vnitionis consistit in quadam excellentia deitatis. In hac inquam vnitione communi [est vnitum & commune principali trinitati, quicquid ad supere xcellentiam essentiæ diuinæ pertinet, & per hoc dat intelligere quod ratio vnitatis proprie quam nũc exponit, nihil est aliud quam esse commune tribus personis. Et exemplificat sicut [essentia supersubstantialis diuinitas superdea] idest super modum deitatis communicatæ rebus, & [bonitas superbona & identitas quæ est super omnia] secundum quam scilicet Deus est idem sibi & [vnitas sui per principatũ] vnitatem quam, [totalis proprietatis existentis] scilicet super omnia. Et hoc dicit, quia vnum habet rationẽ principij, unum autem est vnum secundum quod in seipsa indiuisum est, hoc autem est illud quod retinet proprietatem suæ naturæ, q. d. quod ipse inquantum est vnitas, est principium super omne principium habens in se suam proprietatem qua supra omnia existit. Ad hanc etiam excellentiã est & quod a nobis ignoratur, propter excellentiam sui luminis & quod a nullo intellectu est perfecte [intelligibilis]. i. cõprehensibilis, & quod de eo omnia possunt affirmari & omnia negari, secundum modum in præcedenti capitulo expositum, cum tamen ipse sit super omnem affirmationem & negationem. Est enim super omnem intellectum nostrum qui affirmationes & negationes componit. Deinde cum dicit. [Manſio principalium personarum &c.] exponit quomodo in dicto est in communi modo vnitionis, quæ est super excellẽtiæ collocationem. Et circa hoc tria facit. Primo ponit quod intendit. Secundo manifestat propositum per exemplum sensibile, ibi. [Quemadmodum lumina &c.] Tertio ostendit exemplum esse deficiens a tantæ rei repræsentatione, ibi. [Et hæc totaliter &c.]

Dicit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dicit ergo quòd [mãsio principalium personarum in se inuicem] ideſt, ſecundum ꝙ vna diuinarum personarum eſt in alia. [& collocatio] vnius in aliam. [ſi ita oporteat nominari] cum diſtinctionem importet, [tamen eſt totaliter ſuperunita] ideſt pertinens ad illã vnitionem excellentiæ de qua ſupra dictum eſt. Deinde cum dicit.

LECTIO III.

Quædam eſt propria vnitio ſub communi modo diſcretionis.

SI autem & diuina diſcretio eſt proceſsio bono conueniens vnitionis diuinæ & ſuperunitæ, ſeipſam bonitatem in pluralitatem agentis & multiplicantis, vnitæ quidem ſunt ſecundum diuinam diſcretionem incomprehenſibiles traditiones, ſubſtantificationes, viuificationes ſapientificationes, & alia dona bonitatis quæ eſt omnium cauſa, ſecundum quæ ex participationibus & participãtibus laudantur, non participabiliter participata. Et hoc commune & vnitum & vnum eſt toti deitati, omnem ipſam totam ab vnoquoque participantium participari, & à nullo nulla parte. quẽadmodum punctum in medio circulo ab omnibus in circulo circũpoſitis lineis, & ſicut ſigilli expreſsiones multæ participant architypo ſigillo, & in vnaquaque expreſsionum toto & eodem exiſtente & in nulla ſecundum nullam partem. Excedit autem & hæc omnium cauſa diuinitatis impartibilitas, eo quod neque tactus eius, neque alia quædam ad partes commiſcendi communio. Quamuis dicat aliquis, non eſt ſigillum in totis expreſsionibus totum & idem, & huius autem ſigillum eſt cauſa, eſſe enim ſeipſum illud & idem vnicuique ingerit, ſed participantium diuerſitas, diſſimiles facit expreſsiones vnius & totius quæ ſunt in corpore: ſed & ſuper illas quæ ſunt in ipſis animabus & in ipſis mentibus] angelicis, [quas quidem [vnitiones habẽt deiformia vel ſuper cælestia lumina] ideſt ipſi angeli. [tota por tota nõ mixtæ ſupermũdanæ] duns ſcilicet vnus angelus toti alteri cõiungitur per intellectũ & affirmationem. Et huiuſmodi incõfuſa vnitio in mẽtibus & animabus ſit [ſecundum proportionalẽ participationẽ] illius [vnitionis] quæ eſt in diuinis perſonis, quæ eſt [ſuperſegregata ab omnibus participãtibus,] quia ſcilicet nullum participantiũ põt perfectẽ imitari diuinã vnitionẽ. Deinde cũ dicit. [Eſt autẽ diſcretio &c.] exponit quomodo in cõmuni modo diſcretionis ſupra ſignatæ inuenitur & diſcretio & vnitio, ideſt aliquid commune toti erinitati, & aliquid diſtinctum ad perſonas pertinẽs, dictũ eſt enim ſupra ꝙ diſcretiones diuinæ vocantur ſecundũ ꝙ vna perſona procedit ab alia. & per hãc multiplicãtur & diſtinguũtur diuinæ perſonæ. Et quantũ ad hoc attẽditur diſcretio propria in cõmuni modo diſcretionis. Alia eſt proceſsio ſecundũ quã creatura procedit a Deo, ſecundũ quã fit multitudo rerum in diſcretione creaturarũ a Deo, & hæc eſt diſcretio vnita, ideſt communis toti trinitati. Primo igit exponit quomodo aliqua diſcretio pertineat ad diſcretionẽ perſonarũ. Secũdo quomodo aliqua diſcretio pertineat ad eſſentiæ vnitatẽ, ibi. [Si autem & diuina diſcretio &c.] Dicit ergo primo, quòd [diſcretio in ſuperſubſtãtialibus theologiis] ad diuinas perſonas non ſolũ eſt illa quam dixi, quòd per ipſam vnitionẽ cõmunem quæ pertinet ad ſuperexcellentiã deitatis unaquæque diuinarũ perſonarũ immixtim & inconfuſe collocatur in altera, ſed etiã per hoc ea quæ pertinent ad fæcunditatẽ Dei ſuperſubſtantialem nunquã conuertuntur ad ſeinuicem, ſicut conuertebantur ea quæ pertinent ad collocationem perſonalẽ. Mutuo enim pater eſt in filio & filius in patre, non tamen mutuo pater generat filium & filius patrem. Et hoc eſt quod ſubdit, ꝙ ſolus pater eſt fons ſuperſubſtantialis deitatis, ut in fonte authoritas intelligatur ſiue principium de principio, nec filius eſt pater nec pater filius, cum diuinæ laudes conſeruent ſecũdum fidẽ Chriſtianæ religiõnis ſuas proprietates uniuſcuiuſque diuinarũ perſonarũ. Vltimo epilogando ſubdit, quod iſtæ quæ dictæ ſunt, ſunt unitiones & diſcretiones pertinentes ad ipſam diuinã eſſentiam ineffabilem & ad ineffabilem eius unitionẽ, quia quod ſequitur de unitione & diſcretione pertinet ad creaturas.

LECTIO III.

SI autẽ & diuina diſcretio eſt &c.] Poſtquàm expoſuit Dionyſius quomodo ſub cõmuni modo diſcretionis qui eſt ſecundum proportionem continetur propria diſcretio quæ eſt ſecundum proportionem vnius perſonæ ab alia, nunc intendit exponere quomodo ſub eodem communi diſcretionis modo continetur & quædam propria unitio, quæ eſt ſecundũ proportionẽ creaturarum a Deo ad totã trinitatẽ pertinens. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo manifeſtat per exẽpla, ibi. [Quemadmodum punctum] &c. Ad euidentiã autem primæ partis cõſiderandum eſt, quod poſſet aliquis dicere, ꝙ proceſſio creaturarum non continetur ſub diuina diſcretione, unde licet proceſsio creaturarum communiter ad totam trinitatem pertineat, nõ tamen poteſt dici quod aliqua diuina diſcretio ſit cõmunis uel unita in trinitate. Et ideo uult oſtendere ꝙ proceſſio creaturarum eſt quodam modo diuina diſcretio, non tamẽ eo modo quo proceſſio diuinarum perſonarum. Nam in proceſsione diuinarum perſonarum, ipſa eadem diuina eſſentia communicatur perſonę procedẽti, & ſic ſunt plures perſonę habẽtes diuinã eſſentiam. Sed in proceſſione creaturarum ipſa ẽt diuina eſſentia non communicatur creaturis procedentibus: ſed remanet incommunicata ſeu imparticipata, ſed ſimilitudo eius per ea quæ dat creaturæ, in creaturis propagatur & multiplicatur, & ſic quodam modo diuinitas per ſui ſimilitudinem non per eſſentiã in creaturas procedit, & in eis quodã modo multiplicatur, ut ſic in ipſa, creaturarũ proceſſio poſſit dici diuina diſcretio, ſi reſpectus ad diuinã ſimilitudinem habeatur, non autem ſi reſpectetur diuina eſſentia. Hoc eſt ergo quod dicit, ꝙ ſi proceſsio poſsit dici diuina eſſentia bonitati

bonitati conueniens quæ eſt [vnitionis diuinæ ſuperunitæ] ideſt, vnitatis eſſentiæ in qua tres perſonę vnitantur, quæ eſt ſuper omne vnitatem quæ quodam modo ſeipſam agit ſiue ducit ex ſua bonitate in pluralitatem, & multiplicat ſeipſam, ſ. ſecundum ſuam ſimilitudinem, ſi inquam talis proceſsio ea ratione ꝙ per eam diuina vnitas quodammodo multiplicetur dici põt diuina diſcretio, tunc conſequẽter dicendũ eſt, ꝙ [traditiones] ideſt donationes diuinorũ donorum q̃ ſunt in cõprehẽſę ex parte principij [ſunt vnitæ] ideſt communes toti trinitati, [ſecundum diuinam diſcretionem] ideſt ſecũdum communem modum diuinæ diſcretionis qui ſecundum proceſsionem attenditur. Et quæ ſint iſtæ traditiones oſtẽdit ſubdens, [ſubſtantificationes] ſecundũ ꝙ dat eſſe omnib. ſubſiſtentibus, [viuificationes] ſecũdum ꝙ dat vitam [ſapiẽtificationes] ſecundũ ꝙ dat ſapientiã & alia dona diuinæ [bonitatis] quæ eſt omnium cauſa ſecundum quę dona diuina] [participata] per ſimilitudinem [non participabiliter] inquantum eſſentia manet imparticipata, [laudantur ex participationibus], ideſt, ex donis participabiliter, aut eſſe cõmunem ſapientiam & vitam [cum participantibus] quibus ſiſta cõiungitur. Loquitur aũt pluraliter de diuinis uel propter pluralitatem perſonarum, vel propter pluralitatem nominũ quæ ipſi Deo attribuuntur. [Et hoc eſt toti diuinitati cõe.] Et ne intelligatur communitas rationis tantum, ſicut genus eſt commune ſpeciebus. Et ſpecies indiuiduis addidit, [& vnitum] vt oſtendat vnum numero eſſe in tribus. Et ne aliquis intelligat vnitatem ex multis congregatam, ſicut domus vnitur ex partibus, addidit. [& vnũ] hoc, ſ. [omnem ipſam diuinitatem.] i. ſm quamlibet perſonã [totam participari ab vnoquoq; participantiũ per ſimilitudinẽ, & à nullo participantiũ in nulla ſui parte participari, quo ad cõmixtionẽ ſuæ ſubſtantiæ. Dicit aũt totum eam participari, non tũ totaliter vel perfectè, quia omnib. incomprehenſibilis eſt, vt ſupra dictum eſt. Et quia hoc vltimo dictum difficile videbatur & cõtradictionem implicans, nominat hic conſequenter per exempla, cũ dicit. Quemadmodum punctum &c.] Et circa hoc tria facit. Primo ponit exẽpla. Secundo oſtendit ea eſſe deficientia ibi [Excedit aũt & hoc &c.] Tertio obiicit contra prædicta & ſoluit, ibi. [Quãuis dicat aliquis &c.] Dicit ergo, ꝙ hoc ita eſt de participatione deitatis ſicut punctũ quod eſt in medio circumpoſitis lineis, quę, ſi protrahuntur à centro ad circunferentiã, inquantũ quæ liber linea ſortitur indiuiſibilitatem ſm latitudinem ad ſimilitudinem indiuiſibilitatis punctis, prout imaginamur punctum ſuo motu facere lineam, & tamen punctum ſm ſitum diſtinctum eſt à longitudine lineæ. [Et ſicut] etiam [multæ expreſsiones ſigilli participãt archetypo ſigilla.] ideſt, principiali figuræ ſigilli. Dicitur enim archetypum ab archos, quod eſt princeps, & tipum, quod eſt figura, [toto & eodem] archetypo [exiſtente in vnaquaque expreſsionum,] ſecundum ſimilitudinem, [& in nulla eorum ſecundum nullam] ſui [partem] per ſubſtantiæ commixtionem. Deinde cũ dicit. [Excedit aũt &c.] oſtendit hæc exẽpla eſſe deficientia à repræſentatione diuina. Et dicit ꝙ [imparticipabilitas diuinitatis] quæ eſt [omnium cauſa excedit hæc] prædicta exempla, quia imparticipabilior & minus commixta eſt deitas participantibus q̃ punctum & ſigillum. Non.n. eſt aliquis tactus deitatis ad creaturas, eo ſ. modo quo ex ſigillo quod cera ſit vnum per contactum, neq; ẽt eſt alia quædam communio per quam commiſceatur partib. rerum, ſicut punctum commiſcetur lineæ inquantum eſt terminus eius. Deinde cum dicit. [Quamuis dicat aliquis &c.] obiicit contra hoc quod dixerat ꝙ ſigillum totum exiſtit in vnaquaque expreſsionum. Poteſt enim aliquis dicere hoc non eſſe verum, pp hoc ꝙ aliqua expreſsio inuenitur, quę non perfecte recipit formã ſigilli. Sed ipſe reſpondet ꝙ [huius cauſa non eſt ex parte ſigilli.] quia ſigillum vnum [& idem totum ſe ingerit vnicuique] expreſſioni, [ſed diuerſitas participantiũ facit diſſimiles expreſsiones] ideſt repreſentationes, [vnius & eiuſdẽ principalis formæ] quæ totaliter habet formam. Quomodo autem diuerſimode recipiatur in diuerſis forma vnius ſigilli, oſtendit ſubdens. Si enim ea in quibus ſit expreſsio [ſint] intantum [mollia] ꝙ facile poſsint recipere figuram [& plana] ideſt abſque tumoroſis cauitatibus vt vniformis in eis fiat impreſsio, [& immaculata] ne cõmixtio alterius materiæ ex preſsionem figuræ impediat, & [neq; ſit cõtrariæ figurę] vtpote ſi quis vnt ſigilli figuram imprimere velit in cerã iam alio ſigillo ſignatã, & cũ ad recipiẽdum figuram ſint aliqualiter [dura] vt non ſint [facile fuſibilia] & calefactibilia aut nimis liquefacta & mollia [& inſtabilia,] quia ſic non remaneret figuræ impreſsio. Iſtis cõditionibus exiſtentibus materiæ in q̃ bus ſit impreſsio [habebũt figurã] figilli quandã abſq; permixtione alterius figuræ impreſſam [& planã] ideſt inturgidã abſque deformitate, [& permanẽtem.] Sed [ſi aliquid deficiat de dicta oportunitate] figurationis, [hæc erit cauſa.] ꝙ figura non participet vel ꝙ [non plane] ideſt vniformiter participetur. [& aliorũ] defectuũ quicunq; pertinent ad importunitatẽ participationis. Deinde cũ dicit. [Diſcretũ eſt autẽ &c.] exponit diſcretionẽ quæ eſt ſm humanitatẽ Chriſti. Et dicit ꝙ [diſcretum eſt] ideſt ad vnãtantum perſonã pertinens [ſuper ſubſtantiale verbũ, ideſt, Dei filium [eſſe factum ſm nos] ideſt hominẽ ſimilẽ nobis in natura, [ex nobis] decepta carne, nõ de cęlo allata, ſm Valentinũ. [totaliter,] ideſt non ſubtracta anima vel intellectu, ſm Arrium & Appollinariũ, [& vere] non fantaſtice ſm Manichæum. Et non ſolum ipſa incarnatione diſcretũ: ſed ſm etiam actiones & paſsiones Dei filiũ credimus incarnatũ [quæcunq: ſunt] cum quadam electione & ſegregatione ab aliis attributa Chriſto ſm conſideratione humanitatis ipſius vt concipi, naſci, comedere, bibere, dormire, crucifigi, & alia hmõi, [iſtis enim pater & ſpiritus ſm nullam rõnẽ cõiacerunt] quia neuter eorũ eſt incarnatus aut mortuus [niſi] forte [dicat aliquis] ꝙ cõiacuerunt præmiſsis [ſm voluntatẽ] bonitati diuinæ [conuenientẽ & benignã] quo ad nos, acceptauerunt eũ pater & ſpiritusſanctus incarnatione filii & paſsionem & alia huiuſmodi, & ſimiliter cõiacuernnt [ſecundum omnem diuinã operationẽ ſuperpoſitã] creaturis [& ineffabilem] nobis. [quam faciebat] Chriſtus. [factus ſecundum nos] ideſt factus homo paſsibilis, [inuariabilis] manens [ſecundum ꝙ Deus & Dei verbum.] Non enim ſic factus eſt homo ꝙ diuinitatem amitteret, vt homo exiſtens habebat operationem diuinam, quæ communis eſt ſibi & patri & ſpiritui ſancto. Et ſic deſtruitur hic error ponentium vnam operationem in Chriſto, & per hoc ꝙ attribuit ſecũdũ operationẽ diuinam cõem toti trinitati, & operationẽ propriam ſibi. Vltimo aũt epilogat, ꝙ ſic ſtudemus diuina noſtro ſermone & vnire & diſcernere, ſicut ſecundum rei veritatem ſunt vnita & diſcreta.

LECTIO. IIII.

SEd harum quidẽ, & unitionum, & diſcretionũ & quacunq; in eloquiis Deo cõuenientes cauſas inuenimus, in theologicis ypotipoſibus propria de unoquoq; tractãtes, ſicut erat poſsibile, expoſuimus. Quædã quidẽ re uoluentes uero ſermone & referẽtes, & ſanctum & reuelatũ intellectum in manifeſtas eloquiorũ uiſiones adducẽtes. Quibuſdam autem ſicut myſticis ſecũdum diuinam traditionem ſuperintellectualem operationem uniti: Omnia enim diuina & quæcunque nobis ſunt manifeſtata, ſolis participationibus cognoſcuntur. Ipſa autem qualiacunque ſunt, ſecundum proprium principium & collocationem ſuper mentem ſunt & omnem ſubſtantiam & cognitionem. Sicut ſi ſuper ſubſtantiale occultum Deum, aut uitam, aut

LECTIO IIII.

SEd harum quidem & vnitionum & diſcretionum &c.] Poſtquam Dionyſius expoſuit modum vnitionis, & diſcretionis diuinæ, excuſat ſe a perfecta horum manifeſtatione. Et diuidi tur in partes duas. In prima oſtendit quod diſcretiones diuinæ & vnitiones non poſſunt ſufficienter a nobis manifeſtari. In ſecunda proſequitur de diſcretione, quæ eſt ſecundum proceſsionem creaturarum, quia hoc maxime pertinet ad intentionem præſentis libri. ibi [Igitur de illis quidem ſatis eſt, &c.] Circa primum duo facit, Primo ponit excuſationem a perfecta manifeſtatione prædictarum. Secundo rationem aſsignat, ibi. [Omnia enim diuina &c.] Dicit ergo primo, quòd in libro [ue Theologicis ypotipoſibus] ipſe [expoſuit ſicut erat ſibi poſsibile, cauſa] ideſt, rationes prædictarum [vnitionum & diſcretionum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæcunque inuenit in sacris scripturis [Deo conuenientes , tractans] id quod erat proprium vnicuiq; , ita tamen ꝙ quædam reuoluit & discussit verídico sermone, [& reseruit,] idest, aperuit & vlterius [eduxit in manifestas visiones eloquiorum] idest manifestas authoritates sacræ scripturæ quæ cótinent visiones & reuelationes factas prophetis & Apostolis id quod sanctè intelligi potuit & manifeste post discussionẽ & reserationẽ. Non. n. sufficit in reb. diuinis humano ingenio veritatẽ discutere & aperire, nisi veritas ꝙ post discussionẽ inuenitur sacræ scripturæ cõcordet & per eam confirmetur. Et cum quædã sic reseruit, [quibusdã tñ sicut mysticis] i. occultis [vnitus] fuit super operationẽ intellectualem , & hoc ſm ꝙ tradita est à Deo : ordinatum est enim nobis à Deo, vt in his quæ super intellectum nostrum sunt vnimur adhærentes ꝑ fidem. Deinde cũ dicit. [Omnia em̃ diuina &c.] assignat rõnem quare in reb. diuinis sint quædam mystica quæ intellectũ nostrũ excedunt . Et circa hoc duo facit. Primo manifestat hoc ex parte deitatis. Secũdo ex parte humanitatis Christi, ibi. [Sed ꝙ est omnis theologiæ manifestatiuum &c.] Circa primũ tria facit. Primo assignat rõnem præmissorum. Secundo manifestat rationem assignatam per exempla, ibi. [Sicut si supersubstantialꝫ occultum &c. Tertio probat per similitudinem in alijs causis & causatis, ibi. [Neque est. n. diligens &c.] Dicit ergo primo, ꝙ omnia diuina etiam quæ nobis manifestata sunt , cognoscuntur à nobis solum participationibus. Cuius ratio est, quia nihil cognoscitur, nisi secundum quòd est in cognoscente. Sunt autem quædam cognoscibilia quæ sunt infra intellectum nostrum, quæ quidem habent simplicius esse in intellectu nostro quàm in seipsis , sicut sunt omnes res corporales. Vnde huiusmodi res dicuntur cognosci à nobis per abstractionem. Diuina autem, simplicia & perfectiora sunt in seipsis quàm in intellectu nostro vel in quibuscunque alijs rebus nobis notis. Vnde diuinorum cognitio dicitur fieri non per abstractionem sed per participationem. Sed hæc participatio est duplex. Vna quidem ſm ꝙ diuina in ipso intellectu participantur, prout. ſ. intellectus noster participat intellectualem virtutẽ & diuinæ sapientiæ lumen. Alia vero ſm ꝙ diuina participãtur in reb. quæ se intellectui nostro offerunt inquantum. ſ. per participationem diuinæ bonitatis omnia sunt bona & per participationem diuini esse seu vitæ res dicũtur existentes, seu viuentes , & ſm vtramq; istarum participationum diuina cognoscimus. Ostensum est aũt supra, ꝙ Deus ita participatur à creaturis per similitudinẽ , ꝙ tñ remanet imparticipatus sup omnia per proprietatem suæ substantiæ. Vnde si diuina nó cognoscuntur à nobis nisi solis participationibus, consequens est, ꝙ ipsa diuina, qualia sunt, & quod ſm propriam rationẽ principij , & ſm ꝙ diuina collocantur in seipsis sunt super omnia sicut supra omnem mentem & supra omnem substantiã & supra omnem cognitionem. Deinde cum dicit, [Sicut si supersubstantiale &c.] Manifestat rõnem propositã per exempla. Et primo in processionib. creaturarum. Secundo in processionibus diuinarum personarum. ibi, [Rursus ꝙ pater &c.] Dicit ergo primo, ꝙ si illud [occultum] diuinæ essentiæ quod est super omnem substãtiam [nominemus aut Deum, aut vitam, aut substantiã, aut lumen vel rationem] vel quocunque alio tali nomine , non per hoc intelligimus idipsum quod Deus est, sed nihil aliud intellectus concipit nisi virtutes quæ rebus ex Deo proueniunt, quibus formaliter deificantur , vel substantificantur aut vjuificantur. Sed cum Deus sit super omnes hujusmodi processiones , oportet quòd nos mittamus nos in Deum ad cognoscendum secundum remotionem [ab omnibus operatio-

nibus intellectualibus] idest ab omni eo quod cadit in intellectum nostrum , & hoc ideo quia nos non possumus per intellectũ videre aliquam deitatem vel [vitam] vel [substantiam quæ] perfecte comparari possit illi causæ quæ est [segregata ab omnibus rebus ſm totalẽ excessum.] Non enim cadit in visionem intellectus nostri, nisi ens creatum & finitũ , quod omnino deficit ab ente increato & infinito, & ió oportet ꝙ Deũ intelligamus esse supra omne id quod intellectu apprehẽdere possumus. Deinde cũ dicit. [Rursus ꝙ pater &c.] manifestat idẽ in his quæ pertinent ad processiones diuinarum personarum. Et dicit, ꝙ ex sacris scripturis [accipimus ꝙ pater est fontana deitas] idest, ꝙ pater est fons & principium totius deitatis, & ꝙ filius & spiritussanctus , si ita oportet dicere [sũt quædam] pullulationes deigenę deitatis] idest patris qui est Deus generãs , pullulationes inquam, non extra diuinam naturam sicut creare ; sed in ipsa diuina natura , [&] sunt etiã [sicut flores, & super substantialia lumina.] Nec est mirum si hæc pluraliter dicuntur de diuinis personis : quia si in Metaphoricis locutionibus accipiatur ipsum signatũ Metaphorarũ, oportet singulariter prædicari de diuinis personis. Si vero accipiãtur ipse Metaphoricæ, possunt pluraliter prædicari, per lumẽ enim, Metaphoricæ intelligitur veritas. Possumus ergo dicere, ꝙ filius & spiritussanctus sunt vnum lumen , quia sunt vna veritas, possumus etiam dicere ꝙ sunt duo lumina, vt sit sensus, ꝙ signanter per duo lumina idest , per duos radios ab vno luminari procedentes: sicut & per duos flores , quia vterq; procedit a patre , nec tñ per hoc excluditur quin spiritussanctus procedat a filio. Sed [quomodo hæc sunt, nó possumus dicere nec cogitare,] vt. ſ. exprimamus vel cognoscamus qualis sit illa paternitas vel filiatio, [sed vsq; ad hoc] cogitandũ solũ se extẽdit [tota virtus nostri intellectus] ꝙ & nobis & supercœlestibus virtutibus, sanctis vt ex principali paternitate diuina quæ est segregata ab oĩs creaturis , & sit ex principali filiatione data est oĩs & pñtas & filiatio, quæ est ſm ꝓpagationẽ in rebus diuinis, put. ſ. angelus purgat, illuminat, & ꝑficit aliũ, & vnus hó aliũ, [ex qua]. ſ. principali pñtate & filiatiõe, mẽtes angelorũ Deo cõformes & [sunt] ꝑ participationẽ diuinorũ donorũ [& noĩanẽ] in scripturis, & Dii, Deorũ filij, & Deorũ patres,] ꝑ assimilationẽ ad pñtatẽ principalẽ & filiationẽ. Et ne videat deesse creatio ꝓprietatũ spiritussanctũ, subiũgit , ꝙ talis pñtas & filiatio in sanctis angelis ꝑficitur spũaliter, cũ exponit spũalitatẽ ꝑ tria. Spũale em̃ significat aliq̃d incorporale & imateriale & intelligibile. Et q̃us hæc spũalitas inueniat in angelis, diuinus tñ spũs est supercollocatus sup oẽm intelligibilẽ immaterialitatẽ angelorũ, vel aĩarũ, sicut & pr & filius sunt segregati per modũ excessus ab oĩ pñtate & filiatione quæ est in creaturis ſm participationẽ rerũ diuinarũ. Deinde cum dicit. [Neq; em̃ est diligẽs &c.] probat qđ dixerat ꝑ assimilationẽ in aliis causis & causatis. Et dicit ꝙ inter cãs & causata nõ pót esse [diligẽs] idest, perfecta [cõparatio] quia cãæ excedũt sua causata. [Sed est quædã alia cõparatio causatorũ ad cãs, in quãtũ [cãæ habẽt imagines] i. similitudines cárũ. Ois. n. cã ꝓcedit suũ effectũ ꝙ aliquẽ modũ sibi similitudinis , nó tñ cãta cõsequitur ꝑfecta similitudiné cãæ [cõtingẽtes] idest, put cõtingit ſm suã ꝓportionem. Sed ió nó est ꝑfecta cõparatio , qa causæ separanẽ à causatis inquantũ supponunt eis [ſm rõnẽ ꝓpri principii.] idest, in alla rõne in qua sunt principia. Et hoc manifestat per exẽpla sumpta a rebus quæ sunt apud nos. Et primo quidẽ ex passionibus, ſm ꝙ delectationes & tristitiæ faciunt delectari & tristari non per modũ causæ efficiẽtis, sed formalis, sicut dr ꝙ albedo fúcit albũ. Sed ipsæ delectationẽ & tristitiæ non delectantur neque tristantur. De eo enim quod delectatur vel tristatur , prædicatur delectatio seu tristitia per partitipationem: sed non de ipsa delectatione vel tristitia per clientiam , & sic causa excedit effectum. Deinde ponit exemplum in causis agentibus, cum dicit. [Ignis] qui calefacit & vrit [non dicitur calefieri aut vri : seu ess. calidus, & sic per suam naturã calefacere alia. Postea ponit exẽplum in causis formalib. ſ. de ꝙ se vita , & ꝙ se lumine, vt inde per hoc nõ intelligatur, aliqđ lumen aut vita separata, sed ipsę formæ participatæ, secundum quem modũ nec de uita potest dici quòd viuat, aut de lumine ꝙ illuminetur secundum rationem prædictã, nisi forte æquiuoce, vt in telligatur vita viuere, quia est causa viuendi. Et assignat rationem isto rum exemplorum & similiũ, per hoc ꝙ ea quæ sunt causatorum per modũ participationis sunt causarum superabundanter & subſtantialiter, sicut viuere est viuentis participatiue , ipsius vero vitæ est essentialiter. Deinde cum dicit [Sed quod est omnis &c.] manifestat idem circa humanitatem Christi. Et primo per sua verba. Secundo per verba Ierothei, ibi. [Hæc autem & a nobis &c.] Dicit ergo primo, ꝙ quamuis in omnibus quæ de Deo dicuntur manifestissimum videatur quod ad incarnationẽ pertinet , tñ compositio qua diuinitus [Iesus] compositus est [ſm nos] idest, secundum ꝙ habet naturam nostram, non potest sufficienter exprimi quocunq; verbo, nec sufficienter cognosci quacunque mente, etiã ipsius supremi angeli, accipiamus quidem ſm scripturas velut quoddam occultum mysterium, ꝙ ipse Iesus [est factus subſtantia materialiter] idest, yposthasis materialis. Sed nescimus sufficienter qúo corpus eius compactum sit ex virginibus sanguinibus lege quadam præter naturam, factum est enim virtute spiritussancti quæ est omni menti creatæ incomprehensibilis. Et etiam non possumus perfecte scire qúo ambulauit super aquam maris, quæ est humida & instabilis substantia pedibus siccis, non quidem depositis corporis grauitate per assumptionem dotis agilitatis , vt quidam dixerunt sed adhuc pedibus habentibus materiæ grauitatem, hoc enim factum est virtute diuina incõprehensibili. Et eadem rõ est in oĩbus aliis quæcunq; pertinent ad cognitionẽ Iesu, quæ excedit natura le lumen aut naturalẽ rõnẽ. [Hæc aũt & a nobis &c.] His quæ pmisserat ad incarnationis mysteriũ necessaria adiungit quædã verba Ierothei de laude Christi. Et circa hoc duo facit. Primo ostẽdit vnde Ierotheus accipit hæc verba q̃ dixit, quia scilicet vel habuit hæc ex doctrina Apostolorum, vel ex studio sanctarum scripturarum, vel ex speciali reuelatione ipsi facta. Secundo ponit verba ipsius, ibi. [Omnium causa & adimpletiua est Iesu deitas &c.] Dicit ergo primo, ꝙ prædicta quæ pertinẽt ad laudem Christi, sufficiẽter ipse dixit in aliis, scilicet in libro de Diuinis ypotiposibus, & sunt etiam valde excellenter supernaturalem modum laudata a quodam Ierotheo, qui fuit [nobilis Dux] idest magister , discipulus Apostolorum , & hoc in quodã libro suo quem intitulauit, [de theologicis ſtoyseosibus] idest diuinis obscuris commentis. Et ponit consequenter tres modos quibus ea quæ sequuntur. Ierotheus acquirere potuit. Vnus modus est , ꝙ accepit ea addiscendo a sanctis theologis, idest ab Apostolis. Alius modus est ꝙ ipse ꝓprio studio inspexit ea ex sapienti & subtili discussione sanctarũ scripturarum. Quæ quidem subtilis discussio in duobus consistit. Quorum primum subdit dicẽs, [ex multa luctatione circa ipsa,] in quo assiduitas studij designatur. Tunc enim aliquis multũ luctatur cum scriptura , quando aliquis inspecta difficultate scripturæ , nititur ad videndum difficultatem. Secundum subdit dicens, [& contritione,] in quo designatur diligens scripturæ expositio. Quod enim conuertitur, vsque ad anima diuiditur. Tunc ergo aliquis scripturam sacram conterit, quando subtiles sensus in ea latentes exquirit. Tertius modus habendi est ꝙ doctus est ista quæ dixit [ex quadam inspiratione diuiniore] quàm communiter sit multis, [non solum discens : sed & patiens diuina] idest non solum diuinorum scientiam in intellectu accipiens : sed etiam diligendo, eis vniturper affectum. Passio enim magis ad appetitum, quàm ad cognitionem pertinere videtur, quia cognita sunt in cognoscente secundum modum cognoscentis, & non secundum modum rerum cognitarum, sed appetitus mouet vires secúdum modum quo in seipsis sunt, & sic ad ipsas res quodammodo afficitur. Sicut autem aliquis virtuosus ex habitu virtutis quam habet in effectu perficitur ad directe iudicandum de his quæ ad virtutem illam pertinent, ita qui afficitur ad diuina , accipit diuinitus rectum iudicium de rebus diuinis. Et ideo subdit quòd [ex compassione ad diuina.] idest, ex hoc quòd diligendo diuina coniunctus est eis, si tamen dilectionis vnio compassio dici debet , idest , simul passio , [perfectus est Ierotheus] idest, in stitutus [ad visionem & fidem ipsorum] idest , vt eis quæ dixit vniretur per fidei vnitionem, dico [indocibilem] idest, quæ humano magisterio doceri nó potest , [& mysticam] idest occultam quæ excedit naturalem cognitionem , [& vt] in paucis comprehendamus [multas & beatas visiones,] idest reuelationes [potentis deliberationis] idest, virtuosæ discussionis [illius] scilicet Ierothei , licet multa alia dixerit: hæc tamen quæ sequuntur, dicit ad laudem Iesu Christi, in libro supra nominato.

LECTIO V.

Verba sanctissimi , Ierothei de laude Iesu.

OMnium causa & adimpletiua est Iesu deitas, quæ partes totalitati consonas saluat, & neque pars est neq; totum, & totum & pars, sicut omnium & partem & totũ in seipsa coaccipiens & super habens & præhabẽs. Perfecta quidem est in imperfectis sicut perfectionis princeps. Imperfecta autem in perfectis, sicut superperfecta & præperfecta. Forma formam faciens in carentibus forma, sicut formæ princeps, sine forma in formis, sicut super forma. Substantia totis substantiis immacula

LECTIO V.

DEinde cum dicit. [Omnium causa & adimpletiua est Iesu deitas &c.] ponit verba Ierothei de Christo. Et primo ponit ea quæ pertinent ad laudem deitatis Christi. Secundò ea quæ pertinent ad laudem incarnationis ipsius , ibi. [Vnde quoniam & vsque &c.] Circa primum duo facit. Primo comprehendit in summa laudem deitatis Christi. Secundo explicat in speciali, ibi. [Quæ partes totalitati &c.] Dicit ergo primo , quòd [deitas Iesu] Christi est [causa omnium] inquantum per ipsam omnia reducuntur in esse , [& est etiam [adimpletiua omnium] inquantum per ipsam omnia suis perfectionibus replentur. Deinde cum dicit, [Quæ partes totalitati,] exponit per singula causalitatem præmissam. Vbi considerandum est , quòd primo ostendit prædictam deitatem esse causam eorum quæ ad essentiam rerum pertinent. Secundo eorum quæ sunt exemplum essentiarum rerum: ibi. [Et mensura est existentium.] Circa primum considerandum est, quòd in rerum essentiis talis quidem processus & ordo consideratur. Nam primo sunt rerum principia. Secundo substantia rei ex principijs constituta. Tertio , determinatio rei ad propriam speciem, quæ est performam. Quarto , ex forma consequitur res perfectionem non solum in esse specifico , sed etiam quantum ad proprium operationem & finem. Quinto, res diuersæ quæ singulæ quandam perfectionem habent in seipsis quodam ordine adunatæ aliquod totum perficiunt. Procedit ergo Ierotheus ad ostendendum causalitatem deitatis Christi diuinæ retrogirando per viam resolutionis, etiam incipiens a toto. Et dicit quòd [deitas Iesu conseruat partes consonas] idest , proportionatas [totalitati ,] in quo consistit perfectio totius, [& neq; est pars , neque totum , & non est totum & pars.] est quidem totum & pars Christi deitas sicut in seipsa non diuisim , sed simul accipiens omnẽ & partem & totum , quia quicquid est perfectionis in quocunque toto vel parte , totum præexistit in Deo. Est autem neque totum neque pars , quia non eo lem modo habet perfectionem totius & partis , sicut totum & pars & supereminentius & prius. Secundo ostendit causalitatem deitatis Christi quantum ad perfectionem rerum , ibi. [Perfecta quidem est.] Et dicit quòd deitas Christi dicitur perfecta per comparationem ad imperfectionẽ, inquantum est principalis causa omnis perfectionis. Sed si comparetur ad res perfectas , dicitur non perfecta non quasi deficiens a perfectione , sed supereminentius & prius perfectionem habens . Tertio ostendit idem circa formas . Et dicit quòd deitas Christi comparata ad ea quæ carent forma , potest dici forma effectiue , inquantum [est forma formam faciens .] comparata vero ad formas potest dici sine forma , non per defectum , sed per excessum , quia superat omnem formam . Quarto ostendit idem quantum ad subſtantias . Et dicit quòd deitas Christi potest dici causaliter [subſtantia] inquantum peruenit per modum cuiusdam participationis ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed tamen peruenit [immaculatè,] quia non participatur per commixtionem substantiæ, sed per modum similitudinis, [& iterum est segregata ab omni substantia,] inquantum [supersubstãtialiter] existit. Quinto ostendit idem quantũ ad principia. Et dicit q̃ deitas Christi determinat omnia principia. Diuersorum, n. diuersa sunt princi

pia, & determinat ordinẽ principiorum ad principiata: sed tñ est super collocata sup omnem principatum. Deinde ostẽdit idẽ per comparationẽ ad ea quæ sunt exẽplum rei. Et primo quantum ad mensuram durationis rerum. Et dicit, q̃ deitas Christi [est mensura existentium,] quasi determinans vnicuique mensuram sui esse, vel quia vnũquodque intantum hõt esse, inquantũ appropinquat ei. Et ẽt [est æuum] quod dicitur mensura essendi, sicut tps est mensura mutationis, & tñ est super æuum inquantum est mensura superexcedens totũ creatum. Secundo ostẽdit causalitatẽ eius quantum ad perfectionem superuenientem, qua rerum capacitas impletur, sicut intellectus impletur speciebus intelligibilibus. Et dicit q̃ deitas Christi comparata ad deficientia, quæ dicũtur minus existentia, dicitur [plena] quasi plenitudinis causa, & comparata ad ea quæ sunt plena, dicitur [superplena,] quasi excedẽs suũ ordinem plenitudinem. Tertio ostendit eam per comparationẽ ad intellectum & locutionem quæ sunt extra rem. Et dicit, q̃ est [indicibilis & ineffabilis,] quia neq; sermone complexo, neq; in complexo sufficienter exprimi põt, & est [super mẽtem & super] omnem [vitam] quia excedit omnem cognitionem & omnẽ actũ vitæ. Et quia multa supernaturalia attribuerat deitati Christi, cõsequenter ostendit q̃ non habet ea defectiuo modo, sed supereminenti. Et hoc est quod dicit, q̃ habet id quod est [naturale supernaturaliter,] & id quod est [supersubstantiale supersubstantialiter.] Absoluere enim à peccatis est sibi supernaturale, sed purus homo nõ habet hoc supernaturaliter sicut habet filius Dei. Et similiter dicendum est de alijs huiusmodi. Deinde cum dicit: [Vnde q̃ñ & vsq; &c.] laudat humanitatem Christi. Et dicit q̃ deitas Christi est tanta & excellens, inde est q̃ ipse per suam benignitatem venit vsq; ad naturam nostram, [& vere factus est substãtia] ideſt ypostasis nostræ naturæ, [& cum superdeus esset, factus est vir] ideſt homo, hæc quæ dicuntur sm propriationem ipsius per quam humanam naturam assumpsit, debent laudari super mentẽ & super rationem. Quamuis, n. acceperit propria nostræ naturæ, tamen in ipsis rebus humanis habuit [supernaturale & supersubstantiale] ideſt vno modo inquantum communicauit nobis assumiens nostram naturam absq; variatione diuinæ naturę, & absque commixtione ipsius & confusione ad humanam naturam, ita quòd per exinanitionem ineffabilem, de qua Apostolus loquitur Phil. 2. [nihil passus est ad superplenum ipsius:] ideſt, nihil diminutum est de plenitudine suæ deitatis. Non enim dicitur exinanitus per diminutionem deitatis, sed per assumptionem nostræ naturæ deficientis. Alio modo, quia [quod est inter omnia noua magis nouum] & mirabile ipse ſerat in naturalibus nostris supernaturaliter, & in substãtralibus nostris supersubstantialiter, omnia] humana, quæ ex nobis accepit [supra nos habens,] quia caro eius maioris virtutis est & dignitatis quàm alterius, & anima eius dignior omni anima, & actus eius & operationis fuerunt vnificæ ex virtute deitatis ad inuicem.

LECTIO VI.

IGitur de istis quidem satis est, ad verbi autem intentionẽ procedamus &c.] Postquam Dionysius exposuit diuinæ discretionis & vnitionis modum, hic prosequitur de illo modo qui principaliter pertinet ad materiam huius libri, scilicet de discretione diuina, quæ attenditur secundum processionem creaturarum, quæ quidem discretio vnita est & communis toti trinitati, vt supra dictum est. Circa hoc ergo duo facit. Primo exponit quomodo, ista discretio est cum vnitione. Secundo promittit de istis quæ ad hãc discretionem pertinent, in sequentibus se determinaturum, ibi. [Istis communes & vnitas.] Circa primum tria facit. Primo dicit de quo est intentio Secũdo manifestat propositum, ibi. [Et vt plane.] Tertio assignat rationem dictorum, ibi. [Etenim in diuina.] Dicit ergo primo, quòd de istis quæ pertinent ad laudem Christi sufficiant ad præsens quæ dicta sũt, tam ab ipso quàm à Ierotheo, sed p̃cedendum est viterius ad ea quę p̃tinent ad intentionem verbi, quod intẽdit in hoc opere, vt scilicet discutiamus secũdũ nostram possibilitatem nomina pertinentia ad illam discretionem diuinam, quæ attenditur secundum processiones creaturarum, quæ quidem nomina cõia sunt toti trinitati, & nõ solum communia, sed etiam vnita. Est enim animal commune homini & æquo, non tamen eadem numero animalitas est in vtroque, sed bonitas & essentia & huiusmodi sic sunt communia toti trinitati, quòd vnũ sunt in tribus. Deinde cum dicit. Et vt planè, manifestat quomodo post esse diuina discretio cum vnitione. Et hoc manifestat in quatuor. Primo quidem in ipso bono. Secundo in ente. ibi. [Posteaquoniam existens est.] Tertio in vno, ibi. [Et vnum existens.] Quarto in ipso nomine deitatis, ibi. [Rursus ex ipsius deificatione.] Hæc enim quatuor maximè videntur Deo conuenire. Primo quidem tam propter eorum communitatem. [Non enim determinatur ad genus vel speciẽ quod infinitati diuinæ naturæ cõuenire videtur.] quàm etiam propter vsum hominis, quod omnes suppositio rerum principio attribuunt. Dicit ergo primo, q̃ [discretionem diuinam dicimus esse processiones deitatis] quæ conueniunt ei secũdum rationem boni. Sicut supra dictum est. Et ideo incipiamus primo à bono, vt consequenter in alijs manifestius ostendamus quod de bono ostensum fuerit. Nam bonum vniuersaliter se habet ad omnes processiones. Quicquid enim Deus creaturæ communicat, ex sua bonitate communicat. Alia vero nomina aliquas processiones speciales designant. Sic ergo quòd in vniuersali manifestatum fuerit, planius videri poterit in specialibus. Considerandum est autem, quòd multitudo procedit ex vno tripliciter. Vno quidem modo per diuisionem, sicut vnum totum diuiditur in multas partes. Sed talis multitudo tollit plenitudinem & adunationem, quæ est in toto. Alio modo per modum communitatis, sicut ex vno genere prouenium multæ species, & ex vna specie multa individua. Sed istud vnum sic multiplicatum non est vnum singulare, sed commune. Tertio modo multiplicatur apud nos aliquod vnũ per effusionem, sicut ex vno fonte prouenium multi riuuli, sed hoc fit cum quadam egressione, in quantum, scilicet aqua à fonte egrediens, se in multos riuulos diffundit in existentia omnium bonorum participantes sapientiæ, vitæ, & huiusmodi. [Ipsa quidem] bonitas [discernitur] ideſt, distinguitur, dum distincta bona ab ea prouenium, sed hoc fit vnitiue. Nihil enim diminuitur de plenitudine quæ omnia bona addunantur in ipsa. [Et] iterum [ideſt in pluralitatem plurificatur in suis effectibus, non sicut aliquod vniuersale, sed singulare in seipsa manens, & iterum multiplicatur per diffusionem [ex vno ingressibiliter] quia nihil de substantia eius egreditur. Et hoc ideo est, quia discretio & multiplicatio & diffusio attenditur secundum quasdam similitudines diuinæ bonitatis, ipsa autem diuina bonitate manente secundum suam essentiã indistincta & vna & in se collocata. Deinde cum dicit, [Posteaquoniam existens est Deus, &c.] manifestat idem in ente. Et dicit, q̃ quia [Deus est supersubstantialiter] ens quantum ad suã existentiam, sed tamen [dat esse] omnibus [existentibus,] & producit vniuersaliter substantias rerum, propter hoc [illud ens vnũ] supersubstantiale quod Deus est, dicitur multiplicari in sua, scilicet similitudine, & quantum [ex ipso multa existentia deducuntur,] sed tamen nihilominus huiusmodi ens [manet vnum secundum suam existentiam [in multiplicatione] quæ fit per eius similitudinem: & manet [vnitũ ideſt adunatum [in processione,] & manet [plenum] & integrum in distinctione. Et hoc ideo quia ipsa in

ipsa in sua substantia est super substantialiter, [segregatum] ab omnibus entibus, & quia omnia producuntur ab ipso vnitiuè] ideſt, secundũ vnam virtutem quæ producendo diuersa non diuiditur, integrum, & quia [diffusiuo] donorum eius quæ distribuit rebus & minorari non possunt nec [minorantur.] Non enim est dicendũ q̃ sic vni bona cõmunicet q̃ nõ possit amplius communicare, in nullo enim plenitudo bonitatis eius per huiusmodi cõmunicationem diminuitur. Deinde cũ dicit. [Sed & vnũ ens,] ostendit idẽ quãtum ad vnum. Et dicit q̃ Deus cũ sit vnum & deus vnum esse parti & toti & cõmuni vnitati & multitudini inquantum omnis multitudo aliqualiter participat vnum, ipse inquam sic existens vnum & dans vnitatem super substantialiter est vnum simpliciter, sicut bonum, & ens, quia non est aliquid eorum quibus dat esse vnum. Non enim est sicut vnũ quod est pars multitudinis, cum nihil eius ex æquo connumerari possit, neque etiam est vnum sicut aliquod totum ex partibus constitutum, & sic non est vnum eo modo quo alia, neque habet vnum quasi participans ipse, sed tamen vnũ est elõgatuni ab istis, quæ hoc sunt vnũ inquantũ est super vnum quod inuenitur in existentibus creatis, & hoc est vnum quod p̃ducit multitudinẽ rerũ in esse, & perficit attribuendo rebus proprias perfectiones: & cõtinet cõseruando omnia in suo esse & in suo ordine. Deinde cum dicit. Rursus ex ipsius &c. ostendit idem in ipso nomine deitatis. Et dicit q̃ videtur esse & dicitur vnius Dei discretio & multiplicatio, inquantum multi Dii fiunt ex hoc, q̃ Deus aliquas creaturas deificat p conformitatem ad Deum secundum virtutem vniuscuiusq; deificatorum. non q̃ perfecte ei conformari possint, aut q̃ per existẽtiam Dij, dicantur, & quàmq̃ sint & dicantur multi Dij beatificati, nihilominus tamen est vnus principalis Deus qui est super omnem deitatẽ communicatã super substantialiter existens vnus Deus. Et cum ipse existat in omnibus indiuisibilis manet, in reb. diuisibilibus existens quibus esse cõicat, & est vnitus in seipso & multitudini non admiscetur, & nõ multiplicatur sm q̃ in se cõsideratur. [Et hoc supernaturaliter intelligẽs] beatus Paulus qui fuit [manuductor] ideſt, institutor ad diuinã illuminationẽ, tam ipsius Dionysij q̃ etiã [Ducis] eius. i. Ierothei, qui. s. Paulus multa de diuinis cognouit, [& qui est lumẽ mũdi,] sicut ipse in se dicit impletũ. Act. 14. quod dr Esa. 49. Posui te in lucẽ gentiũ, & dixit in suis sanctis Epistolis. s. 1. Corinthiorũ 8. motus per inspirationem [a Deo,] quia & si sunt qui dicantur Dij, sive in cœlo sive in terra, in nobis tñ vnus Deus pater, ex quo oĩa & nos in illo, & & vnus dñs Iesu Christus, per quem oĩa & nos per ipsum Ex hac enim auctoritate patet q̃ multitudo deificatorum & in cęlestibus, sicut sunt angeli, & in terra sicut sancti homines, non præiudicat vnitati dietatis, quæ communis est patri & filio. Deinde cũ dicit. [Etenim in diuinis] assignat rationem dictorum. Ideo enim processio prædicta & multiplicatio & discretio vnitatem diuinam non tollit, quia [in diuinis vnitiones superant discretiones & principantur eis,] vnitiones enim attenduntur secundum ipsam diuinam essentiam, discretiones autẽ secundũ similitudines Dei rebus impressas, quæ multum deficiũt à suo principio, & ideo diuina nihilominus remanent vnita postquam illud vnum quod est Deus, discernitur per diuersas similitudines [discretione ingressibili] quia nihil egreditur de diuina essentia, [& vnitiua] quia talis discretio vnitatem diuinam non tollit. Deinde cũ dicit.] Istas communes & vnitas &c.] promittit se de huiusmodi in sequentibus acturum. Et dicit q̃ tentabit secũdum suam possibilitatem cũ laude Dei exponere prædictas discretiones q̃ sunt vnitæ & cõmunes toti deitati, siue etiam nominentur processiones conuenientes bonitati diuinæ. Intendit autem eas manifestare ex Diuinis nominibus quæ in scriptura traduntur, quæ demonstrant huiusmodi processiones, sicut cum dicimus Deũ viuum vel sapientem, demõstratur processio vitæ & sapientiæ à Deo in creaturas. Hoc tamen præcognoscí debet, quia vt dictum est, quæcunque Dei nominatio ad eius beneficentiam pertinens de quacunque diuinarum p̃sonarum dicatur, de omnibus personis absque dubitatione accipiendũ est.

tionibus manifestantibus ipsas in eloquijs laudare secundum q̃ est possibile tentabimus. Hoc quemadmodum dictum est præcognito, omnem beatificã Dei nominationem, in quacunque ponitur thearchicarum personarum in tota ipsam accipi thearchica totalitate inobseruanter.

CAPVT III.

Quæ orationis virtus, & de beato Ierotheo, & de reuerentia & tractatu theologico.

LECTIO I.

ET primam si videt perfectam, & totarum Dei processionũ manifestatiuam boni nominationem inspiciemus, boni principem, & super bonam inuocantes trinitatem, quæ est manifestatiua totarum prouidentiarum benignè ab ipsa donatarum. Oportet enim nos orationib. primum ad ipsum sicut boni principem produci, & magis ipsi propinquantes: in hoc doceri optima bona circa ipsam collocat. Etenim ipsa quidem vniuersis adest, non autem omnia ipsi adsunt Tũc autẽ ipsam inuocamus castissimis quidem orationibus, & reuelata mẽte, & ad diuinam vnitionem aptitudine, tũc & nos ipsi assumus. Ipsa enim neq; in loco est vt & absit à quodã, aut ex aliis ad alia transeat. sed & dicere in oĩb. existentibus ipsam esse relinquitur ab infinitate, quæ est super oĩa. Nos igitur

SVPER CAPVT III. LEC. I.

ET primam si videtur perfectam & totarum Dei processionum manifestationem boni nominationẽ inspiciemus.] Postquam Dionysius præmisit quædam necessaria ad sequentẽ doctrinam, hic incipit prosequi suã intentionẽ. Et primo præmittit quoddam proœmium ad totum opus sequens. Secundo incipit tradere doctrinam de Diuinis nominibus, quam intendit. cap. 4. Circa primum duo facit. Primo ostendit necessarium esse vt ab oratione incipiãt. Secundo excusat se quòd post Ierotheum ipse conatus est eadem tractare, de quibus ille tractauerat, & quomodo reuerentiam ad magistrum seruat, ibi. [Et hoc forsitan.] Et hæc duo tanguntur in titulo capituli, qui talis est. [Quæ orationis virtus] quantum ad primam partem capituli, [& de beato Ierotheo & de reuerentia & tractatu Theologico,] quantum ad secundam partem. Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit. Secundo manifestat propositum per rationem, ibi [Oportet enim nos.] Tertio per exempla, ibi. [Sicut si multi.] Dicit ergo primo, quòd si hoc conueniens videbitur inter alias diuinas nominationes, tunc debemus considerare ipsam [nominationem boni] ideſt, secundum quam Deus nominatur bonus. Et ad huiusmodi nominationem accipiendam considerandum est quòd Platonici materiã a privatione non distinguentes, ponebant eam in ordine non entis, vt dicit Aristoteles in primo Physicorum. Causalitas autem entis non se extendit nisi ad entia. Sic igitur secundum eos causalitas entis non se extendebat ad materiam primam, ad quam tamen se extendit causalitas boni. Cuius signum est, quòd ipsa maximè appetit bonum, propriũm autem est effectus vt conuertatur per desiderium in suam causam. Sic igitur bonum est vniuersalior & altior causa quàm ens, quia ad plura se extendit eius causalitas. Et quàmuis Dionysius hoc tangere videatur in sequenti cap. tñ aliam rationẽ huius ordinis cõsiderasse videtur. Intendit enim in hoc libro agere de Diuinis nominibus manifestãtibus processiones creaturarũ

à Deo, secundum quòd est causa rerum. Id autem quod habet rationem causæ, primo & vniuersaliter est bonum. Quod apparet duplici ratione. Primo quidem quia bonum habet rationem finis, finis autem primo habet rationem causæ. Nam forma est causa inquantum facit materiam esse actu. Materia autem fit actu primo quando ab agente incipit. Secundo, quia agens agit sibi simile non inquantum est ens quocunque modo, sed inquantum est perfectum. Perfectum enim vt dicitur. 9. Metaphysic. est quod potest sibi simile facere. Perfectum autem habet rationē boni. Sic igitur quicquid Deus facit creaturis, siue esse siue viuere & quodcúque aliud, totum ex bonitate diuina procedit, & totum ad bonitatem pertinet creaturæ. Et ideo dicit, quòd nominatio est perfecta inquantum omnia comprehendit, & est manifestatiua omniū diuinarum processionum. Ad hoc autem quòd de processione boni tractemus oportet nos orando inuocare sanctam trinitatem, quæ est principium omnis boni, & est super omnem bonitatem. Sicut enim ipsa ex sua benignitate dat omnia dona ab ea prouisa, ita ipsa sola sufficiēter manifestare potest, opera enim artis in artifice optime cognoscuntur.

Deinde cum dicit. [Oportet enim nos,] Manifestat propositum per rationem dicens, quòd oportet nos ad cognoscendas diuinas processiones diuinæ bonitatis trinitatē orando inuocare. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationem, ad principale propositum. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum, ibi. [Etenim ipsa quidem.] Tertio probat quoddam in hac ratione assumptum, ibi. [Ipsa enim ne.loco] Dicit ergo, quòd [oportet nos produci] id est, extendi per orationes ad ipsam trinitatem sicut ad principium omnis boni processionis, quia per hoc quòd nos oramus ei appropinquamus, & quanto magis propinquamus ei, tanto magis possumus addiscere dona bonitatis eius, quæ circa ipsam collocatur quasi ab ea per similitudinem bonitatis derivata. Quanto enim aliquis magis appropinquat alicui rei, magis cognoscit quæ circa ipsam sunt. Deinde cum dicit. [Etenim ipsa quidem,] quoddam quod proposuerat manifestat, scilicet quòd per orationem nos appropinquamus sanctæ trinitati. Et dicit quòd [ipsa quidem sancta trinitas omnibus adest,] inquantum omnibus sua dona communicat, [sed non omnia &c.] inquantum deficiunt à participatione eius sed quando nos inuocamus ipsam, tunc adsumus ei appropinquantes ad ipsam. Sed quòd oratio nos faciat ei propinquos, tria requiruntur. Primò quòd sensualitas sit munda ab omnibus carnalibus & mūdanis affectionibus, quibus illecti retrahimur inferius. Et hoc tangit cum dicit [castissimis orationibus.] Secundò, vt intellectus noster non obumbretur caligine fantasmatum, quod accidit illis qui spiritualia non supra corporalia capere volunt, vt qui posuerunt Deum effiguratum figura humani corporis, propter quod etiā impedimur ab ascensu in Deum, & quantum ad hoc dicitur [reuelata mente.] Tertiò vt voluntas nostra per charitatem & deuotionem sit ordinata in Deum. Et hoc est quod subdit, [& apti, ad ipsos orationibus extendamus ad diuinorum bonorum radiorum altiorem respectu, sicut si multi luminis catena, ex cœlesti summitate pendente, ad anteriora autem descendente, semper ipsam mutatis manibus ad anterius capientes, trahere quidem ipsam deorsum videremur, reuera autem non deponeremus illam, & sursum & deorsum præsentem, sed nos ipsi sursum ageremur ad altiores multorum luminum radiorum splendores. Aut sicut si nauem ascēdissemus & teneremus quosdam funes, ex quadam petra ad nos extensos, & sicut nobis ad auxilium datos, non ad nos petram, sed nosipsos verè & nauē ad petram adduceremus. Sicut & econuerso, si quis stans in naui, impingat petram stantem iuxta mare, aget nihil contra petram stantem & immobilem, sed seipsum ab illa separabit, & quanto amplius impinget, amplius ab illa impingetur. Propter quod & ante omne, & magis theologiam ab oratione incipere est vtile, non sicut trahentes vbique præsentem & nusquam virtutem, sed sicut diuinis memorationibus & inuocationibus nosipsos ipsi tradentes & vnientes. Et hoc forsitan excusatione dignum, q̄ cum nobilis dux noster Ierotheus theologus stoycosses supernaturaliter congreget, nos quasi illæ non sufficiant & aliàs & præsentem theologiam cōscripsimus. Etenim si ille consequenter tractare omnia theologica negotia dignatus esset, & particularibus reuolutionibus transisset vniuersæ theologiæ capitulum, non nos ad tantum aut furoris, aut præcacius illo & diuinius, aut bis eadem dicentes, vana loquamur. Præterea & iniuriam faciamus & magistro & amico existenti, & nos ex eius eloquiis post diuinum Paulum introducti nobilissimam ipsius contemplationem, & manifestationes nobis ipsis arripientes. Sed quoniam ille prudenter reuerentia inducens diuina, conspicaces nobis definitiones exposuit, & in vno multa cō prehendentes, præcipiens nobis & quicunq; sunt secundum nos magistri animarum noviter quæ perficiuntur, sicut est posibile referare & discernere cōmensurato nobis sermone conspicaces & vnitiuas intellectualissimæ virtutis illius viri cōuolutiones & multotiens nos ipse ad hoc hortatus es, & librum ipsum sicut superexcedentem remisisti Ideo & nos hunc quidem sicut perfectarum deliberationū magistrum his qui sunt super multos determinauimus sicut quædam secunda eloquia & Christorum Dei sequentia, his autem qui sunt secundum nos iuxta proportionem nostram nos diuina trademus.

Si enim perfectorum est fortis cibus, isto cibare alios quantæ sit perfectionis? Rectè igitur à nobis & hoc dictum est, visionem quidem & intelligibilium eloquiorum per se inspectiuam & conspicacem ipsorum doctrinam prouecta indigere virtute, scientiam autem verborum ad hoc ferentiū & disciplinam, subiectis sanctificatoribus & sanctificatis cōuenire. Quāuis & hoc à nobis obseruatū est valde studiosè, q̄ discretis ab ipso diuino duce secundum planam manifestationem, nec totaliter manum apposuimus aliquando ad eandem propositi ciusdem diuinam vnitionem.] Deinde cum dicit. [Ipsa enim neque loco,] probat quod supposuerat, scilicet quòd deitas vniuersis adest, Quod quidem probat duabus rationibus. Deitas enim non est in loco vt diffinita vel circumscripta loco: omne autem quod alicubi deest alibi non existens, aut quod sic transit ad quēdam & alia deserat, est in loco vt circumscriptū, vel diffinitum. Nō ergo hoc de deitate dici potest. Manifestum est autem quòd alicui præsens est ad minus sibipsi, ergo omnibus adest. Secundam rationem ponit, ibi. [Sed & dii. in omnibus.] Omne infinitum quod est super omnia & comprehendit omnia, adest omnibus: sed trinitas est huiusmodi, ergo relinquitur quòd ipsa adsit omnib. Et ex hoc potest accipi quòd nulla creatura sit vbique, cum ex infinitate Dei hoc q̄ cōsequentiam relinquatur q̄ Deus sit in omnibus. Vltimo autem concludit principale intentum, q̄ debemus nos per orationem extendere ad altiorem considerationem radiorum diuinæ bonitatis. Deinde cum dicit. [Sicut si multi lu. cathena.] manifestat propositū per exempla duo ad propositū manifestandum. Secūdo concludit principale propositū, ibi. [Propter quod &c.] Primum exēplum est q̄ imaginemur cathenam multi luminis quæ pendeat à summitate cœli & descēdat vsque ad terram coram facie nostra, si acciperemus illam cathenam, & semper mutaremus ita nos versus superius, videremur quidem trahere cathenam deorsum, sed secundum veritatem non diceremus eam, cum ipsa esset præsens & sursum & deorsum: sed nosipsi eleuaremur in maiorem splendorem illius luminosæ cathenæ. Secundum exemplum ponit, ibi. [Aut sicut si, na.] Et dicit q̄ si ascenderemus in nauem & teneremus quosdam funes, qui extenderentur ab aliqua petra exteriori ad nos, qui essent nobis ad auxilium dati, non traheremus ad nos petram: sed secundum rei veritatem & nosipsos & nauem duceremus ad petram, & econtrario si aliquis stans in naui impingat ad petram quæ stat iuxta mare, nihil ageret contra petram quæ est stans & immobilis, sed seipsum separabit ab illa, & tanto magis quanto magis impinget ad eam. Ad hoc aūt, q̄ ista exēpla ad propositum adaptentur considerandum q̄ circa orationem secundum quinque opiniones oportet diuersimodè iudicare. Quidam enim substulerunt totaliter Dei prouidentiam, ponentes ea à casu accidere. Et hæc fuit opinio Epycureorum. Quidam vero posuerunt Dei prouidentiam circa res incorporales & vniuersales: sed à rebus humanis diuinam prouidentiam subtraxerunt. Et hæc fuit opinio quorundam Peripatheticorum. Quidam vero extenderunt diuinam prouidentiam vsque ad omnia, sed dixerunt ex diuina prouidentia res omnes necessarios euentus habere, totaliter à rebus contingentiam auferentes. Et hæc fuit opinio. Stoycorum ponentium secundum ineffabilem earum seriem, quam fatū nominabant, omnia ex necessitate contingere. Quarta fuit opinio quorundam egyptiorum, qui dixerunt prouidentiam Dei mutabilem esse. Quinta fuit opinio quorundam Platonicorum dicentium, q̄ diuina prouidentia immutabilis est, sed sub ea res aliquæ mutabiliter & contingenter conclentur. Primæ igitur tres opiniones totaliter

totaliter orationis fructum euacuant. Si enim Deo nulla cura est de rebus, vel saltem non est ei cura de rebus humanis, aut si omnia ex necessitate eueniunt, frustra Deo preces funduntur. Quarta autem opinio fructū orationis nō tollit: sed eis plus debitor tribuit, simmutare diuinam prouidentiam. Vnde sola quinta opinio vtrū que iudiciū de oratione habet, quam Dionysius hic sequitur, vt scilicet per orationem nos ipsos trahamus mutabiles existentes diuinæ prouidentiæ participationem. Non autem credamus nos diuinam prouidētiam posse mutare. Cathena ergo luminis ab immobili cæli summitate dependens, vel funes qui ab immobili petra extensi, sunt, significant ordinē diuinæ prouidētiæ ab immobilitate diuinæ, sapientiæ procedētem. Quòd autem dicit cahtenam vbique præsentem in cælo & in terra, & deinde omnibus adesse, significat & prouidentiā eius ad omnia se extēdere cōtra primā opinionem. Quòd autem dicit de immobilitate lapidis, & q̄ cathena luminis ad nos trahi nō potest, significat diuinam prouidētiam immobilē esse, cōtra quartam positionem, vel opinionem. Quòd autem dicit q̄ nosipsi sursum ducimur per cathenam immobilē, & petræ appropinquamus per funem, aut ab ea separamur per impulsionem, significant mobilitatē nostram ad sequendum diuinæ prouidentiā fructum, contra tertię positionē. Vltimo concludit propositum q̄, sante omnia maxime aūt theologica negotia vtile est nos incipere ab oratione, non ita q̄ nos per orationem trahemus diuinam virtutē, quæ vbiq; præsens est & nusquam concluditur, sed sicut per diuinam cōmemorationem & inuocationem nosipsos trahentes & ei vnientes, [Et hoc for. excu. dignum.] Præmissa orationis necessitate procedit Dionysius ad sui excusationem. Et primo ponit vnde accusabilis alicui videri posset. Secundo se excusat, ibi. [Etenim si ille.] Dicit ergo primo q̄ hic videtur excusatione dignus, q̄ cū Ierotheus qui fuit nobilis magister eius adunauerit subtiliter loquendo quosdā tractatus de rebus diuinis. Dionysius scripsit & alios tractatus de rebus diuinis, & præsentem librū ac si tractatus Ierothei non sufficerent, quod ad quandam irreuerentiam pertinere videtur, Deinde cum dicit. [Etenim si ille,] procedit ad sui excusationem. Et circa hoc tria facit. Primo excusat se ab irreuerentia. Secūdo ostēdit reuerentiam suam ad Ierotheum, ibi, [quoniam & apud ipsos.] Tertio concludit intentione suam in hoc opere conscribendo, ibi. [Igitur iltis & nos.] Excusat autem tripliciter, Prima excusatio est q̄ ea quæ Ierotheus in vnum dixerat, ipse ex mandato Ierothei, & ad petitionem Timothei per singula tractauit. Et hoc est quod dicit quòd si Ierotheus dignatus esset tractare per ordinem omnia quæ pertinent ad theologicam considerationem, & tractatum totius theologiæ, quæ scilicet quasi in quodam genere & summa peregit, voluisse percurrere perscrutando in particulari, Dionysius non peruenisset ad tantum furorem, vel prauitatem q̄ veller scribere de diuinis. Quòd autem ad furorem vel prauitatem pertinuisset ostendit altero duorum modorum. Quorum vnus est quòd Dionysius arbitretur se eleuare ad cōsiderationes theologicas perspicacius quam Ierotheus & magis diuine. Alius modus est quòd ipse non crederet se alta ora dicere. Et tunc sequentur duo inconuenientia. Quorum vnum est quòd eadem repetendo quæ Ierotheus dixisset, inutiliter scriberet, & sic incurreret vaniloquium. Aliud inconueniens est quòd quasi furtiue arripiendo sibi nobilissimam contemplationem & manifestationem diuinorum ipsius Ierothei, faceret ei iniuriam, cum tamen ipse fuerit magister eius & amicus, & Dionysius fuerit introductus ad rheologicam cognitionem maxime ex verbis Ierothei, tamen post doctrinam Pauli. Sed Ierotheus exposuit quasdā determinationes [comspicaces] .i. ex magna difficultate & intelligentia acceptas, & [cōprehendentes multa in vno] vniuersali secūdum rei veritatem [prudenter] hominem ad [diuina inducēs,] & præcepit Dionysio & aliis ei similibus q̄ sunt magistri animarum quæ de nouo instruūtur, q̄ se cundū eorum posibilitatē manifestarēt & distingueret ab eis, & vniuersales determinatiōes, q̄ fundæ contēplationis illius viri, i quibus multā inuoluebat in vno, & hoc faceret sermone eis cōmensurato, nō ita vniuersali sicut vsus fuerat Ierotheus. Ipse ēt Thimotheus multoties exhortatus est Dionysium ad hoc ipsum cōplendum, & librū Ierothei ei remiserat sicut eius capacitatē excedentē. Quia ergo ista ita sunt, iō nos determinamus prædictū librū esse magnarū perfectarum considerationum, nō aptum q̄busc unq; , sed his tm̄ qui sua capacitate multitudinē excedunt, ita q̄ ille liber habet quandā secundā authoritatē ab eloquiis scripturæ canonicæ, cui nulla alia authoritas adæquari pōt, ita q̄ verba illius libri consequenter se hēnt ad verba [Christorū Dei], .i. ad verba sanctorū apostolorum, qui dicūtur Christi pp plenitudinē spiritualis gratiæ & pp sacerdoti dignitatē. Et sic cum ille liber tam altus cōicat tm̄ perfectis, [nos se cūdum nostrā proportionē trademus diuina his qui secundū nos] i. imperfectē nobis similibus. Nō. n. sufficimus ad perfectā doctrinā perfectis tradendā, quia si solidus cibus, i. perfecta doctrina, perfectorum tm̄ est, vt dr Heb. 5. quia ipsi soli doctrinā perfectam capere possunt, maioris q̄fectionis est tali cibo alios cibare. Maius. n. est perfectam doctrinam alios docere q̄ eam ab aliis capere posse. Considerandum est aūt, q̄ quanto aliquis intellectus est altior & perfectior, tanto plura in vno potest cōprehendere. Infirmitas aūt intellectus requirit vt singula singularite explicentur. Et ideo doctrinam Ierothei in paucis multa cōprehendentem dixit perfectam, Secundā excusationem ponit ibi. [Rectè igit a nobis,] & dicit, q̄ rectè dici pōt ad suam excusationē, q̄ hoc q̄ aliquis per se inspiciat intelligentiā eloquiorū diuinorū quæ sunt eloquia sanctæ scripturæ & ipsa pspicua eorū doctrina in se considerata requirit pfectā virtutē. Sed q̄ aliquis habeat scientiam & considerationē verborum introducentiū ad præmissam considerationē & doctrinam, & q̄ ista verba addiscat potest conuenire ēt imperfectoribus & doctoribus, quos vocat sanctificatores, & doctis, quos vocat sanctificatos. Sicut igitur per se inspicere & docere scientiā diuinorū perfectam ad Ierotheum pertinebat, qui perfectus fuit, ita habere scientiam exponēdi scientiā exponendi prædictam doctrinā & addiscere huiusmodi expositionē, adminores pertinet inter quos Dionysius se cōputat. Tertia excusatio ponitibi. [Quāuis & hoc a nobis.] Et dicit q̄ ēt hoc studiose Dionysius, obseruauit, q̄ ipse totaliter manū non apposuit nec ēt ad manifestādum ad Ierotheum in illis quæ Ierotheus distinguere voluit secundū planam manifestationem. Deinde cum dicit. [Quoniā, & apud ipsos,] ostendit réuerentiam quam ad Ierotheum habet. Et primo ostendendo magnitudinem

Universidad de Deusto Biblioteca

tudinem eius. Secundo recognoscendo propriam humilitatem, ibi. [Ita enim nos.] Ex his enim duobus sequitur quòd aliquis alium in reuerentia habeat quòd de illo magna sentit, & de se parua. Commendat autem Ierotheum dupliciter. Primo quidem quàntum ad hoc, quia fuit subtilissimus & totus diuinus. Secundo quantum ad hoc quòd paruulis in Christo lacte vtiliter nouerat date, ibi. [Et vt my. &c.] Dicit ergo primo, quòd ipse Dionysius similis eũ Thimotheo & ipso Ierotheo & multis aliis sanctis fratribus conuenerunt apud apostolos ad videndum corpus eius qui est principium totius vitæ, & quod susceperit Deum. Et potest itelligi de corporali visione Christi, de qua facit mẽtionem Apostolus. 1. Cor. 15. Corpus enim. Christi est corpus Dei, qui est vitæ princeps, & illud corpus per vnitionem Deum susceperit, vnde & templum dictum est secundum illud Iob. 1. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Potest etiam intelligi q conuenerunt ad videndum corpus beatæ virginis Mariæ in eius morte, quod etiam susceperit Deum incarnatione. Et in illo conuentu aderat etiam Iacobus frater domini, & Petrus qui erat summum caput omnium apostolorum. Post visionẽ autem prædictã visum est omnibus vt vniuersi Apostoli & Epi qui ibi aderant, laudarent infinitam bonitatẽ diuinæ [infirmitatis]. i. humanitatis, sicut vnicuiq; erat possibile. Et tunc Ierotheus superabat omnes magistros post apostolos, quibus nullus alius comparari poterat, & illa laude erat totus excedens omnia sensibilia & mũdana, & quasi extra seipsum positus, his quæ laudabat, per quãdam vnitionem coniunctus videbatur, & sic ab omnibus quicũq; audiebant & videbant, siue ante eum cognouissent siue non, iudicatus est Deo acceptus & diuinus laudator. Et quid potest dici de his, quæ ipse ibi theologizauit, quæ tam sublimia fuerunt? quæ vt Dionysius dicit, si ab eius mente non excidit, multoties recognouit quasdã partes illarum diurnarum laudum, quas Ierotheus protulerat Deo inspirante, dum eas a Thimotheo prolatas audiuit. Tantum enim fuit Thimotheus in studio circa diuina, vt ea quæ audiuit etiam curauit memoria retinere. Deinde cum dicit, [Et vt mystica.] commendat eum de eruditione simplicium. Et dicit quòd vt omittat loqui de illis occultis ibi dictis, tum quia Thimotheo nota erant, hoc dicendum est, quòd quando oportebat diuina communicare multitudini, & reducere quos poterat ad cognoscendum sancta cognitione proportionata imperfectis, excedebat Ierotheus multos sanctorum nostrorum [& temporis tritione] quia plurimum temporis terebat siue expendebat in docendo, [& mentis puritate] quia non obnoluebatur fantasijs aut erroribus quibus impediretur a recto iudicio veritatis, [& demonstrationum diligentia] idest efficacia verborum in demõstrando veritatem, [& reliquis locutionibus sanctis] idest in aliis quæ requiruntur ad sanctas locutiones. Vnde concludit, quòd nunquam fuit suus conatus vt respiceret contra tantum solem, scilicet Ierotheum, se ei præferendo, aut æquando. Deinde cum dicit. [Ita enim nos nobis.] ostendit quàm humilia de se sentiat. Et dicit quòd ita est conscius sibi, quòd ipse non est sufficiens ad intelligendum diuina, non solum quæ sunt supra intellectum humanum: sed etiam multa quæ sunt intellecta aliis homnibus. Et similiter reputat se insufficientem ad dicendum & manifestandum ea quæ de diuina cognitione ab aliis dici possunt. Et multo longe reputat se deficere a scientia theologicæ veritatis quam perfectiores habuerunt. Et hoc ideo introducit, quia ad hoc deductus est, propter perfectam reuerentiam quam habet ad maiores, & ad diuinam philosophiam, quia totaliter non audeat cogitare aut dicere aliquid de diuina sapientia secundum suam mentem capere potest, & illam etiam audet, & dicit quòd non oportet negligere diuinorum cognitionem, quam contingit aliquem posse habere. Et ad hoc dupliciter persuasus est. Primo quidem ex naturali desiderio mentium quæ semper cum quodam amore cupiunt contemplationem rerum supernaturalium, quam capere possunt, quia per hoc maxime perficiuntur. Secundo, quia optima dispositio diuinarum legum prohibet multum scrutari ea quæ sunt supra nos, tum quia sunt supra dignitatem nostram, tum quia impossibile est nobis adipisci, vt patet in Ecclesiastico Cap. tertio, vbi dicitur Altiora te ne quæsieris. Sed ea quæ a nobis desiderantur & data sunt nobis vt ea capere possumus, præcipit lex diuina nos attente discere & alijs benigne tradere, secundum illud Sap. 8. Quam sine fictione didici &c. Et hoc etiam ex pluribus aliis scripturæ locis habetur. Deinde cum dicit. [Igitur istis & nos persuasi] cõcludit suam intentionem. Et dicit quòd persuasus est ex præmissis, & non reuocatur ab inueniendo veritatem diuinorum secundum scientiæ possibilitatem, neque propter pigritiam, neque propter formidinem pusillanimitatis. Iterum non poterat animus eius pati vt sine auxilio dimitteret eos qui non poterant maiora contemplari, quàm ipse propter omnia hæc disposuit se ad scribendũ hoc opus, ita tamen quòd nihil nouum auderet introducere: sed ea quæ cõspicaciter a Ierotheo dicta sunt in quadam vniuersali intelligentia vult distinguere & manifestare per quasdam inquisitiones magis particulares & subtiles descendendo ad singula. Et loquitur per similitudinem corporalium in quibus quando aliquod totum in plures partes diuiditur, subtiliores partes efficiuntur.

CAPVT IIII.

De bono, lumine, pulchro, amore, extasi, & zelo, & quòd malũ neque existens, neque ex existente, neque in existentibus est.

LECTIO I.

SI igitur oportet, iam sermone ad ipsam eamus boni nominationem, quam excellenter attribuũt Theologi. superdeæ deitati & ab omnibus determinant, ipsam sicut reor thearchi cam essentiam, bonitatem dicentes. Et quoniam eo q̃ est bonum vt substantiale bonum, ad omnia existentia extendit bonitatem. Etenim sicut noster Sol non ratiocinans, aut præligens: sed per ipsum esse illuminat omnia, participare lumine ipsius secundum propriam rationem valentia, ita quidem & bonum super solem sicut super obscuram imaginem segregatæ archetypum per ipsam essentiam omnibus existentibus proportionaliter immittit totius bonitatis radios. Propter ipsos subsisterunt intelligibiles & intellectuales omnes, & substantiæ & virtutes & operationes. Propter istos sunt & viuunt, & vitam habent indeficientem & imminorabilem à corruptione vniuersa, morte & materia & generatione mundæ existentes, & ab instabili & fluxa & aliquando aliter ferente variatione eleuate, & sicut incorporales & immateriales intelliguntur, & sicut mentes supermundane intelligunt, & existentium proprie illuminantur rationibus, & rursus ad cognata propria deferunt. Et mansionẽ ex bonitate habent, & collocatio ipsis inde est, & continentia & custodia, & cibus bonorum, & ipsam desiderantes, & esse & bene esse habent, & ad ipsam de ma

PRæmisso Proœmio, iam accedit ad prosequendum principalem intentionem. Et vt sequentium capitulorum intentio, numerus & ordo pateat, considerandum est, quòd sicut in primo & 2. cap. dictum est, in hoc libro intendit exponere diuina nomina, quibus manifestantur processiones Dei in creaturas. Principium autem commune omnium harum processionum, bonum est, vt in tertio capitul. dictum est, quia quicquid a Deo in creaturas procedit, hoc creaturæ suæ propter suam bonitatem communicat. Et ideo primo agit in hoc quarto capitu. de bono, & etiam de his quæ ad considerationem boni pertinent. Si autem singulæ processiones considerentur, quas diuina nomina manifestant, tria videmus ex diuina bonitate esse rebus attributa. Primo quidem vt in se sint & perficiantur. Secundo vt adinuicem cõparentur. Tertio vt ordinentur in finem. Si autem ipsæ res in se cõsiderentur, primum & communius quod in eis inuenitur, est esse. Secundo viuere. Tertio cognoscere. Quarto iustum esse vel virtuosum. Et secundum hunc ordinem de Diuinis nominibus prosequitur. Primo quidem post bonum de ente, in quinto capitulo. Secundo de vita, in sexto. Tertio de sapientia, in septimo. Quarto de virtute & iustitia, in octauo. Comparatio autem rerum ad inuicem attenditur secundum duo. Primo secundum aliquid intrinsecum, prout vna res dicitur alteri similis vel æqualis, eadem vel diuersa propter conuenientiam in substantia, quantitate aut qualitate. Et de his agit in nono capitulo. Secundo vero secundum aliquid extrinsecum, siue secundum quòd continentur sub vna parte, siue secundum quòd continentur sub vna mensura. Et de his agitur in decimo, vbi agitur de omnipotente & antiquo dierum. Hanc autem ordinationem rerum sequitur pax & tranquillitas ordinis. Vnde in vndecimo agitur de pace. Sed circa ordinem rerum in finem duo sunt consideranda, scilicet prouidentia gubernantis & ordinantis in finem. Et de hoc agitur in 12. capitulo vbi agitur de Rege regum & Domino dominorum, & ipse finis ad quẽ res per prouidentiam, & gubernationem perueniunt. Et hoc pertinet ad 13. capitulum in quo agitur de perfecto & vno. Ad sciendam vero continentiam huius quarti capitu. considerandum est quòd opposita eiusdem sunt considerationis. Malum autem opponitur bono, vnde in cap. de Bono determinat etiam

de malo. Rursus, quia actus per obiectum cognoscitur, ad eandẽ considerationem reducitur actus & obiectum. Bonum autem est proprium obiectum amoris, vnde in hoc capi. boni agit etiam de amore, & de extasi, quæ est effectus amoris, vt patebit, & de zelo qui quandam amoris intensionem signat. Item cũ bonum sit q̃ omnia appetunt, quæcunq; de se important appetibilis rationem ad rationem boni pertinere videntur, huiusmodi autẽ sunt lumen & pulchrũ, de quibus etiã in hoc ca. agit. Et hãc intentionem capituli exprimit titulus, q̃ talis est. [De bono, lumine &c.] Primo igit in hoc ca. determinat de bono. Et primo ostendit qualiter bonum sit in Deo. Secũdo qualiter creaturis communicetur, ibi. [Propter istos subsisterũt &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo attribuatur Deo. Secundo inducit exemplum, ibi. [Et enim sicut noster &c.] Dicit ergo primo, q̃ post præmissa, iam oportet sermonem dirigere de hoc nomine bonum, quod in sacra scriptura excellenter attribuitur supremæ deitati, & in bonitate distinguitur ab omnibus alijs rebus, vt patet per illud Mat. 19. Nemo bonus nisi solus Deus. Et hoc propter duo. Primo quidem, quia ipsa diuina essentia est ipsa bonitas, quod in alijs rebus non contingit. Deus enim est bonus per suam essentiam, omnia vero alia per participationem. Vnumquodque enim bonum est secundum quòd est res actu. Deo autem proprium est quòd sit suum esse, vnde ipse solus est sua bonitas. Item res aliæ, & si inquantum sunt, bonæ sint, tamen perfectam bonitatem consequuntur per aliquod superadditum supra eorum esse, sed Deus in ipso suo esse habet complementum suæ bonitatis. Item res aliæ sunt bonæ per ordinem ad aliquid aliud, quod est vltimus finis; Deus autem non ordinatur ad aliquem finem extra se. Sic igitur primum quod est proprium diuinæ bonitatis, est q̃ ipsa bonitas est essentia diuina. Secundum proprium est, q̃ extendit bonitatem ad omnia quæ per participationem dicuntur deriuari ab eo quod per essentiam dicitur. Deinde cum dicit. [Etenim sicut noster Sol.] manifestat per exemplum quod dixerat de diffusione bonitatis. Et dicit q̃ sicut noster sol materialis illuminat omnia quæ possunt participare per suam proportionem lumine eius per suum esse naturale, non ratiocinando, vel præeligendo vnum alteri, ita & bonum quod est Deus, quod est [archetypum,] idest principale exemplar vel figura per excellentiam separatum super Solem sicut supra quandam obscurã & deficientem imaginem, per suam essentiam proportionaliter immittit omnibus existentibus radios suæ bonitatis, quantum ad ea q̃ ad bonitatẽ pertinent. Considerandũ est aũt, q̃ non replicauit in Deo, non ratiocinans aut præeligens, qđ de sole dixerat, sed sicut de sole dixerat q̃ per ipsum suũ esse illuminat, ita de Deo subdit q̃ per suã essentiã oibus bonitatẽ tradit. Esse. n. solis nõ est eius intelligere aut velle, ẽt si intellectũ & voluntatẽ haberet, & ideo qđ facit per suum esse, non facit per intellectum & voluntatem. Sed diuinũ esse est eius intelligere & velle, & ideo quod per suum esse facit, fecit per intellectũ, & voluntatẽ. Et ideo signanter dixit q̃ Deus segregatura sole [sicut archetypum supra obscuram imaginem.] Deinde cum dicit. [Propter istos subsisterunt intelligibiles,] ostendit quomodo bonitas inueniatur in creaturis a Deo diffusa. Et primo quomodo inueniatur in angelis. Secundo quomodo inueniatur in animalibus rationalibus, ibi. [Sed & post illas claras &c.] Tertio quomodo inueniatur in alijs creaturis corruptibilibus, ibi. [Sed & de ipsis irrationalib. &c.] Quarto quomodo inueniatur in materia prima, ibi. [Si autem & super omnia existentia &c.] Quinto quomodo inueniatur in corporibus cælestibus, ibi. [Sed quòd nos in medio prætercurrens &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo inuenitur bonum in angelis secundum se. Secundo prout considerantur sub propria regula, & ordine, ibi. [Inde ipsis supermundani ordines &c.] Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo bonum inuenitur in angelis quantum ad eorum naturam. Secundo quantum ad eorum conseruationem, ibi. [Et per mansionem ex bonitate.] Tertio quantum ad ordinem in finem, ibi. [Et ipsam desiderantes.] Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo ex diuina bonitate habent esse. Secundo quomodo viuere, ibi. [Propter istos sunt &c.] Tertio quomodo intelligere, ibi. [Et sicut incorporales.] Dicit ergo primo, q̃ propter radios, idest, diffusionem diuinæ bonitatis productæ sunt in esse subsistenti cælestes creaturæ, in quibus inuenitur substantia, virtus, & operatio, vt in 11. ca. Cælestis hierarchiæ dicitur. Et dicuntur intelligibiles in quantum sunt actu secundum suam naturam. Et intellectuales inquantum actu intelligũt, quamuis Platonici substantijs separatis distinguerent intelligibilia ab intellectualibus. Nã intellectus per participationem intelligibilis, fit intelligens. Et ideo intelligibile est magis abstractum & altius. Et secundum hoc posset dici q̃ intelligibiles substantias, supremos angelos vocat, intellectuales autem inferiores. Licet melius sit q̃ intelligantur intelligibiles, inquantũ intelliguntur, & intellectuales, inquãtum intelligunt. Deinde cum dicit. [Propter istos sũt & viuunt.] prosequitur de vita angelorum. Et dicit quòd propter diffusionem diuinæ bonitatis angeli non solum habent esse, sed & viuere, eminentiori q̃ ita quàm nos. Non enim deficit per mortem sicut vita nostra, quando prolongatur. Et hoc enim accidit in viuentibus inferioribus, quia subiacet generationi & corruptioni, & varietati, quæ est secundum qualitatem, per quam res instabiles reddunt & defluentes & diuersimode se habentes. Et hoc accidit rebus inferioribus quæ habent materiam, sed angeli supra omnia ista sunt elcuati & deputati. Deinde cum dicit. [Et sicut incorporales &c.] prosequitur de intellectu eorum, & primo quomodo sunt intelligibiles. Et dicit quòd [intelliguntur sicut incorporales & immateriales. [Corpora. n. sunt sensibilia & imaginabilia, non tamen intelligibilia actu. Similiter nulla forma in materia existens est actu intelligibilis, sed potentia tantũ. Ideo angeli sunt intelligibiles actu, inquantum sunt incorporei & immateriales. Secundo ostendit quomodo intelligant. Et dicit quòd [intelligũt supermundane,] idest supra modum quo nos intelligimus, sicut quædam mentes, & intellectus separati. Forma enim immaterialis ex hoc quidem q̃ est in mente, intelligitur, sed per hoc q̃ est mens subsistens intelligit. Tertio dicit quid intelligant, & vnde. Et dicit quòd illuminatur a Deo de rationibus intelligibilibus per rationes intelligibiles existentium, quia per rationes intelligibiles eis a Deo inditas rerum cognitionem habẽt, non colligendo rationes intelligibiles ex rebus sicut nos. Quarto dicit quòd propria intellecta deferũt ad ea quę sunt proxima sui generis, inquantum superiores manifestant sua intellecta inferioribus. Deinde cum dicit, [Et mansionem,] ponit ea quæ pertinẽt ad conseruationem. Et ponit quinque per similitudinem corporalium rerum. Res enim corporales habent, mansionem in loco secundum quòd substantiæ angeli habent mansionem vel habitationem per operationem intellectus & voluntatis in his quæ intelligunt & amant, secundum illud Apostoli, Phil. 3. Nostra conuersatio in cælis est. Habitatio autem corporalis indiget fundamento in quo firmetur, & similiter mansio quæ est secundum intellectum fundatur in prima veritate intelligibili, & mansio quę est secundum voluntatem in vltimo fine. Et ideo dicit quòd ex bonitate diuina non solum est eis mansio, sed etiam [collocatio,] vel fundamentum, secundum aliam translationem. Rursus corporalia inferiora continentur sub ordine superiorum, ita & angeli continentur sub ordine diuinæ prouidentiæ. Solus autem Deus est qui continet & non continetur, & ideo subdit [& continentia.] Item corporalia inquantum sunt corruptibilia indigent custodia ne corrumpantur, angeli autem non sunt mutabiles secundum substantiam, sed secundum voluntatem, & ideo indigent custodiri a Deo, ne eorum voluntas ab ordine diuino auertatur, & hoc est qđ subditur, [& custodia.] Ité viuentia corporalia indigent refectione in quam sustententur, & similiter angeli conseruantur in esse per hoc quòd intellectus, & affectus ipsorum satiatur diuina fruitione, & intelligibilium consideratione, ideo quinto subditur, [& cibus bonorum.] Deinde cum dicit. [Et ipsam desiderantes &c.] prosequitur de ordine in finẽ. Diuina enim bonitas couertit omnia ad seipsam, vt supra dictum est. Et ideo sequitur q̃ propter diuinam bonitatem, angeli ipsam desiderant, non tanquam carentes eo quod desiderant, sicut imperfecti, sed sicut habentes esse & bene esse quantum ad ipsos, & configurati diuinæ bonitati, & deiformes effecti, inquantum inferioribus communicant diuina do-

na, quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

na, quæ ad eos de summo bono veniunt, & hoc sicut lex diuina inducit. Est enim lege diuina sancitum, vt bona quæ a Deo accipimus, inferioribus communicemus, & sic conformamur bonitati eius ex quo omnia bona profluunt. [Inde ipsis supermundani ordines &c.] Positis his quæ angeli a diuina bonitate consequuntur ad eorum naturam pertinentia, hic ponit ea quæ pertinet ad eos secundum q̃ continentur in ordine. Secũdo ea quę pertinent ad eos secũdum quòd sunt in hierarchia. ibi. [Sed & quæcunq; cælestes.] Tertio ea quæ conueniũt eis secũdum q̃ cõmuniter angeli nominantur. ibi. [Ex qua & boniforme &c.] Dicit ergo primo, q̃ ex diuina bonitate sunt

à nobis in sermone de anima sunt enumerata.

LECTIO Ii.

Bonitas diuina in irrationabilibus.

SED & de irrationabilibus animabus, aut animalibus, si oportet dicere quę cumque aëra secant, & quę cumque in terra vadunt, & quæcumq; in terra extenduntur, & in aquis vitam vt ambiguè sortita, & quæcumq; sub terra cooperta viuunt, & puluere affecta, ac obruta, & similiter quæcumq; sensibilem habent animam aut vitam, & hæc omnia propter bonum animata sunt, & viuificata. Et plantæ omnes nutritiuam & motiuam habent vitam ex bono. Et quæcumque inanimata & non viuens substantia propter bonum est, & propter ipsum substantialem obtinuit habitum. Si autem & super omnia existentia est, sicut quidem est bonum, & carens forma format, & in ipso solo non existens, substantiæ excessus, & non viuens excedens vita, & sine mente existens excellens sapientia, & quæcumque in bono non formatorum sunt excedentis formationis. Et si fas est dicere, bonum quod est super omnia existentia, & ipsum non existẽs desiderat, & certat aliquo modo in bono, & ipsum esse quod est verè supersubstantialæ secundum ab omnibus ablationem.

¶ Sed quod nos in medio prætercurrẽs effugit, & cælestium principiorum, & terminationum causa est bonum, & non augmentabilis & nõ minorabilis, & tamen inuariabilis huius substãtiæ, & sine sono, si ita oportet dicere, maximè cæli volutionis motiuum, & stellarum ordinationum, & pulchritudinum, & luminum, & collocationum, & quorundam astrorum transitiui multi motus, & duorum luminarium quæ eloquia vocant magna, ab eisdem ad eadem circularis restitutionis, secundum quæ a nobis dies diffiniti, & noctes, & menses, & anni mensurati, circulares motiones temporis, & eorum quæ sunt in tempore determinant, & numerant, & ordinant, & continent.

per lumen cognoscunt. Quia vero licet superiores substãtiæ distinguant sm ordines & hierarchias, cõueniunt tñ in hoc q̃ angeli dicuntur. Consequẽter exponit rõnem huius nominis, cũ dicit. [Ex qua & boniforme ipsis donatũ est &c.] Circa quod considerandum est, q̃ sicut lux solis in ipso sole videri non pót a nobis pp excellentiam lucis, vt aũt vel in nubibus, vel in montibus irradiatis a sole, & sic nubes vel montes manifestant nobis solis claritatem, ita ipsa bonitas, put est in summo rerum vertice, a nobis prospici non pót pp excellentiam claritatis, sed in quantum eius similitudo in angelis inuenit magis propinq; nobis, manifestatur nobis quodãmodo in ipsis claritas diuinæ bonitatis. Et hoc est q̃ dicit, q̃ ex diuina bonitate datũ est supremis subitantijs [boniforme,] ideſt, conformitas ad diuinã bonitatem, & q̃ pp hoc manifestatur in ipsis Dei bonitas occulta. Sic igit̃ vno modo manifestant diuinã bonitatem sm q̃ in ipsis relucet similitudo diuinæ bonitatis, & secundum hoc possunt dici manifestatores Dei. Sed super hoc dñr angeli. i. nuncij, inquantũ Deum manifestant per ꝓpriam actionem. Et hoc dupliciter. Primo quidẽ per modum locutionis. Et hoc est quod dicit [sicut enunciatiuos diuini silentij.] Manifestũ est enim q̃ conceptio cordis, vel intellectus absq; voce est cũ silentio, sed per sensibiles voces illud silentium cordis enunciat. Sicut aũt voces exteriores sunt nobis magis manifestæ, & minus simplices quàm interiores conceptus cordium, ita quęcunq; modi manifestationum sunt nobis magis noti & minus simplices quam diuini verbi conceptio. Sic ergo dum angeli nobis aliquis de diuina sapientia manifestant siue sensibiliter colloquendo, siue sm congruam apparitionẽ, siue sm intelligibilem locutionẽ, quia & sibi inuicem colloquunt, [semper sunt enunciatores diuini silentij. Secundo vero per modũ illuminationis. Et hoc est quod subdit q̃ angelicæ substantiæ sunt nobis ꝓpositæ [sicut lumina clara interpretatiua eius luminis, scilicet diuini, [quod est in abditis,]. i. absconsum a nobis. Hoc aũt sm necessarium est postquàm alicui aliquid enunciatur, quod enunciationẽ intelligat. Ad hoc ergo q̃ ea quæ nobis per angelos enunciant intellectu capere possimus, ipsi claritate sui luminis intellectũ nostrũ adiuuant ad capiendũ occulta Dei. Deinde cum dicit. [Sed & post illas sacras &c.] Ponit quo diuina bonitas reluceat in animabus rationabilib. Et dicit, q̃ ꝓp bonitatẽ Dei quæ est super omnem bonitatẽ, aiæ & quæcunq; ad aiam pertinent bonitatẽ habent, secundo tñ ꝑadum [post illas sanctas, & admirabiles angelorum mentes.] Et ponit primo tria quæ pertinent ad eorum naturam. s. q̃ sunt intelligibiles, & q̃ habent [vitam substantialẽ,] ideſt vt per se subsistere possint, & q̃ esse eorũ & posse sit incõsumptibile, inquantũ sunt immortales & incorruptibiles. Sc̃o ponit ordinẽ earum ad angelos. Et ponit tria. s. q̃ extendunt ad angelicas vitas, inquantum. s. de eorum similitudine aliquid participãt, & iterum per illos angelos sicut per quosdã bonos duces eleuant ad summum principẽ oĩum bonorum. Sic enim subdit & in rebus humanis ad duces imitandos, & eis seruiendum subdunt, vt per eos ad summũ principem ordinent, [& inde,]. i. ab angelis fiunt aiæ participes sm suam [proportionẽ illuminationũ a Deo [emanantiũ,] sicut & in rebus humanis directiones & præcepta a Rege ad populũ per duces perueniũt. Tertiũ tangit ordinẽ aiarum ad Deũ. Et dicit q̃ participãt aiæ deiformi dono gr̃æ sm propriã virtutẽ, & non solum hoc habent aię ex diuina bonitate, sed ẽt quæcumq; alia sunt enumerata a nobis in sermone de anima. Fecit enim librum de Anima, quem non habemus.

LECTIO II.

SED & de ipsius irrationabilibus animabus &c.] Determinatis his quæ rationales creaturæ de diuina bonitate participãt hic accedit ad irrationabiles creaturas. Et primo prosequitur ea quæ pertinent ad animalia irrationabilia. Et dicit. Si oportet loqui non solum de nobilibus creaturis, sed etiam de ignobilib. vt puta de [irrationabilibus animabus, aut animalibus] sciendum est q̃ quædam eorum aëra secant volando, ut aues, quædam vero habent motum in terra. Et hoc dupliciter. Quædã enim [uadunt,] ideſt ambulant, ut animalia quadrupedia, quædam uero [in terra extenduntur,] ideſt, per sui corporis extensionẽ mouentur, ut reptilia, quædam sunt [sortita vt tã in aquis] vt pisces. [aut ambigue]. sicut quædã animalia quæ nũc in aquis nũc in terra viuunt, quædã vero [viuũt sub terra] vt talpę [& puluere affecta,] vt quidam vermes qui sub pulueribus inueniũtur, tam ista quàm quæcumque alia vniuersaliter habent substantiã, & vitam sensibilem, quòd sunt, & quòd sic viuunt ex diuina bonitate habent. Deinde cum dicit, [Et plantæ &c.] prosequitur de plantis. Et dicit quòd omnes plantæ ex diuina bonitate habent vitam, non quidem sensibilem, sed quæ attenditur secundum nutritionem, & motum augmenti, & decrementi. Deinde cum dicit. [Et quæcumque inanimata &c.] prosequitur de inanimatis. Et dicit quòd omnis [substantia] inanimata [& non viuens, ex diuina bonitate] habet quòd sit, & quòd [substantialem obtineat habitum,] ideſt, quòd se habeat vt subsistens, per quod excedit accidens. Deinde cum dicit. [Si autẽ & super omnia existentia &c.] persequitur de materia prima. Circa quod considerandum est, quòd Plato correxit errorem antiquorum naturalium qui non distinxerunt inter materiam & formam in rebus generabilibus & corruptibilibus, ponentes primam materiam esse aliquod corpus in actu, vt ignem, aut aërem, aut aliquod huiusmodi. Intellexit enim Plato formæ corporali subesse materiam quæ in sui essentia non habet aliquam speciem, sed tamen materiam a priuatione non distinxit, vt Aristoteles dicit in primo Physicorum. Vnde tam ipse quàm sui sectatores materiam appellabant non ens propter priuationem adiunctam. Et hoc modo loquendi etiam Dionysius vtitur, quàmuis secundum Aristotelem necessarium sit materiam a priuatione distinguere, quia materia quandoque inuenitur sub forma, quandoque sub priuatione, vnde priuatio adiungitur ei per accidens. Item considerandum est secundum Platonicos, quòd quanto aliqua causa est altior, tanto ad plura se extendit eius causalitas. Vnde oportet quòd id quod est primum subiectum in effectibus, ideſt materia prima, sit effectus solius primæ causæ, quæ est bonum, causalitate secundarum causarum vsque ad hoc non pertingente. Omne autem causatum conuertit in suam causam per desiderium. Vnde materia prima desiderat bonum, secundum quòd desiderium nihil aliud esse videtur quàm priuatio, & ordo ipsius ad actum. Rursus considerandum est, quòd sicut materia prima dicitur informis per defectum formę, sic informitas, attribuitur ipsi primo bono, non per defectum, sed per excessum, & sic secundum quandam remotam assimilationem similitudo causæ primæ inuenitur in materia prima. Secundum hoc ergo Dionysius dicit quòd Deus cum sit [super omnia existentia, format] res inquantum [est bonum & carens forma,]per excessum. Et hoc manifestat per singula, [In ipso,] enim [solo] Deo inuenitur quòd Deus est [excessus substantiæ] quia inquam excellenter subsistit. Et hoc dicitur [non existens] ut alia similiter cum sit excedens uita [dicitur non uiuens,] & cum sit excellens sapientia dicitur [sine mente,] & similiter de omnibus alijs [quæcunque sunt in bono,] scilicet Deo de numero non formatorum per negationem dicta, & deinde sunt [excedentis formationis, quia illę formę in eo sunt per superexcessum,] & si fas est dicere, illud bonum quod est super omnia existentia & non existens, ut dictum est, [desiderat ipsum non existens,] ideſt materia prima, inquantum desiderat formam, quę est similitudo diuini esse,] & certat aliquo modo in bono,] ideſt, ut primo bono assimiletur, quę quidem communicatio nihil aliud est quàm inclinatio ipsius ad formam, & communicat ut sit, id, scilicet ens & bonum [quod uere,] ideſt, essentialiter prędicatur de substantiali bono, quod nominatur [secundum ablationem ab omnibus per] nomina negatiua non propter defectum, ut materia prima, sed propter excessum. Deinde cum dicit. [Sed quod nos in medio prętercurrens effugit &c.] prosequitur de corporibus supercelestibus, de quibus tractare effugerat & primo in medio. Requirebat enim consequentia ordinis, vt inter substantias incorporeas incorruptibiles, & substantias corporeas corruptiles, tractaretur de substantiis corporeis incorruptibilibus, sed propter adiunctionem animarum ad corpora corruptibilia, prędictũ ordinem prętermisit. Circa corpora autem cęlestia primo ponit quæ pertinent ad ipsas sphęras cælestes. Et ponit tria. Primo habitudinem ipsorum ad inferiora. Nam sunt corpora cælestia principia actiua respectu corporum generabilium, & corruptibilium, & terminus differentius vniuscuiusque eorum præfigitur secundum corpora cælestia. Et hoc est qđ dicit, quòd [bonum] diuinum [est causa cælestiũ principiorum & terminationum.] Secundo ponit quod pertinet ad modũ substantiæ eorum. Circa quod sciendum est, quòd quidam antiqui credẽtes corpora cęlestia naturæ ignęæ, posuerunt ea cibati, & nutriri vaporibus ex terra & aquis resolutis, & per hunc modum cõseruari cælestia corpora sicut conseruatur ignis per appositionem lignorum. Et ad hoc remouendum dicit quòd [bonum] diuinum [est causa] huius, scilicet cælestis corporis, non augmentabilis,] scilicet per aliquam appositionem, [& non minorabilis] per aliquam consumptionem, [& tamen inuariabilis,] quia secundum suã substantiam alterari non possunt. Tertio ponit quod pertinet ad motus ipsorum, ex quibus Pytagorici dicebant sonos quosdam armoniacos prouenire, sed hoc ipse excludens dicit, quòd bonum est causa [maxime reuolutionis motuum cæli] quæ est [sine sono, si ita oportet dicere,] aliqui enim contrarium dixerunt. Deinde ponit ea quæ pertinent ad stellas fixas. In quibus quatuor sunt considerանda. Primo ordinationes earum ad inuicem secundum distantiam, propinquitatem, & situm, prout ex eis diuersæ figuræ constituuntur. Secundo pulchritudinem earum, quæ est per claritatem, figuram, & quantitatem. Tertio lumina earum secundo quòd per suos radios effectum in istis inferioribus habẽt. Quarto collocationes earum, secundum quòd in sphęra sua immobiliter figuntur. Deinde ponit quod pertinet ad quinque planetas, scilicet Saturnum, Iouem, Martem, Mercurium, Venerem. Et dicit quòd diuinum bonum est [causa motus multi transitiui horum astrorum.] Vocat autem motus horum astrorum transitiuos, quia non seruant eandem figuram secundum situm, neque ad se inuicem, neque ad alias stellas fixas, sed transeunt de figura in figuram, cum quandoque inueniantur in Ariete, quandoque in Tauro, aut in aliquo alio signo. Attribuit autem eis multitudinem motuum, quia id quod apparet sensibiliter de motu vniuscuiusque eorum, oportet q̃ resultet ex multis motibus, cum quandoque citius, quandoque tardius sensibiliter moueri videantur, quod inuariabilitas cælestium corporum non patitur. Vltimo prosequitur de luminaribus, ideſt, de sole, & luna. Et dicit quòd diuinum bonum est causa [circularis motus duorum luminariũ,] ideſt solis & lunæ, quę vocat sacra scriptura magna. Gen. 1. secundum quòd motus circulares restituuntur ab eisdem signis ad eadem. Et secundum hæc luminaria distinguuntur a nobis dies & noctes, & mensurantur anni, & menses [determinant,] ideſt distinguunt [& numerant.] ideſt, mensurant [& ordinant] secundum prius & posterius, [& continent] secundum certam illuminationem. [circulos & motiones temporis & omnium quæ mouentur in tempore. Dicit autem circulos temporis, secundum q̃ de mane redeunt ad mane, & de vere ad ver. Manifestum est autem, quòd per distinctionem annorum & mensium & dierum & motuum distinguimus ea quæ aguntur in vno tempore ab his, quæ aguntur in alio, & per eadem etiam scimus quantitatem temporis & actionis, secundum quòd pluribus, aut paucioribus diebus, mensibus & annis durat. Scitur etiam quòd prius vel posterius agatur, ex hoc quòd illo die, mense, vel anno est actum. Principium etiam, & terminationem vniuscuiusque durationis & actionis secundum certum diem, & mensem, & annum distinguuntur, & per hoc dicuntur continere omnia quæ aguntur in tempore.

LECTIO

Universidad de Deusto
Biblioteca

LECTIO II.

Quid dicat quidem aliquis de ipso &c.] Postquá prosecutus est ea quæ pertinent ad nomen boni, hic prosequitur ea quæ pertinent ad nomen luminis. Et primo ostendit quomodo nomen luminis solaris metaphorice Deo attribuitur. Secundo quomodo attribuitur ei intelligibile lumen. ibi. [Sed hæc quidem &c.] Circa primum tria facit. Primo ostendit q̃ nomen solaris luminis Deo attribuitur ratione similitudinis. Secundo manifestat similitudinem. ibi. [Sic enim super omnia ex. &c.] Tertio excludit errorẽ. ibi. [Et nó dicimus secundú antiquitatis &c.] Dicitur ergo primo, q̃ sicut prędicta exdiuina bonitate habent esse, & bene esse, ita & radius solaris per se consideratus est ex bonitate Dei, & est quædam [imago,] ideſt, expressa similitudo diuinę bonitatis. Inde est quòd ipsum bonum] qđ est Deus, [laudatur nominatione] solaris [luminis] eo q̃ manifestatur bonitas diuina in tali lumine [sicut archetypum,] ideſt principalis figura, vel principale exemplar i expressa imagine. Dicit enim Malach. 4. Vobis timentibus nomen meum orietur sol iustitiæ. Deinde cú dicit. Sicut. n. su. &c.] manifestat prę missam similitudinem. Et primo quantum ad processum rerum in esse a diuina bonitate. Secundo quantum ad ordinem rerum in ipsam, ibi. [Sicut omnia &c. Primo ergo ponit ea quæ ad diuinam bonitatem pertinent secundum q̃ res ab ipsa procedunt. Et circa hoc ponit tria. Primo quidem vniuersalé causalitatem ipsius & dicitur q̃ [bonitas] diuinitatis [super omnia existen. tran.] causando a supremis, & perfectissimis substantijs vsque ad vltimas. Posset autem aliquis credere q̃ transiret per omnia sicut eis permixta & in eis concluſa, & ad hoc excludendum subdit, q̃ quamuis per omnia transeat tradendo similitudiné suam rebus, adhuc tamen super omnia est per suę substantię singularitatem. Posset etiá aliquis credere, q̃ quámuis excedat omnes substantias, tamen supremę substantię usque ad eam attingant, per modum quo corpus inferius attingit suum superius. Et ad hoc excludendum subdit, q̃ superiores substantię non pertingunt ad excessum diuinæ bonitatis. Posset iterum aliquis credere q̃ quędá quę sunt infima in rebus, non sunta Deo creata propter eorum imperfectionem, sicut Manichei posuerunt corpora corruptibilia non esse creata a Deo, & ad hoc excludendum subdit q̃ inferiora non transeunt ambitum causalitatis eius. Secundo. ibi. [Sed & illuminat &c.] postquàm posuerat q̃ causalitas eius se extendit ad omnes substantias, ostendit quid substantiæ ex diuina bonitate consequuntur. Et dicit q̃ diuina bonitas illuminat omnia quę illuminari possunt, scilicet rationales substantias, vniuersaliter autem omnes substãtias creat, dans eis esse, [& uiuificat omnia quę viuunt, [& continet,] ideſt, conseruat [& perficit] dans eis suas perfectiones. Tertio. ibi. [Et mensura &c.] ostendit quam habitudinem habeat diuina bonitas ad res iam productas. Et dicit primo, q̃ habet habitudinem mensuræ. Est etiam mensura existentium, quod ex hoc potest sciri quantum vnumquodque existentiú habeat de nobilitate essendi quod appropinquat ei, vel distat ab eo, sicut si dicamus albedinem esse mensuram omnium colorum, quia vnusquisque color est tanto nobilior, quanto albedini propinquior. Specialiter autẽ descendit ad quasdam speciales mensuras. Mensura autem durationis motus, & mutabilium rerum est tempus, esse vero immobilium rerum non mensuratur tempore, nisi per accidens ratione motus adiuncti, sed propria mensura essendi est euũ. Duratio autem vniuscuiusque esse præfigitur, & mensuratur a Deo, & secundum hoc Deus dicitur omniũ existentium euum. Inuenitur etiam inter species quantitatis aliqua mensura, quæ est numerus, & hęc etiam mensura attribuitur Deo, qui est numerus rerũ omnium, & determinatio multitudinis earũ, quod ad rationem numeri pertinet a diuina sapiẽtia procedit. Rationem autẽ tam temporis quá numeri sequitur ordo, quia vna species numeri naturaliter est alia prior, & tempus est etiam numerus motu secundum prius & posterius. Vnde consequenter dicit, q̃ Deus est ordo omnium inquantum omnia quæ ab ipso sunt, ordinata sunt. Est etiá inter species quantitatis aliqua mensura quę est locus. Locus quidem mẽsurat ambiendo corpus locaticaliter. Et hunc ẽt Deo attribuit qui immediate omnia ambit. Non solú autẽ habet ad res productas habitudinem mensurę, sed etiam habitudinem causę agentis, & finis, & ideo subiũgit, [& causa, & finis.] Deinde cum dicit. [Ita quidem, & diuinæ bonitatis manifesta imago &c.] ostendit quomodo inueniatur similitudo Dei, quantum ad prę missa. Et primo quantum ad vniuersalitatem causandi. Et dicit q̃ sicut prędicta conueniunt diuinę bonitati, ita sol iste sensibilis, qui est maximus, transcẽdens omnia corpora cælestia secundum quantitatem, [& totus splendens] non habens aliquas nebulas sicut luna, [& superlucens] ad differentiam lunæ, cuius lumen augetur & minuitur, & quandoque deficit. Et q̃ aliquando eclipsari videtur, non est propter defectum luminis in ipso, sed quando lumen eius ad nos non pertingit propter interpositionem lunę. Iste iniqua sol tanquàm manifesta imago diuinę bonitatis [secundum multam resonantiam ad diuinã bonitatem [illuminat quę cunque possunt participare] lumine eius, & tamen lumen eius, [est super extentum] quia nihil potest pertingere ad æqualitatem luminis eius, & extendit [splendores radiorum suorum] ad totum istum corporeum, & visibilem mundum tam sursum quàm deorsum, quia non solum ista inferiora, sed etiam superiora corpora cælestia illuminantur ab ipso, [& si] est [aliquid] quod [non participat] luminc eius, [hoc non est] propter debilitatem uel paruitatem i luminantis [virtutis] in ipso, sicut est in candela, quæ propter paruitatem, vel debilitatem sui luminis vsque ad modicum spacium illuminat. Sed quod aliqua a sole non illuminantur, est propter defectum eorum quæ nõ possunt extendere se ad patticipandum lumen solis, propter hoc q̃ non sunt oportuna, uel apta ad accipiendum lumen. Sed tamen solaris radius multa talia corpora illuminari non ualentia prętermittens, illuminat sequentia, sicut prętermittens nubem aliq̃, illuminat quę sub nube sunt. [Et] breuiter [nihil est uisibilium ad quod non pertingat,] solis causalitas [secundum excedentem magnitudinem sui proprii splendoris.] Secundo cum dicit [Sed & generationem visibilium corporum confert,] ostendit similitudinem

LECTIO III.

De nomine luminis.

Quid dicat quidem aliquis de ipso secundum se, solari radio. Ex bono enim est illud lumem, & imago bonitatis, propter quod & luminis nominatione laudatur bonum, sicut in imagine archetypum manifestatum. Sicut enim super omnia existentis bonitas diuinitatis à supremis & proiectissimis substantijs vsque ad vltimas transit, & adhuc super omnes est, neque superioribus pertingentibus ad ipsius excessum, neque inferioribus ambitũ transeuntibus. Sed & illuminat illuminari valentia omnia, & creat, & viuificat, & continet, & perficit, & mensura est existentium: & euum, & numerus, & ordo, & ambitus, & causa, & finis. Ita quidem, & diuinę bonitatis manifesta imago, magnus iste, & totus splendens & superlucens Sol, secundum multam resonantiam boni, & omnia quæcumque participare ipso possunt, illuminat & superextentum habet lumen, ad omnem extendens visibilem mundum, & sursum, & deorsum propriorum radiorum splendores. & si aliquid ipsis non participat, hoc non infirmitatis aut paruitatis est illuminatiuæ ipsius distributionis, sed non extentorum ad luminis participationem propter luminis accipiendi importunitatem Siquidem multa sic se habentia radius transiens, sequentia illuminat, & nihil est visibilium ad

militudinem quantum ad effectus quos Deus facit in omnibus rebus. Dictum est enim, q̃ diuina bonitas dat esse omnibus rebus per creationem. Sed in hoc aliquam similitudinem eius habet sol, qui dat esse per generationem. Confert enim ad generationem sensibilium corporum sicut quoddam vniuersale agens & causa non vnita. Dictum est etiam q̃ Deus viuificat res, & in hoc assimilatur ei sol q̃ [mouet] inferiora corpora [ad vitam.] Manifestũ est eñ, q̃ ex radiis solisvi uentia generãtur, non solum quę generantur sine semine, sed etiá in his quæ ex semine generantur, virtus solis operatur. [Auget] etiam quędá quæ ad actum vitæ pertinent, scilicet, nutrimentũ & augmentũ, quæ ex virtute solaris luminis causantur, sicut & cæteri motus corporales, perficit etiam corpora sensibilia solaris radius, inquantum eius virtute ad statum perfectum perducuntur, & etiam si qua per elongationem solis corruptionem aliquam & vetustatem incurrunt, sole appropinquante purgantur & renouantur, sicut arbores & omnes plantæ in vere pullulant & creseunt. Tertio. ibi. [& mensura &c.] quantum ad rationem mensuræ ostẽdit similitudinem. Et dicit, q̃ sol est mensura & numerus horarum, & dierum totius nostri temporis, quod maxime mensuratur, & numeratur per motum solis. Et ne aliquis ferat instantiam de tribus primis diebus qui leguntur. Gen. 1. ante quartum diem quo factus dicitur esse sol, subiungit q̃ cum Moyses dixit q̃ primo die Deus dixit, Fiat lux, & facta est lux, & diuisit lucem a tenebris, & tenebras vocauit noctem & lucem Diem, illa lux fuit lux solis, quę tamen fuit primo creata, sed postea fuit formata, & perfecta quarto die quando factus legit sol, & sic radius solaris determinauit & distinxit, & primos tres dies & nostri temporis dies. Deinde cum dicit. [Et sic omnia ad seipsam &c.] Exponit præmissam similitudiné quantum ad ordinem rerum in diuinam bonitatem. Et primo ponit id quod pertinet ad diuinam bonitatem. Secundo ostendit huius similitudinem in sole. ibi. [Secundum eandem] Circa primum tria facit. Primo ostendit ex qua causa contingat q̃ omnia ordinentur in Deum sicut in finem. Secundo quæ sit ratio ordinis. ibi. [sicut ex causa perfecta deducta, & in quo omnia &c. Tertio modum ordinis. ibi. [Et q̃ desiderant omnia &c. Causam autem huius ordinis assignat dicẽs, q̃ diuina [bonitas omnia conuertit ad seipsam] Hoc enim ipsum q̃ res ordinantur in Deum ab ipso habent. Sunt enim res quasi dispersæ, & segregatæ secũdum q̃ ad diuersos fines proprios ordinantur, sed inquantum communicant in ordine ad vltimum finem sic cógregantur. Diuina igitur bonitas inquantum omnia ad seipsam conuertit est principaliter [congregatiua omnium dispersorum] sicut quædam [deitas] principaliter [viuificatiua.] Deinde cum dicit. [Et omnia ipsam &c.] assignat rationem ordinis. Intantum enim omnia conuertuntur in ipsum, inquantú omnia desiderant] ipsum triplici ratione, scilicet, vt [principium] actuum, & [vt continentiam,] ideſt conseruantiam rerum, & [vt finem. Ista est triplex ratio desiderij. Desideramus enim Deum [vt principium,] quia ex eo prouenit nobis bonum. [vt continentia] quia ex eo conseruatur nobis bonum. [vt finem] quem adipisci intendimus. Et hæc tria manifestat. Quòd enim sit principiũ patet ex hoc, q̃ sicut scriptura dicit, [omnia subsistant, & sunt] ex ipso [deducta] ab eo [sicut ex] quadam [causu perfecta.] Et q̃ ipse sit continens [omnia] & conseruans patet per hoc q̃ [omnia in ipso consistunt custodita] ab exterioribus nociuis [& contenta] per conseruationem propriæ virtutis [sicut in] quadam [omnipotente plantatione.] Sicut enim arbores conseruantur per hoc q̃ sunt firmata in terra plantatæ, ita omnia conseruantur in hoc q̃ sunt firmata in omnipotenti Dei virtute. Quod etiam desiderant omnia diuinam bonitatem vt finem ostendit consequenter cum dicit q̃ [ad ipsum cõuertuntur omnia sicut singula ad proprios fines. Deinde cum dicit, [Et q̃ desiderant omnia &c.] ostendit modum ordinis, & dicit q̃ bonum diuinum [desiderant intellectualia quidẽ] vt angeli, [& rationalia] vt homines esse [cognitiuæ.] Hæc enim solum cognoscere possunt ipsum bonum quod est Deus. Sed sensibilia ipsum desiderant inquantum desiderant aliquod sensibile bonum, quod est similitudo summi boni. Sed plantæ quæ sunt expertes sensus desiderant bonum diuinum naturali motu vitalio desiderij, quia & ipsum bonum est q̃ naturali inclinatione tendunt per opera vitæ in similitudinem aliquam summi boni. Et vero quæ carent vita, & inanimata corpora quæ sunt tantum existentia, desiderant bonum diuinum per aptitudinem ad participándum a Deo esse subsistens, vt ipsa aptitudo eorum intelligatur esse desiderium. Deinde cum dicit. [Secundum eandem &c.] ostendit quomodo prædictorum similitudo in sole inueniatur. Et dicit q̃ sicut prædicta conueniunt diuinæ bonitati ita non principaliter, sed secundum rationem imaginis lumen solare congregat & conuertit ad se omnia. Ea enim quæ vident, desiderant lumen solis ad videndum, & ea quę mouentur, & quæ illuminantur, & q̃ calefiunt, desiderant lumen solis, vt ad hoc necessarium, & similiter quocumque modo aliqua contineantur, ideſt dependeant, vel causentur a fulgoribus. Solis, & ideo nominãtur in græco yhos, scilicet, q̃ a facit omnia corpora esse indestructibilia, & congregat dispersa, inquantú ea quæ sunt in seipsis separata, cõmuniter ipsum desiderãt, aut ad hoc q̃ videant, aut ad hoc q̃ moueantur, aut ad hoc q̃ illuminentur, aut ad hoc q̃ calefiant, aut qualitercumque contineri a virtute luminis desiderant. Deinde cũ dicit. [Et non dico secundum antiquitatis rationem &c.] remouet errorem. Et dicit q̃ prædicta non dixit secundum opinionem antiquorum, qui dicebant, q̃ Deus erat sol, q̃ sol erat creator totius vniuersi sensibilis, & q̃ gubernat totum mundum sensibilem secundum quòd inuisibilia Dei manifestantur per ea quæ facta sunt, vt Apostolus dicit.

LECTIO IIII.

Sed hæc quidem in sim. &c.] Postquàm ostendit quomodo nomen sensibilis luminis in diuinam prædictionem transferatur per quandam similitudinem, nunc ostendit quomodo intelligibile lumen ei attribuatur. Et primo continuat se ad præcedentia. Secundo prosequitur propositum. ibi. [Et dicendum quòd lumen &c.] Dicit ergo primo, quòd hæc quæ dicta sunt per diuinam sensibilis luminis de Deo, & de similitudine eius ad ipsum dicta sunt in libro [de Simbo. theologia.] Sed nunc oportet considerare quomodo laudetur bonum diuinum nomine intelligibilis luminis. Non enim est intentio huius libri tractare de nominibus sensibilium translatis in Deum, sed de nominibus intelligibilibus. Deinde cum dicit. Et dicendum &c.] prosequitur intentum, scilicet de intelligibili lumine, quod ignat in Deo causalitatem intelligibilis luminis. Vnde circa hoc tria facit. Primo tangit de causalitate intelligibilis luminis in angelis. Secundo in animalibus rationalibus. ibi [Omnem autem ignorantiam &c.] Dicit ergo primo quòd Deus qui est per essentiam suam [bonus] nominatur [intelligibile lumen.] Ioan. 8. Ego sum lux mundi. propter hoc quidem quòd im. omnem su. mentem,] ideſt angelicam [intelligibili lumine quod nihil est aliud quàm cognitio veritatis. In hoc autem quòd dicit [implet] designat perfectam veritatis cognitionem angelis a Deo datam. Deinde cum dicit, [Omnem autem ignorantiam] ostendit causalitatem luminis animabus. Et primo ponit duo quæ faciunt diuinum lumen in animabus. Secundo assignat modum vtriusque. ibi. [Et intel. ipsi rú &c.] Duorum autem quæ faciunt diuinum lumen in animabus, primum est q̃ ab omnibus animabus quibus innascitur expelit omnem ignorantiam & errorem. Ignorantia pertinet ad remotionẽ veritatis, sed error ad inhæsionem falsitatis. Dicit autem [ingignitur] vt alludat ei quod dicitur. 2. Pe. 1. Donec dies illucescat & lucifer oriatur in cordibus vestris, vnde patet quòd hoc de angelis non dixit, in quibus ignorantia & error locum non habet, licet in eis sit aliquorum nescientia a qua purgantur, vt dixit Dionysius 6. c. Cęl. hierarchiæ. Non enim omnis nescientia purgatur, sed nescientia eorum ad quæ quis natus est & debet scire. Secundum est quòd facit sanctum lumen. Et nota quòd dicit [sanctum lumen,] tum quia a Deo immittitur, tum quia ad Deum cognoscendum nos ordinat. Et notandum quòd non sunt vsus verbo impletionis, sed simplicis traditionis ad ostendendum quòd cognitio veritatis est imperfecta in animabus in comparatione ad illam plenitudinem, quam angeli a Deo possident. Deinde cum dicit. [Et intellectuales ipsarum oculos &c.] exponit modũ vtriusque. Et primo primi. Secundo secundi. ibi. Et tradit prius quidem mensuram &c] Circa primum considerandum est quòd corporalis tenebra tria facit in corporib. Primo enim reddit ea squalida & sordida, ex eo quòd non studiose purgantur quę in rerebris

bris sunt. Secundo, tenebræ reddunt omnia immobilia. Vnde pleriſque animalium naturale eſt, vt in nocte quieſcant, & in die moueantur, quia per lucem diriguntur in motu videntia quo vadunt. Tertio, tenebræ corporales concludunt, vt in tenebris aliquis non præparet ſe ad aliquid agendum, & naturaliter aliquam pigritiam ingerit.

Et hæc tria facit et ſpiritalis tenebra, ideſt ignorãtia ueritatis. Primo enim contrahitur ex ea ſordes, non ſolum errorum in intellecta, ed etiã prauarum affectionũ in affectu, & inordinatio actionum in actu, dum mala quæ ignorat homo, nec vitat, nec purgat. Secundo, tenebra reddit homines ocioſos, quidum habent ignorantiam boni, qđ eſt finis, & via quę ad ipſum peruenitur, non ſe mouẽt ad finẽ conſequendum. Tertio, reddit eos concluſos, quia dum non cognoſcunt bonum, non aperitur eorũ affectus per deſiderium ad capiendũ ipſum intra ſe. Sed hæc tria remouet itelligibile lumẽ, ideſt cognitio veritatis. Et quantũ ad primum dicit q intelligibile lumen [mundat intellectuales oculos ipſarum], ſani marũ, [a face]. i. immunitia [circumpoſita ipſis]. i. ſuperueniente eis ex ignorãtia. Quã tum ad ſecundum dicit. [& mouet,] ſcilicet ad bene agendum. Et quantum ad tertium dicit, [& aperit,] ideſt apertos reddit ad recipiendum per deſiderium, [concluſio,] ideſt qui prius erant concluſi tenebris aggrauantibus, ideſt tarditatem quandam ad bonum immittentibus. Quia ergo concluſi erant, indigebant operatione, quia aggrauati indigebant motione. Deinde cum dicit. [Et tria, prius &c.] oſtendit modum & ordinem quomodo traditur ſanctis animabus lumen intellectuale. Et dicit primo, q quidem traditur in vtraque lumen intelligibile ſecundum determinatam menſuram, ſecundum illud Eph. 4. Vnicuique data eſt gratia ſecundũ menſuram donationis Chriſti. Et quia ſpiritualia guſtata deſiderium excitant, quæ prius ignorata contemnebantur, poſt primam receptionem luminis, guſtata iam cognitione luminis veritatis, magis deſideratur, & magis deſiderantibus magis immittitur. Eſſectus enim diuinæ gratiæ multiplicantur ſecundum multiplicationem deſiderij & dilectionis, ſecundum illud. Luc. 7. Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Si enim quædam circulatio attenditur dum ex lumine creſcit luminis deſiderium, & ex deſiderio auctо creſcit lumen. Circulatio autem ſecundũ ſuam naturam perpetua eſt, [&] ſic [ſemper] diuinum lumen [extendit animas ad anteriora] per perfectũ, non tamen in omnibus æqualiter, ſed [ſecundum proportionem ipſarum ad re. luminis.] Quædam enim diligentius reſpiciunt ad lumen immiſſum, quæ magis deſiderant, & magis proficiunt. Deinde cum dicit. [Igitur lumen intel. &c.] oſtendit quomodo Deus ſe habeat ad ea in quibus lumen intelligibile cauſat. Et ponit tres habitudines, ſcilicet, diffuſionis & exceſſus, & exceſſus & comprehenſionis. Quantum ad primum ergo dicit, q ſuperſubſtantiale bonum licet ſit ſuper omne lumen] & ſenſibile, & intelligibile, tamen nominatur lumen intelligibile inquantum eſt quidam [radius & fons] omnis intellectualis lumini. Et ne intelligatur fons in ſe ſolo conſiſtens, ſubdit q eſt [effuſio luminis deſuper manans.] Et vt ſciatur in quos manat, ſubdit quòd ex ſua plenitudine illuminat [omnem] mentem [ſupermundanam] quantum ad angelos aſsiſtentes, [& circa mundanam] quantum ad miniſtrantes quorũ myniſterio mundus iſte gubernatur, [& mundanam,] quantum ad animas. Et non ſolum a principio illuminat mẽtes, naturalem cognitionem eis præbendo, ſed etiam reno uat omnes [intellectuales vir ipſarũ,] nouum lumen ſuperfundendo gratiæ, & glorię, & nouarum reuelationum. Secundo ponit id quod pertinet ad exceſſum. Et dicit quòd lumen diuinum [exedit omnes] mentes, licet in eas diffundatur, quia ſemper ſuperexceſſus eſt per ſuam ſubſtantiam. Tertio ponit id quod pertinet ad cõprehenſionem. Et dicit quòd Deus omnia comprehendit quæ ſunt in prædictis mentibus, in quãtum ſuperiacet eis, ſicut cauſa ſuperior præhabet in ſe quod in effectibus inferioribus inuenitur. Vnde ad hoc exponendum ſubdit quòd ipſe Deus vniuerſaliter [omnem dominationem] ſui poteſtate [illuminatiuę virtutis,] ideſt, quicquid pertinet ad cuiuſcunq; cognitionem, vel ad quamcumq; virtutem docẽdi, Deus [in ſe coaſſumẽs,] ideſt, ſimul aſſumens, non per diuerſas virtutes diuerſa cognoſcens, ſicut nos colores viſu, & ſonos auditu cognoſcimus, ſed ſecundum vnã virtutem cognoſcit omnia [& ſuperhabet,] quia excellentius vnumquodque cognoſcit, quàm ab aliquo cognoſcatur, [& præhabet] qa non acquirit cognitionem virtutis, vel virtute docendi ab aliquo, ſed omnes ab ipſo. Et hoc competit ei inquantum eſt principalis lucens, vt principium luminis, & inquantum eſt ſuper omnia lucens. Deinde cum dicit. [Et intel. & rationalia &c.] oſtendit finem, & fructum cauſalitatis lumin is. Et dicit q per illuminationem [congregat omnia intellectual ia] ideſt, angelos [& rationalia] ideſt homines, [& facit] ea [indeſtructibilia] quia dũ vnumquodque conſtituitur in veritate, in ea conſeruantur. Et hoc conſequenter exponit ex oppoſito. Sicut enim ignorantia eſt diuiſiua eorum qui in errorem inducuntur, ita præſentia intellectualis luminis per qđ cognoſcitur veritas, congregat eos qui illuminantur ad inuicẽ, & vnit eos in vna veritate cognita. Manifeſtum eſt enim, q circa vnum non contingit niſi vno modo verum dicere, ſed multipliciter errare a veritate contingit. Et ideo illi qui cognoſcunt veritatem conueniunt in vna ſententia, ſed illi qui ignorant diuidũtur per diuerſos errores. Eſt etiam præſentia luminis [perfectiua,] inquantum conſtituit in finem rei cognitæ, quæ eſt veritas, [&] eſt etiam [conuerſiua] ideſt reuocatiua ad veritatem, conuertens homines a multis opinionibus quę non habent firmitatem veritatis. Et non ſolum ab opinione ad certam ſcientiam tranſfert, ſed etiam a veritate ad vniformitatem, & hoc eſt quod ſubdit, quòd congregat [varias viſiones,] vel vt magis proprie dicatur [fantaſias ad vnam veram cognitionem] per oppoſitum falſitatis. Et non ſolum conuertit ad lumen veritatis, ſed etiam repler ipſo lumine veritatis quod in ſe eſt vnum & aliorum vnitiuum.

LECTIO V.

De pulchro diuino, & qualiter attribuitur Deo.

HOc bonum laudatur a cunctis Theologis, & ſicut pulchrum & ſicut pulchritudo, & ſicut dilectio, & ſicut diligibile, & quæcunq; aliæ conuenientes ſunt pulchrificæ & gratioſæ habitæ pulchritudinis nominationes. Pulchrum autem, & pulchritudo non ſunt diuidenda in cauſa quæ in vno tota comprehendit. Hæc enim in exiſtẽtibus in participationes, & participantia diuidentes, pulchrum quidem eſſe dicimus quod participat pulchritudine, pulchritudinem autem participationem, pulchra facientis tota pulchra cauſæ. Superſubſtantiale vero pulchrorũ pulchritudo quidem dicitur, propter traditam ab ipſo omnibus exiſtentibus iuxta proprietatem vniuſcuiuſque pulchritudinem, & ſicut vniuerſorum cõſonantiæ & claritatis cauſa, & ſimilitudinem luminis cum fulgore immittens vniuerſis pulchrificas fontani radii ipſius traditiones, & ſicut omnia ad ſeipſum vocans. Vnde & callos dicitur, & ſicut tota in totis congregans. Pulchrum autem ſicut pulcherrimum ſimul, & ſuperpulchrum. & ſuperexiſtens ſecundum eandẽ & ſimiliter pulchrum, & neque factum, neque deſtructum, neque auctum, neque minoratum, neque in aliqua parte quidẽ pulchrum, in aliqua autem turpe, neque aliquando quidem, aliquando autem non, neque ad hoc quidem pulchrum, ad aliud autem turpe, neque hic quidem, illic autem non, ſicut quibuſdam quidem exiſtens pulchrum, quibuſdam autem non pulchrum, ſed ſicut ipſum ſecundum ſeipſum, cum ſeipſo vniforme & ſemper exiſtens pulchrum, & ſicut omnis pulchri fontanam & pulchritudinem excedenter in ſeipſo præhabens. Et enim ſimplici & ſupernaturali totorum pulchrorum natura, omnis pulchritudo, & omne pulchrum vniformiter ſecundum cauſam præexiſtiterunt. Ex pulchro ẽſto omnibus exiſtentibus eſt eſſe ſecundum proportionem, ſol autem excedit exceſſu extra genus, vnde non dicitur calidiſſimus, ſed ſupercalidus, quia calor non eſt in eo eodẽ modo, ſed excellentiori. Et licet iſte duplex exceſſus in rebus cauſatis non ſimul conueniat, tamen in Deo ſimul dicitur, & quòd eſt pulcherrimus, & ſuper pulcher, non q ſit in genere, ſed quòd ei attribuuntur omnia quæ ſunt cuiuſcunq; generis. Deinde cum dicit. Et ſuperexiſtẽs,] exponit quod dixerat. Et primo exponit quare Deus dicaſ pulcherrimus. Secundo quare dicaſ ſuperpulcher. ibi. [Et ſicut oĩs pulchri fontanam &c.] Sicut enim aliquid dicitur albius, quia eſt nigro ſpermixtius, ita dicitur aliquid pulchrius per remotionem a defectu pulchritudinis. Eſt autẽ duplex defectus pulchritudinis i creaturis. Vnus quòd quædam ſunt quę habẽt pulchritudinem variabilem, ſicut de rebus corruptibilibus apparet. Et hunc defectum primo excludit a Deo, dicens q Deus ſemper eſt pulcher ſecundum idem, & eodem modo. Et ſic excluditur alteratio pulchritudinis. Et iterum non eſt in eo generatio, aut corruptio pulchritudinis, neque ſitura, neque augmentatio, neque diminutio ſicut in rebus corporalibus apparet. Secundus autem defectus pulchritudinis eſt quòd omnes creaturæ habent aliquo modo particulatam pulchritudinem ſicut & particula tam na turam. Hunc defectum excludit a Deo quantum ad omnem modum particulationis. Et dicit quòd Deus non eſt in aliqua parte pulcher & in alia turpis, ſicut in rebus particularibus contingit quandoque, neque etiam eſt in aliquo tempore, & in aliquo non, ſicut contingit in his quorum pulchritudo cadit ſub tempore, ne que iterum eſt pulcher quantum ad vnum, & non quantum ad aliud, ſicut contingit in omnibus quæ ſunt ordinata ad vnum determinatum vſum vel finem. Si enim applicentur ad aliud, non ſeruabitur conſonantia, vnde nec pulchritudo. Neque iterum eſt in aliquo loco pulcher, & in alio non pulcher. Quod quidem in aliquibus contingit propter hoc quod quibuſdam videntur pulchra, & quibuſdam non videntur pulchra. Sed Deus quo ad omnes, & ſimpliciter pulcher eſt. Et omnium præmiſſorum aſſignat rationem cum ſubdit, q ipſe eſt pulcher [ſecundum ſeipſum,] per quod excluditur quòd non eſt pulcher ſecundum vnam parte tantum, neque in aliquo tempore tantum, neque in aliquo loco, tantum. Quod enim alicui ſecundum ſe & primo conuenit, conuenit & toti & ſemper & vbique. Iterum: Deus eſt pulcher in ſeipſo, non per reſpectum ad aliquod determinatum, & ideo non poteſt dici q ad aliquid ſit pulchrum, & ad aliquid non pulchrum, & neque quibuſdam pulcher, & quibuſdã non pulcher. Iterum eſt ſemper & vniformiter pulchrum, per quod excluditur primus defectus pulchritudinis, ſcilicet variabilitas. Deinde cum dicit. [Et ſicut omnis pulchri fontanam &c.] oſtendit qua ratione dicatur Deus ſuperpulcher. Et dicit q dicitur ſuperpulcher inquantum in ſeipſo habet excellenter & ante omnia alia fontẽ totius pulchritudinis. In ipſa enim natura ſimplici & ſupernaturali omnium pulchrorum ab ea deriuatorum ab ea deriuatorum, præexiſtunt omnis pulchritudo & omne pulchrum, non quidem diuiſim, ſed vniformiter per modum quo multiplices effectus in cauſa præexiſtunt. Deinde cum dicit. [Ex pulchro iſto &c.] oſtendit quomodo pulchrum de Deo dicitur ſecundum cauſam. Et primo ponit cauſalitatem pulchri. Secundo exponit, ibi. [Et eſt principiũ omnium &c.] Dicit ergo primo, q ex pulchro iſto prouenit eſſe omnibus exiſtentibus. Claritas enim eſt de conſideratione pulchritudinis, vt dictum eſt. Omnis autem forma per quam res habet eſſe, eſt participatio quædam diuinæ claritatis. Et hoc eſt qđ ſubdit q [ſingula] ſunt [pulchra ſecundum propriam rationem] ideſt, ſecundum propriam formam. Vnde patet quòd ex diuina pulchritudine eſſe omnium deriuatur. Similiter etiam dictum eſt, quòd de ratione pulchritudinis eſt conſonantia, vnde omnia quę qualitercunque ad conſonantiam pertinent, ex diuina pulchritudine procedunt. Et hoc eſt quod ſubdit q propter bonum diuinũ ſunt omnium rationalium creaturarum [concordiæ,] quantum ad intellectum. Concordant enim qui in eandem ſententiã conueniũt, [& amicitiæ,] quantum ad effectum,] & communiones] quantum ad actum, vel ad quodcunque extrinſecum, & vniuerſaliter omnes creaturæ quantumcunque vnionem habent, habent ex virtute pulchri. Deinde cum dicit. [Et eſt principium omnium pulchro-

lectio,] 1. Ioannis. 4. Deus charitas eſt, [& ſicut diligibile] vt [a]uctoritate Canticorum inducta, [& quæcunque aliæ ſunt conuenientes] Dei nominationes ad pulchritudinem pertinentes, ſiue per cauſalitatem pulchritudinis, quod dicit propter pulchrũ & pulchritudinem, ſiue ſecundum q pulchritudo gratioſe habetur, quod dicit, propter dilectionem, & diligibile. Deinde cum dicit. [Pulchrum, & pulchritudo &c.] oſtẽdit quomodo Deo attribuitur. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit quòd differenter attribuitur Deo, & creaturis pulchrũ, & pulchritudo. Seđ quomodo at tribuitur creaturis, ibi. [Hæc enim in exiſtentib. &c.] Tertio quomodo attribuit Deo. ibi. [Superſubſtantiale uero pulchrum &c.] Dicit ergo primo q in cã prima, ſcilicet Deo, non ſunt diuidenda pulchrum & pulchritudo quaſi aliud ſit in eo pulchrum, & pulchritudo Et hoc ideo, quia cauſa prima propter ſui ſimplicitatem, & perfectionem ſola [comprehendit tota] ideſt omnia [in vno.] Vnde & ſi in creaturis differunt pulchrum, & pulchritudo, Deus tamen vtrumque comprehendit in ſe ſecundum vnum & idem. Deinde cum dicit. [Hæc enim in exiſtentibus &c.] oſtendit qualiter attribuantur creaturis. Et dicit q in exiſtentibus pulchrum, & pulchritudo diſtinguuntur ſecundum participãs & participatum, ita q pulchrum dicitur hoc quod participat pulchritudinem, pulchritudo autem participatio primæ cauſæ quæ omnia pulchra facit. Pulchritudo enim creaturæ nihil eſt aliud quàm ſimilitudo diuinæ pulchritudinis in rebus participata. Deinde cum dicit. [ſuperſubſtantiale vero pulchrum &c.] oſtendit quomodo prædicta Deo attribuantur. Et primo quomodo attribuatur ei pulchritudo. Secundo quomodo attribuatur ei pulchrũ ibi. [Pulchrum autem ſicut pulcherrimum &c.] Dicit ergo primo, q Deus qui eſt [ſuperſubſtantiale pulchrum] dicitur pulchritudo propter hoc q omnibus entibus creatis dat pulchritudinẽ ſecundum proprietatem vniuſcuiuſque. Alia enim eſt pulchritudo ſpiritus, & alia corporis, atque alia huius, & illius corporis. Et in quo conſiſtat pulchritudinis ratio oſtendit ſubdens, quòd ſic Deus tradit pulchritudinem, inquantum eſt cauſa [conſonantiæ, & claritatis] in omnibus. Sic enim hominem pulchrum dicimus propter decentem proportionem membrorum in quantitate, & ſitu, & propter hoc q habet clarum, & nitidum colorem. Vnde proportionaliter eſt in cæteris accipiendum q vnumquodque dicitur pulchrum ſecundum q habet claritatem ſui generis vel ſpiritualem, vel corporalem, & ſecundum quòd eſt in debita proportione conſtitutum. Quomodo aũt Deus ſit cauſa claritatis oſtendit ſubdens, q Deus immittit omnibus creaturis cum quodam fulgore traditionem ſui radij luminoſi, qui eſt fons omnis luminis, quæ quidem traditiones fulgidæ diuini radij ſecundum participationem ſimilitudinis ſunt intelligendæ, & iſtæ traditiones ſunt [pulchrifice,] ideſt, facientes pulchritudinem in rebus. Rurſus exponit aliud membrum, ſcilicet, q Deus ſit cauſa conſonantiæ in rebus. Eſt autem duplex conſonantia in rebus. Prima quidem ſecundum ordinem creaturarum ad Deum. Et hanc tangit cum dicit, q Deus eſt cauſa conſonantiæ [ſicut vocans omnia ad ſeipſum,] inquantum conuerlit omnia ad ſeipſum ſicut ad finem, vt ſupra dictum eſt. Et propter hoc pulchritudo in græco Callos dicitur, quod eſt a vocando ſumptum. Secunda autem conſonantia eſt in rebus ſecundum ordinationem earum ad inuicem. Et hoc tangit cum ſubdit, q congregat omnia in omnibus ad idem. Et poteſt hoc intelligi ſecundum ſententiam platonicorum quòd ſuperiora ſunt in inferioribus ſecundum participationem. Inferiora vero ſunt in ſuperioribus per excellentiam quandam, & ſic omnia ſunt in omnibus. Et ex hoc q omnia in omnibus inueniuntur ordine quodam, ſequitur quòd omnia ad idem vltimum ordinentur. Deinde cum dicit. [Pulchrum autem &c.] oſtendit quomodo pulchrum de Deo dicitur. Et primo oſtendit quòd dicitur ſecundũ exceſſum. Secundo quòd dicitur per cauſam. ibi. [Ex pulchro iſto &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit exceſſum. Secundo exponit. ibi. [Et ſuperexiſtens &c.] Exceſſus autẽ eſt duplex. Vnus in genere qui ſignificatur per comparatiuũ vel ſuperlatiuum. Alius extra genus qui ſignificatur per additionem huius præpoſitionis ſuper, puta ſi dicamus quòd ignis excedit in calore excedit in calore exceſſu in genere, vnde dicitur calidiſſimus, ſol autem excedit exceſſu extra genus, vnde non dicitur calidiſſimus, ſed ſupercalidus, quia calor non eſt in eo eodẽ modo, ſed excellentiori. Et licet iſte duplex exceſſus in rebus cauſatis non ſimul conueniat, tamen in Deo ſimul dicitur, & quòd eſt pulcherrimus, & ſuper pulcher, non q ſit in genere, ſed quòd ei attribuuntur omnia quæ ſunt cuiuſcunq; generis. Deinde cum dicit. Et ſuperexiſtẽs,] exponit quod dixerat. Et primo exponit quare Deus dicaſ pulcherrimus. Secundo quare dicaſ ſuperpulcher. ibi. [Et ſicut oĩs pulchri fontanam &c.] Sicut enim aliquid dicitur albius, quia eſt nigro ſpermixtius, ita dicitur aliquid pulchrius per remotionem a defectu pulchritudinis. Eſt autẽ duplex defectus pulchritudinis i creaturis. Vnus quòd quædam ſunt quę habẽt pulchritudinem variabilem, ſicut de rebus corruptibilibus apparet. Et hunc defectum primo excludit a Deo, dicens q Deus ſemper eſt pulcher ſecundum idem, & eodem modo. Et ſic excluditur alteratio pulchritudinis. Et iterum non eſt in eo generatio, aut corruptio pulchritudinis, neque ſitura, neque augmentatio, neque diminutio ſicut in rebus corporalibus apparet. Secundus autem defectus pulchritudinis eſt quòd omnes creaturæ habent aliquo modo particulatam pulchritudinem ſicut & particula tam na turam. Hunc defectum excludit a Deo quantum ad omnem modum particulationis. Et dicit quòd Deus non eſt in aliqua parte pulcher & in alia turpis, ſicut in rebus particularibus contingit quandoque, neque etiam eſt in aliquo tempore, & in aliquo non, ſicut contingit in his quorum pulchritudo cadit ſub tempore, ne que iterum eſt pulcher quantum ad vnum, & non quantum ad aliud, ſicut contingit in omnibus quæ ſunt ordinata ad vnum determinatum vſum vel finem. Si enim applicentur ad aliud, non ſeruabitur conſonantia, vnde nec pulchritudo. Neque iterum eſt in aliquo loco pulcher, & in alio non pulcher. Quod quidem in aliquibus contingit propter hoc quod quibuſdam videntur pulchra, & quibuſdam non videntur pulchra. Sed Deus quo ad omnes, & ſimpliciter pulcher eſt. Et omnium præmiſſorum aſſignat rationem cum ſubdit, q ipſe eſt pulcher [ſecundum ſeipſum,] per quod excluditur quòd non eſt pulcher ſecundum vnam parte tantum, neque in aliquo tempore tantum, neque in aliquo loco, tantum. Quod enim alicui ſecundum ſe & primo conuenit, conuenit & toti & ſemper & vbique. Iterum: Deus eſt pulcher in ſeipſo, non per reſpectum ad aliquod determinatum, & ideo non poteſt dici q ad aliquid ſit pulchrum, & ad aliquid non pulchrum, & neque quibuſdam pulcher, & quibuſdã non pulcher. Iterum eſt ſemper & vniformiter pulchrum, per quod excluditur primus defectus pulchritudinis, ſcilicet variabilitas. Deinde cum dicit. [Et ſicut omnis pulchri fontanam &c.] oſtendit qua ratione dicatur Deus ſuperpulcher. Et dicit q dicitur ſuperpulcher inquantum in ſeipſo habet excellenter & ante omnia alia fontẽ totius pulchritudinis. In ipſa enim natura ſimplici & ſupernaturali omnium pulchrorum ab ea deriuatorum ab ea deriuatorum, præexiſtunt omnis pulchritudo & omne pulchrum, non quidem diuiſim, ſed vniformiter per modum quo multiplices effectus in cauſa præexiſtunt. Deinde cum dicit. [Ex pulchro iſto &c.] oſtendit quomodo pulchrum de Deo dicitur ſecundum cauſam. Et primo ponit cauſalitatem pulchri. Secundo exponit, ibi. [Et eſt principiũ omnium &c.] Dicit ergo primo, q ex pulchro iſto prouenit eſſe omnibus exiſtentibus. Claritas enim eſt de conſideratione pulchritudinis, vt dictum eſt. Omnis autem forma per quam res habet eſſe, eſt participatio quædam diuinæ claritatis. Et hoc eſt qđ ſubdit q [ſingula] ſunt [pulchra ſecundum propriam rationem] ideſt, ſecundum propriam formam. Vnde patet quòd ex diuina pulchritudine eſſe omnium deriuatur. Similiter etiam dictum eſt, quòd de ratione pulchritudinis eſt conſonantia, vnde omnia quę qualitercunque ad conſonantiam pertinent, ex diuina pulchritudine procedunt. Et hoc eſt quod ſubdit q propter bonum diuinũ ſunt omnium rationalium creaturarum [concordiæ,] quantum ad intellectum. Concordant enim qui in eandem ſententiã conueniũt, [& amicitiæ,] quantum ad effectum,] & communiones] quantum ad actum, vel ad quodcunque extrinſecum, & vniuerſaliter omnes creaturæ quantumcunque vnionem habent, habent ex virtute pulchri. Deinde cum dicit. [Et eſt principium omnium pulchro-

pulchrorum,&c.]exponit quod dixerat de causalitate pulchri. Et primo quantum ad rationem causandi,vel quantum ad diuersitatem causatorũ,ibi. [Hoc vnum bonũ.] Circa primum duo facit. Primo assignat ſm quam rationem pulchrum dicatur causa. Secundo infert quoddam corollarium ex dictis, ibi. [Propter quod &c.] Dicit ergo primo,q̃ [pulchrũ quidem est principium omniũ sicut causa effectiua] dans esse, [&] sicut [cámoués.&] sicut [cã cótinẽs] ideſt cõſeruãs oía. Hæc enim tria videntur ad rationẽ causæ efficientis pertinere,vt det eſſe,moueat, & conſeruet. Sed causa agens quædã agit ex deſiderio finis, quod eſt agẽtis im perfecti, no ndum habentis quod deſiderat. Sed agentis perfecti eſt vt agat per amorem eius quod habet. Et propter hoc ſubdit q̃ pulchrum quod eſt Deus, eſt causa effectiua & motiua & continens [amore propriæ pulchritudinis.] Quia enim propriam pulchritudinem habet, vult eum multiplicare ſicut poſſibile eſt, ſcilicet per communicationem ſuæ ſimilitudinis. Secundo,ait,q̃ pulchrũ quod eſt Deus,eſt [finis omnium,ſicut finalis] causa omnium rerum. Omnia enim facta ſunt, vt diuinam pulchritudinem qualiter-cunque imitentur. Tertio eſt causa exemplaris, quia omnia diſtinguuntur ſecundum pulchrum diuinum. Et huius ſignum eſt, q̃ nullus currat eſtigiare,vel repreſentare niſi ad pulchrum. Deinde cum dicit,[propter quod &c.] infert quoddam corollariũ ex dictis Et dicit q̃ quia tot modis pulchrum eſt causa omnium , inde eſt q̃ bonum & pulchrum ſunt idem , quia omnia deſiderant pulchrum & bonum , ſicut cauſam omnibus modis . Et quia nihil eſt quod non participat pulchro , & bono, cum vnumquodq; ſit pulchrum,& bonum ſecundum propriam formam , & vlteriꝰ etiam audacter hoc dicere poterimus , [q̃ non exiſtens ,] ideſt materia prima participat pulchro & bono : Vel,cum enim primũ non exiſtens habet quandam ſimilitudinem cum pulchro,& bono diuino, quoniam pulchrum & bonum laudatur in Deo per omnium ablationem. Sed in materia prima conſideratur ablatio per defectum, in Deo autem per exceſſum, inquantum ſuperſubſtantialiter exiſtit.Quamuis autem pulchrum & bonum ſint idem ſubiecto , quia tãm claritas quàm conſonantia ſub ratione boni continentur, tamen ratione differunt. Nam pulchrum addit ſupra bonum ordinẽ ad viam cognoſcitiuam dirigendi illud eſſe huiuſmodi.

& bonum quando in Deo ſecundum omnium ablationem ſuperſubſtantialiter laudatur.

LECTIO VI.

HOc vnum bonum , & pulchrum ſingulariter eſt omnium pulchrorum,multorum & bonorum cauſa. Ex hoc omnes exiſtentium ſubſtantiales eſſentiæ, vnitiones , diſcretiones, identitates, alteritates, ſimilitudines, diſſimilitudines , communiones contrariorum in cõmixtiones vnitorum , prouidentiæ ſuperiorum , alternæ habitudines coordinatorum , conuerſiones minus habentium omnium eorundem conſeruatiuæ & intranſmutabiles manſiones & collocationes . Et rurſus omnium in omnibus iuxta proprietatem vniuſcuiuſque communiones , & adaptationes,& inconfuſæ amicitiæ , & armoniæ cunctæ rei , in omni concretiones indiſſolubiles continentiæ exiſtentium , indeficientes ſucceſſiones eorum quæ fiunt, ſtationes omnes , & motus qui ſunt mentium , qui ſunt animarum , qui ſunt corporum . Statio enim omnibus eſt & motus, quod eſt ſuper omnem ſtationem & omnem motum collocans vnumquodque primum, [& incommixtiones vnitorum] quantum ad ſecundum . Hæc autem omnia ad cauſalitatem pulchri reducuntur,quia pertinent ad conſonantiam,quæ eſt de ratione pulchritudinis, vt ſupra dictum eſt . Deinde cum dicit . [Prouidentiæ ſuperiorum ,] enumerat ea quæ pertinent ad ordinem rerum . Et primo quantũ ad actionẽ , prout ſuperiora prouident inferioribus, quod tangit cum dicit,[alternæ habitudines coordinatorum ,] ideſt, æqualium , & qui inferiora conuertuntur ad recipiendum a ſuperioribꝰ perfectionẽ & regimen . Et hoc eſt quod dicit[cõuerſiones minus habẽtium.] Secundo tangit ea quæ pertinent ad exiſtentiam rerum in ſeipſis. Et hoc eſt qđ ſubdit, q̃ ex pulchro ſunt[manſiones conſeruatiuæ eorundem,] ideſt, aliquorum in ſeipſis. Ex hoc enim aliquid conſeruatur quod infra limites naturæ ſuæ manet, ſi enim totaliter extra ſe effluereꝰ,periret,ſed addit,[& indiſſimiles collocationes] ideſt,fundationes . Sicut enim ex hoc q̃ aliqd manet in ſeipſo,conſeruatur., ita ex hoc q̃ habet aliquid firmum in ſeipſo ſuper quod fundatur,intranſibile eſt. Tertio ponit ea quæ pertinent ad manſionem vnius rei in alia . Vnde ſciendum eſt , q̃ cum ex aliquibus aliquid conſtitui oporteat,primo quidem requiritur quòd partes conueniant , ſicut multi lapides conueniunt ad inuicem, ex quibus conſtituitur domus . Et ſimiliter omnes partes vniuerſi conueniunt in ratione exiſtendi.Et hoc ideo dicit , q̃ non ſolum ex pulchro ſunt manſiones rerum in ſeipſis , ſed etiam [cõmuniones omnium in omnibus ſecundum proprietatẽ vniuſcuiuſque.] Non enim vno modo omnia ſunt in omnibus , ſed ſuperiora quidem in inferioribus participatione , Inferiora vero in ſuperioribus excellenter , & tamen omnia cum omnibus aliquid commune habent . Secundo requiritur in partibus q̃ in hoc etiam quòd diuerſæ ſunt , inuicem coptari poſſint . Non enim excæmento & lapide fieret domus,niſi inuicem coaptarentur,& ſimiliter partes vniuerſi coaptantur inquantum poſſunt cadere ſub vno ordine . Et hoc eſt quod dicit[& adaptationes.] Tertio requiritur quòd vna pars iuuetur ex alia,ſicut paries & tectum ſuſtentantur ex fundamento,& tectum cooperit parietem & fundamentum.Et ſimiliter in vniuerſo ſuperiora dant perfectionem inferioribus , & in inferioribus virtus ſuperior manifeſtatur. Et hoc eſt quod dicit, [& inconfuſæ amicitiæ ,] quia mutuum iuuamentum eſt abſque præiudicio diſtinctionis rerum . Quarto requiritur debita proportio in partibus , vt ſcilicet tale ſit fundamentum quòd congruat alijs partibus. Et hoc eſt quod dicit,[& armoniæ cunctæ rei,ideſt, omnium partium vniuerſi. Armonia enim cauſatur in ſonis ex debita proportione numerorum. Partibus ergo ſic diſpoſitis , ſequitur earum compoſitio in toto ſecundum quòd ex omnibus partibus vniuerſi conſtituitur vna rerum vniuerſitas. Et hoc eſt quod ſubdit,[in omni] ideſt in vniuerſo [concretiones .] Hæc autem concretio partium in vniuerſo attenditur dupliciter . Primo quidem per modum localis continentiæ , ſecundum quòd ſuperiora ſunt in entibus aliquo modo loco inferiorum vel ſpiritualis , vel corporalis. Et hoc eſt quod ſubdit,[indiſſolubiles cõtinentiæ exiſtentium] ſecundum ſcilicet , quòd ſuperiora continent inferiora indiſſolubili ordine . Secundo quantum ad temporis ſucceſſionẽ, ſed tantum in generalibus & corruptibilibus in quibus poſteriora prioribus ſuccedunt. Et hoc eſt quod ſubdit,] indeficientes,ſucceſſiones eorum quæ fiunt.] Dicuntur autem indeficientes ſucceſſiones rerum,non quia in perpetuum durent genera , ſed quia abſque interpolatione ſuccedunt quædam quibuſdam , quandiu durat iſte curſus mundi . Hæc autem omnia dicit ex pulchritudine cauſari inquantum pertinent ad rationem conſonantiæ , quæ eſt de ratione pulchritudinis . Deinde cum dicit. [Stationes omnes &c.] proſequitur de quiete & motu , quæ etiam inquantum important aliquam habitudinem vnius ad alterum , pertinent ad rationem conſonantiæ & pulchritudinis . Et circa hoc tria facit . Primo proponit cauſalitatem pulchri reſpectu quietis & motus . Secundo exponit quoſdam motus qui videbantur non motus. ibi. [Et moueri quidem diuinæ dicuntur mentes,&c.] Tertio cõcludit propoſitum,ibi. [Igitur iſtarum inſenſibilium , &c.] Dicit ergo primo , quòd ex pulchro diuino cauſantur [omnes ſtationes] ideſt quietes,[& motus] ſiue ſint[mentium] ſiue[animarum] ſiue [corporum.] Et hoc ideo dicit,quòd illud plerunque quod eſt ſuper omnem quietem & motum,eſt cauſa omnibus & quietis & motus,inquantum collocat vnumquodque in propria ſua ratione in qua res habet ſuam ſtationem,& inquantum mouet omnia ad diuinum

ultimum motũ,quia motus oĩum ordinantur ad motũ quo moueanꝰ in Deũ.Sicut motus qui ſunt ad fines ſecundos ordinantur ad motum,qui eſt ad finem vltimum.Forma aũt à qua dependet propria rõ rei, pertinet ad claritatẽ, ordo autem ad finem ad conſonantiam,& ſic motus & quies reducuntur in cauſalitatem pulchri.

LECTIO VII.

ET moueri qdẽ diuinæ dicunt mentes, circulariter qdẽ.] Quia Dionyſius fecerat mentionẽ de motib. mentiũ & aĩarum,quę vñr immobiles, hic exponit quales ſint motus angelicarũ mentium. Secũdo quales ſint motus aĩalium rõnalium. ibi. [Animæ autẽ motus eſt.&c.]Cõſiderãdum eſt aũt q̃ ſicut dicit Philoſophus i 3.de Aĩa. duplex eſt motus. Vnus qui eſt actus imperfecti.i.exiſtẽtis in potentia , & talis eſt motus rerum corporaliũ, q̃ ſm hoc moueri dicuntur ſiue ſm ſubſtantiã,ſiue ſm q̃titatẽ, ſiue ſm qualitatẽ, ſiue ſm locum,inquantũ exeunt de potẽtia in actum. Alius autẽ eſt motus perfecti ſm q̃ ipſa operatio exiſtentis in actu manens in ipſo operãte motus dr, vt ſentire,intelligere & velle.Sic igitur accipiens motũ diſtinguit angelicarum mentiũ motum in tria,ad ſimilitudinẽ motus localis qui eſt perfectior inter motus corporeos.ſ.in circulare rectum & obliquum.Eſt aũt in motu circulari duo cõſiderare. Vnũ ſ.q̃ eſt vniformis. Aliud vero q̃ motus circularis eſt ſine principio & fine.Intellectualis ergo operatio, qua mẽtes angelicę Deũ contemplantur,circulari motui comparatur, quia vniformiter ſe habent in Dei contemplatione, & ipſe Deus eſt ſine principio & fine.Et ideo dicit, q̃ mentes angelicæ quæ ſunt diuinæ,participatione vniformes dñr moueri circulariter intelligendo Deũ,inquãtum mouentur[vnite].i.vniformiter per illuminationes ex pulchro procedẽtes & bono, quæ ſunt ſine principio & ſine termino. De proprietate aũt motus recti eſt , q̃ intueniatur in eo principiũ & finis & q̃ ſit in eo ordo & vniformitas ſm propinquitatem ad principium & finem. Vnde motus rectus in eis dr ſm q̃ intendũt ad prouidendum inferioribus.Cuius quidem prouidentiæ principium ſit ab ipſo angelo prouidente , terminus aũt eſt in eo ad qđ vltimo prouidentia pertingit.Et in hoc motus non inuenitur vniformis , quia propinquioribus perfectiua prius prouident.Et hoc eſt quod dicit, q̃ in directum mouentur per hoc q̃ procedunt ad prouidendum inferioribus. Eorum.n. prouidentia tranſit per oĩa inferiora ad modum cuiuſdã rectæ linęæ.De proprietate aũt motus obliqui eſt q̃ ſit medius inter circularem & rectum,habẽs aliquid de vtroq;. Et hic motus conuenit angelis inquantum regula riter mouentur ad prouidẽdum inferioribꝰ. quemadmodum rectũ pertinet ex ipſa contemplatione Dei quod pertinet ad motũ circularem.Et hoc eſt quod dicit, q̃ oblique mouentur angelicæ mẽtes,per hoc q̃ dum prouident inferioribꝰ.non egrediuntur ab vniformitate ſui motus,quæ quidem vniformitas,vel identitas eis cõuenit ex hoc q̃ indefinenter circumeunt quaſi chorizantes p vniformem contemplationẽ circa cauſam totius identitatis , quæ eſt pulchrum & bonum diuinũ. Deinde cũ dicit.[Aĩæ aũt motus&c.] exponit motũ aĩæ.Et primo circularẽ eius motũ.Secũdo motũ obliquũ,ibi.[Oblique aũt.] Tertio motũ rectũ, ibi. [Indirectũ ât &c.] Eſt aũt conſiderandũ q̃ oportet aĩr motũ circularẽ aĩæ q̃ angeli exponere. Cũ.n.motus angeli & aĩæ ſint operatio eius, circularitas aũt motus rõnẽ vniformitatis exprimat,neceſſe eſt eo mõ circularẽ motũ angelo & aĩæ attribuere, inq̃tum cõpetit eis vniformitas intellectualis operationis.Angelus aũt intelligit, nõ quidẽ accipiendo à reb.ſed accipiẽdo lumẽ à primo vno ſimplici.ſ.Deo vñ maxime in operatione intellectuali angeli attendendũ eſt ſm q̃ ab ipſo Deo illuminat.Et ideo ſ.dixit,q̃ diuinæ mẽtes mouentꝰ circulariter illuminationib.pulchri & boni.Aĩæ aũt connaturale eſt q̃ intelligat accipiendo à reb.exteriorib. q̃ ſunt multiformes & diuiſæ.Vñ in hac receptione põt attẽdi circularitas motus eius, ſed magis in hoc q̃ à reb.exteriorib.reuocat. Primo quidẽ in ſeipſam conuerſa.Secũdo elevata in conſiderationẽ angelicarũ virtutũ.

inipſius ratione, & mouens ad diuinum motum.

LECTIO VII.

Motus angelorum & animarum quales ſunt.

ET moueri quidem dicuntur diuinæ mentes. Circulariter quidem vnitẽ ſine principiis & interminabilibus illuminationibus pulchri & boni. In directum aũt qñ procedunt ad ſubiectorum prouidẽtiam , recte omnia tranſeuntes , oblique aũt qñ & prouidentes minus habentib. ingreſibiliter manent in identitate circa idẽtitatis cãm pulchrum.& bonũ,indeſinenter circum chorũ agentes. Animæ aũt motus,circularis quidẽ ad ſeipſam introitus ab exterioribꝰ.& intellectualiũ ipſius virtutum vniformis cõuolutio, ſicut in quodã circulo non errare ipſi largiens,& à multis exterioribꝰ.ipſam conuertens & congregans , primũ ad ſeipſam , deinde vniformẽ factã vnies vnituę vnitis virtutibus,& ita ad pulchrum & bonum manuducens, qđ eſt ſuper omnia exiſtẽtia & vnũ & idem , & ſine principio & interminabile.Oblique aũt anima mouetur inquantum ſm proprietatem ſuã diuinis illuminatur cognitionib. nõ intellectualiter & ſingulariter, ſed rõnabiliter & diffuſe,& ſicut cõmixtis & tranſitiuis operationib. In directum aũt qñ non ad ſe ipſam ingreſſa,& ſingulari intellectualitate mota,hoc.n. eſt ſicut dixi,ſecundum circulũ , ſed ad ea quæ ſunt circa ſeipſam progrediẽs, & ab exterioribus ſicut à quibuſdã ſignis variatis & multiplicatis , ad ſimplices & vnitas ſurſum agitur contemplationes.

Tertio aũt vſq; ad ipſum Deũ.Hoc eſt ergo qđ dicit, q̃ motus circularis aĩæ ſm q̃ ab exterioribꝰ.intrat ad ſeipſum, & ibi vniformiter conuoluit ſicut in quodã circulo ſm ſuas intellectuales virtutes,q̃ quidẽ conuolutio aĩæ dirigit vt non erret. Manifeſtũ eſt.n. q̃ aĩa diſcurrendo de vno ad aliud,ſicut de effectu in cãm, vel de vno ſibi ad aliud, vel de cõtrario in contrariũ rõcinãdo multipliꝰ. Sed oĩs iſta rõcinatio diuidicat̃ p reſolutionẽ in primã principia,in quib.non cõtingit errare ex quib.aĩa cõtra errorẽ defendit, ipſa prima principia ſimplicis intellectus abſq; diſcurſu cognoſcunt. Et ió eorũ cõſideratio pp ſui vniformitatẽ circularis cõuolutio noĩt. Per hãc ergo cõuolutionẽ primo congregãt ad ſapientia, cõſiderans id qđ in natura ſua hẽt vt cognoſcat. Deide ſic vniformitas facta vnit per hmõi cõuolutionẽ vnitis virtutib. ſ. angelicis, inq̃tũ per ſimilitudinẽ huius vniformis apprehẽſionis vniformitatẽ angelorum aliquo mõ cõſiderat & vltius per iſtã cõuolutionẽ manuducitur [ad pulchrũ & bonũ].i. Deũ,[qđ eſt ſuper oĩa exiſtentia] & eſt maxime [vnũ & idẽ,] & eſt[ſine principio & interminabile,] quę pertinẽt ad rõnẽ circuli, vt dictũ eſt. Et ió circularitas motus aĩæ complet in hoc q̃ ad Deũ manuducit.Deinde cũ dicit.[Oblique aũt &c.]deſcribit motũ obliquũ aĩarũ,qui ętatẽ accipit in aĩa,& in angelis. In angeli n.operõne nulla eſt differmitas ſm q̃ ipſe intelligit,ſed ſm q̃ p. ſe ipſum intelligibilem ſuum inferioribꝰ.eius prouiſio per diuerſa variat. Et ió motus obliquus qui cõpoſitus eſt ex recto & circulari hãs in ſe aliquid vniformitatis & diſformitatis in angelis attendit: vnus ſm q̃ ſic ꝓuident inferioribꝰ.q̃ tñ manent in vniformi cõſideratione Dei, q̃ habent inquantum nati ſunt non cognoſcere diſcurrendo per diuerſa. Vniformitas aũt in ipſa eſt ſm q̃ ſubditur vniformi principio à quo accipit.Sic ergo motus obliquus ex vniformitate & diſformitate cõpoſitus in aĩa attenditur,ſm q̃ vniformes Dei illuminationes recipit , non vniformiter ſed differenter ſm ſuum modum. Hoc eſt ergo,quod dicit,q̃ aĩa mouet oblique inquantum illuminatur diuinis cognitionibus ſm ſuã proprietatẽ, non qui dẽ intellectualiter & ſingulariter].i.ſimpliciter ſicut angeli, [ſed rõnabiliter & diffuſe].i.diſcurrendo & diffundẽdo ſe per diuerſa Et hoc exponit ſubdens,[ſicut operationibus cõmixtis,] quodã.n. mõ ſe cõmiſcet rebus,inquantũ ſe ad diuerſa cognoſcẽda diffundit,[& trãſitiuis] qđ refert ad hoc q̃ dixit rõnabiliter. Eſt.n. propriũ rõnis tranſire,ſiue diſcurrere ab vno in aliud. Deinde cũ dicit.[In directũ aũt &c.]exponit rectũ motũ aĩæ,qui de ſui rõne habet diſformitatẽ,diſformitas aũt in operatione angeli attendebat ſm prouiſionẽ inferiorũ, ſed in aĩa ſm apprehenſionẽ variã & multiformem diuerſorũ ex q̃bus cognitiones ſimpliciũ & vniformiũ c. Dicit ergo q̃ indirectũ mouet aĩa qñ non ingredit ad ſeipſam , ita q̃ quadã[ſingulari].i.ſimplici[intellectualitate]operet, quia hoc primo ad circularẽ motũ ipſius,vt dictũ eſt,ſed qñ progredit ad res exteriores q̃ ſunt circa ipſam,a q̃bus ſicut a quibuſdã ſignis variis , & multiplicibus eleuat ad contẽplandũ res ſimplices & vnitas. Patet aũt hęc ſufficientia & diſtinctio horũ motuũ animę , quia aĩa vel a ſui uniformitate progredit in ſuperiora magis uniformia,& hic eſt motus circularis ipſius totus uniformis,vel ex influentia uniformis illuminationis accipit cognitionẽ uniformẽ,& multiformem, & ſic eſt motus obliquus eius,vel ecõuerſo & multiformibus & variis in ſimplicẽ cognitionem proficit, & ſic eſt motus eius rectus.

LECTIO VIII.

Concluſio cauſalitatis, & pulchri & boni.

IGitur iſtarum & ſenſibiliũ trium motionum in hoc omni & multo prius vniuſcuiuſque manſionum & ſtationum & collocatio-

LECTIO VIII.

IGit iſtarũ & ſenſibiliũ triũ motionũ in hoc oĩ & mu'to prius vniuſcuiuſq; &c.]Expoſitis motib.angeli & aĩæ,hic concludit cãlitatẽ pulchri & boni reſpũ tã horũ q̃ oĩum aliorũ motuũ , & quietũ. Secũdo circa dias oĩum rerum,ibi. [Et cñ ex ipſo & p ipſum &c.] Dicit ergo primo,q̃ pulchrũ & bonũ eſt cã ipſorũ motuũ mentiũ & aĩarum de quib. iam dictum eſt, & ex tribus motionum ſenſibilium quę ſunt in hoc vniuerſo,quia etiã in re-

ibus sensibilibus inuenitur motus circularis, vt in corporibus cęlestibus, & motus rectus, vt in grauibus & leuibus, & motus obliquus, vt in animalibus, & cum immobilia & quieta tunt priora secundum naturam his quæ mouentur, cum primum cuiuslibet motus sit ab aliquo immobili, pulchrum & bonum [multo prius] est causa [mationū vniuscuiusque,] quæ quidā attendit ſm q̄ vna res dr̄ esse in alia, [& stationū] ſm q̄ vna res quęscit in alia, [& collocationum,] ſm q̄ vna res per aliā conseruatur & firmatur. Horum autem [pulchrum & bonum] diuinum [qđ est super oēm stationem & motum] creaturarū causa est, non solū productiua [sed & contentiua] idest, conseruatiua, & cā finalis, [& ad quod & cuius gratia] sicut in causa finali, ad finem enim consequendū mouemur, & eius gratia operamur. Vnde quod dicit, [ad quod,] pertinet ad ipsam nominationem finis. Quòd autē dicitur, [cuius gratia] respicit intentionem ſm q̄ volentes vnum tendimus in illud quasi in finem. Deinde cum dicit. [Etenim ex ipso, &c.] colligit vniuersam causalitatem pulchri & boni circa omnes rerum differentias. Et primo ponit differentias rerum quæ causantur ex pulchro & bono ſm diuersos modos causandi qui attribuuntur pulchro & bono, ibi. [& similiter omne existens, &c.] Circa primū primo ponit substantiales differentias: dicens. Ideo oportet q̄ oīs statio & motus causetur ex pulchro & bono, quia ex ipso causantur omnes rerum dr̄æ. [Ex ipso] enim sicut ex causa actiua [& per ipsum] sicut per causam exemplarem, secundarie est oīs [substātia] cuiuscunq; sit speciei, [& omnis vita,] siue sit mentis angelicæ q̄ sic viuit q̄ non viuificat corpus, siue animæ quæ viuificat corpus. Deinde descendit ad res corporales, in quibus primo considerantur differentiæ ad quantitatem continuā pertinentes. Et dicit q̄ ab ipso causantur [oēs paruitates, æqualitates, magnitudines] rerum, [omnis naturæ corporalis.] Differentiæ aūt quantitatis sunt magnum & parum, quorū medium est æquale, vt dr̄ in 10. Meth. Hæc aūt signant quantitatem indeterminatam, sed quædam aliæ sunt quæ significant quantitatem determinatā, vt bicubitum, tricubitum. Et ad hmōi experimenda subdit, [mensuræ omnes.] Ex determinatione aūt quantitatum consurgit proportio quæ est habitudo vnius quantitatis ad aliam. Et ideo subdit, existentiū proportiones. Proportiones aūt quædam sunt conuenientes ſm naturam & conditionem rerum, & quædam non conuenientes. Proportiones aūt in sonis vocantur armoniæ, & per quandā similitudinē proportiones conuenientes quarumcunq; rerū, armoniæ dicunt. Vnde subdit [& armoniæ.] Est aūt in quantitate continua considerare ipsam continuitatis rōnem, ad quam pertinet quod subdit, [& cōcretiones.] De ratione aūt continui est q̄ dividatur, diuiso aūt constituitur rationem totius & partis, quia pars est in qua dividitur totum. Et ideo subdit. [totalitatis partes.] Deinde accedit ad quātitatem discretā, quæ est numerus, cuius principiū est vnū. Vnde subdit, [omne vnum & multitudo.] Est aūt in ipsa multitudine quandam vnitatem considerare, ſm q̄ ex multis vnum constituitur vel ſm continuationem aut contactum partium, ad quod pertinet quod subdit & conjunctiones partium, aut quocunq; modo ad qđ pertinet, [omnis multitudo vnitiones.] Ex vnitione aūt partium resultat forma quæ est perfectio totius, vnde subdit, [perfectiones totalitatis.] Deinde accedit ad differentias diuersorum generum, vnde subdit, [quale, quantū ad genus qualitatis, [quātum] ſm genus quantitatis, [quotum] prout dicit ordinem ſm genus situs, vel [quotum] quantum ad quantitatem discretam ſm q̄ importat numerum. Et subdit, [infinitum] quod conuenit quantitati, continuæ quidem ſm diuisionem discretæ vero ſm appositionem. Et subdit [comparationes,] quantum ad genus relationis, & diſcretionis, i. differentiæ quātum ad idem ergo comparatio pertinet ad relationē conuenientiæ, vt idem, æquale, simile. diſcretio vero ad relationem differentiæ, vt diuersum, inæquale, dissimile,

nū causa est, & contentiua, & finis, pulchrum & bonū quod est super omnem stationē & motum. Propter quod oīs statio & motus, & ex quo, & in quo, & ad quod, & cuius gratia. Etenim ex ipso, & per ipsum & substantia & vita oīs & mentis & animæ, & oīs naturæ & paruitates & æqualitates, magnitudines, mensuræ oēs, existentium proportiones, & armoniæ & concretiones, totalitates, partes, omne, vnū, & multitudo, coniunctiones partium, oīs multitudinis vnitiones, perfectiones totalitatū, quale, quantū, quotū, infinitum, comparationes, discretiones, oīs infinitas, omnis finis, diffinitiones oēs, ordines, excessus, elementa, formæ oīs substantia, omnis virtus, omnis operatio, omnis habitus, oīs sensus, oē verbum, omne factum, omnis tactus, oīs scientia, omnis vnitio, & simpliciter omne existens, & pulchro & bono, & in pulchro & bono est, & ad pulchrum & bonū conuertitur. Et oīa quæcunq; sunt & fiunt, pp pulchrum & bonum sunt & fiunt, & ad ipsum omnia inspiciunt, & ab ipso mouentur & cōtinentur, & ipsius gratia, & propter ipsum, & in ipso exemplare principiū omne finale, efficiens, formale, elementariū. Et simpliciter omne principium, omnis continentia, omnis finis, aut vt cōprehendens dicā, omnia existentia ex pulchro, & bono, & omnia non existentia super substantialiter in pulchro, & bono, & omnium principiū & finis, superprincipale & superperfectum, quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso & ad ipsum omnia, sicut dicit sanctus sermo.

LECTIO IX.

De ipso amore.

OMnibus igitur est pulchrū & bonum desiderabile & amabile & diligibile & pte. ipsum & ipsius gratia, & minora meliora, conuertendo se ad ea amant, & cōicatiuē ordinata, coordinata, & meliora minora, puisiuē, & ipsa singula seipsa contentiuē, & cīt pulchrum & bonum desiderantia sa- & quātum ad hoc dicit [oīs tactus,] in intellectu aūt per scientiā, q̄ est quidam contactus intellectus: in voluntate vero per vnitionem qui est ēt quidam tactus volūtatis. vnde subdit. [oīs vnitio.] Deinde cum dicit. [& simpliciter omne existens] ostendit diuersos modos causandi qui conueniunt pulchro & bono. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quō pulchrum & bonum est diuersorum de causa rerum. Secundo q̄ omnis causalitas rerū in ipso præexistit. ibi. [& in ipso &c.] Tertio ostendit quō ab ipso omnis causalitas deriuatur. ibi. [& simpliciter omne principiū, &c.] Dicit ergo primo vniuersaliter loquendo, omne quod est, [est ex pulchro & bono] quod est Deus, sicut ex principio effectiuo, [& in pulchro & bono] est sicut in principio contentiuo, vel cōservatiuo. & ad pulchrum & bonum conuertitur [ipsum desiderans sicut ad finem. Et non solum est finis vt desideratus, sed ēt inquantum omnes substātiæ & actiones ordinantur in ipsum sicut in finē. Et hoc est quod subdit,] & omnia quæ sunt & fiunt propter pulchrum & bonum sunt & fiunt, & ad ipsum omnia inspiciunt [sicut ad causam exemplarem, q̄ habent vt regulam suæ operationis, & ab ipso mouentur] sicut a causa mouente, [& cōtinentur] & conseruantur in suo motu & actione. Non aūt mouet res propter aliquem finem extraneum: sed [gratia] sui ipsius, [quantum ad suam intentionem, & propter ipsum attingendū à rebus. Deinde cū dicit.] Et in ipso &c. Ostendit q̄ omnis causalitas aliarum causarum in ipo præexistit. Et dicit, q̄ [in ipso] est [omne principiū] tam exemplare [quam finale, efficiens, formale, & elementale] materiale, sicut effectus sunt in virtute suæ causæ. Deinde cum dicit. [& simpliciter esse principium,] ostēdit quō ab ipso deriuatur. [Omnis] & dicit, q̄ vniuersaliter omne principium rerum productiuum, & omne principium conseruatiuum [& omnis continentia, & omnis finis,] vt breuiter dicam [omnia existentia sunt ex pulchro, & bono super substantialiter, quia, [negationes omnium rerum cōueniunt Deo per suum excessum. Quòd autem dicitur Deus esse omnium principium & finis, est supra modum aliorum principiorū, & perfectio huius est super perfectionem aliorum. Hanc autē vniuersalem causalitatem pulchri & boni confirmat per authoritatē scripturæ subdens. [Omne ex ipso] vt ex principio effectiuo, [& per ipsum] sicut per principium exemplare, [& in ipso] sicut in principio contentiuo, & ad ipsum] sicut ad finem [sicut omnia sicut dicit sanctus sermo.] Apostoli Ro. 11. Quō aūt omnis causalitas attribuatur pulchro & bono, ex supra dictis haberi potest.

LECTIO IX.

OMnibus igitur est pulchrum & bonum desiderabile. &c.] Postquam Dionysius determinauit de pulchro & bono quę incitant ad amandum, hic determinat de ipso amore. Et primo per verba propria. Secundo per verba Ieroth. ibi. Hæc & nobis noster, &c. Circa primum duo facit. Primo determinat de amore

amore diuino. Secundo ostendit quō Deus & amor & amabilis dicatur. ibi. Quid aūt totaliter, &c.] Circa primū tria facit. Primo determinat de ipso amore. Secundo de extasi, q̄ est effectus amoris. ibi. [Est aūt & extasim faciens, &c.] Tertio de zelo q̄ est quædā amoris spēs. ibi. [Propter quod qui fortes sunt, &c.] Circa primū duo facit. Primo determinat de amore. Secūdo excludit quādā obiectionem. ibi. [Et ne aliquis nos opinetur, &c.] Circa primum duo facit. Prio ostendit quō Deus est obiectū amoris. Secundo quō Deus amat. ibi. Confidit autē & hic sermo, &c.] Circa primū tria facit. Primo enim ostendit qd sit obiectū amoris. Secundo quō singulis ineſt amor respectu singulorū. ibi. Et pp ipsum &c.] Tertio quid facit amor in amātibus. ibi. [Et omnia pulchrum &c.] Dicit ergo primo, q̄ ex quo pulchrum & bonum est finis omniū, consequēs est q̄ pulchrum & bonum sit amabile ab omnib. desiderabile & diligibile, quia obiectū desiderij & amoris est pulchrū & bonum. Ad euidētiam autem eorū quæ hic dicuntur, considerandum est q̄ amor ad appetitum pertinet. Est autē amor prima & communis radix omnium appetituarū operationum. Quod patet inspicienti per singula. Nihil enim desideratur nisi quod est amatum. Neque aliquis gaudet de re habita, nisi quia amat eam. Nec aliquis tristatur de aliquo, nisi quia est contrariū amato. Et ideo oportet q̄ ratio amoris accipiatur ex eo quod est commune obiectum appetitus, hoc autem est bonum. Ex hoc igitur aliquid dicitur amari, q̄ appetitus amantis se habet ad illud sicut ad suum bonum. Ipsa igitur habitudo vel coaptatio appetitus ad aliquid velut suum bonum, amor vocatur. Omne aūt quod ordinatur ad aliquid sicut ad suum bonum, habet quodammodo illud sibi præsens & vnitum secundum quandam similitudinē sal tem proportionis, sicut forma quodammodo est in materia, inquātum habet aptitudinem & ordinem ad ipsam. Sed tamen contingit q̄ bonum amātū totaliter est absens amanti, & sic causatur in amantem desiderium amati, quandoque aūt est totaliter præsens ei, & sic causatur in eo delectatio vel gaudium de amato. Et per cōtrarium de eius absentia causatur timor & tristitia de ipso & per consequens aliæ affectiones, quæ ab his deriuantur. Sic igitur patet in quo differt q̄ dicit desiderabile & amabile. Nam desideriū est quidam affectus amoris. Quò autem dicit diligibile, determinat quendam modum amoris. Cum enim amor ad appetitum pertineat, ſm ordinem appetituum est ordo amorum. Est aūt imperfectissimus appetituum naturalis appetitus absq; cognitione, q̄ nihil aliud importat quam inclinationem naturalem. Supra hūc aūt est appetitus sensibilis, qui sequitur cognitionē sed est absq; libera electione, supremus aūt appetitus est, qui est cum cognitione & libera electione. Hic enim appetitus quodam modo monet seipsum. vnde & amor ad hunc pertinens est perfectissimus, & vocatur dilectio, inquantū libera electione. discernitur quid sit amādum. Deinde cum dicit. [Et propter ipsum &c.] ostendit quomodo amor conueniat singulis respectu singulorum. Vnde considerandum est, q̄ cum amor importet habitudinem appetitus ad bonum amantis, tot modis contingit aliquid amari, quot modis contingit aliquid esse bonum alterius. Quod quidē primo contingit dupliciter. Nam bonum dupliciter dicitur, sicut & ens. Dicitur enim vno modo ens proprie & vere, qđ subsistit, vt lapis & homo. Alio modo q̄ non subsistit, sed eo aliquid est, sicut albedo non subsistit sed ea aliquid album est. Sic igitur bonum dupliciter dicitur. Vno modo quasi aliquid in bonitate subsistens. Alio modo quasi bonitas alterius, quo scilicet alicui bene sit. Sic igitur dupliciter aliquid amatur. Vno modo sub ratione subsistentis boni, & hoc verè & proprie amatur, cū scilicet volumus bonū esse ei. Et hic amor à multis vocatur amor benivolentiæ vel amicitiæ. Alio modo q̄ modum bonitatis inhærentis, secundum q̄ aliquid dicitur amari, non inquantum volumus q̄ ei bene sit, sed inquātum volumus q̄ eo alicui bonum sit. Sicut dicimur amare scientiam vel sanitatem. Nec est inconueniens si hoc etiam modo amemus aliqua quę per se subsistunt, non quidem ratione substātiæ eorū: sed ratione alicuius perfectionis, q̄ ex eo cōsequimur. Sicut dicimur amare vinum, non propter substantiā vini vt bene sit ei, sed vt vinum bene sit nobis: vel inquantum delectamur eius sapore, vel inquantum sustentamur eius humore. Omne autem quod est per accidens, reducitur ad id quod est per se. Sic igitur hoc ipsum quòd aliquid amamus, vt eo alicui bene sit, includitur in amore illius quod amamus vt ei bene sit. Non est enim alicui aliquid dividendum per id quod est per accidens, sed per id quod est per se. Et ideo oportet quidem diuersitatem amorum accipere secundum ea quæ sic amamus, vt eis velimus bonum. Et quia vnumquodq; amamus inquantum est bonum nostrū, oportet tot modis variare amorem, quot modis contingit aliquid esse bonum alicuius. Quod quidem cōtingit quadrupliciter. Vno modo secūdum q̄ aliquid est bonum sui ipsius, & sic aliquid amat seipsum. Alio modo ſm q̄ aliquid per quandam similitudinē est quasi vnum alicui, & sic aliquid amat id quod est sibi æqualiter coordinatum in aliquo ordine, sicut homo amat hominem alium einsdem speciei, & sicut ciuis amat conciuem, & sicut consanguineus consanguineum. Alio modo aliquid est bonum alterius qui est aliquid eius, sicut manus est aliquid hominis, & vniuersaliter pars est aliquid totius. Alio vero modo secundum quòd econuerso totum est bonum partis. Non enim est pars perfecta nisi in toto. Vnde naturaliter pars amat totum, & exponitur pars sponte pro salute totius. Quod enim est superius in entibus, comparatur ad inferius sicut totum ad partem, inquantum superius perfecte, & totaliter habet quod ab inferiori imperfecte & particulariter habetur, & inquantū supræmū continet in se inferiora multa. Vnde & Dionysius hic quatuor modos amoris ponit. Et primus est ſm q̄ inferius amat suū superius. Et hoc est qđ dicit q̄ pp bonum & pulchrū & ipsius gratia [mmora] idest, inferiora amant [meliora] idest, superiora se conuertēdo se ad ea,] quia in eis habēt suam perfectionē. Secūdo ponit modū quo æqualia amant æqualia, & dicit q̄ ea q̄ sunt vnius ordinis coordinata, i. æqualia [cōiectiue] .i. inquantū cōiecunt cum eis vel in specie vel in quocunq; ordine. Tertio ponit modū quo superiora amant inferiora, & dicit q̄ [meliora] .i. superiora amāt [minora] .i. inferiora [protiſiue] .i. inquantum puident eis vt sub se contētis. Quarto ponit modū quo aliqua amant seipsa, & dicit, [q̄ ipsa singula] amant [seipsa contētiue] .i. inquantū vnūquodq; in seipso continet. Deinde cū dicit. [Et oīa pulchrum &c.] ostendit quid facit amor in amāte, quia. n. amor est cōis radix appetitus, oportet q̄ oīs operatio appetitus ex amore causetur vt dictū est. Et quia ois operatio vniuscuiusq; rei ex appetitu causatur, sequitur q̄ oīs actio cuiuscunq; rei ex amore causetur. Et hoc est qđ dicit, q̄ oīa ex desiderio pulchri & boni faciunt & volūt quæcūq; faciunt & volunt. Et sumit hic desideriū pro amore, quia est effectus eius, vt dictum est. Deinde cum dicit. [Confidit autē & hoc &c.] ostendit quomodo Deus amat. Et dicit q̄ confidenter dicere possumus q̄ Deus qui est [omnium causa,] propter [excessum] suæ bonitatis omnia [amat &] ex amore [facit] omnia dans eis esse, & omnia [perficit] implēdo singula propriis perfectionibus, & omnia [continet] conseruando ea in esse, & [cuncta conuertit] idest, in se ordinat sicut in finē, & sic dicimus, [amor diuinus est bonus] & est [boni] . i. Dei qua-

Universidad de Deusto Biblioteca

si amantis, & est [propter bonum] sicut propter obiectum. Deus. n. nihil amat nisi propter suam bonitatem. Et ad exponendum hoc quod dixerat, subdit, q̃ amor quo Deus amat existentia, est operatiuus bonitatis in ipsis. Et propter hoc dicit ipsum bonú quia causaliter præexistit in bono, ideſt, Deo secundum excessum, sicut omnia ad pfectionem pertinentia quæ sunt in creaturis, excellentius sunt in Deo. Et ideo dixerat diuinum amorem esse boni. Hic inquam amor diuinus, non permisit manere ipsum in seipso sine germine, ideſt sine productione creaturarum, sed amor mouit ipsum ad operandum secundum excellentissimum modum operationis inquátum produxit omnia in esse. Ex amore. n. bonitatis suæ processit, quia bonitatem suam voluit diffundere & cõmunicare alijs, sm q̃ fuit possibile. s. per modum similitudinis, & q̃ eius bonitas non tantú in ipso maneret, sed ad alia efflueret. [Et non aliquis non opinetur, &c.] Hic excludit quandam obiectionem. Posset. n. alicui videri q̃ nomẽ amoris semper naturalem passionem significaret, & ideo non esset eo vtendum in diuinis. Hanc aũt obiectionem primo quidem excludit per rationem, Secundo per authoritates, ibi. [Sed non vt ista dicunt videatur &c.] Circa primum duo facit. Primo dicit obiectionẽ esse irrationabilem. Secundo adhibet rationem, ibi. [Oportet videre rectam rationem &c.] Dicit ergo primo, q̃ nullus debet opinari q̃ nos commendemus in Deo nomen amoris præter consuetudinem & conuenientiam sacrarum scripturarum. [Irrationabile. n. est & prauum sicut arbitror] q̃ homo non attendat ad veritatem [intentionis] ideſt, ad id quod aliquis intendit significare per nomen: sed ad ipsas dictiones, & hoc non pertinet ad eos qui volunt intelligere diuina, sed ad eos qui respiciunt ad ipsas dictiones vel ipsos sonos leuiter, non ponderando significationes eorũ, & qui ẽt continent sonos extra tm̃, s. vsq; ad aures, ita q̃ non transeũt vlra vsq; ad intellectum, qui non volunt videre quid talis dicti „ significet, & quo contingit vnam dictionem exponere per alias dictiones manifestiores idem significantes. Sed tales patiũtur aliquid ab ipsis elementis, ideſt literis, syllabis, & lineis, ideſt figuris scriptis sensibilibus & non intelligibilibus, quia ipsi soni dictionum non transeunt vsq; ad intelligibilem partem animæ sed morantur circa labia loquentium, & circa auditus audientium, sicut nõ sit possibile q̃ quaternarius numerus significetur per bis duo, aut hoc qđ dico rectilineum significetur per habens rectas lineas, aut maternum solum significetur per patriam. Et simile est de quibuscunque alijs, in quibus contingit vnam intentionem significari diuersis partibus orationis. Illi aũt dicuntur compati literis & dictionibus vocalibus, & nõ intellectualibus, qui acceptant aliquas dictiones, quia afficiuntur ad ipsas voces, & non attendunt ad sensus eorũ. Deinde cum dicit. [Oportet videre secũdum rectam rationem,] assignat rationem præmissorum, Et primo q̃ non oportet attendere ad voces qñ constat de sensibus. Secundo q̃ vr̃ edum sit vocibus planioribus, ibi. [Quando autem mens &c.] Dicit ergo primo q̃ oportet videre ẽm rectam rationem q̃ elementis: scilicet vocibus & syllabis & dictionibus & lineis & scripturis orationib. scriptis vel dictis vtimur propter sensus ipsos, s. propter auditum & visum. Sed qñ anima nostra mouetur intelligibili operatione ad intelligibilia participanda, tunc sensus exteriorum sensibiliũ superfluũt, quia sensibilia sunt præambula ad intelligibilia, quando aũt peruenimus ad terminum, recedimus à via, & ita quando iam constat de intentione intellecta per voces, cessat officium vocum quibus significantur. Et ideo de hoc non est discẽptandum. Et ponit exemplum de hoc q̃ intelligibiles virtutes nostræ naturalis rationis ẽt superfluunt, quando anima nostra Deo conformata immittit se rebus diuinis, non immissione oculorum corporalium, sed immissione fidei, scilicet per hoc quòd diuinum lumen ignotum & inaccessibile seipsum nobis vnit & cõiucat. Dum enim consideramus ea quæ fidei sunt, non diiudicamus ea per rationem naturalem, & similiter cum volumus aliquid intelligere, non oportet hoc diiudicare per voces. Deinde cum dicit. [Quando autem mẽs &c.] ostendit quòd uocibus manifestioribus est magis utendum. Et dicit quod quando mens nostra studet moueri ad contemplationem intellectuam per sensibilia, tunc sunt preciosiores, ideſt, vtiliores, & sensibiles species manifestiportant vel deferunt intellectuales intentiones ut planiores orationes manifestiora uisibilia. Sed qñ ea quæ non sunt manifesta in sensibus representantur sensibus, tunc nec ipsi sensus possunt bene repræsentare sensibilia menti; ita. s. q̃ ex ipsis sensibilibus intelligibilia capiantur. Et ideo quia nomen dilectionis, est & communius est quàm nomen amoris plus magis eo vtendum ad itellectualem intentionem significandam. Deinde cũ dicit. [Sed ut nõ ista &c.] manifestat idẽ per authoritates scripturæ. Et circa hoc tria facit. Primò ostendit quo nomine amoris sacra scriptura vtitur in diuinis rebus. Secundo quomodo quidam reputant, conuenientius vti nomine amoris quàm nomine dilectionis. ibi. [Quamuis usum fuit; &c.] Tertio ostendit quòd indifferenter utroq; est vtendum. ibi. [Ab audientibus autem, &c.] Dicit ergo primo quòd ut non uideatur prædictas rationes inducere tamquam uolens peruertere sacras scripturas, contra istos, qui nomen amoris in diuinis accusant, inducit hos authoritates. Ama eam & seruabit te, secundum aliam translationem. Nostra autem translatio habet Prouer. 4. Dilige illam, ideſt, sapientiam, & seruabit te. Arripe illam & exaltabit te, & glorificaberis ab ea cum eam fueris amplexatus. Et multa alia dicuntur ad laudem amoris in scripturis, ut patet in amatorijs. Theologijs. i. in Canticis canticorum. Deinde cum dicit. [Quamuis usum fuit &c.] ostendit quòd quidã magis utendum hoc nomine amoris in diuinis ceu ebant. Et circa hoc tria facit. Primo ponit sententiam aliorum. Secundo ostendit quid sibi super hoc videtur. ibi. [Mihi enim uidetur, &c.] Tertio assignat rationem sententiæ aliorum. ibi. [Propter hoc autem &c.] Dicit ergo primo, quòd quibusdam doctorum qui sanctos sermones tractauerunt, licet Canonicas scripturas non conderent, visum est q̃ nomen amoris conuenientius esset rebus diuinis quam nomen dilectionis. Vnde Ignatius martyr scribit de Christo dicens. Meus amor, ideſt, Christus in quo totus meus amor est, crucifixus est. Philo. dicit in libro quem fecit in troducentem ad sacra eloquia, de diuina sapientia. Amator factus sum pulchritudinis eius. Sapiẽtiæ 8. cap. Ex quo patet quòd liber sapientiæ non dum habebatur inter Canonicas scripturas. Vnde concluditur quòd non debemus timere vti nomine amoris, nec ab hoc debet nos reuocare aliqua obiectio super hoc dubitationẽ ingerere intendens. Deinde cum dicit. [Mihi enim vr̃, &c.] ostendit quid sibi super hoc uideatur. Et dicit q̃ sibi vr̃ q̃ conditores sacræ scripturæ cõiter & indifferenter vtuntur nomine dilectionis & amoris. Deinde cum dicit. [Propter hoc autem, &c.] assignat rationem quare quidam in diuinis magis dicunt utendum nomine amoris. Et dicit quòd propter hoc vr̃ q̃ nomen amoris apponatur rebus diuinis, ut excludatur acceptio illorum qui inconuenienter nomine amoris utuntur, quia cum in Deo, ut ipsum decet, laudetur verus amor non solũ à nobis qui sacras scripturas exponimus, sed ab his scripturis, multitudines hominum insipientium qui non possunt capere vnisformitatem quam signat nomen amoris diuini, prolapsæ sunt secundum suam consuetudinem ad amorem qui inuenitur in reb. corporalibus, qui est dissimilis & diuisus, qa talis amor non inuenit in vno totũ quod ei sufficiat, & ideo diuidit per diuersa, & si per aliquod tps sibi satisfiat in vno, tñ in hoc non durat, sed natus est quærere in diuersis quod sibi placet. Et hoc contingit rebus corporalibus, quia sunt dissimilia & diuisa. Hic autem amor non est verus amor, sicut nec bonum diuisum, cum diuisibile non sit uerum & perfectum bonum, sed bonum indiuisibile, quod est maxime vnum, bonum enim & vnum in idem concurrunt, ut Boetius probat in libro de Consolatione. Hic aũt amor corporalis [est] quoddam [ydolum] i. similitudo veri amoris, vel [magis] quidam defectus siue [casus a vero amore.] Ideo autem prolabuntur multitudines ad hunc amorem, quia non possunt capere vniformitatem diuini amoris, & ideo hoc nomen dispositum [est in diuina sapientia sicut apparens multis molestius] i. in conuenientius ad hoc q̃ [sursum] eleuentur & excitentur quasi in inferioribus recumbentes [ad cognitionem veri amoris] & vt etiam liberentur à difficultate quam patiuntur circa hoc nomen, sicut etiam & in aliis Dei nominationibus frequenter attribuuntur corporalia magis infima, vt mẽs rogatur in eis non remanere, sed super omnia Deum intelligere, vt in 2. capit. Angelicæ Hierarchiæ dictũ est. Et ideo nomine amoris vtitur scriptura in diuinis, quia hoc nomine magis vtimur pro infimo, & carnali amore. Rursus in quam [inconueniens esset] quòd à nobis [opinaretur] esse [terrenos zelos] i. amores in rebus diuinis, qui videntur exprimi per nomen dilectionis secundum quòd apparet ex plano modo scripturæ. Dicit enim quidam, scilicet Dauid 2. Reg. 1. secundum aliã translationem. [Cecidit dilectio tua super me sicut dilectio mulierum.] Nostra vero translatio habet. Doleo super te frater mi Ionatha decore nimis & amabilis super amorem mulierum. Deinde cum dicit. [Ab audientibus autem recte &c.] ostendit quomodo accipitur secundum scripturas nomen dilectionis & amoris. Et dicit quòd ab illis qui recte audiunt diuina hoc sanctum, quòd in eadem virtute & significatione accipiũr a sanctis Theologis, qui Canonicas scripturas ediderunt nomen dilectionis & amoris: secundum ea quæ eis a Deo manifestata sunt, vel quæ ipsi de Deo manifestauerunt. Vtrumque enim nomen est significatiuum cuiusdam virtutis vnitiuæ, inquantum vnit amantem amato, prout vtrumque idem desiderant, & coniunctiuæ prout vtrumque coniungitur conuenientiæ alterius secundum inclinationem secundum quam duo amantia se habent ad inuicem, & differunt concretiue secundum quòd in tali coniunctione saluatur differentia vtriusque amantium, quorum quandoque vnum est superius, aliud inferius, & hæc quidem virtus præexistit in pulchro & bono scilicet in Deo qui amat & se & alia propter suam pulchritudinem & bonitatem. Et iterum hæc virtus attribuitur rebus creatis a Deo qui est pulcher & bonus propter pulchrum & bonum, quòd est proprium obiectum amoris. Nihil enim amatur nisi secundum quòd habet rationem pulchri & boni. Et hæc quidem virtus continet [coordinata, id est, æqualia secundum quòd sic se habent ad inuicem quòd alternatim sibi inuicem communicant suã. Mouet etiam virtus amoris superiora ad prouidendum inferioribus, & collocat minus habentia ideſt inferiora in superioribus, inquantum conuertit hæc ad illa, sicut ad proprium bonum quod habent in illis. Et hæc supra exposita sunt.

LECTIO X.

EST autem extasim faciens diuinus amor &c.] Postquam Dionysius determinauit de amore, hic determinat de extasi, quæ est effectus amoris. Et circa hoc tria facit. Primo proponit extasim esse amoris effectum. Secundo manifestat hoc in creaturis. ibi. [Et monstrant quidem superiora. &c.] Tertio manifestat hoc idem. ibi. [Audendum autem & hoc &c.] Circa primũ considerandũ est, q̃ hæc est dfia inter vim cognitiuã & appetitiuam, quia actus virtutis cognoscitiuæ est ẽm q̃ cognita sunt in cognoscente, actus aũt virtutis appetitiuę est ẽm inclinationẽ quã habet appetens ad rem quę appetitur. Prima aũt operatio appetitus est amor, vt supra dictũ est. Vnde amor importat primã inclinationẽ appetitusin rem secũdũ q̃ habet ratione boni, quod est obiectũ appetitus. Sicut autem ens dupliciter dicitur. s. de eo quod per se subsistit, & de eo qđ alteri in est, ita & bonũ uno modo dr̃ de re subsistente, quæ hẽt bonita-

tem, sicut homo dicitur bonus. Alio modo de eo quod inest alicui faciens ipsum bonum, sicut virtus dicitur bonum hominis, quia ea homo est bonus. Similiter enim albedo dicitur ens, non quia ipsa sit subsistens in suo esse, sed quia ea aliquid est album. Tendit ergo amor dupliciter in aliquid. Vno modo vt in bonum substantiale, quod quidem fit dum sic amamus aliquid vt ei velimus bonum, sicut amamus hominem volentes bonum eius. Alio modo amor tendit in aliquid tanquam in bonum accidentale: sicut amamus virtutem non quidem ea ratione quòd volumus eam esse bonam: sed ratione vt per eam simus boni. Primum autem amoris modum, quidam nominant amorem amicitiæ, secundum autem, amorem concupiscentiæ. Contingit autem quandoque, quòd etiam aliqua bona subsistentia amamus hoc secundo modo amoris, quia non amamus ipsa secundum se, sed secundum aliquod eorum accidens: sicut amamus vinum volentes potiri dulcedine eius, & similiter cum homo propter delectationem, vel vtilitatem amatur, non ipse secundum se amatur, sed per accidens. In vtroque igitur modo amoris, affectus amantis per quandam inclinationem trahitur ad rem amatam, sed diuersimode. Nam in secundo modo amoris, affectus amoris trahitur ad rem amatam per actum voluntatis: sed per intensionem affectus recurrit in seipsum. Dum enim appeto iustitiam vel vinum, affectus quidem meus inclinatur in alterum horum: sed tamen recurrit in seipsum, quia sic fertur in prædicta vt per ea bonum fit ei. Vnde talis amor non ponit amantem extra se, quantum ad finem intentionis. Sed cum aliquid amatur primo modo amoris, sic affectus fertur in rem amatam quòd non recurrit in seipsum, quia ipsi rei amatæ vult bonum non ex ea ratione quia ei exinde aliquid accidat. Sic igitur talis amor extasim facit, quia ponit amantem extra seipsum. Sed hoc contingit tripliciter. Potest enim illud substantiale bonum in quod affectus fertur, tripliciter se habere. Vno modo sic, quòd illud bonum sit perfectius quàm ipse amans, & per hoc amans cõparetur ad ipsum vt pars ad totum, quia cum totaliter sunt in perfectis, partialiter sunt in imperfectis. Vnde secundum hoc, amans est aliquid amati. Alio modo sic, quòd bonum amatum sit eiusdem ordinis cum amante. Et iterum modo q̃ amans sit perfectius re amata, & sic amor amantis fertur in amatum sicut in aliquid suum. Sic igitur cum affectus amantis fertur in amatum superius, cuius aliquid est ipse amans, ipsum suum bonum amans ordinat in amatum: sicut si manus amaret hominẽ, hoc ipsum quod ipsa est, in totum ordinaret, vnde totaliter extra se ponereur q̃ nullo modo aliquid sui sibi relinqueretur: sed totum in amatum ordinaret. Non autem ita est cum aliquid amat sibi æquale vel id quod infra se est. Non enim vna manus si aliam amaret, totam se in aliam ordinaret, neque homo amans suam manum, totum bonum suum in bonum manus ordinat. Sic ergo aliquis debet Deum amare quòd nihil sui sibi relinquat quin in Deum ordinetur. Cum autem æqualia vel inferiora amat, sufficit quòd sit extra se exiens in illa, ita dumtaxat quòd non sibi soli intendat: sed alijs, nec oportet quòd totaliter se in illa ordinet. Sic igitur amor diuinus dupliciter potest hic accipi. Vno modo amor quo Deus amatur. Et sic exponenda est hæc litera quòd [amor diuinus facit extasim.] ideſt, ponit amantem extra se, id est ordinat ipsum in Deum, ita quòd non permittit ipsos amatores esse sui ipsorum, sed rerum diuinarum quæ amantur, quia nihil sui sibi relinquunt quin in Deum ordinent. Alio modo potest intelligi amor diuinus qui est à Deo deriuatus non solum in Deum: sed etiam in alia, scilicet æqualia vel inferiora. Et sic intelligendum est, [non dimittens amatores esse sui ipsorum] tantum, [sed amatorum] ideſt, eorum quæ amantur, quia amor facit quòd non solum sibi intendant, sed etiam alijs. Deinde cum dicit. [Et monstrant quidem &c.] manifestat quod dixerat in creaturis. Et primo per inductionem. Secundo per authoritatem. ibi. [Propter quod & Paulum &c.]

De extasi.

De zelo.

PROpter quod, qui fortes sunt in diuinis, ipsum zelotem appellant, sicut multum in bono amore ad existentia, & sicut excitatiuum ad zelum desiderii ipsius amatiui & sicut zelotem ipsum demonstrantes, per quem & desiderata sunt zelabilia, & sicut prouisis ipsis existentibus zelabilibus, & totaliter pulchri, & boni est amabile, & amor, & in pulchro & in bono præcollocatur, & propter pulchrum & bonũ est & gignitur.

lus &c.]Dicit ergo primo, q prædictum effectum amoris [demõstrant superiora] per prouidentiam quam faciũt de inferioribus. In hoc enim quodammodo extra se ponuntur, q alijs intendunt, & similiter[monstrant coordinata]idest,æqualia,per continentiã qua se inuicem continent, prout scilicet vnum ab altero iuuatur & fouetur, & monstrant etiam inferiora p hoc quòd diuinius conuertũtur in sua superiora, vt in quibus eorum bonũ existit. In omnibus enim his apparet q aliquid extra se exit, dum ad alterũ conuertitur. Vtitur aũt hic genitiuis, p ablatiuis, quia græci ablatiuis carent. Deinde cum dicit, [propter quod & Paulus &c.]ostendit idem per authoritatem. Et dicit, q propter hoc q amor non permittit amatorem esse suiipsius, sed amati, magnus Paulus constitutus in diuino amore sicut in quodã continente & virtute diuini amoris, faciente ipsum totaliter extra se exire, quasi diuino ore loquẽs dicit Gal.2. Viuo ego iã non ego, viuit aũt in me Christus. s.quia à se exiens, totũ se in Deũ proiecerat, non q̃rens quod sui est, sed qđ Dei, sicut verus amator, & passus extasim, Deo viuẽs, & nõ viuẽs vita suiipsius, sed vita Christi vt amati, quæ vita erat sibi valde diligibilis. Deinde cum dicit. [Audendum aũt &c.]dicit q prędicta operatio amoris, etiam in Deo inuenitur, dicens, q hoc audacter dicendum est[pro veritate,]idest,veritatem hanc audacter faciente, vel[pro veritate]idest,pro vero hoc asserendo, q ipse q est omnium causa per suum pulchrum & bonum amorem quo sui amat secundum abundantiam suæ bonitatis qua amat res, sit extra seipsum, inquantum prouidet omnibus existentibus per suã bonitatem & amorem, vel dilectionem, & quodammodo trahitur, & deponitur quodammodo à sua excellentia, secundum q supra omnia existit, & ab omnibus segregatur, ad hoc q sit in omnibus per effectus suæ bonitatis secundum quandam extasim, quæ tamen sic ipsum facit in omnibus inferioribus esse, vt supersubstãtialis eius virtus non egrediatur ab ipso. Sic enim implet omnia quod ipse in nullo euacuatur sua virtute. Quod quidẽ addit, vt per hoc quod dixerat, [deponitur,] non intelligatur aliqua eius minoratio, sed hoc solum quòd se inferioribus ingerit propter suæ bonitatis participationem.

Deinde cum dicit. [Propter quod qui fortes sunt in diuinis], &c.]determinat de zelo, qui importat quandam intensionẽ amoris. Et dicit, q quia operatio amoris excellentissime in Deo inuenitur, propter hoc illi qui sunt excellẽtes in cognitione diuinorum, nominant Deum zelantem, vt patet Exod.20.ca. Ego dñs Deus tuus zelotes, quia habet multum de amore bono ad existentiam creaturarum. Zelus autem importat intentionẽ amoris, quæ quidem intensio contingit quandoq; in hominibus, q homo volens singulariter possidere quod amat, non patitur illud ab alio amari. Et secundum hoc quidam diffiniunt zelum dicentes. Zelus est amor intensus non patiens consortiũ in amato. Sed hoc excludit à diuino zelo cum subdit, q [excitat omnia ad zelum sui desiderij amatiui,] facit enim q illud quidem quod amat ipse etiã ab alijs amẽtur. Inuenitur.n.in zelo & amore humano alia conditio per quã differt à diuino. Amor enim in nobis causatur & similiter zelus ex pulchritudine & bonitate. Non enim ideo aliquid est pulchrum quia nos illud amamus, sed quia est pulchrum & bonum ideo amatur à nobis. Voluntas enim nostra non est causa rerum, sed à rebus mouetur, voluntas autem Dei est causa rerum, & ideo amor suus facit bona ea quæ amat, & non econuerso, q a sua bonitas mouet seipsum in seipso, quod non facit nostra. Et hoc est quod dicit, q Deus dicitur zelotes sicut per quem fiunt zelabilia, idest, intensæ amabilia ea quæ sunt volita vel desiderata ab ipso, vel à quibuscunq; alijs. Contingit autem quandoque quòd etiam nos facimus quædam amabilia, quæ sunt ex opere nostro, sed tñ non omnia quæ operamur amabilia sunt. Facimus enim interdum mala & defectiua opera: Deus autem omnia quæ facit ex hoc ipso sunt bona & amabilia. Et hoc est quod subdit, quòd Deus dicitur zelotes sicut omnibus quæ per eius prouidentiã prouenium [existentibus in zelabilibus]idest,in amabilibus intensæ. Sic igitur finito eo quod dicere intendebat de bono & pulchro & amore, subjungit quasi ex præmissis colligendo, q amabile & amor totaliter est pulchri & boni. Sic amor & præexistit in pulchro & bono, sicut in subiecto, quãmuis non propriè dici possit primum pulchrũ & bonum, scilicet Deus subiectum alicuius. Et iterum propter pulchrum & bonum fit & præexistit amor & amabilitas in rebus, sicut propter causam.

LECTIO XI.

Quare Deus dicitur amor, & dilectio.

QVid autem totaliter Theologi volentes, &c.] Postq̃ Dionysius de amore & de his quæ consequuntur ad amorem determinauit, hic soluit quandam dubitationem. Et primo ponitur qõ. Secundo solutio, ibi. [Huius.n.est quidem &c.] Tertio ponitur manifestatio solutionis, ibi. [Ita quidẽ diligibile, &c.] Quærit ergo primo, qd voluerint significare editores sacræ scripturæ quos Theologos vocat, q Deũ aliqñ quidem nominauerunt dilectionem & amorẽ sicut patet primam Io.4. Deus charitas est aliqñ vero nominant ipsum amabilẽ & diligibilem. Canticor.1. Adolescentulæ diligerunt te nimis. Deinde cũ dicit. [Huius em &c.] ponit duas solutiones ad præmissam qõnem. Quarum prima est, q Deus dr amor & dilectio causaliter, quia s est causa amoris, inquantũ immittit amorem alijs & quodam modo in eis amorẽ generat ſm quandam similitudinem. Dicitur aũt amabilis & diligibilis essentialiter, quia ipse est hoc quod est amabile & diligibile. Et assignat huius solutionis rõnem, quia amor signat aliquem motũ quo aliquis amans mouetur, sed diligibile est illud qđ mouet tali motu. Ad Deum aũt pertinet q moueat & causet motũ in alijs. Et ideo ad eum pertinere vr q sit amabilis, in alijs amorem creans. Secunda solutio est, q Deus dr amor & amabilis, quia ipse amat motu sui ipsius & adducit se ad seipsum. Velle.n.est quidã motus. Vult.n.Deus bonum suũ, & ſm hoc prout ipse est sua bonitas, quæ voluntatem ipsius quodãmodo mouet, dicitur ẽt esse diligibilis & amabilis à seipso. Inquantum vero ipsum suum velle bonũ suum, vult esse suum esse & sua substãtia, Deus est suus amor. Sic ergo prima solutio accepta fuit ſm amorem quo sui amat Deum, hæc aũt secunda solutio accepta fuit ſm amorem quo sui amat. Deinde cum dicit. [Ita quidem diligibile &c.]manifestat positam solutionẽ. Et primo q̃tum ad hoc q Deus dr amabilis. Secundo inquantũ Deus dr amor, ibi. [Amorẽ aũt &c.]Dicit ergo primo, q Deus est diligibilis & amabilis, inquantum est ipsum pulchrum & bonum, in hoc.n. importatur obiectum amoris. Deinde cum dicit. [Amorem aũt &c.] manifestat quo Deus dicatur amor. Et circa hoc tria facit. Primo ponit effectus amoris qui Deo attribuunt. Secundo proprietates amoris. ibi. [Et segregatæ vnitionis &c.] Tertio processum amoris, ibi. [præexisteus in bono &c.] Est aũt triplex effectus amoris. Primus quidem est q mouet amantem ad aliquam operationem. Secundus effectus est q connertit opera amantis per intentionẽ in amatum. Tertius effectus est q omnis amor est manifestatiuus sui ipsius p signa & effectus amoris, & per hoc quærit amãs vt non solũ amet: sed ẽt ametur. Et hæc tria Deo attribuit. Vnde dicit, q Deus dicit amor & dilectio, inquantum mouet & se & alia per amorẽ ad aliquid operandum, q̃tum ad primum, & simul cũ hoc dr Deus amor eleuans alia ad seipsum, qui solus ſm seipsum est pulchrum & bonum, quasi essentia q̃dam pulchritudinis & bonitatis, & hoc q̃tum ad ſm, & dicitur ẽt Deus amor ſm q est manifestatiuus [sui ipsius per seipsum]idest, sua propria virtute. Deinde cum dicit. [Et segregatæ &c.]ponit quinq; proprietates amoris. Quarũ prima capitur ſm eius causam, quæ quidẽ est aliqua vnitio amantis & amati, inquantum est ens, quod naturaliter amat seipsum, inquantum vnumquodq; naturaliter appetit suum bonum, & ex hoc q aliqd est vnum secum, sequitur q amat ipsum. Et ideo ea quæ sunt nobis magis coniuncta, magis amamus. Et hoc est quod dicit, quòd amor attribuitur Deo sicut quidam [bonus processus] cuiusdam [segregatæ]idest, excellentis[vnitionis.]quia quanto amor est perfectior tanto & vnitio ex qua procedit est maior. Secunda proprietas sumitur ex parte obiecti. Est enim obiectum proprium amoris, vt faciat amantem tendere in amatum, per quod amor distinguitur à cognitione, quæ non trahit cognoscentem ad rem cognitã, sed econuerso. Et hoc est quod dicit[& amoris motus.] Tertia proprietas est, q dicit simplex. Primũ enim in quolibet genere oportet esse simplex. Vnde cum primus motus appetitus sit amor, oportet quòd simplex sit & per hoc differt amor ab ira quæ est motus cõpositus ex tristitia prouocante & desiderio vindictæ. Quarta conditio eius est, q est [per se mobilis,] quæ competit ei inquãtum est primus motus appetitus, quia in quolibet genere, prius est quod per se est quam quod per aliud. Et per hoc differt amor a timore. Nam timor est sicut motus violentus ab extrinseco perueniens, amor autem est sicut motus naturalis simul ab intimo procedens. Quinta proprietas est, q est [per se operans,] quod etiam conuenit ei ratione suæ prioritatis. Et in hoc a spe differt.

Nam q̃ qui

Nam qui propter spem alterius operatur, propter aliud operatur. Qui autem ex amore operatur aliquid, per seipsum operatur illud tanquam sibi placitum. Deinde cum dicit. [præexistens in bono &c.]ostendit processum amoris. Et dicit q iste amor primo est in ipso bono, quod est Deus, & ex isto bono emanauit in existentia, & iterum in existentibus participatus conuertit se ad suũ principium, qđ est bonum, & quantũ ad hoc q est diuinus amor demonstrat differẽter præ alijs suam interminabilitatem & carẽtiam principij, quæ pertinent ad rationem circuli. Quædam enim circulatio apparet in amore, secundum q est ex bono & ad bonum, & ista circulatio conuenit æternitati diuini amoris, quia solus motus circularis potest esse perpetuus. Et hoc est qđ dicit, q amor est [sicut quidam circulus æternus.]inquantum est[propter bonum,]sicut obiectum, [& ex bono]sicut ex causa, [& in bono] p seuerans [& ad bonum] consequendum tendens, & sic circuit bonũ quidam æternus circulus, p p bonum, ex bono, in bono, & ad bonum, in nõ errante conuolutione circũambulans, & in eodem & secundum idẽ, & procedens, & manens semper, & restitutus.

LECTIO XII.

Verba Sancti Ierothei.

HAec & nobilis noster sanctitatis perfector, à Deo motus recitauit in amatiuis hymnis, quos non inconueniens est memorare, & sicut sanctum quoddã caput imponere sermoni de amore. Amorem siue diuinũ, siue angelicũ, siue intellectualẽ, siue animalem, siue naturalem dicamus, vnituam quandam & concretiuam intelligemus virtutẽ, superiora quidem mouentem ad protiidentiam minus habẽtium, coordinata aũt rursus ad cõicatiuam alternam habitudinem in extremis, subiecta ad meliorum, & superpositorum conuersionem.

LECTIO XII.

HAec & nobilis noster sanctitatis perfector.] Postquam Dionysius tractauit de amore, hic ad confirmationem prædictorum introducit verba Ierothei de amore. Et primo dicit quid intendat. Secundo ponit ipsa verba, ibi, [Amorem siue diuinũ &c.] Dicit ergo primo, quòd hæc quæ infra ponentur & sunt conuenientia præmissis, quæ noster recitauit Ierotheus, qui fuit [perfectior] idest, magister in his quæ ad sanctitatem pertinent, in quibusdã diuinis laudibus quas de amore fecit, inspiratus à Deo, quos quidem hymnos hic commemorare non est inconueniens ad hoc, quòd imponantur tractatui nostro [de amore, sicut quoddam sanctum caput,] idest, sicut quædam regula & quoddã principium ad confirmandum quæ supra dicta sunt de amore. Deinde cum dicit. [Amorem siue diuinum &c.] ponit verba Ierothei de amore. Et circa hoc tria facit. Primo ponuntur verba continentia diuisionem & diffinitionem amoris. Secundo verba demonstrantia ordinem amorum ex vno amore procedentium, ibi. [Quoniam ex vno multos &c.] Tertio verba demonstrantia reductionem omnium amorum ad vnum amorem, ibi. [Nunc rursus resumentes &c.] Distinguuntur autem primo quinque amores. Quorum primus est amor diuinus. Secundus amor angelicus. Tertius amor intellectualis, quo scilicet homines amant secundum intellectuam partem. Quartus est amor animalis, qui pertinet ad sensitiuam partem, siue in hominibus, siue in animalibus. Quintus est naturalis qui pertinet ad appetitum naturalem siue in animalibus quantum ad nutritiuam partem, siue in plantis siue etiam in rebus inanimatis. Cum enim dictum sit, quòd amor importet primum motum voluntatis & appetitus, in quibuscunque contingit esse voluntatem & appetitum, contingit esse amorem, communis autem quædam notificatio amoris omnibus prædictis amoribus conueniẽs est quod subiungit, q quemcunq; prædictorũ amorum nominemus intelligimus per nomen amoris [quandam virtutem vnitiuam & concretiuam,]sed virtus hic nõ accipitur nec pro passione, nec pro habitu, cum amor nõ sit passio vel actus, sed accipitur cõiter prout omne illud quod habet efficaciã ad aliquid Producendum, potest dici virtus, vel virtuosum, vnde planius esset si diceretur vnitio & concretio virtuosa, sed maluit dicere virtute, emphatice loquens, ad ostẽdendum efficaciam amoris. Vnitio autem à concretione differt. Est enim amor vnitio secundum quòd amans & amatum conueniunt in aliquo vno, siue illud sit substãtia vtriusque, sicut cum aliquis amat seipsum, siue sit species, sicut animalia quæ sunt eiusdem speciei se inuicem diligunt, siue sit patria, sicut compatriotæ se diligunt, siue sit quodcunque aliud. Concretio autem ad amorem pertinet, secũdum quòd ea quæ sic vniuntur quantum ad aliquid distincta remanent, scilicet quantum ad diuisionem amantis & amati. Hæc autem vnitio vel concretio diuersimode in diuersis amoribus inuenitur. Nam in cognoscentib. hęc vnitio vel concretio est ex apprehensione amantis, qui æstimat amatum aliquo modo esse vnũ sibi, & ex hoc mouetur in illud per affectum amãdo, sicut etiam in seipsum. Et propter hoc secundũ diuersas rationes apprehensibilium distinguuntur diuersi amores. Alia enim est ratio cognitionis diuinæ, & cognitionis angelicæ, & humanæ secundum intellectum, & omnium animalium secundum sensum. Sed vnitio & concretio in amore naturali est ex quadam conuenientia naturali, ex qua prouenit vt aliquid inclinetur in alterum sicut in sibi conueniens. Et talis inclinatio amoris naturalis dicitur. Ad quid aũt se extendat virtus amoris, ostendit subdens, q mouet superiora ad prouidendum inferioribus, æqualia ad alternatim sibi conuenientia communi- dum inuicem, & inferiora vt conuertantur ad sua superiora, subijciendo se eis, & attendendo ad ea sicut ad suas causas, & desiderãdo ea sicut ex quibus dependent eorum bona.

Eiusdem ex eisdem amatiuis hymnis.

QVoniam ex vno multos amores ordinauimus, cõsequenter dicemus quales quidem sunt mundanorum & supermondanorum amorum cognitiones & virtutes, ex quibus excedunt secundum assignatam intentionem intellectualium & intelligibilium amorũ & ordines ornatus. Post quos per se intelligibiles & diuini, existentibus ibi verè pulchris amoribus præeminent, & à nobis propriè laudati sunt. Nunc rursus resumentes vniuersos ad vnum & conclusum amorem, & omnium ipsorum patrem conuolamus simul & congregemus à multis, primum adduas colligẽtes ipsum amatiuas vniuersaliter virtutes, ex quibus superat & principatur omnino incomprehensibilis causa omnis amoris, ex eo qui est super omnia, & ad quam intenditur secundum naturam vniuscuiusque existentibus vniuersis totalis amor.

Deinde cum dicit. [Quoniam ex vno &c.] ponit verba Ierothei ostendentia ordinem multorum amorum deriuatorum ab amore diuino. Et videntur esse verba quasi recapitulantia aliqua supradicta. Dicit ergo Ierotheus. [Quoniã ordinauimus multos amores ex vno,]idest, ostendimus quòd ex vno diuino amore multi amores ordinati prouenium, etiam consequenter dicemus [quales sunt cognitiones & virtutes mundanorum & supermundanorum amorum]idest, qualiter mundani & supermundani amores cognosci possint, & quæ sit efficacia vtrorumque amorum. Ex quo datur intelligi, q amores omnes diuersi in mundanos & supermundanos, mundanos amores nominans, quibus bona sensibilis mundi amantur quocunque amore, maximè autem animali & naturali. Amores autem supermundanos, quibus intelligibilia & vera bona amantur. Et inter istos amores assignat ordinem quẽ consequenter tangit, [ex quibus,] scilicet mundanis & supermundanis amoribus [excedunt secundum assignatam] rationem supermundani amores, qui in duos ordines diuiduntur, quorum inferior & propinquior mundano amori, [est ordo & ornatus amorum intellectualium] idest, humanorum [& intelligibilium,] idest, supermundanorum. Intelligibilem enim supra vocauit humanum. Dicit autem intellectualium ex parte amantium. Intelligibilium autem ex parte eorum quæ amantur, q autem super ordines addit ornatus, ostendit in intellectualibus amoribus non solum ordinem: sed etiam conueniẽtiam ordinis esse quæ ordinẽ ornat & pulchrum facit. Sed ascendentibus à mundanis amoribus post intellectuales amores humanos supereminent, & à Ierotheo laudati fuerunt amores angelici quos vocat p se intelligibiles, q a intelligibilia amant absq; communione affectus terreni. Et vocat eos diuinos, quia maximè assimilantur diuino amori, quia in angelis vere existunt pulchri amores absque alicuius turpitudinis admixtione. Deinde cum dicit. [Nunc rursus resumẽtes &c.] præmisso ordine multorum amorum, nunc reducit omnes ad vnum amorem. Et primo reducit omnes in duos. Secũdo illos duos reducit vlterius in vnum amorem. Ibi. [Age igitur &c.] Est autẽ considerandum q superior constructio pendet vsque huc, quasi diceret, quoniam præmissa dicimus. [Nunc rursus resumẽtes omnes amores,] conuolamus eos [& cõgregemus,] idest, quadam reuolutione adunemus, & reducamus ad amorem diuinum, qui in se ex

vnus & conclusus, quia omnes rationes amorum in eo concludun tur, & est sicut pater, idest principium profundens per quandam similitudinē omnes amores. Et in hoc reductio est, vt primo colligamus amorem omnē [ad duas] vniuersales [amatiuas virtutes,] quia omne quod amatur, vel amatur propter bonum creatum, vel propter bonū increatum. Ratio n. amoris est bonū, quod vel est vltimus finis, vel proximus. Inter has autē amatiuas virtutes excedit [incomprehensibilis causa omnis amoris] quæ est bonū increatum. Et hoc est quod subdit, q̄ quidē causa amoris est ex eo quòd est super omnia, & ad quam causam extendit se omnis amor ab omnibus entibus, diuersimode tamen secūdum naturā vniuscuiusque, quia omnia conuertuntur in ipsum Deum sicut dictum est. Nec solum dicit quòd excedat amor habens Deū pro causa, sed etiam quòd principatur, quia amor qui dependet ex bono creato regulatur ab amore qui dependet a bono creato.

Deinde cū dicit, [Age igitur &c.] Reducit vlterius prædictos duos modos amorum in vnum primum. Et dicit, quòd rursus cōgregat prædictas duas virtutes amoris in vnum primum amorem, scilicet diuinum, quo Deus quidem [vna quædam simplex virtus,] scilicet Deus amor diuinus quo Deus amat quæ per se mouet, [ad quandam vnitiuam concretionem [omnia quæ a mat, procedens a primo bono quod est Deus, & euenit per modū cuiusdam deriuationis vsque ad infimum de numero existētium, & per quandam conuersionem in finem rursus ab illo rediens, scilicet ab vltimo existentium. [consequenter per omnia] attendens, redit ad primum bonum per modum circulationis cuiusdam [reflectens seipsam, & semper eodem modo reuoluta] ex ea prima virtute procedendo & per eandem, quia omnes secundæ virtutes a prima per quandam similitudinem deriuantur, & in eandem redeunt causa eadem, quia non solum per causas, sed etiam per effectus similitudo primæ virtuti inuenitur, & sic amor semper manet, in illa virtute, & vlterius semper reuoluitur ad eandem sicut ad finem.

Eiusdem ex eisdem.

AGe igitur & istas ad vnum rursus congregantes, dicimus quòd vna quædam est simplex virtus, per se motiua ad vnitiuam quandam concretionem ex bono vsque ad extremum existentium, & ab illo rursus consequenter per omnia ad bonum ex eadem & per eadem & in eadem seipsam reflectens, & ad eandem semper eodem modo reuoluta.

LECTIO XIII.

Quòd malum neque existens, neque existente, neque in existentibus.

ET quidem dicat aliquis. Si omnibus est bonū & pulchrum & amabile, & desiderabile, & diligibile, desideratur enim ipsum, & quod non est, vt dictum est, & certat aliquo modo in ipso esse, & ipsum est quod format informia, & in ipso & non existens super substantialiter dicitur & est, quomodo dæmonum multitudo non desiderat pulchrum & bonum, inclinata autem ad materiam & ab angelica identitate circa desiderium boni prolapsa malorum vniuersorum causa & sibiipsi & alij efficitur, quæcunque mala fieri dicuntur? Quomodo autem totaliter ex bono deducta dæmonum tribus nō est boniformis? Aut quomodo bonū, ex bono factum variatum est? Et quid est quòd malum fecit illud? Et totaliter quid est malum & ex quo principio constitit, & in quo, existentium est? Et quomodo bonus ipsum producere noluit, quomodo autem volens potuit. Et si ex alia causa est malum, quæ alia est existentibus præter bonum causa? Quomodo autem & prouidentia existente est malum aut factum totaliter, aut non destructum? Et quomodo aliquid existentium desiderat ipsum præter bonum?

LECTIO XIIII.

Solutiones quæstionum dictarū.

IGitur hæc quidem forsitan dicet talis dubitās sermo. Nos autem rogabimus ipsum ad rerum veritatem conspicere. Et primum quidem hoc dicere confidemus. Malum non est ex bono. Et si ex bono est, nō est malum. Neque enim ignis est infrigidare, neque boni non bona producere. Et si existentia omnia ex bono, natura enim mouet quartam quæstionem. Quid fuit illud quod fecit dæmonē malum. Deinde cum dicit. [Et totaliter quid est malum &c.] mouet dubitationes in communi de malo, & mouet quatuor quæstione. Quartum prima est. Quid est malum, vniuersaliter. Secunda quæstio est. Ex quo principio processit malum. Et apparet ordo quæstionum. Prius enim quærendum est quid est malum, & postea vnde malum ortum sit, vt Aug. dicit. Tertia quæstio est. In quo existentium inueniatur malum. His autem tribus quæstionibus propositis, secundam multiplicat dupliciter. Primo quia sit, quia aut causa mali est ipse Deus vel aliquid aliud. Si det, q̄ ipse Deus, duæ dubitationes consurgunt. Quarū prima est, Quomodo Deus cum sit bonus, voluit producere malum. Non enim boni est q̄ velit malum facere. Secunda quæstio est. Si voluit malū facere, quo modo potuit. Non enim calidum potest infrigidare, & similiter nec bonum potest malum facere. Si vero malum sit ex alia causa quàm ex Deo, hoc videtur impossibile, quia nulla est alia causa essendi nisi summum bonum, quod est Deus. Secunda deductio est, q̄ cum prouidentiæ sit malum impedire vel excludere, dubium videtur cum Deus habeat de omnibus prouidentiam, quomodo malum potuit fieri in mundo, aut factum non statim destruitur. Quarta quæstio est. Quomodo aliquid potuit desiderare malum, prætermisso desiderio boni.

LECTIO XIIII.

IGitur hæc quidem forsitan di. &c.] Præmissis quæstionibus de malo, hic incipit soluere. Et primo quæstiones quæ pertinēt ad malum simpliciter. Secundo quæstiones quæ pertinent ad malum secundum q̄ in dæmonibus inuenitur, ibi. [Non igitur existens est &c.] Prima autem pars diuiditur in duas. In prima soluit tres principales quæstiones, quas fecerat de malo in communi. In secunda procedit ad soluendum alias secundarias quæstiones, quæ posita sunt ad magis explicandum quæstionem de causa mali, ibi. [Est autem colligentem dicere &c.] Prima pars adhuc diuiditur in tres. In prima soluit primam quæstionem, qua quærebatur, quid est malum. In secunda soluit secundam qua quærebatur, ex quo principio malum constitit, ibi. [Vnde igitur est malum, dicat aliquis, &c.] In tertia soluit tertiam quæstionem qua quærebatur, in quo existentium esset malum, ibi. [Sed neque in existentibus &c.] Circa primum duo facit. Primo continuat se ad præcedentia.

cedentia. Secundo ostendit propositum, ibi. Et primum quidē &c.] Dicit ergo primo, q̄ ea quæ prædicta sunt, forte poterit aliquis dicere dubitando: sed nos rogamus eum vt respiciat ad rerum veritatem, & sic quæstionum solutionem inuenire poterit, in quo & attentum & benivolum auditorem reddit. Deinde cum dicit. [Et primum quidem &c. ostendit propositū, scilicet q̄ malum non est, aliqua subsistēs, quod per suam naturam sit malum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit q̄ malum non est aliquod existens secundum suam naturam. Secundo, q̄ malum per seipsum non est aliqua existens, ibi. [Et si existentia omnia &c.] Primū ostendit duabus rationibus, Quarum prima talis est. Omne existens, aut habet causam, aut ipsum est causa alterius, ergo malum nō est aliquid existens. Veritas autem primæ propositionis per se manifesta est, q̄ a omne existens secundum existentiam suam est in actu. Vnumquodq; autem secundum hoc agit, secundum q̄ actu est. Si ergo essentia alicuius sit actus purus, & erit causa tantum. Si autem habeat permixtum aliquid potentiæ, poterit esse & causa & causatum. Quòd autem malum non habeat causam, sic probat. Malum non potest esse ex bono, & si esset ex bono, non esset malum. Vnum enim contrariorū non est causa alterius. Non enim ad ignem pertinet infrigidare, neque ad bonum pertinet producere ea quæ non sunt bona, sed vnumquodque producit sibi simile. Similiter etiam nō potest dici quòd malum sit causa productiua alicuius. Quod enim est de ratione boni, non potest conuenire malo, sed producere & saluare naturale est bono, & de eius ratione q̄ generatio & salus bona sunt. Similiter corrumpere & destruere pertinent ad rationem mali. Ex quo sequitur quòd solum bonum sit causa existentium, & q̄ malum nullius existentis sit causa. Vnde sequitur, si malum non est ex bono sicut ex causa, quòd non habeat causam, & quòd non sit causatum. Sed est attendendum quòd ratio qua probauit, q̄ bonum non est causa mali, probat quòd bonum non sit causa mali per se, non autem quòd non sit causa mali per accidens, quia sic & calidum per accidens potest esse causa frigidi, sicut maior flamma consumendo materiam minoris per accidens inducit frigus, sed hoc non est contra intentionem Dion. oportet enim q̄ omne quod habet essentiam, natum sit habere causam per se & nō per accidens si malum non habet causam per se, sed solum per accidens, solum sequitur q̄ malum non habet essentiam, & hoc est quod quasi concludens subdit, q̄ neque ipsum malum est aliquid, si accipiatur malum secundum se, sicut aliquod subsistens in natura mali, omne autem quod est totaliter aliquale, est essentialiter tale, sicut si aliquid est totaliter bonum, est essentia bonitatis. Si enim participat bono, oportet quòd diuidatur in participans & participatum. Si ergo nihil est malum essentialiter, illud quod est malum non est totaliter malum, sed habet aliquam partem boni, & secundum illam est totū esse illius quod dicitur malum. Sic igitur per hoc manifestauit quid est malum. Non enim malum potest esse aliqua essentia subsistens, sicut bonum est ipsa essentia bonitatis, sed quælibet res mala per suam essentiam est bona, mala autem est secundum quòd deficit ab aliquo bono quod debet habere & non habet. Secundam ponit rationem, ibi. [Et si existentia &c.] quæ talis est. Omnia existentia desiderant pulchrum & bonum, vt ex supra dictis patet, similiter & omnia quæcunque faciunt, propter hoc quòd est bonum, vel saltem propter hoc quòd videtur bonum faciunt. Et sic omnis intentio quorumcunq; existentium, habet bonum pro principio & fine, quod desiderium boni mouet sicut principium quoddam ad volendū ea quæ sunt propter finem, & iterum ipsam voluntatem eorum quæ sunt ad finem referimus in bonum sicut in finem. Et hoc manifestat per hoc q̄ nullus facit illa quæ facit, respiciens ad rationem mali, & si aliquando id ad quod respicit sit malum, sicut aliquis facit aliquid vt fornicetur, non respiciendo ad fornicationem inquantum est mala, sed inquantum est delectabilis. Ex quo patet quòd nullum existens desiderat malum nisi per accidens, & q̄ omne existens desiderat bonum. Sed si aliquid esset per suam essentiam malū, non posset desiderare bonum, cum contrariū non desideret suum contrarium, quia est eius destructiuum, sed desideraret per se malum sicut sibi simile & conforme. Vnde relinquitur quòd malum esset aliter acceptum, neque est aliqua pars alicuius existentis, neque est vniuersaliter existens. Deinde cum dicit. [Et si existentia omnia &c.] ostendit q̄ non potest aliquid esse per seipsum malū, ita quòd sit non existens. Et ad hoc probandū inducit [q̄ si omnia existentia,] relinquitur quòd in ipso summo bono inueniatur hoc quod est non existēs. Quod enim est super omnia existētia, oportet esse nō existēs, sicut quod est supra omnia corpora, est non corpореum. Sed hoc non potest dici de malo, q̄ hoc ipsum quod dicitur malum, dicitur non existēs. Non enim est existens, quia nō est totaliter malum, cū hoc quod est existēs sit quod dam bonum. Neque iterum est nō existens totaliter, quia nihil est totaliter non existens, nisi secundum q̄ non existens dicitur de summo bono secundum suam supersubstantialitatem. Sed sic non potest dici de malo, quia excedens omnem substantiam est optimum. Vnde relinquitur q̄ bonum est multo altius collocatum & supersubstantialiter existens & supra non existens secundum quòd inuenitur in rebus. Sed malum neque est in existentibus, quasi sit de numero existentium, aut aliqua pars, aut proprietas existentis alicuius, neq; iterum est de numero non existentium, sed magis est [absistens] idest, recedens, vel distans a non-existente quàm a bono & magis alienū ab eo, quia malum in bono saltem est sicut in subiecto, sed non est ens simpliciter, neque est malum. Et iterum malum magis est sine subiecto quàm non ens potest intelligi esse non in aliquo, sed malum oportet quòd intelligat in bono. Sed contra hoc quod hic dicitur, obijcitur dupliciter: primo quidem, quia malū est priuatio boni, priuatio autē est non ens, secundo quia cum existens, & non existens opponantur contradictorie, non potest inter ea esse aliquod medium. Vnde si malum non est existens, sequitur q̄ sit non existens. Sed dicendum quòd loquitur hic de malo secundum q̄ malum dicitur res mala. Malum autem non est res quædā existens, quæ scilicet per suam essentiam sit mala, neque iterum malum est res totaliter non existens, sed malum est res quæ partim est bona, & ex illa parte existit, & dicitur mala quia deficit ab aliquo esse.

LECTIO XV.

Vnde prouenit malum in rebus.

VNde igitur est malum, dicat aliquis? Si enim non est malum, virtus & malitia idē. & omnis toti & particularis proportionali, aut neque repugnās virtuti erit malum. Et quidem contrariæ sunt castitas & impudicitia, & iu-

LECTIO XV.

VNde igitur est malum dicat aliquis? &c. Postquàm Diony. ostēdit q̄ malum non habet essentiam & q̄ neque est causa neque causatum, nunc inquirit, vnde malum prouenīat in rebus. Et primo mouet dubitationem, secundo soluit, ibi. [Dicit aūt &c.] Mouet autem duplicem dubitationem, & primo quidem ex repugnantia siue contrarietate, quæ inuenitur in rebus. Secundo ex cō comitantia generationis & corruptionis, ibi. [Et si cor. &c.] Circa primum duo facit. Primo mouet dubitationem ex illis in quibus apparet manifeste contrarietas boni & mali: secundo ex illis in quibus non sic manifeste apparet, ibi. [Et ad rationem passiones pugnant &c.] Dicit ergo primo, quòd si malum non habet existentiam, nec est causa, neque causatum, vt supra ostensum est, aliquis obijciendo dicet, vnde igitur malum inuenitur in rebus? Si enim respondeas quòd in rebus non est malum, sequuntur duo inconuenientia. Quorum primum est, q̄ [virtus & malitia] sunt [idē, & omnis toti] idest, virtus in generali, malitiæ in generali, & particularis proportionali, [idest, specialis speciali virtus malitiæ sibi proportionaliter contrariorum respondenti, vt iustitia iniustitiæ, quia & malitia in generali virtuti cōtrariatur, & specialis malitia speciali virtuti. Virtus huius deductionis in hoc consistit, q̄ remotis differentijs quibus aliqua ad inuicem differunt, sequitur ea idem dicere, differentiæ autem quibus virtus & malitia differunt sunt bonū & malum. Nam virtus est bona qualitas mentis, malitia autem mala qualitas mentis. Remota igitur differentia boni & mali, si malum non sit in rebus, sequitur q̄ virtus & malitia sunt idem in vniuersali & in speciali. Secundum inconueniens est, quòd etiam si virtus & malitia differunt, sequitur q̄ malū non

contrariatur, nec repugnat virtuti, quia quod non est, non potest contrariari aut impugnare. Vtrunque enim contrariorum oportet esse aliquid, & natura manifesta. Est autem contrarietas virtutis ad malum, per hoc q̃ castitas & impudicitia] contrarientur, & iustitia & iniustitia.] Et quia posset aliquis dicere, quòd ista contrarietas nō est nisi secundum q̃ homines sibi inuicē contrariantur, quorum vnus habet virtutem & alter nō habet, hoc excludit, [& non dico] iquit q̃ [castitas & impudicitia, & iustitia & iniustitia] sunt cōtraria solū secundum quòd homo iustus & homo iniustus, & pudicus & impudicus sibi cōtrariantur inuicē, sed per prius naturæ ordine ante distantiam & contrarietatem, quæ exterius apparet inter eum qui habet virtutem, & eum qui habet vitū oppositum, ipsa vitia siue malitiæ vniuersaliter differūt a virtutibus in ipsa anima. Nō enim castitas & impudicitia sunt contraria propter contrarietatē casti & impudici sed potius econuerso. Primo ergo dubitationē mouit de contrarietate virtutis & malitiæ, quia de ratione eius quod est contrarium virtuti est malū, nec inuenitur in aliquo genere, q̃ aliquæ species distinguantur per differētiam boni & mali nisi in habentibus animæ vitiosis & virtuosis. Huius ratio est, quia virtutes & vitia pertinent ad voluntatem, cuius obiectum est bonum & malū. Deinde cum dicit [Et ad rationem passiones pugnant &c. [mouet dubitationem de illis quæ non habent de sua ratione q̃ contrarientur bono, sicut passiones quæ pugnant contra rationem. Dicuntur autem passiones motus appetitus sensitiui, qui diuiditur per irascibilem & concupiscibilem potentiam. De ratione autem harū passionum non est q̃ contrarientur virtuti, quia contingit etiam secundum virtutem concupiscere, & gaudere, & irasci, & alias huiusmodi passiones habere, sed contrariantur virtuti secundum quòd inordinatæ sunt. O mne autem inordinatum non est de ratione earum. Huiusmodi igitur passiones contra rationem pugnant, quia sicut apprehensio sensitiua est eius quod hic & nunc, ita appetitus sensitiuus huiusmodi apprehensionem consequens est eius qđ est bonum hic & nunc. Et secundum hoc bonum non simpliciter est quod ratio attendit. Cum igitur contingit id quod est bonum hic & nunc & non esse bonum simpliciter: sequitur quòd passio pugnet contra rationem, & ex istis passionibus contra rationem pugnantibus necesse est dare aliquod malum esse contrarium bono, quāmuis de ratione passionum non sit malum, sicut erat de ratione malitiarum. Et ideo necesse fuit ut probaret q̃ ex huiusmodi pugna sequatur contrarietas mali ad bonum. Manifestum est enim, quòd bonum non est contrarium sibi ipsi, sed omne bonum sicut ab vno principio procedens, & sicut genitum ab una causa gaudet mutua communione & amicitia & unitate. Nec etiam potest dici quòd minus bonum sit contrarium maiori bono, sicut nec minus calidum aut frigidum est contrarium magis calido & frigido. Quod quidem intelligendum est ex ea parte, qua vtrumq; est calidum aut frigidum, sed inquantum minus calidum habet aliquid permixtum de frigido, vel magis appropinquat ei, sicut quod minus est calidum est contrarium magis calido, vt dicit Philosophus 5. phisi. sed hoc est secundum quid, non simpliciter. Dionysius autem hic loquitur de contrarijs & simpliciter. Habito ergo quòd bonum nullo modo cōtrarietur bono, relinquitur quòd

stitia & iniustitia, & non dico secundū iustum & iniustum, & eum qui est pudicus, & qui est impudicus. Sed ante apparentem extra distantiam habentis virtutem ad oppositum, in ipsa anima prius vniuersaliter destiterūt à virtutibus malitiæ. & ad rationem passiones pugnant, & exitis necesse est dare quoddam malum bono contrariū. Non enim sibipsi bonum contrarium, sed sicut ab vno principio, & genitum ab vna causa, communione & vnitate & amicitia gaudet, & neque minus bonū maiori est contrarium. Neque enim aut minus calidum, aut frigidum, amplius existenti est contrarium. Est igitur in existentibus & existens est, & aduersatur bono malum. Et si corruptio est existentium, non excludit istud ab essentia malum, sed erit & ipsum existens, & existētium generatiuum. Aut, nunquid multoties cuiusdā corruptio alterius fit generatio? Et erit malum ad omnis complectionem conferens, & toti non imperfectum esse per seipsum largiens.

LECTIO XVI.

Solutiones dubitationum.

DIcit autem ad hæc verus sermo, quòd malum secundum quòd est malum, nullam substantiam, aut generatione facit, solū aut malū facit, et corrumpit existentium substantiam quantum inipso est. Si autem generationis operatiuum ipsum aliquis esse dicat, & huius corruptione alii dare generationem respondendum est verè, non corruptio dat generationem, sed & corruptio quidem & malum corrumpit & malum facit solum. Generatio autem & substantia propter bonum sit, & erit malum corruptio quidem propter seipsum, generatiuum autem propter bonum. Et secundum quòd quidem est malum, neque existens est, neque existentium effectiuum, propter bonum autem existēs & bonorum effectiuum. Magis autem, neque enim erit idem secundum idem, & bonum & malum, neque eiusdem corruptio & generatio eadem secundum idem virtus, neque per se virtus neque per se corruptio. Igitur ipsum malum quidem neque existens est, neque bonum, neque generationis operatiuum, neque existentium, neq; bonorum effectiuum. Bonum autem in quibus perfectè quidem ingignitur, perfecta facit & immixta, & integra bona. Quæ autem minus ipso participāt, & imperfecta sunt bona, & mixta propter defectum boni. Et non est vniuersaliter malum, neque bonum, neque faciens bonum, sed quod magis & minus bono appropinquat, proportionaliter erit bonum. Quoniam per vniuersa vadens perfecta bonitas, non vsque ad solas quæ circa ipsam sunt, proficiscitur sanctissimas substantias, sed extenditur vsque ad vltimas, his quidem totaliter præsens, illis autem subiectę, aliis autem extremæ, sicut vnumquodquid quod contrariatur bono & pugnat contra ipsum, sit malum. Sic igitur non solum ex passionibus quæ pugnāt contra rationē, sed ex quibuscunque alijs contrarijs & contra pugnantibus videtur sequi q̃ malum sit in numero existentium, & sit aliquid existēs, & quòd contrarietur bono. Deinde cum dicit. [Et si corruptio est existentium &c.] procedit alia via ad idem ostendendum, scilicet ex cō comitant generationis & corruptionis, & dicit quòd si malum est corruptio existentium, istud non excludit ipsum ab hoc q̃ habeat essentiam, sed magis per hoc probatur quòd sit existens, & q̃ sit generatium existentium. Corruptio enim vnius est generatio alterius, vnde quod corruptium existentiū est, est etiam existentium generatium. Omne autē quod est generatium existentium confert ad perfectionem vniuersi, sequitur q̃ malum sit cōferens ad cōplectionem omnis idest vniuersi, & q̃ largiatur toti idest vniuerso quòd nō sit imperfectū, & hoc per seipsum, quod est inuenies, quia q̃ malum per accidens confert ad pulchritudinē & perfectionem vniuersi non est inconuenies inquantum ex male per accidens consequuntur bona, vt Aug. dicit in Enchiridion.

LECTIO XVI.

DIcit autem ad hæc verus sermo q̃ malum secundum quòd est malum &c.] Propositis dubitationibus de existentia & causa mali, hic incipit soluere. Et primo soluit particulariter id quod obiectum, est de cōcomitantia generationis & corruptionis. Secundo vniuersaliter omnia quæ supra opposita sunt, inuestigās veritatis radiem. Dicit ergo primo, q̃ ad præmissa verus sermo respondet quòd malum secundum quòd est malum, nullam substātiam facit neque generationem, sed per se loquendo causat solum modo malum & corruptionem existentium. Et si aliquis obiiciat, quòd malum est operatiuū generationis, per hoc quòd corruptione vnius datur generatio alterius: respondendum est secundum veritatem, quòd corruptio non dat generationem, sed corruptio solum corrumpit, & malum solum male facit per se loquendo. Sed generatio & substantia fit propter bonum. Quod quidem patet tā in naturalibus quàm in moralibus. Manifestum est enim, q̃ ignis generat ignem & corrumpit aërem, conjungitur enim in igne forma ignis quæ pertinet ad bonū, & priuatio formæ aëris quæ pertinet ad malum. Quod a ignis generat igné, non est ex hoc quòd caret forma aeris, sed ex hoc quòd habet formam ignis. Alioquin quod caret forma aeris facit ignem, quod est forma, sed corrumpit aerem, inquantum ex necessitate formæ ignis adiungitur priuatio formæ aeris. Similiter in moralibus, adulterium corrumpit virtutem, inquantum caret ordine debito, quod pertinet ad rationē mali, sed secundum q̃ est delectabile, quod pertinet ad rationem boni, delectat & multa alia bona facit. Sic igitur apparet quòd malum secūdum seipsum est corruptiuum, sed generatiuum non nisi per accidens, scilicet propter bonum. Et vlterius sequitur, quòd secundum quòd est malum neque est existens, neque effectiuū existentium, sed per accidens, scilicet propter bonum adiunctum est existens & bonorum effectiuum. Deinde cum dicit. [Magis autem &c.] Hic Dionysius manifestat prædictam solutionem, & virtutē totius dubitationis profundius inuestigat. Et circa hoc tria facit.

Primo

Primo enim ostendit differentiam mali & boni. Secundo vniuersalem virtutem boni in essendo. ibi. [Magis autem vt apprehendens dicam &c.] Tertio vniuersalem virtutem boni in hoc quòd est facere magis vel minus bona, & magis & minus existētia. ibi. [Magis autem existentia omnia.] Circa primum tria facit. Primo distinguit malum a bono. Secundo ostendit quid cōueniat malo, ibi. [Igitur ipsum malum.] Tertio quid conueniat bono, ibi. [Bonum autem in quibus perfecte &c.] Dixerat autē suprà, quòd malū non generat inquātum est malum, sed inquantum est bonum. Ne autem aliquis crederet quòd idem secundū idē esset malum & bonum, subiungit q̃ vnde est idem secundum idem & bonū & malum. Vnde cū dicitur quòd malū non generat inquātum malum sed inquantum bonum, non est distinctio secundum rationē tantū, scilicet quasi eadem res secundū vnam rationem sit bona, & secundum aliam mala, sed aliqualiter secundum rem, scilicet q̃ vna & eadem res inquātum habet deesse, est bona, quantum vero ad hoc quòd priuatur perfectione debita, est mala. Et similiter generatio & corruptio nō est eadē virtus eiusdem & secundum idem. Non enim idem secundum idem malum generatur & corrumpitur. Et quia dixerat quòd non est idem bonum & malum, nec generatio & corruptio, & posset aliquis credere q̃ malum seorsum inueniretur a bono per se existens, & corruptio seorsum a generatione, hoc consequenter remouet dicens, q̃ non est aliqua virtus per se existens, sed est in bono sicut in subiecto, ita quòd idem subiectum est bonum & malum, secundū aliud & aliud. Et similiter neque corruptio est per se existens absque generatione, sed simul est & generatio & corruptio in subiecto: sed non secundum idem, quia generatio vnius est cum corruptione alterius. Quod autem dicit. [Magis autem,] idem est quod in libris Aristoteles transfertur, amplius autem, & signat additionē rationis supra rationem. Deinde cum dicit [Ipsum igitur malum quidem &c.] concludit ex præmissis quid pertineat ad malū. Si enim malum non est per se virtus, sequitur q̃ [ipsum malum] ita quòd ly ipsum ponatur loco articuli, & malum accipiatur pro essentia mali, sic inquam malum acceptum [neque existens, neq; bonum,]neque operatur generationem, neque est effectiuum existentium & bonorum, sed res quæ est mala inquantum habet aliquid de bono est existens & operatiuum generationis, & effectiuū existentium & bonorum. Deinde cum dicit. [Bonum autem in quibus perfecte, &c.] ostendit quid pertineat ad bonum. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit quòd bonum est vniuersalis causa rerum omnium bonarum. Secundo ostendit quomodo causalitas boni extendit se etiam ad mala, ibi. [Nunc autem hæc est boni &c.] Circa primum tria facit. Primo proponit quòd per bonum fiunt quædam bona perfecta & quædam imperfecta. Secundo assignat modum per quem hoc fiat, ibi. [Quoniam per vniuersa, vadens &c.] Tertio probat, rationem assignando præmissorum ibi. [Si enim non proportionaliter &c.] Dicit primo quòd cum malum non sit operatiuum bonorum, [bonum] est q̃ quidem ea quibus interius generatur [perfecte] ab eo quod est per suam essentiam bonum [facit,] formaliter loquendo [bona perfecta quidem, [secundum participationem bonitatis, [immixta] secundū remotionem mali, [& integra] secundum remotionem corruptionis. Sed illa [quæ minus participant] bono [sunt imperfecta bona, [& habent aliquam permixtionem mali propter defectum boni, quod non perfecte in eis participatur. Et sic vniuersaliter malum non est existens, neque est bonum, neque facit bonum, sed & quod magis & minus appropinquat ei quod est per essentiam bonum, scilicet Deo, est bonum secundum eam proportionem boni propter distantiam a primo bono, hoc dicitur malum, non quasi sit vniuersaliter priuatum a bono, sed inquantum est in eo aliquis defectus boni. Deinde cum dicit. [Quoniam per vniuersa vadens &c.] assignat modū prædictorū, scilicet quomodo magis & minus bonū inueniatur in rebus. Et dicit q̃ hoc ideo est, [quia per fecta bonitas] scilicet diuina [vadēs per vniuersa] inquantum scilicet communicat se omnibus per similitudinem suæ bonitatis [non proficiscitur vsque ad solas sanctissimas substantias] angelorū, quæ propinquæ Deo sunt, sed se extendit diffundendo per bonitatem vsque ad infimas substantias. Illis enim sanctissimis subtātijs angelorū diuina bonitas est totaliter præsens, sicut perfecte participata ab eis secundū modum possibilē creaturæ, aliis autē subiectæ, idest, inferiori modo præsens est, a quibus scilicet participatur, sed non ita perfecte sicut ab angelis, quod potest referri ad animas humanas, aliis vero extreme, idest, infimo modo præsēs est, sicut irrationalibus creaturis. Et hoc quidem contingit secundum possibilitatem vniuscuiusque ad participandam diuinā bonitatem. Quædam enim omnino perfecte secundum modū possibilem creaturæ participant diuinam bonitatem, propter quod dicit, q̃ eis diuina bonitas totaliter præsens esset. Alia vero priuantur ista perfecta participatione, recedendo ab eo secundū magis & minus, vt patet in diuersis gradibus entium, & maxime in creaturis viuentibus. Alia vero habēt obscuriorem participationem boni, sicut creaturæ corporales, & præcipue non viuentes, in quibus obscuratur, quodammodo diuinæ bonitatis claritas, propter eorum naturalitatem & corruptionem, vnde eorum obscuritas in hoc attenditur, quòd non sunt intelligibilia actu: sed secundum potentiam tantum. Quibusdam vero [adest bonum secundū vltimam resonantiam,] quæ scilicet tenent vltimum gradum in bonitate, vt sunt corrupta & ea quæ dicuntur mala. Et loquitur ad similitudinē eius quod in sonis accidit. Qui enim propinqui sunt, audiunt totum sonum & secundum quòd magis distant, minus audiunt de sono, ita quòd in fine non audiunt ipsum sonum, sed solum quandam resonantiam aut reboationem. Deinde cum dicit. [Si enim non proportionaliter &c.] assignat duas rationes prædictæ diuersitatis. Ad quarum euidentiam consideranlum est, q̃ aliter assignatur ratio diuersitatis in effectibus causæ per necessitatem naturæ agentis, & aliter in effectibus causæ agentis per voluntatem. In his enim quæ per necessitatem naturæ aguntur, tota diuersitatis ratio est ex diuersa proportione materiæ. Non enim potest assignari ratio quare ignis ceram liquefaciat & lutum induret, nisi propter diuersam materiæ recipientis dispositionem, quia agens naturale quantum est de se, semper natum est vnum facere. Sed in his quæ aguntur per voluntatem, duplex ratio assignatur diuersitatis effectuum. Primo quidem ex parte finis. Secundo ex diuersa dispositione materiæ. Sicut ædificator alio modo facit fundamenta, & alio modo parietes, & alio modo tectū propter quendam finem, scilicet propter complementum domus, quod recipit hanc diuersitatem. Secundo ad hoc quòd ista diuersitas possit esse in partibus, quærit materiam diuersimode, dispositam: vel ipse etiam eam diuersimode disponit ad diuersitatem partium constituendam. Et similiter duplicem rationem assignat diuersitatis effectuum diuinorum. Primam quidem, quantum est ex parte finis, qui est complementum vniuersi, quod non esset si esset vnus tantum

tantum gradus bonitatis in entibus omnibus æqualibus. Et hoc est quod dicit. [Et si bonum non adesset vnicuique] secundũ proportionem suam diuersimode, sed omnia essent æqualia, sequeretur quòd illa quæ sunt Deo propinquissima in rebus & perfectissima, essent in gradu & ordine [extremorum] id est inferiorum, & sic non esset vniuersum completũ. Secundam rationem assignat ex diuersa capacitate rerum quæ tamen diuersitas ea a Deo prouisa propter finem. Vnde dicit. [Quomodo autem esset possibile] q̃ omnia vniformiter participarent bono, cum nõ omnia existentia sunt eodem modo disposita ad perfectã ipsius participationem. His autem rationibus assignatis vlterius protendit virtutem boni vsque ad malum. Et dicit, q̃ in hoc apparet excellens virtus boni, q̃ nõ solum bona producit, sed etiam firmat, & statuit ea quæ priuãtur bono, & etiam sui ipsius priuationem, & hoc sit [secundum totalem ipsius participationem,] id est, secundum rationem suæ vniuersalis participationis, quia necesse est, quocunque modo est, participet bono, & sic oportet q̃ subiectum, priuationis participet bono, cum sit quoddã ens, & per consequens ipsa priuatio per bonum firmatur, inquantum non posset esse nisi in subiecto. Et non solum per virtutẽ boni & priuata & priuatio firmantur, sed etiam [si oportet considerer dicere] veritatem, ea quæ aduersantur bono, virtute ipsius boni, & sunt, & aduersari possunt, quia hoc ipsum quod agunt ad uersando est ei virtute boni. Deinde cum dicit. [Magis autem vt cõprehendens dicam &c. Jostendit vniuersalitatem boni in essendo, quod valet ad manifestationem eius quod dixerat, q̃ priuata & priuatio firmantur per bonum. Et circa hoc tria facit. Primo proponit propositum. Secundo manifestat propositum per exempla, ibi sicut impudicus. Tertio adaptat ad solutionem more distinctionis ibi: quare fieri ex corruptione &c. Dicit ergo primo, q̃ nõ solum bonum inuenitur in singulis gradibus existentium, sed vt vniuersaliter comprehendendo dicam, q̃ omnia entia inquantũ sunt, & sunt bona, & ex bono. Sed inquantum sunt priuata bono, non solum non sunt bona, sed neque existentia, non enim ita est de bono sicut de alijs particularibus habitibus & priuationibus. Patet enim in caliditate & frigiditate, q̃ substantia quæ fuerit calida, remanet existentia postquàm totaliter deseruntur a caliditate, & multa quæ sunt in entib. quæ carent vita & mente, id est, intellectu: & etiã Deus est absque substãtia, quasi super omnẽ substantiam existens, & vniuersaliter in omnibus aliis formis & perfectionibus inuenitur hoc, q̃ aliqua & sunt & subsistere etiã possunt recedente perfectione & non habendo talem perfectionem. Sed illud, quod omnino priuatum est bono in nullo loco, nullo modo, nullo tempore aut est, aut esse potest: Deinde cum dicit. [Sicut impudicus &c.] manifestat enim quomodo ea quæ dicuntur mala in moribus habent aliquid de bono. Et primo manifestat hoc in malo impudicitiæ, quæ est secundum corruptionem concupiscibilis. Impudicus enim priuatus est bono, inquantum eius concupiscentia priuatur ordine rationis, & non ponit aliquid esse, sed non esse, & sic etiam quantum ad hoc non concupiscit existentia sed concupiscit inordinata, quæ inquantum sunt inordinata, sunt non existentia, sed tamen [impudicus participat bono secundum quandam resonantiam obscuram] & defectiuam [vnitionis & amicitiæ.] quam supra diximus bono cõuenire. Secundo ostendit idẽ in malo iracundiæ, quod est secũdum inordinationem irascibilis. Et dicit q̃ [furor] id est, ira inordinata [participat bono] secundũ hoc ipsum q̃ mouetur in quiddam, quod ei apparet bonum & iustum, scilicet vindicare offensam, & inquantum desiderat illa quæ secundum se videntur mala, sicut læsiones proximi, reducere & conuertere in aliquid apparens bonum & pulchrũ. Est enim proprium iracundi, semper ad hoc niti q̃ videatur iuste vindictã inferre. Vnde & Philo. dicit in 7. Ethico. q̃ iracundus assimilatur ei qui audit quasdam leges quantum ad hoc quod est vindicare peccata, sed statim mouetur antequàm totum audiat, scilicet a quo, & qualiter, & quantum offensam illatam debeat vindicare. Tertio ostendit idem in eo qui ex malitia peccat, non per passionẽ: sed per electionem malum agens. Et dicit q̃ ille qui pessimam vitam desiderat, quæ tamen sibi optima videtur, vt dicitur participat bono, quantum ad ipsum motum desiderij, & quantum ad hoc q̃ respicit optimam vitam, quia malam vitam eligit inquantum sibi apparet bona. Et vniuersaliter comprehendit, q̃ [si omnino bonum auferatur, neque erit substantia, neque vita, neque aliquod desiderium, neque mors, neque aliud nihil.] Deinde cum dicit. [Quare & si fieri &c.] applicat prædictam veritatem ad solutionẽ dubitationis motæ. Et dicit. Dũ ita sit, quòd cum nihil quodcunque videatur malum, est totaliter priuatũ bono, hoc ipsum q̃ per corruptionem vnius, quæ appropriatur malo, sit generatio alterius, nõ est ex parte mali, sed ex præsentia boni imperfecti. Sicut morbus qui corrumpit naturam est quidam defectus alicuius ordinis, scilicet q̃portionis humorũ, in qua consistit sanitas, non tamen est defectus cuiuslibet ordinis, quia si omnis ordo tollatur, neque ipse morbus remanebit ab inuicẽ totaliter recedentibus, sed manet ordo & ipsa ęgritudo hæc pro substãtia vel essentia, q̃ sit quidam ordo minimus, id est, imperfectus. Et quantum ad hunc ordinem ægritudo aliquid est & corrumpere potest, sicut per calorem excedẽtem vel aliquid huiusmodi. Illud enim [quod omnino est expers boni, neq; est existiens, neque est in existentibus,] sed illud quod est [mixtum] id est, partem habens de bono, & partem de malo, & secundum hoc q̃ habet de bono, connumeratur inter existentia & est aliquo modo existens. Deinde cum dicit. [Magis autem existentia omnia &c.] ostendit q̃ ex bono est diuersitas graduum in entibus, & hoc ad solutionem applicat. Dicit ergo, q̃ omnia existentia intantũ magis & minus deesse participant inquantum magis & minus participant bono, quia ens inquantum ens est bonum. Idem est de bono sicut & de ente, quia in ipso esse si aliquid nullo modo existit participans, sequitur q̃ nullo modo erit. Illud autem quod secundum aliquam partem est, & secundum aliquam partem non est, sicut homo cæcus, qui est quidã homo, sed non est videns. Inquantum quidem deficit ab eo quod est semper & perfecte existẽs, non est. Inquantum autem participat esse intantum est. Et vt vniuersaliter loquamur, ipsum non existens per ipsum esse tenetur & saluatur. Tamdiu enim remanet cæcitas quàmdiu remanet homo. Ita & similiter est de malo, quia si aliquid sit malum quod totaliter recedat a bono, illud nullo modo potest esse, neque inter ea, quæ sunt magis vel minus bona. Sed illud quod est secundum aliquam partem bonum, secundum vero aliam partem non bonum, contrariatur quidem bono non vniuersali, quia nõ deficit vniuersaliter a bono, sed alicui bono a quo deficit, sicut malum cæcitatis opponitur bono visionis. Sed ipsum malum quod opponitur particulari bono, retinet per participationem boni, inquãtum, scilicet subiectum priuationis participat aliquo bono, & ipsum bonum dat subiectum alicui us boni, inquantum bonum vniuersaliter participatur in omnibus entibus. Nec est inconueniens q̃ bonũ vniuersaliter loquendo, sit subiectum priuationis alicuius particularis boni, sicut quod est subiectum alicuius particularis entis continetur sub ente communi. Omnino autem recedente bono, neque aliquid erit totaliter bonũ, neq; erit aliquod bonum mixtum cum malo, neq; erit ipsum malum, quia subiecto subtracto & priuatio subtrahitur. Si enim malum est in aliquo bono imperfecto, manifestum est q̃ si totaliter subtrahatur bonũ, tolletur totaliter & bonum imperfectum & bonum perfectum, & per consequens tollet malum. Tunc igitur solum potest esse malũ quando respectu quorundam bonorum est malum, quibus opponitur, sed ab alijs bonis distinguitur sicut bonum a bono. Non enim est possibile q̃ aliqua opponantur sibi secundum omnia, quia saltem oportet q̃ in esse conueniat. Sic igitur cum malum non sit totaliter priuatum bono, sed aliquo particulari bono, relinquitur quòd hoc ipsum quod est malum, non est aliquares per se existens.

LECTIO XVII.

SEd neque in existẽtibus est malum. Si enim omnia existentia ex bono, & in omnibus est existibus, & omnia continet bonum, aut non erit malum in existentibus, aut in bono erit. Et quidem in bono non erit. Etenim neque in igne frigidum, neque malũ in eo fieri, quod & malum bonum facit. Si autem erit in bono malum, videtur jhic deficere quomodo erit. Si quidem ex ipso inconueniens & impossibile. Non enim potest (sicut eloquiorum veritas dicit) arbor bona fructus malos facere, neque quidem econuerso. Si autem non ex ipso, manifestum quòd ex alio principio & causa. Et enim aut malum ex bono erit, aut bonum ex malo, aut si non hoc est possibile, ex alio principio & causa erit bonum & malum. Omnis enim binarius non principium. Vnitas autem erit omnis binarij principium. Etenim inconueniens ex vno & eodem duo perfectè contraria procedere & esse, & ipsum principium non simplex & singulare esse, sed diuisibile & biforme & contrarium sibiipsi & variatum. Et quidem neque duo existentium contraria principia possibile est esse, & ista in se inuicem & in omnibus aduersantia. Si enim hoc datum sit, erit & Deus non quo alio extrinseco, oportebit quòd malum causetur ex ipso bono, vel ex aliqua causa alia. Sed inconueniens, & impossibile est quòd malum causetur ex bono ex naturali effluxu, sicut accidentia naturalia causantur a suis subiectis, quia vt dicimus dicit. [Non potest arbor bona fructus malos facere, nec econuerso.] Si dicatur q̃ malum quod ponitur accidens boni, non causatur ex ipso bono. manifestum est q̃ oportet ipsum causari ex aliquo alio principio & causa: omne enim accidens cum non sit de esse subiecti, ex aliqua causa in subiecto causatur. Similiter autem bonum quod ponitur subiectum mali oportet esse causatum, cum sit bonũ per participationem, non autem per essentiam. Oportet ergo alterum duorum ponere. Quorum vnum est, q̃ malum sit ex bono. Secundum est, quòd bonum sit ex malo. Aut si ista duo sunt impossibilia, vt patet per authoritatem inductam, oportet ponere tertiũ, scilicet quòd & bonum & malum causentur ex quodam principio & causa boni. Quartum enim poni non potest, scilicet quòd neque bonum sit causatum, neque malum, quia binarius non potest esse principiũ, sed omnis binarij principium est vnitas, & sic oportet quòd contraria duo vel ita se habeant quòd vnum sit causa alterius, vel ab una causa causentur. Sicut autẽ duo prima sunt impossibilia, ita & tertium. Inconueniens enim est, quòd ex vno & eodem principio procedant, & sint aliqua quæ totaliter sunt contraria, sicut bonum & malum. Et quia posset aliquis dicere, quòd idem secundum diuersa facit contraria, ad hoc excludendum subiungit, quòd impossibile est dicere q̃ ipsum primum principium non sit [simplex & singulare] id est, vniforme [sed diuisibile, biforme & contrarium sibi ipsi & variatum.] a seipso. Oportet enim si aliquid idem causet contraria secundum aliud & aliud, quòd ex contrarijs componatur, & sic non erit primum principium, quod oportet esse simplex. Patet ergo quòd malum non est in existente. Deinde cum dicit. [Et quidem neque duo &c.] ostendit per singula quòd malum non est aliquid in existentibus. Et primo quòd non potest esse in Deo. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit q̃ malum non est aliquod primum principium contrarium Deo. [Secundo quòd malum non est in Deo, ibi. [Et quidem de amicitia.] Tertio quòd malum non est ex Deo, ibi. [Sed neque ex Deo &c.] Primum ostendit duabus rationibus. Quarum prima talis est. Si malum esset aliquod primum principium contrarium Deo, quod est ponere duo principia existentium contraria, & sibi inuicem totaliter aduersantia, cum omne illud cui potest suum contrarium aduersari, possit ab eo lędi & molestari sequeretur quòd Deus qui est ipsum bonum, non esset absque læsione & molestia, sed hoc est impossibile. Non enim esset summum bonum, nec summe beatus si læderetur & molestaretur. Non ergo sunt duo prima principia contraria bonum & malum. Secunda ratio talis est. Effectus sequitur conditionem causarũ & principiorum. Si ergo prima principia sunt contraria & sibi inuicem aduersantia, sequeretur quòd omnia in effectibus contra se inuicem pugnarent, & vnũ ad aliud non ordinaretur, quod est impossibile & contra hoc quod apparet de ordine vniuersi. Non igitur sunt duo prima principia contraria. Deinde cum dicit. [Et quidem de amicitia &c.] ostendit q̃ malum non est in Deo. Et quidẽ hoc euidenter apparet ex hoc quòd Deus est ipsum bonum, & malum non potest esse in ipso bono, sicut nec frigidum in igne. Sed quia hæc ratio supra tacta est, ostenditalia rõne sumpta ab effectu. Ipsum enim bonum quod est Deus laudat vt pax. Ephes. 2. Ipse est pax nostra, & vt pacis dator, secũdum illud. 1. Cor. 14. Nõ enim dissẽtionis est Deus, sed pacis, inquantum dat de amicitia omnibus entibus, & ex hoc consequitur quòd omnia bona sunt amica sibi inuicem & cõueniunt, vtpote generata ex vno primo viuente principio. Et iterum, sicut sunt ab unoprimo principio procedentia, ita ad vnum bonum vltimum ordinantur.

Et quàmuis quantum ad aliqua propria disideant, tamen in ordine ad illud vnum bonum omnia mansuete & sine impedimento se habent ad inuicem, & omnia in hoc similantur & iuuant se inuicem. Non autem ista pax & conuenientia esset in rebus a Deo, & per comparationem ad Deum, si in Deo esset aliqua contrarietas boni & mali. Vnde manifestum est quòd in Deo non est aliquod malum, & vlterius etiam quòd malum non est aliqua res quę subdatur diuinæ motioni, quia omnia quæ mouentur a Deo, concordant in vno fine saltem vltimo, vt dictum est. Deinde cum dicit. [Sed neque ex Deo &c.] ostendit quòd malum non est ex Deo. Et primo quòd non est ab eo simpliciter. Secundo, quòd non est ab eo secundum aliquod tempus, ibi. [Et non aliquando quidem, &c.] Primum ostendit hoc modo. Bonum non est productiuum mali, vt ex dictis patet. Aut igitur oportet dicere q̃ Deus non sit bonus, aut quòd facit & producit bona & non mala. Deinde cum dicit. Et non [aliquando quidem &c.] ostendit quòd Deus non producit malum secundum aliquod tempus. Et dicit quòd non potest dici quòd Deus quandoque quædam mala producat, quandoque autem non, & non omnia, quia cum malum non possit produci a bono, si Deus quandoque produceret malum, sequeretur q̃ transmutaretur a sua bonitate & variaretur secundum seipsum. Quod patet esse impossibile dupliciter. Primo quidem, quia illud quod [est diuinissimum] id est optimum & causa omnis bonitatis, non potest mutari a bonitate, sicut nec ignis a caliditate. Secundo q̃ Deus aut est bonus per essentiam suam, aut per participationem. Si autem per essentiam, idem erit Deo recedere a bonitate & recedere ab essentia & fieri simpliciter non existens. Si autem sit bonum participatiue, oportet q̃ habeat causam suæ bonitatis, & hoc modo poterit aliquando bonus, aliquando non bonus esse, sed hoc est contra hoc quod intelligimus per hoc nomen Deus aliquod primũ bonum & causam omnis bonitatis. Sic igitur patet quòd malum nec simpliciter in Deo, vel a Deo est, nec secundum aliquod tempus, sed neque in angelis.

LECTIO

LECTIO XVIII.

Sed neque in angelis est malum. Si enim enunciat bonitatem diuinam &c.] Postquàm Dionysius ostendit quòd in Deo non est malum, incipit ostendere q̃ in creaturis malũ nõ sit aliq̃d.

Et primo ostendit de angelis bonis q̃ eis nullo mõ sit malũ. Et circa hoc duo facit. Primo odit veritatem. Secundo excludit obiectionẽ, ibi. [Sed eo quòd puniunt &c.] Circa primum duo facit. Primo ponit expositionem angelici nominis. Secundo ex illa expositione accipit diffinitionem angeli, ibi. Speculum purum &c.] Circa primum sciendũ est, quòd angelus nuncius interpretatur. Dicitur ergo diuinæ bonitati conformis annunciare di uinam bonitatem, inquantum in angelis secũdario per participationẽ existit quod primo enunciatur de Deo, non secundum participationem, sed secundum causam, sicut si dicerem q̃ aër illuminatus annunciat clarit item Solis, inquantum secundario & participatiue est in aere, & primo & causaliter est in sole. Et quia illud quod participatiue & secundario habet aliq̃d est imago eius quod primo & causaliter hẽc illud, & actus imaginis est vt manifestet illud cuius est imago, cõsequenter cõcludit notificationẽ quandam boni angeli, manifestationem diuini luminis quod est nobis occultum propter sui excellentiam & simplicitatem. Hanc autem notificationẽ manifestat consequenter. Et primo manifestat quomodo angelus sit imago Dei. Secundo quomodo sit manifestatio occulti luminis, ibi. [Et munde resplendere facit &c.] Quòd autem angelus sit imago Dei manifestat per quoddam sensibile exemplum. Videmus enim sensibiliter q̃ in speculo repræsentatur imago videntis. Est autem in speculo duo considerare. Primo quidem substantiam ipsius speculi. Vnde per quandam similitudinem angelum secunduni suam naturã vocat speculum. Requiritur autem in speculo quædam oportunitas ad recipiendum imaginem alicuius rei, quæ quidem oportunitas inuenitur in angelo, qui quidem dicitur [speculum purum] propter simplicitatem & immaterialitatem suæ naturæ, [clarissimum] autem propter perfectissimam participationem intellectualis luminis [incontaminatum] autem inquantum nihil est in angelo repugnans rectitudini eius quæ ad sanctitatem pertiner. Nã proprie sancta contaminari dñr. Dicitur autem incoinquinatum] inquantũ nihil est in angelo repugnãs puritati naturæ, [& immaculatũ] inquantũ, nihil est in eo repugnãs claritati intellectus. Sic autem descripta oportunitate istius speculi, exponit receptionem similitudinis, secundum quam imago dicitur. Et dicit quòd suscipit [totam pulchritudinem boniformis deitatis,] ideſt, similitudinis ad Dei bonitatem comparatam, quia si optime disposita est natura angeli, oportet quòd perfecte susciꝑiat dictam similitudinẽ. Sed considerandum est quòd non dicit q̃ susciꝑiat totam pulchritudinem deitatis, sed deiformitatis, quia impossibile est quòd in aliquo creato speculo recipiatur tota pulchritudo Dei, sed in aliquo creato speculo propter sui puritatem & claritatem recipitur perfecte tota pulchritudo, quæ est possibilis esse in creatura per assimilationem ad Deum. Et quia deiformitas creaturæ semper est ex parte & non tota, propter hoc temperauit, addens, [si est cõgenitus dicere.] Officio igitur quomodo angelus sit imago, ostendit consequenter quomodo manifestat diuinum bonum. Et dicit quòd ex hoc ipso quòd perfecte recipit diuinæ pulchritudinis similitudinem, sit hoc consequenter quòd in ipso resplendet quodammodo, sicut est possibile creaturæ, bonitas [silentij quod est in abditis] ideſt, occultis Dei qui exprimi non potest propter hoc quòd occultus est intellectui creato.

LECTIO XVIII.

Quòd in creaturis malum non sit aliquid.

Sed neque in angelis est malum. Si enim enunciat bonitatem diuinam boniformis angelus, illud existens secundum participationem secundario, quod est secundum causam enunciatum. Primo, imago Dei est angelus, manifestatio occulti luminis, speculum purum, clarissimum, incontaminatum, incoinquinatum, immaculatum, susciꝑiens totã, si est conueniens dicere, pulchritudinem boniformis deiformitatis, & munde resplendere faciens in seipso, quemadmodum possibile est, bonitatem silentii quod est in abditis. Non igitur neque in angelis est malum. Sed est malum. Sed eo quòd puniunt peccantes sunt mali. Hac igitur ratione vt castigatores peccantium sunt mali, & sacerdotes qui immundum a diuinis abigunt mysteriis. Et quidem neque puniri est malum, sed fieri pœna dignum. Neque secundum dignitatem abigi à sanctis, sed inquinatum & non sanctum fieri, & ad incontaminata non idoneum.

LECTIO XIX.

Neque dæmones sunt natura mali.

Sed neque dæmones sunt natura mali. Etenim si natura mali, neque ex bono, neque in existentibus, neque quidem ex bono transmutati essent, natura & semper mali existentes, postea igitur sibiipsis sunt mali & aliis. Si sibiipsis quidem, & corrumpunt seipsos. Si autem aliis, quomodo corrumpentes, aut quid corrumpentes substantiam, aut virtutem, aut operationem? Si substantiã quidem, prius quidem, non præter naturam. Nam natura incorruptibilia non corrumpunt: sed susceptibilia corruptionis. Postea neque hoc omni & omnino malum. Sed neque corrumpitur aliquid existentium secundum quòd est substantia & natura, sed defectu ordinationis, quæ est secundum naturam armoniæ & commensurationis ratio, infirmatur, manere similiter habens. Infirmitas autem nõ perfecta est. Etenim perfecta & corruptionem & subiectum destrueret, & erit talis corruptio, & suimet corruptio, quare tale nõ malum, sed deficiens bonum. Quod enim est expers omnino boni, neque in existentibus est. Et de corruptione virtutis & operationis eadem ratio est. Deinde quomodo à Deo facti sunt mali dæmones? Etenim bonum bona producit, & subsistere facit. Et quidem mali dicuntur, dicat aliquis sed non secundum quòd sunt, ex bono enim sunt, & bonam obtinuerunt substantiam, sed secundum quòd non sunt, infirmi existentes, vel eloquia dicunt, seruare

naturaliter mali sibiipsis, aut alijs. Si sibi ipsis, cum de ratione mali sit q̃ noceat & corrumpat, sequitur quòd corrumpant seipsos, quod est impossibile. Nihil enim est corruptiuum suiipsius secundum naturam. Si autem sunt naturaliter mali aliis, ergo natu raliter corrumpunt alia. Quæritur ergo, quid naturaliter corrumpant, vel quomodo corrumpant, vtrum substantiã, aut virtutem, aut operationem, quæ tria inueniuntur in rebus omnibus. Si detur quòd sunt naturaliter mali, quia corrumpunt substantiam alicuius. Contra hoc obiicit tribus rationibus. Quarum prima talis est. Nihil qđ est corruptiuum alterius secũdum ordinem naturæ, est malũ naturaliter, quia hoc ipsum quod est cõseruare naturæ ordinem est bonum naturæ. Sed si malum corrũpat substantiam, non facit hoc præter naturæ ordinem. Nõ enim corrumpit incorruptibilia, sed ea quæ sunt corruptionis susceptiua. Non ergo erit secundum naturam malum. Secunda ratio talis est. Illud quod est naturaliter tale, simpliciter & respectu cuiuscunque est tale, sicut illud quod est naturaliter calidum, simpliciter & respectu cuiuscunque est calidum, sicut ignis. Si igitur aliquid naturaliter est malum, erit simpliciter malum & respectu cuiuscunque & respectu sui ipsius, quod est impossibile, vt dictũ est. Tertia ratio talis est. Nullum existẽtium corrumpitur per malum quantum ad ipsam substantiam, vel naturam rei quæ dicitur mala, sicut in homine malo manet substantia & natura hominis. Sed dicitur aliquid malum per hoc q̃ [ratio] istius, proportio [armoniæ & commensuratio nis] quæ est secundum naturam, debilitatur per aliquem defectum ordinis, ita tamen q̃ nõ totaliter tollitur, sed aliquantulum manet. Ista autem infirmitas qua debilitatur talis proportio non est perfecta, quia si esset perfecta destrueret ipsum subiectum, & per consequens corruptionem quæ est in subiecto, & sic talis corruptio corrumpit seipsam, hoc ergo quod est infirmum, non simpliciter sed secundum quid, non est naturaliter malum, sed bonum cum defectu, quia illud quod omnino expers est boni, non potest inueniri inter existentia. Eadem ratio est de corruptione virtutis naturalis, quia si semper remaneret in re quæ dicitur mala, vel corrupta per malum, corrumperetur per malum. Relinquitur ergo quòd nihil est malum secundum naturam. Deinde cum dicit. [Quomodo a Deo facti &c.] ostendit quomodo sit malum in dæmonibus. Et primo quæstionem mouet. Secundo soluit, ibi. [Et quidem &c.] Quærit ergo primo, quomodo dæmones cum sint facti a Deo, sint mali. Boni enim est bona producere & conseruare. Deinde cum dicit. [Et quidem mali dicuntur &c.] icit propositam qõnem. Et circa hoc duo facit. Primo ostẽdit q̃ dæmones dicuntur mali, non secundum aliquam naturam sed secundum defectum boni. Secundo ostendit q̃ iste defectus in eis non est ex variatione ipsius boni, sed ex eorum voluntate, ibi. [Et non variatum est &c.] Quòd autem dæmones non sint mali naturaliter, sed secundum q̃ carent aliquo bono tripliciter ostendit. Primo quidem per authoritatem sacræ scripturæ. Et dicit q̃ sic debet aliquis dicere, q̃ dæmones dicuntur mali non inquantũ sunt, quia ex bono, scilicet Deo causatur eorum esse, & ab eodem bonam essentiam obtinuerunt, sed dicuntur mali, inquantum nõ sunt, ptout scilicet sunt infirmi seruare principium sui ipsorũ, ut dicunt eloquia sacræ scripturæ. Et sumitur doc de Canonica Iudæ, vbi dicitur. Angelos vero qui non seruauerunt suum principatum &c. Dicũtur autem non seruasse suum principatum, vel quia non seruauerunt suam innocentiam, in qua a principio conditi sunt, vel quia a Deo qui est eorũ principium sunt auersi. Et huic expositioni consonat quod subdit. Non enim dicimus dæmones fieri malos, nisi in hoc q̃ carent habitu & operatione, per quam ordinari deberent in bona diuina. Secundo cum subdit. [Et aliter. Si natura ma. &c.] subdit idem per secundam rationem & circa hoc tria facit, Primo ostendit q̃ dæmones non sunt naturaliter mali, sed per defectum alicuius boni. Secundò q̃ non totaliter bono carent, ibi [Et non omnino &c.] Tertio ostendit cuius boni in eis defectus sit, ibi. [Mali autem esse dicuntur &c.] Circa primum ponit talem rationem. Si dæmones essent naturaliter mala, quia quod naturaliter inest alicui, semper inest semper essent mali ei. Sed si semper sunt mali, non naturaliter sunt mali. Quod suiipsius principium. In quo enim (dic mihi) malos fieri dicimus dæmones, nisi in carentia habitus & operationis diuinorum bonorum? Et aliter. Si natura mali dæmonis, semper mali, & quidem malum instabile est. Igitur si semper eodem modo se habent, non mali. Quod enim semper idem, boni est proprium. Si autem non semper mali, non natura mali, sed defectu angelicorum bonorum. Et non omnino expertes boni, secundum quòd sunt, & viuunt, & intelligunt, & totaliter quidem est in ipsis desiderij motus. Mali autem esse dicuntur propter hoc q̃ infirmantur circa operationem secundum naturam. Auersio est igitur ipsis malum & conuenientium ipsis excessius, & non consecutio, & imperfectio, & impotentia, & saluantis ipsius perfectionem virtutis infirmitas, & fuga & casus. Et aliter. Quod est in dæmonibus malum. Furor irrationabilis, demens concupiscentia, phantasia preterua. Sed ista & si sint in dæmonibus non omnino, neque in omnibus, neque ipsa secundum seipsa mala. Etenim in alijs animalibus, non habitus eorum, sed ablatio & corruptio animali malum. Habitus autem saluat, & esse facit ista habentis animalis naturam. Non igitur mala est dæmonũ tribus, secundum quòd est secundum naturam, sed secundum quòd non est. Et non variatum est datum ipsis totũ bonum, sed ipsi deciderunt à dato toto bono, & data ipsis angelica dona, nequaquam ipsa mutata esse dicimus, sed sunt & integra & splendidissima, quam uis ipsi non vident, claudentes ipsorum boni inspectiuas virtutes. Quare, quòd sunt & ex bono sunt & boni, cit. [Mali autem esse dicuntur,] ostendit secundum cuius boni defectum dicantur mali, propter hoc q̃ defectiue se habent in operatione quæ competit naturæ eorum. Et quo ordine hoc eueniat, consequenter ostendit dicens. [Auersio igitur est ipsis malũ.] Vbi considerandum est quòd omne illud quod est naturaliter subiectũ alicui, bonum suum habet in hoc q̃ ei subdatur, sicut bonum appetitus sensibilium in homine est q̃ reguletur ratione. Omnis autem voluntas & angeli & hominis est Deo naturaliter subdita, bonum igitur voluntatis angelicæ & humanæ est vt a diuina voluntate reguletur. Auersio igitur a regula diuinæ voluntatis est malum in dæmonibus. Omnis autem appetitus deficiens a sua regula tendit in suum obiectum vltra quàm rectum sit, sicut cõcupiscibilis in delectabile secundum sensum plus debito tendit quãdo ratione non regulatur. Sic igitur uoluntas dæmonum auersa a regula diuinæ voluntatis, magis debito in appetitum sui boni tendit. Et hoc est quod subdit, [& conuenientium ip. &c.] quia scilicet appetiuerunt sibi aliquid quod excedebat conditionem eorũ. Omne autem quod natum est consequi aliquem finem per determinatum modum, si recedat ab illo modo, finem consequi nõ potest. Modus autem quo angeli nati sunt consequi vltimum finem suæ voluntatis est per voluntatem moderatam secundum diuinã regulam. Si igitur excedant istum modum, non consequentur finem. Et hoc est quod subdit, [& non consecutio.] Omne autem quod non consequitur suum perfectionem, remanet imperfectum, vnde subditur. [imperfectio.] Omne autem imperfectum inquantum huiusmodi, est impotens, vnde subditur, [& impotentia.] Et quia virtus est perfectio potentiæ, sequitur circa virtutem quæ saluare perfectionem ipsorum poterat. [Infirmitas & fuga & casus.] Et ponit hic tria secundum ea quæ accidunt apud homines. Si enim aliquis sit infirmus ad resistendum alicui, vel ad cõsequendum aliquid, fugit ab illo, & fugiens propter infirmitatem cadit. Et similiter dæmones infirmati circa consecutionem diuini finis fugiunt ab eo, & cadunt præcipitati in peccatum. Deinde cum dicit. [Et aliter quod est in dæmonibus &c.] ostendit tertio modo quòd dæmones non dicuntur mali secundum naturam, sed secundum defectum alicuius boni, & hoc secundum opinionem aliorũ. Quidam enim posuerunt dæmones esse animalia corpore aëreа mente rationalia, animo passiua, tempore æterna, vt Apuleius dicit & Aug. introducit x. de ciuitate Dei. Secundum ergo horum opinionem in dæmonibus est vis sensibilis & appetitus passiuus qui est sensitiuus, & diuiditur per irascibilem & concupiscibilem. Hæc autem opinio non fuit Dionysii, quod patet ex eo quod supra dixit, angelos immateriales & incorruptibiles. Hic autem dicit dæmones esse malos per defectum angelorum bonorum. Vnde manifestum est, quòd non est opinatus dæmones esse corporales, & per consequens sensitiuos, aut animo passiuos. Sed quia ipse intendit ostẽdere quòd dæmones non sunt naturaliter mali, postquam hoc ostenderat secundum opinionem propriam, scilicet si dæmones sint de natura angelica ostendit consequenter q̃ idem sequitur, si ponatur quòd hi eis natura sensitiua, tunc enim idem iudicium erit de malo dæmonum, & de malo hominis. In nobis autem malum est per hoc quòd pars sensitiua non regulatur ratione. Et hoc quantum ad tria, scilicet quantum ad irascibilem, quæ dum non regulatur ratione, irrationabiliter fuerit vel irascitur, & quantum ad concupiscibilem, quæ dum non regulatur ratione, stulte

Universidad de Deusto Biblioteca

sultre concupiscit,& quantum ad phantasiam siue imaginatiuam, quæ dum non regulatur ratione, contra veritatem proterunt. Secundo ergo prædictam opinionem malum in dæmonibus non est. Ait namque. [furor irrationabilis, & demens concupiscentia, & phantasia proterua.] Dicit autem demens concupiscentia, furor irrationabilis, quia concupiscentia nihil attendit ad rationem, furor autē attēdit, sed imperfecte, vt supra dictum est. Si ergo ista tria sunt in dæmonibus secundū opinionem aliorū, non tamen omnino, quia nō contra quamlibet veritatē proteruiunt, neque quælibet eorum concupiscentia est demens. Naturaliter enim Bonum & optimum concupiscunt, neque est etiam in omnibus dæmonibus eodem modo, neque etiam ista tria, furor & concupiscentia. & phātasia, secundū seipsa sunt mala, sed secundum q̄ carent ordine rationis, & debito obiecto. Vnde videmus q̄ in animalibus irrationabilibus habere ista non est malum, sed ablatio horum est corruptio animalis & malum, sed habere ista conseruat & facit q̄ habeatur animalis natura. Si vero Dionysius loquitur hic secundum propriam opinionem, dicendum est q̄ loquitur metaphorice, sic enim huiusmodi animæ passiones. angelis attribuuntur in scripturis, ut Aug. dicit in ix. de ciuitate Dei. Sic ergo concludit q̄ genus dæmonum non est malum, secundum quòd est in sua natura, sed secundum quòd non est, idest, secundū quòd priuatur aliquo bono. Deinde cum dicit. [Et non varietū est, &c.] Ostendit vnde prouenit defectus boni in dæmonibus. Posset enim aliquis credere q̄ sicut defectus vel infirmitas naturalis operationis prouenit in hominibus ex ipsa variatione naturæ, quæ senescens deterioratur, & sic operationes naturales debilitantur, ita ēt ex transmutatione alicuius boni, defectus bonæ operationis in dæmonibus prouenit. Sed hoc ipse excludit & quantum ad bona vniuersale quod Deus est, a quo auersi sunt, & quantum ad bona participata, quæ sunt naturalia bona angelis data. Dicit ergo quòd vniuersale bonum scilicet diuinum quod datum est eis, inquantū aliqualiter facti sunt eius participes, non est variatum aliquo modo. Vnde non sunt facti mali propter boni variationem, sed quia ipsi deciderunt ab vniuersali bono dato eis. [Et] similiter [dona angelica.] id angelicam naturā pertinentia, quæ in principio sunt data eis. [nequaquam dicimus esse mutata.] vt ex eorum mutatione mali effectū sint, sed permanent adhuc [integra,] id est, absque corruptione naturæ, [& splendidissima,] idest, absque diminutione naturalis luminis intellectualis. Sed quòd ipsi non uidēt, hoc prouenit ex hoc quòd ipsi per liberum arbitrium [elauserunt suas virtutes inspectiuas boni,] id est, auerterunt voluntarie suum intellectum, non a consideratione veri, sed ab inspectione boni, inquantum est bonum, quia scilicet nolunt illud sequi. Vnde patet, q̄ inquantum sunt & bonam causam habent, & boni sunt secundū suam naturam & bonum desiderant, scilicet esse, viuere, & intelligere, sed inquantum priuātur hoc per voluntarium recessum, quo quidem recessu infirmati decidunt a bonis quæ eis conueniebant secundum ordinem suæ naturæ, [dicuntur & sunt mali inquantū non sunt,] id est, inquantum aliquod bonum eis deest. Et similiter cum desiderant malum, desiderant non existens. Dicuntur enim malum desiderare, inquantum desiderant aliquod bonum cum defectu debiti modi & ordinis.

& pulchrum & bonum desiderant esse, & viuere & intelligere quæ sunt existentia desiderantes. Et priuatione, & recessione, & casu, à conuenientibus ipsis bonis: dicuntur mali, & sunt mali, secundum quòd non sunt, & nō existunt desiderantes, malum desiderant.

LECTIO XX.

Quomodo sit malum in animabus.

SED animas aliquis dicat esse malas. Si ideo quidē quòd coassistūt malis prosiuē, & saluatiuē. Hoc autem non malum, sed bonum, & ex bono, quòd & malum bonum facit. Si autem malas fieri animas dicimus, in quo malæ fiunt nisi in bonorum habituum & operationum defectu, & propter propriam infirmitatem non consecutione & prolapsu? Etenim & aërem qui est super nos dicimus obtenebrari defectu & absentia luminis. Ipsum autem lumen est, quod & tenebras illuminat. Non igitur neque in dæmonibus, neq; in nobis est malum vt existens: sed est sicut defectus, & desertū perfectionis propriorum bonorum. Sed neque in animalibus irrationalibus est malum. Si enim auferas furorem & concupiscentiam, & alia quæcumque dicuntur, & non sunt simpliciter eorum naturæ mala. Etenim animosum & superbum leo cum perdiderit, neque leo erit. Mansuetus autem omnibus factus canis, non erit canis. Si quidem canis est custodire, & accedere quidem ad familiarem, abiicere autem alienum. Quare quod non corrumpit naturam, non malum. Corruptio autem naturæ est defectus & infirmitas naturalium habitudinum, & virtutum, & operationum, & si omnia per generationem in tempore habent perfectum neque imperfectum omnino præter omnem naturam.

LECTIO XXI.

Malum non est in rebus naturalibus.

SED neque in tota natura malum. Si enim omnes naturales rationes sunt ab uniuersali natura, nihil est ipsi contrariū. Particulari aūt hoc quidem secundum naturam erit, illud autem non secundum naturam. Alii enim aliquid est præter naturam, & hoc huic secundum naturam, illi autem præter naturam. Naturæ aūt malitia est hoc quod est præter naturam, scilicet priuatio ordinis naturalium, quare non est mala natura, sed hoc est naturæ malum, impotentem esse ea quæ sunt propriè naturæ perficere. Sed neq; in corpore est malum. Turpitudo enim, & infirmitas est defectus formæ & priuatio ordinis. Hoc autem mouet malitia in natura spirituali, vt pater in dæmonib. qui sunt incorporei, & tñ mali Relinquitur ergo q̄ causa malitiæ animæ non sit corpus. Sed in peccato actuali manifestū est q̄ malitia animæ est libero arbitrio, in hoc q̄ male vtitur corporalibus rebus. In peccato autem originali hanc maculam attraxit in originali peccato ipsa infectio corporis ſm quam inficit animam sibi vnitā ex primo, ex aſa primi parentis. Deinde cū dicit. [Hoc enim est & mentibus &c.] colligit vniuersaliter quid sit malū in omnib, quæ dñr mala. Et dicit, q̄ tam in mentibus dæmonū quā et in animabus quā et in corporib. malum non est aliqd existens, sed infirme & debiliter habere propria bona quæ in eis conueniunt, vel totaliter eadendo ab habendo, hoc dicit malū in singulis. Deinde cum dicit. [Sed neque multū vulgatum, &c.] Ostēdit quō materiæ attribuitur malum. Et primo ostendit veritatem, secundo excludit obiectionem, ibi. [Si autē

naturali, ibi. [Sed neque in corpore &c.] Tertio q̄ neq; i materia, ibi. [Sed neq; multū vulgatum.] Quarto ostēdit quō priuatio se habet ad malum, ibi. [Sed neq; hoc q̄d dicimus &c.] Circa primū duo facit. Primo ostendit q̄ nō est malū in natura vniuersali. Secundo quomodo sit malū in natura particulari, ibi. [Particulari aūt &c.] Circa primum sciendum est, q̄ natura uniuersalis dicitur cā vniuersalis omniū eorum quæ naturaliter fiunt. Est aūt Deus vniuersalis causa omniū quæ naturaliter fiunt. Vnde & quidā ipsum nominant naturam naturātem: sed melius est vt natura vniuersalis intelligatur causa vniuersalis eorum quæ naturaliter fiunt in genere rerū naturalium. Quidā ergo posuerunt naturā vltem esse aliquid separatū, cōiter se habens ad oīa naturalia, sicut homo separatus ſm Platonicos cōiter se habens ad hoīes singulares. Sed q̄a species rerū nō sunt separatæ sed ipse formæ in materia existētes sunt principia actionū, vt probatur in vii. met physicæ, melius est dicē dum q̄ natura vīr dicitur vis actiua primi corporis, quod est primū in genere causarū naturaliū. In hac igitur natura vīr non pōt esse malū, malū.n. in qualibet natura est recessus ab ordine illius naturæ, sicut oculus est æger q̄n non est in sua dispositione naturali, licet aliquid possit esse pter ordinē alicuius particularis naturę. Nihil tñ pōt contrariari naturæ vīr. Non.n. discedit ab ordine alicuius naturæ, nisi aliquo in contrariū agente. puta ab ordine sanitatis, quod est naturale bonū corporis humani, discedit per actionē calidi aut frigidi. Oēs aūt naturales actiones quæ sunt virtutes actiuæ in natura dependet ab vīr natura, & sic nihil pōt agere in contrarium toti vīr naturæ. Vnde patet q̄ in natura vīr non pōt esse malū. Deinde cum dicit. [Particulari aūt, &c.] Ostendit quō sit malum in particulari natura. Et dicit particularis natura principiū motus alicuius rei determinatæ. Dicit ergo q̄ alicui particulari naturæ aliqd est ſm naturam, & aliquid non ſm naturā, sicut igni ſm naturam est moueri sursum, moueri aūt deorsum non ſm naturā. Nec est idem oībus præter naturā, sed vnū & idem pōt esse alicui ſm naturā & alicui pter naturam, sicut moueri deorsum est præter naturā igni, & ſm naturā terræ. Nihil est aūt malum aliqd naturæ quā præter naturā esse, hoc est priuari aliquo naturali. Ex quo patet q̄ ipsa natura non est mala, sed hoc est malū naturæ nō posse pertingere ad ea quæ pertinent ad perfectionē propriæ naturæ. Deinde cū dicit. [Sed neq; in corpore, &c.] Ostendit qualiter in corpore est malū. Et circa hoc tria facit. Primo ostēdit q̄d dicatur malū corporis. Secundo excludit quandā obiectionē, ibi. [Qñ aūt neq; malitiæ &c.] Tertio vīr colligit quid sit malum in oībus, quæ dñr mala, ibi. [Hoc.n. est &c.] Dicit ergo primo q̄ sicut dictū est, q̄ in dæmonib. & in animabus non est malū quasi aliqd existens, ita & neq; in corpore est malū quasi aliquid existēs. Malum.n. corporis dr esse vt turpitudo vel infirmitas, & vtrunq; horum est defectus alicuius formæ, aut priuatio alicuius ordinis. Requiritur.n. ad pulchritudinē & claritatem vt forma & cōmensuratio quæ ad ordinē pertinet. Vtrolibet aūt priuato, sequitur turpitudo. Nec tñ ita est malum in corpore q̄ oīno priuētur forma & ordine, quia si totaliter tolleretur omnis forma & oīs ordo, & per consequens totū id quod est in pulchritudine, nec ipsum corpus remanere posset & per cōsequens neq; turpitudo corporis. Vnde patet q̄ hoc quod dr turpe, non est totaliter malū nihil retinens de bono, sed est bonū minoratum a debita perfectione. Deinde cū dicit. [Qñ aūt &c.] excludit quandā obiectionem. Posset.n. aliquis dicere, hoc corpus ex hoc ipso est malū q̄ aię malitiæ causa est, sed hoc ipse excludit dicens, q̄ cā malitiæ animæ non est corpus. Remota.n. cā per se, remouetur effectus. Remoto aūt corpore non remanet malitia in natura spirituali, vt pater in dæmonib. qui sunt incorporei, & tñ mali Relinquitur ergo q̄ causa malitiæ animæ non sit corpus. Sed in peccato actuali manifestū est q̄ malitia animæ est libero arbitrio, in hoc q̄ male vtitur corporalibus rebus. In peccato autem originali hanc maculam attraxit in originali peccato ipsa infectio corporis ſm quam inficit animam sibi vnitā ex primo, ex aſa primi parentis. Deinde cū dicit. [Hoc enim est & mentibus &c.] colligit vniuersaliter quid sit malū in omnib, quæ dñr mala. Et dicit, q̄ tam in mentibus dæmonū quā et in animabus quā et in corporib. malum non est aliqd existens, sed infirme & debiliter habere propria bona quæ in eis conueniunt, vel totaliter eadendo ab habendo, hoc dicit malū in singulis. Deinde cum dicit. [Sed neque multū vulgatum, &c.] Ostēdit quō materiæ attribuitur malum. Et primo ostendit veritatem, secundo excludit obiectionem, ibi. [Si autē

dicant ipsam quidem &c.] Circa primum duo facit. Primo ponit veritatē secundo probat eam, ibi. [Etenim ipsa ornatus &c.] Circa primum sciēdum est, q̄ apud multos antiquorum vulgariter dicebatur q̄ materia est secundum se mala. Et hoc ideo, quia non distinguebant inter priuationem & materiam. Priuatio aūt est non ens & malum. Vnde sicut Plato dicebat materiam esse non ens, & ita quidem materiam esse secundum se malam. Sed Aristoteles in primo Physicorum dicit, q̄ materia est non ens nec malum nisi per accidens, idest, ratione priuationis quæ ei accidit. Et hoc est etiam quod hic Dionysius dicitur q̄ materia non est malū secundum q̄ est materia. Et hoc probat tribus rationibus. Quarum prima sumitur per comparationem ad formam, quæ talis est. Materia potest dupliciter considerari. Vno modo vt sub forma existens, & sic habet participationem formæ quantum ad esse subsitiale, & pulchritudinis quantum ad commensurationem & decorem, ad quem operantur etiam accidentia intrinseca, & etiam ornatus quantum ad exteriora quæ ipsum circumstant. Alio modo potest accipi materia prout intelligitur secundum se ipsam, præter prædicta, quasi carens qualitate & omni forma. Et si aliquis dicat quòd materia sic accepta sit primum malum, hoc nō potest esse, quia primum malum dicunt q̄ facit omnia mala. Materia autem secundum seipsam existens sine qualitate & forma, non potest aliquid facere, quia principium agendi est forma per quā aliquid est actu, vnumquodque autem agit secundum q̄ actu est. Similiter etiam neque potest secūdum se pati, secundum q̄ pati est in abiiciendo aliquid a substantia, prout pati dicitur contrarium a contrario. Sed secundum q̄ pati dicit recipere tantū, sic materiæ conuenit pati, ſm seipsam: manifestum est.n. quod materia non est secundum seipsam mala tanquā primum malum. Secundā rationem ponit, ibi. [Et aliter. Quomodo est, &c.] quæ sumitur, ex comparatione ad causam, quæ talis est. Aut materia nullomodo est, aut est. Si non est, neque in aliquo loco, neq; per aliquem modum. Quod autem non est, neque bonum neque malum est, sequitur quòd materia neque sit bonum neque sit malum. Si vero materia sit. Cum omnia existentia sint ex bono, sequitur quòd materia sit ex bono. Quod autem est ex bono, non est secundum se malum, ergo materia non est secundum se malum. Ad hoc autem ostendendum inducit diuisionem quinque membrorum. Circa causalitatē enim rerum oportet alterum istorum quinque dicere. Quorum primum est, quòd bonum sit causa mali permanentis mali. Secundum membrum est, q̄ malum ex hoc ipso quòd procedit ex bono sit bonum. Tertium membrum est, quòd econuerso malum sit effectiuum boni permanentis boni. Quartum membrum est, q̄ bonum eo ipso q̄ procedit ex malo sit malum. Et hæc quatuor sunt impossibilia, quia dicere q̄ bonum sit effectiuum mali, vel malum boni, est ponere q̄ vnum oppositorum sit causa alterius, dicere vero q̄ malum sit bonum aut econuerso, est dicere q̄ opposita sint simul. Quintum membrum est, q̄ si sint duo principia bonum & malum, hic oportet dicere q̄ ista duo quæ in se sunt distincta pos-

LECTIO XX.

SED animas aliquis dicat esse, &c.] Postquam Dionysius ostēdit quomodo malum sit in dæmonibus, hic ostēdit quomodo sit in animabus. Et primo excludit modum falsum. Secundo ponit modū verū, ibi. [Si autem malas fieri &c.] Tertio concludit propositum, ibi. [Non igitur neque in dæmonibus &c.] Dicit ergo primo, q̄ forte aliquis dicit animas humanas esse malas, quod quidem verum est de aliquibus. Sed inquirendum est quomodo malæ dicantur. Si autem aliquis dicatur q̄ ideo dicuntur malæ, quia assistunt malis quibus prouident, & quos saluare intendunt. Sicut aliquis bonus homo cohabitat malis vt eos saluet, vel sicut etiam ipsa anima communicat & coassistit corruptioni corporis & passionibus animæ inordinatis, & huiusmodi ad ordinem reducere intendens, hoc non est malum, sed est bonum, & ex primo bono deriuatur, cuius virtute etiā & mala fiunt bona, vel inquantum mala, transmutantur & fiunt bona, vel inquantum ex malis diuina ordinatione, eliciuntur bona. Deinde cū dicit. [Si autem malas &c.] ponit verum modum. Et dicit quòd si nos dicimus animas fieri malas, hoc nō possumus nisi inquantū deficiunt a bono, & quantum ad habitum & quantum ad actū, & sic infirmatæ ex defectu boni non possunt consequi debitum finem, sed prolabuntur ad aliquid contrariū fini, sicut & aerē qui est super nos dicimus obtenebrari p defectum & absentiam luminis. Sed [lumen est quod & tenebras illuminat,] id est, quæ prius tenebrata erant facit luminosa, & sic bonum de malo facit bonum. Deinde cum dicit. Non igitur neque in dæmonibus &c.] Cōcludit propositum, quòd scilicet neque in dæmonibus neque in hominibus sit malum, quasi aliquid existens positiue, sed sicut defectus & quasi quoddam desertum perfectionis propriorum bonorum. Sic igitur intendit ostendere q̄ in existentibus non est malum, quia in quibusdam quidē nullo modo est malum, sicut in Deo vel in angelis, in quibusdam vero est malum, sed sicut priuatio. nō sicut aliquid existens. Deinde cum dicit. [Sed neque in animalibus &c.] ostendit quòd non est naturaliter in animalibus irrationalibus. Et excludit duo, secundum quæ posset videri, quòd in eis esset naturaliter malum, scilicet passiones & passionis defectum. Posset enim aliquis videns in brutis animalibus naturaliter furorem & concupiscentiam, quæ in hominibus dicuntur mala, existimare huiusmodi animalia naturaliter esse mala, sed hoc excludit dicens, q̄ si auferas ab huiusmodi animalibus furorem & concupiscentiam & alias huiusmodi passiones quæ ab aliquibus dicuntur mala, & tamen non sunt mala simpliciter eorū naturæ sed inquantum ista auferantur, natura eorum iam interimitur. Nam cum leo perdiderit animositatem & superbiam iam non erit leo, & similiter canis cum perdiderit furorem, omnibus factus mansuetus, non erit canis. Et hoc apparet in vtilitate quam facit in rebus humanis, in quibus officium canis est custodire domum, vel alia huiusmodi. Et hoc facit accedendo ad familiarem, & abiiciendo alienum. Manifestum est autem quòd ea per quæ seruatur natura neque corrumpatur non sunt mala, sed corruptio ipsius naturæ est infirmitas & quicumque defectus alius naturalium habituum & virtutum & operationum & hoc est malum vt supra dictum est. Vnde patet quòd prædictæ passiones, quibus interēpeis & interimitur natura brutorum animalium, non sunt in eis mala sed bona. Posset autem aliquis dicere, quòd ex hoc quòd sunt imperfecta, ratione carentia secundum suam naturam huiusmodi animalia, sunt naturaliter mala. Sed hoc ipse excludit dicens. Quæcumque enim generantur non peruenient ad suam perfectionem nisi post determinatum tempus. Ex quo patet, q̄ esse imperfectum ante illud tempus est naturale & secundum naturam, ex quo patet quòd non omnis imperfectio est præter naturam, sed solum illa imperfectio per quam, tollitur perfectio debita secundum illud tempus est mala.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dant ab vno primo principio, quia ante omnẽ multitudinem quę est vnitas. Illud aũt primum principiũ oportet esse bonum vel malum, & sic redibunt iterum quatuor prima inconuenientia. Si dicatur ꝙ bonum sit aliquid & malũ sit aliquid, oportet ergo dicere ꝙ primum bonũ, & omne quod est aliquid existens est bonũ tãquam a bono principio causatum & sic materia prima si sit existens, est secundum se bono tanquã a bono causata. Tertiam rõnem ponit, ibi. [Si autẽ necessariam &c.] quæ sumitur ex vtilitate materiæ. Et hæc rõ habet quasi tria media secundum tres vtilitates materiæ. Quarum prima est, ꝙ materia est complementum vniuersi. Non enim esset vniuersitas entium completa si tolleretur ens in potentia. Et hoc mediũ tangit dicens, ꝙ si aliqui hoc concedant ꝙ materia sit necessaria ad complet ionem totius mundi, quomodo potest esse ꝙ materia sit secũdum se malum: necessarium enim est diuersum a malo. Ex hoc n. dicit aliquid necessariũ ꝙ habet ordinẽ ad bona, & ex hoc ipso habet rationem boni. Secunda vtilitas materiæ est respectu particularium entium, quæ ex materia generatur. Et hoc medium tangit dicens. Quomodo bonus, scilicet Deus quædam entia deducit ad generationem ex malo, quod videtur inconueniens, sicut calidum non facit aliquid ex ipsa frigiditate, ita nec bonum facit aliquid ex ipso malo, & tamen hoc sequeretur si materia esset secundum se mala. Aut iterum Quomodo potest esse malum quod est necessarium ad generationem boni, & non inducat ad ipsam? Dicit autem quædam ad generationem deduci ex materia propter substantias immateriales, quæ non habẽt materiam. Tertia vtilitas materiæ est, quòd nutrit sustentando formam. Vnde Plato comparauit materiam nutrici. Et hoc tangit cum dicit. Quomodo materia cum sit mala secundum seipsam potest gignere & nutrire naturam rei generatæ, suscipiendo & retinendo formam eius. Malum enim inquantum huiusmodi, nõ est gener atiuum aut nutritiuum alicuius; aut vt vniuersalius loquamur, non est esse tiuum aut saluatiuum alicuius. Esse tiuum enim continet sub se generatiuum sicut minus commune, & similiter saluatiuum continet sub se nutritiuum. Efficere autem & saluare pertinet ad rationem boni, vnde non possunt conuenire malo inquantum huiusmodi. Deinde cum dicit. [Si autem dicat &c.] remouet quandam obiectionem. Dixerat enim supra quòd corpus non potest dici malum, quia sit causa malitiæ ipsius animæ, posset autem aliquis dicere, quòd licet corpus non faciat malitiã in animabus, tamen materia corporalis attrahit animas ad malitiam alliciendo eas. Sed ipse dicit hoc non esse verum. Si enim materia esset causa attrahens animas ad malitiam, sequeretur ꝙ hoc ex necessitate faceret. Posita enim causa, ex necessitate sequitur effectus nisi aliquis impediat. Sed hoc videmus esse falsum. Multæ enim animarum respiciunt ad bonum, quod non posset esse, si materia totaliter attraheret eas ad malum. Vnde manifestum est, quòd malum in animabus non est ex materia: sed ex inordinato motu liberi arbitrij, qui est ipsum peccatum. Si autem aliquis imputat materiæ corporali, inquantum exterius existens allicit aliquo modo, & coniuncta animo inclinat, licet non ex necessitate, non propter hoc remouetur quin materia sit secundum se bona, quia aliquid potest esse occasio mali alicuius, quod tamẽ secundum se est bonum. Hoc est ergo quod dicit, ꝙ si aliqui hoc ipsum dicunt esse ex materia quòd anima mouetur ad malũ, oportet nihilominus dicere quòd materia licet sit instabilis, tamen omnino consequens est ideſt consequentiam & ordinem habens in vniuerso, & necessaria est formis quæ non possunt in seipsis fir mari, quomodo autem malum potest esse necessarium, aut id quod necessarium est potest esse secundum se malum. Et notandum est quòd signanter dicit instabilis materia, quia inclinari ad materiã intantum videtur esse malum, inquantum deserto incommutabili bono, adhæret commutabilibus bonis. Principium autẽ mutabilitatis est materia inquantum est in potentia ad diuersa, nec tamẽ hoc ipsum ꝙ est in potentia ad diuersa ostendit eam malam, quinimmo per hoc ipsum habet ordinem ad diuersa bona, ideſt, ad diuersas formas quæ in ipsa firmantur. Deinde cum dicit. [Sed neque hoc quod dicimus,] ostendit quomodo se habeat priuatio ad rationem mali. Et dicit, quòd nec ipsa priuatio aduersatur bono agendo contra ipsum secũdum propria virtutem boni, quia si sit perfecta priuatio ideſt quæ totũ remoueat omnino excludet omnẽ potentiam, & ita erit non potens ad agẽdum contra bonũ. Si autem sit particularis priuatio excludens vnam formã & non aliam, habet virtutẽ agendi, non ex hoc ꝙ est priuatio, sed ex hoc ꝙ non est perfecta priuatio, ideſt, ex forma coniunctã quæ nõ priuatur. Sed si bonũ particulariter priuetur, nondum est totaliter malum, & si redeat priuatio particularis, vel quia nõ sit aliquid priuatum, vel quia sit totaliter ablatũ, sequitur ꝙ natura mali peat.

malum boni est effectiuum, aut bonũ sicut ex malo existens est malum, aut duo rursus principia, & ipsa ab alio vno vertice segregata. Si autem necessariam dicunt materiam ad completionem omnis mundi, quomodo materia est malum? Aliud enim est malum, & aliud necessarium. Quomodo autem bonus ex malo deducit quædam ad generationem? Aut quomodo est malum quod est necessariũ bono? Fugit enim boni natura malum. Quomodo autẽ gignit & nutrit naturam materia existens mala? Etenim malum secundum quòd malum, est nullius generatiuum, aut nutritiuum, aut totaliter effectiuum, aut saluatiuum. Si autem dicant ipsam quidem non facere malitiã in animabus, attrahere autem ipsas, quomodo erit hoc verũ? Multæ enim ipsarum ad bonum aspiciunt. Et quidem quomodo factum est hoc, materia omnino ipsas ad malum attrahente? Quare non ex materia in animabus malum est, sed ex inordinato & peccante motu. Si autem & hoc dicunt materiæ esse omnino consequens, & necessaria est instabilis materia his quę in seipsis collocari nõ possunt, quomodo malum est necessarium, aut necessarium malum? Sed neq; hoc quod dicimus priuationem, secundum virtutem propriam aduersat bono. Etenim perfecta priuatio vniuersaliter impotens, particularis autem non secundũ ꝙ priuatio est, habet uirtutem, sed secundũ hoc ꝙ non perfecta est priuatio. Priuatione enim boni particulari existente, nondum est malum, & recedente & mali natura abiit.

LECTIO XXII.

Vtrum malum ex bono causetur.

EST aũt colligentem dicere. Bonum ex una & tota est cã, malum autẽ ex multis & particularibus defectibus. Vidit Deus est malum aut bonum, & apud ipsum causæ malorum, uirtutes sunt bonum facientes. Si autem malũ æternum est, & creat. & põt, & est, & facit, unde ipsi hoc? Aut ex bono, aut bono ex malo, aut ambobus ex alia causa.

EST autem colligentem dicere Bonum ex vna & tota causa est &c. Pertractatis principalib. qõnib. quas supra mouerat de malo, san malũ sit aliquid & unde sit malũ, & in quibus sit malum, hic prosequit alias qõnes adiunctas. Et primo illam qua qrebatur, Vtrum malũ causaretur ex bono, aut ex aliqua alia cã. Secundo qua qærebatur qũo prouidentia cõpatitur malum, ibi.] Quomodo totaliter mala sunt prouidentia existente. &c.] Tertio qõnem qua qærebatur, qũo aliquid existentium desiderat malum, ibi. [Non igitur existen malũ &c.] Circa primum duo facit. Primo p̃mittit quasdam considerationes de causa mali. per quas soluntur prædicta quæstio. Secundo manifestat eas ibi. [Omne quod est secundũ naturam &c.] Ponit ergo primo tres consideraciones. Quarũ prima est, ꝙ ex omnibus colligi potest ꝙ bonum procedit ex una & perfecta causa, malum aut procedit ex multis particularibus defectibus. Et hoc apparet tam in naturalibus quàm in moralibus. Sanitas enim & pulchritudo causantur partim, ꝙ corpus quantũ ad omnes partes est bene proportionatum. Sed ad hoc ꝙ sit turpitudo uel ægritudo, sufficit ꝙ desit debita proportio in quacunq; parte. Et ideo multipliciter contingit esse ægrũ & turpe, sed uno modo esse sanum & pulchrũ. Similiter ad actum requiritur ꝙ sit commensuratus secundum omnes debitas circunstãtias, quarum quæcunque tollatur, efficitur actus uiciosus. Et ideo Philosophus dicit in 2. Eth. ꝙ bonum contingit uno modo, malum uero multipliciter. Deinde cum dicit [Vidit Deus &c.] ponit secundã considerationẽ, quæ talis est. Quicquid est in mundo siue bonum siue malũ, sic est uisum a Deo, omne autem uisum inquantum est uisum, est intuidente, & quia Deo conuenit nobilissimus modus videndi, qui est videre aliquid per causam, manifestum est, quòd in Deo qui videt bona & mala, sunt causæ & bonorum & malorum. Causæ malorum quæ apud Deum sunt, sunt ipsæ uirtutes quæ faciunt bonum. Eadem enim virtus est quæ facit bonum inquantum est perfecta, & quæ facit malum inquantum est deficiens. Sicut patet de libero arbitrio quod est causa boni & mali, & vniuersaliter omne quod est causa mali est etiam causa alicuius boni. Deinde cum dicit. [Si autem malum &c.] ponit tertiam considerationem, quæ est contra hoc quòd malum non sit primum principium, quia si malum sit ab æterno non causatum, sed potius alia causans, & habeat potestatem aliqua faciendi & habeat existentiam, & habeat causalitatem dum aliqua facit, quærendum remanet, unde hoc habeat; quandocunque enim aliquod unum conuenit multis, oportet quòd illius unius sit una aliqua

aliqua causa, non est enim causa multiplicior quàm effectus, vt scilicet effectus sit vnus & causæ sint multæ. Si igitur æternitas & creatio & potentia & esse & facere communiter conueniant bono & malo, oportet quòd hoc procedat ab vna causa. Aut igitur malum hoc habet a bono, aut bonum a malo, aut ambo ex aliqua cã priori. Et quod horum verius sit, posterius ostendetur. Deinde cum dicit [Omne quod est secũdum naturam &c.] manifestat tres præmissas cõsideraciones. Et primo primam. Secundo secundam, ibi. Omnium & malorum &c.] Tertio ibi. Sicut totaliter potest &c.] ponit primam considerationem scilicet ꝙ malum non sit ex aliqua causa determinata probat tribus rationib. Quarũ prima talis est. Videmus enim ꝙ omne quod habet causam determinatam aut est a natura, aut est ab arte. Omnino enim qđ est secundum naturam generatur ex aliqua causa determinata. Et similiter quod est secundum artẽ. Sed malum non est ſm naturam, ne q; secundum artẽ, quia omne quod est secundũ naturam est aliquo modo in natura, sicut effectus sunt in suis causis, neq; est secundum artẽ, quia omne quod est secundum artem habet aliquã rationem in arte. Malum aũt in rebus naturalibus est cõtra naturã esse, & in reb. artificialibus malum est ét inartificiatum esse. Non aũt põt dici ꝙ id quod est contra naturam sit in natura, neq; ꝙ ratio eius quod est inartificiatum, sit in arte. Et ita malũ non est a natura, neq; ab arte. Ex quo sequitur ꝙ malum sit sine cã, & sic indeterminatum, sicut non proueniens ex aliqua determinata causa. Secundam aũt rationem ponit, ibi. [Vtrũ anima malorum est causa &c.] Maxime enim videtur ꝙ anima per liberum arbitrum sit causa mali. Vnde si anima non sit per se causa mali, videtur ꝙ nihil aliud sit per se causa mali. Quærit ergo, vtrum anima sit per se causa malorum, ita quòd omnia quibus adiungitur impleat malicia, sicut ignis omnia quibus appropinquat calefacit, quia est per se causa calefaciendi. Et ad huius quæstionis solutionem proponit duo. Quorum primum est, quòd natura animæ est bona. Secundum est, ꝙ anima secundum suas operationes aliquando est bona, aliquando mala. Primum horum sic probat. Si enim detur quòd natura animę sit mala, & esse eius sit malum, hoc videtur impossibile, quia anima non habet suum esse nisi ex causa creatiua omnium, quam oportet esse bonum, quia producere pertinet ad rationem boni. Quæcunque autem sunt creata ex bona causa, sunt bona. Nullo modo igitur potest esse ꝙ anima secundũ suam substantiã & naturam sit mala. Si aũt detur secundum membrum. s. ꝙ anima sit mala propter suam operationem, hoc non est quasi operatio mala ex necessitate & intransmutabiliter ab anima per se sit causa malæ operationis. Nõ enim possent in anima esse virtutes & virtuosi actus, nisi ipsa bono cõformaretur. Sic igitur anima non est per se causa mali determinata. Vnde relinquitur, ꝙ malum sit magis ex quadam debilitate causæ & defectu boni. Tertiam rationem ponit ibi. [Bonorũ causa &c.] quæ talis est. Causa bonorum est vna, sed sicut bono malũ est oppositum, ita & vni multitudo, ergo causæ mali sunt multæ & indeterminatæ. Non quidem ꝙ mala efficiantur per aliquas rationes & uirtutes. Et dicit rationes & uirtutes quantum ad ea quæ fiunt per naturam, sed causa malorum est totalis defectus, ratione qua dicitur impotentia vel debilitas potentiæ quæ dicitur infirmitas, vel etiam hoc quod aliquid dissimile adiungitur alteri absque debita commensuratione, sicut si calidum adiungitur frigido absque debita commensuratione, & eodem modo perseuerent, contingit ex fortitudine causæ imprimentis & conseruantis. Quia igitur mala proueniunt ex subtractione potentiæ & debilitate ipius, sequitur quòd non sint immobilia, neque semper eodem modo se habentia, sed quòd habeant infinitas uarietates, & quòd sint interminata, quia quod ex debilitate causæ prouenit, aliquando accidit sic, aliquando aliter, propter hoc quòd causa debilis nõ potest conseruare eundem ordinem in causando. Et quia sunt quædam debilitates, oportet ꝙ pertenturin alijs. i. sustẽtentur, sicut priuationes in subiectis, & ꝙ habeant subiecta determinata, sicut habẽt causas determinatas. Deinde cum dicit.] Omnium & malorum &c.] manifestat secundam consideracionem scilicet ꝙ causæ malorum sint virtutes bonum facientes. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quòd sunt, rationes & virtutes, sed impotentia & infirmitas, & mixtio dissimilium non commensurabilis. Neq; immobilia sunt, & semper eodem modo habẽtia mala, sed infinita & interminata & in alijs portata, & istis infinitis. Omnium & malorum principium & finis erit bonum. Etenim boni gratia sunt omnia, quæcunq; bona, & quæcunq; contraria. Etenim ista facimus, bonum desiderãtes. Nullus enim ad malum respiciens facit quæ facit, propter quod neque subsistentiam habet malum, sed priuationem substantiæ, boni gratia & non suiipsius factum. Malo esse ponendum est secundum accidens, & propter aliud, & non ex principio proprio. Quare qđ fit rectũ quidem esse apparere, qm̃ boni gratia fit. Reuera aũt non rectum esse idcirco, ꝙ non bonũ, bonum opimantur. Demonstratum est aliud esse desideratũ, & aliud factũ. Jgit malum est pter viã, & præter intẽtionẽ, & præter naturã, & præter causam, & præter principium, & præter bonum. Et hoc manifestat in his quæ faciunt, mala de quibus minus vf. Non enim facimus mala nisi ex desiderio alicuius boni. Nullus enim facit ea quæ facit respiciens per intentionẽ ad malum, sicut ille qui cõmittit adulteriũ, non allicitur ex inordinatione propter quã adulterium est malum, sed ex delectatione, quæ est aliquod bonũ, ergo finis malorum est bonũ, & ita sequitur ꝙ bonum sit etiã malorum principiũ. Omne aũt quod habet aliquam subſtantiã habet principium & finem suæ subſtantiæ conuenientem, quod non põt dici de malo, vt ostensum est, ergo relinquitur ꝙ malum non habet subſtantiã, sed ꝙ sit priuatio subſtantiæ cum sit factũ boni gratia & non gratia suiipsius, sicut ostensum est. Sed si ille qui facit malũ intendit ad bonum, vt hic dicitur, vſ q non non peccet, quia peccatũ præcipuæ ex intentione dependet. Sed dicendũ est, ꝙ si illud malum coniunctũ bono esset ignoratum, vt pote adiunctũ ei, raro & vt in pauciorib. intẽtio, quæ fertur in bonum esset mala. Sed quando malum adiunctum non latet, vt pote semper adiunctum huic bono in quod intentio fertur aliquo etiã modo fertur in malum, licet non principaliter. Ex quo enim non recusat illud bonum propter malum adiunctum, sequitur ꝙ magis velit illud malum quàm carere bono, & quòd minus velit maius bonum quo priuatur per illud malum, quàm minus bonũ cui coniungitur malum. Deinde cũ dicit. [Malo esse ponendum est &c.] ostendit qualiter bonum sit principium mali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo infert conclusiõem ex dictis, ibi. [Igitur priuatio est malum &c.] Quia ergo supra ostenderat ꝙ bonum est principium mali, ne aliquis crederet ꝙ sit per se principium eius, ad hoc excludendum dicit ꝙ malo assignandũ est esse per accidens & propter aliud & non quasi ex proprio & per se principio. Quod sic probat. Quandocũq; est aliud factum & aliud desideratum, illud quod fit habet causam per accidens. Sicut si aliquis fodiens sepulchrum inueniat aurum, dicimus inuentionem auri per accidens prouenisse. Sed quando aliquis facit malum, aliud est quod fit, & aliud quod desideratur, siue intenditur, quia illud quod fit apparet esse bonum, quod omnino necesse est, quia fit boni gratia omne quod fit, vt ostensum est, sed secundũ rei veritatem non est bonum, quia contingit ꝙ aliquis opinatur esse bonum quod non est bonum, ergo relinquitur ꝙ malum non habeat principiũ nisi per accidens, & inde vlterius concludit ꝙ malum est præter viam, quia motus qui est via ad non ens, non per se terminatur ad malum. Et iterum est præter intentionem moventis, quia omnis intentio agentis fertur in bonum. Es iterũ est præter naturam, quia non progreditur ab agente secundũ conuenientiam suæ naturæ, cum omne agens agat virtute boni. Et vlterius est etiam præter causam, quia non habet causam per se: sed solum per accidens, siue per causam intelligitur principium effectuum, siue causa finalis. Et sicut est præter naturam, ita est etiam præter artem. Est etiam præter diffinitionẽ rationis, quæ dirigit in operibus artis, & præter voluntatẽ, quæ manet in eis. Et huiusmodi est præter substantiã subsistentẽ, quia non habet formam per quam

subsistat, sed est priuatio formæ. Si quis obiiciat, q̃ si alicui peccanti apparet bonum illud quod facit, & sic videtur ex ignorantia peccare omnis peccans, & ita a peccato excusari. Dicendum est, q̃ huiusmodi error propter quem opinatur esse bonum quod non est bonum, est secundum ignorantiam electionis, qua ignoratur in particulari quod scitur in vniuersali. Ille enim qui in vniuersali scit adulterium esse malũ, in particulari iudicat bonũ esse nũc adulterare, inquantum præponderat in sua uolũtate bonũ delectabile bono honesto, cui opponitur malum delectationi adiunctum. Vnde huius ignorantia magis est ex inordinatione voluntatis quã q̃ sit causa inordinatæ volũtatis. Et propter hoc dicit Philosophus in 3. Ethic. q̃ peccat quidem ignorans, sed non ex ignorãtia, vnde non excusatur nec in toto, nec in parte. Deinde cum dicit. [Igitur priuatio est malum &c.] infert conclusionẽ ex dictis, in qua multiplicat rõnes mali.

Cum igitur malum sit priuatio boni, dupliciter potest variari malum, aut ex parte priuationis, quia cõtingit multipliciter aliquid priuari, aut ex parte boni, quia multipliciter bonum cõtingit priuari. Concludit ergo, q̃ quia malum non habet subsistentiam, q̃ sit priuatio priuãs totaliter aliquod particulare bonum, sicut cæcitas est malum quia priuat totaliter visum. Et iterum [malum est defectus] quando. s. non totaliter aliquid tollitur, sed deficiens habetur, vt patet in eo qui obscure videt. [&] est etiam [infirmitas,] quando scilicet non firmiter habetur bonum, etiam si intense habeatur, sicut si quis acute videat, & tamen non habeat firmum visum, sed facile visus eius destituitur. Tria hæc ergo accipiuntur ex parte priuationis. s. ex parte eius quod priuat per malum. Primo accipienda est ratio boni in cõi. Ad quam tria pertinent. s. commẽsuratio aliquorum, ex quibus aliquid componitur, vt sanitas est commensuratio humorum, & pulchritudo commensuratio membrorum. Et per oppositum, malum est [incommensuratio,] sicut ægritudo & turpitudo. Secundum quod pertinet ad rationem boni est, q̃ actus pertingat ad debitum finem. Et per oppositum dicit q̃ malum est [peccatum.] Nam peccatum dicitur & in natura & in arte & in voluntatẽ, qñ actus non pertingit ad debitũ finẽm, sicut cum natura producit partum monstruosum, & cũ scriptor non facit bonam scripturam, & cum voluntas non facit actũ virtuosum. Est etiam de ratione boni q̃ sit intentum, quia bonum est quod omnia appetũt. Et per oppositum dicit q̃ malum est sine intentione. Et hæc tria possunt reduci ad modum, speciem & ordinem, quem ponit Augusti. Nam incommensuratio est per primam modi, peccatũ per priuationem speciei, hoc autem quod dicit, [sine intentione] per priuationem ordinis. Deinde ponit ea quæ consequũtur communem rationem boni. Et primo dicit, [siue pulchritudine,] quia pulchrum conuertitur cum bono, vt supra dictum est. Et postea ponit quædam particularia bona quæ priuantur per malum. Et dicit q̃ malum est [sine vita, & sine mẽte] id est intellectu, [& sine ratione,] & est imperfectum, perfectio enim ad rationem boni pertinet, [&] est [non collocatum] id est, non firmatũ in aliquo, firmari enim in aliquo est de ratione boni, [&] est [sine causa,] ordo enim ad causam est quoddam bonũ, [&] est [indefinitum,] sicut non ex propria causa procedens, [&] est [sine germine,] quasi non habens proprium & per se effectum, [&] est [vacuum,] id est, absque plenitudine [&] est non operans,] quia & ipsa operatio est quoddam bonum & perfectio operantis, [&] est [inordinatũ] quia etiam ordo ad rationem boni pertinet, [&] est [dissimile,] quia etiam similitudo quidam ordo est & ad rationem boni pertinens, [&] est [infinitum,] quia finis est bonum & perfectio vniuscuiusque [&] est [obscurum,] id est sine claritate, & breuiter [sine] omni [substantia,] & non est existens aliquo modo, nec in aliquo tempore, nec aliquid est malum inquantum est malum. Deinde cum dicit. [Sicut totaliter potest &c.] procedit ad manifestandum tertiam considerationem supra positam, scilicet q̃ malum non est æternum & causatiuum quoddã primum principium. Et hoc probat dupliciter. Primo sic. Malum enim eo modo quo aliquid potest facere, potest hoc per bonum sibi adiunctũ, quia illud [quod omnino est expers boni, neque est aliquid, neque potest] aliquid. Et hoc si probat. Si enim ita est q̃ existere & appeti per voluntatem & esse potens & esse effectiuum pertineat ad rationem boni, quomodo illud q̃ est bono contrarium, scilicet malum, quod est absq; substantia & operatione & voluntate, vt supra dictum est, poterit aliquid ppria virtute? quasi diceret nullo modo. Si igitur malũ nihil potest per seipsum, sed solũ virtute boni, manifestum est q̃ malũ nõ est primũ principium causatiuũ. Secundo ibi. [Nõ oia omnibus &c.] probat idem sic. Nos videmus, q̃ nõ omnia sunt omnibus mala secundum idem. Malum enim vniuscuiusq; opponitur proprio bono eius. Malum enim dæmonis est esse intellectũ non cõformem diuinæ bonitati, & malũ animæ est esse præter rationẽ, & malum corporis est esse præter naturalem dispositionem. Non ergo est aliquod malum quod idem sit malum omnibus. Hoc autem oporteret si esset aliquod primum malum causatiuum omnium malorum, sicut primum causatiuum omnium bonorum est omnibus bonum. Patet igitur, q̃ malũ non est primũ principiũ causatiuũ.

nem, corpori præter naturam.

LECTIO XXIII.

Quomodo mala possint esse, diuina prouidentia existente.

QVomodo totaliter mala sũt & prouidentia existente, nõ est malum secundum quod est malum, neque existens, neque in existentib. Et nihil existentium est improuisum, neque enim est malum conspicuũ subsistens bono. Et si nullũ existentium nõ particeps boni, malum aũt defectus boni. Nihil aũt existentium priuatur vniuersaliter bono, in oĩbus existentib. diuina prouidentia, & nihil existentiũ nõ prouisum. Sed & factis malis benignè prouidentia vtit, aut ipsorũ aut aliorũ, aut propriã, aut cõem vtilitatem. Et propriè vnumquodq; existentiũ prouidet. Propter quod & vanã multorũ nõ

LECTIO XXIII.

QVomodo totaliter mala sunt, &c.] Soluta prima quæstione de causa mali, hic soluit secundam de prouidẽtia, quomodo scilicet mala possint esse, diuina prouidentia existente. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit q̃ malum non cadit sub prouidentia quasi ex prouidentia causatum. Secundo ostendit, quòd malum cadit sub prouidentia, quia a prouidentia ordinatum, ibi. [Sed & factis malis &c.] Tertiò quòd malum non debet esse totaliter per prouidentiam impeditũ, ibi. [Et proprie vnumquodque &c.] Dicit ergo primo quòd malum inquantum est malum non est existens neque in existentibus, vt supra probatum est, & cum [nihil] sit [existentium improuisum,] id est, ex diuina prouidentia non causatum, malum autem non est intentum seu causatum ex diuina prouidentia. Quòd autem omnia existentia causantur ex diuina prouidentia, & nullum malum, sic probat. Nullum enim est existentium quin aliquo modo participet bono, sed de ratione mali est quòd sit defectus boni, nullum autem vniuersaliter existẽtium primatur, seu deficit a bono, proprius autem effectus prouidentiæ videtur esse bonum. Hoc enim quilibet prouidens intendit vt sua prouidentia ea quibus prouidet, in bono statu constituat. Relinquitur ergo, quòd diuina prouidentia ad omnia existentia se extendit, & nihil existentium est non prouisum a Deo, sed malum inquantum non causatum est per prouidentiam diuinam, inquantum non est existens. Deinde cum dicit. [Sed & factis malis &c.] ostendit quomodo mala cadunt sub prouidentia, vt a prouidentia ordinata. Et dicit quòd diuina prouidentia bene vtitur malis, quandoque quidem ad ipsorum vtilitatem in quibus sunt mala, sicut cum infirmitates corporales, vel etiam spirituales Deo id agente cedunt in vtilitatem eorum qui eas patiuntur, quandoque vero ad vtilitatem aliorum. Et hoc dupliciter, quandoque quidem ad proprium vtilitatem alicuius, sicut est cum ex pœna vnius alius emendatur, quandoque vero ad vtilitatem communem, sicut cum pœna malefactorum ordinatur ad pacem ciuitatis. Deinde cum dicit. [Et proprie vnumquodque &c.] ostendit quòd malum non debet esse totaliter per diuinam prouidentiam impeditum. Et dicit quòd diuina prouidentia [prouidet vnicuique existentium proprie,] id est, secundum proprietatem & conditionem suæ naturæ. Et ideo non sunt recipienda vana obiecta multorum qui dicũt quòd diuina prouidentia debet & nos inuitos inducere ad virtutem. Non enim pertinet ad prouidentiam q̃ corrumpat naturam rerum,

rerum, sed quòd seruet, vnde eo modo prouidentia est conseruatiua naturæ vniuscuiusque rei [sed prouidet] ea quæ per suam naturam sunt [mobilia, quasi per se mobilia,] id est, non auferens ab eis quin per se moueri possit. Et similiter ea quæ sunt [tota & vniuersalia & perfecta & ea quæ sunt particularia prouidet iuxta proprietatem naturalem totius & vniuscuiusque particularis. Et hoc inquantum natura eorum quib. Deus prouidet, suscipit proportionaliter sibi bonitates datas ex largissima & vniuersali Dei prouidentia. Et quia rationalis creatura secundum suam naturam defectibilis est, & per libertatem arbitrium potest deficere, non pertinet ad diuinam prouidẽtiam vt tantam bonitatem attribuat uni particulari enti sicut toti uniuerso, uel rei quæ est inferioris gradu, sicut rei quæ est in superiori. [Non igitur existens est malum, neque in existentibus est malum.] Hic soluit tertiam quæstionem de defiderio mali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo malum contingit esse in desiderio. Secundo quomodo contingit in cognitione peccare, ibi. [In cognitione autem peccantes, &c.] Circa primum primo resumit quædam quæ sunt in malo in communi, concludens ex dictis quòd malum neque est per se existens, neq; in existentibus. Ostensum est enim, quòd malum secundum quòd est malum, nusquam est,] id est, non est aliquid existens in aliquo. Et iterum ostensum est quòd hoc quòd aliquid dicitur fieri malum, non contingit ex aliqua uirtute actiua, sed propter infirmitatem & defectum uirtutis. Secundo, ibi. [Et dæmoni &c.] resumit quod dictum est specialiter de malo dæmonum. Et dicit quòd in dæmonibus hoc ipsum q̃ sunt est bonum & eis est ex bono, scilicet Deo, sed malum inuenitur in ipsis ex hoc quòd ceciderunt [a bonis propriis] id est, ad quæ erant ordinati secundum ordinem suæ naturæ, & iterum uariatio qua decesserunt ab illa identitate in qua sunt boni angeli, & ab habendo ea quæ illi habent, quod nihil est aliud quàm infirmitas quædam perfectionis eis naturaliter conuenientis prout decet angelos. Tertio ibi. [Et de. bo.] ostendit quomodo desiderium se habet ad bonum & malum. Et dicit quòd dæmones desiderant bonum inquãtum desiderant bonum naturale, quod est esse, uiuere, & intelligere, sed inquantum non desiderant bonum, sed malum, desiderant non existens, quia malum inquantum malum, est non existens, & hoc ipsum desiderare sicut non existens, non est ex perfectione desiderij, sed est quædam infirmitas & peccatum circa desiderium. Sic enim opinari falsum est ex infirmitate intellectus, ita desidera re malum, est ex defectu virtutis desideratiuæ. Deinde cum dicit. [In cognitione, &c.] ostendit quomodo peccatum contingat esse in cognitione. Et circa hoc tria facit, Primo ostendit propositum. Secundo excludit obiectionem, ibi. Et qui. &c.] Tertio epilogat quę in hoc cap. dicta sunt, ibi. [Nunc &c.] Dicit ergo primo, quòd sicut peccare in desiderio est quædam infirmitas desiderij, ita peccare in cognitione secundum sacra eloquia, dicitur esse infirmum circa duo. Primo quidem circa cognitionem boni quam scire tenetur & quam obliuiscitur. Si enim aliquis infirmetur in cognitione eius quod scire non tenetur, non est peccatum. Secundo circa actionem boni quod quis cognoscit, & quantum ad hunc secundum modum uituperantur scientes voluntatem domini sui & non facientes, vt habetur Luc. 12. cap. Et hi sunt qui audiunt quidem & non possunt se excusare de ignorantia, sed quòd scruet, vnde eo modo prouidentia est conseruatiua naturæ uniuscuiusque rei [sed prouidet] ea quæ per suam naturam sunt [mobilia, quasi per se mobilia,] id est, non auferens ab eis quin per se moueri possit. Et similiter ea quæ sunt [tota & uniuersalia & perfecta & ea quæ sunt particularia prouidet iuxta proprietatem naturalem totius & vniuscuiusque particularis. Et hoc inquantum natura eorum quib. Deus prouidet, suscipit proportionaliter sibi bonitates datas ex largissima & vniuersali Dei prouidentia. Et quia rationalis creatura secundum suam naturam defectibilis est, & per libertatem arbitrium potest deficere, non pertinet ad diuinam prouidẽtiam vt tantam bonitatem attribuat uni particulari enti sicut toti uniuerso, uel rei quæ est inferioris gradu, sicut rei quæ est in superiori. [Non igitur existens est malum, neque in existentibus est malum.] Hic soluit tertiam quæstionem de defiderio mali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo malum contingit esse in desiderio. Secundo quomodo contingit in cognitione peccare, ibi. [In cognitione autem peccantes, &c.] Circa primum primo resumit quædam quæ sunt in malo in communi, concludens ex dictis quòd malum neque est per se existens, neq; in existentibus. Ostensum est enim, quòd malum secundum quòd est malum, nusquam est,] id est, non est aliquid existens in aliquo. Et iterum ostensum est quòd hoc quòd aliquid dicitur fieri malum, non contingit ex aliqua uirtute actiua, sed propter infirmitatem & defectum uirtutis. Secundo, ibi. [Et dæmoni &c.] resumit quod dictum est specialiter de malo dæmonum. Et dicit quòd in dæmonibus hoc ipsum q̃ sunt est bonum & eis est ex bono, scilicet Deo, sed malum inuenitur in ipsis ex hoc quòd ceciderunt [a bonis propriis] id est, ad quæ erant ordinati secundum ordinem suæ naturæ, & iterum uariatio qua decesserunt ab illa identitate in qua sunt boni angeli, & ab habendo ea quæ illi habent, quod nihil est aliud quàm infirmitas quædam perfectionis eis naturaliter conuenientis prout decet angelos. Tertio ibi. [Et de. bo.] ostendit quomodo desiderium se habet ad bonum & malum. Et dicit quòd dæmones desiderant bonum inquãtum desiderant bonum naturale, quod est esse, uiuere, & intelligere, sed inquantum non desiderant bonum, sed malum, desiderant non existens, quia malum inquantum malum, est non existens, & hoc ipsum desiderare sicut non existens, non est ex perfectione desiderij, sed est quædam infirmitas & peccatum circa desiderium. Sic enim opinari falsum est ex infirmitate intellectus, ita desidera re malum, est ex defectu virtutis desideratiuæ. Deinde cum dicit. [In cognitione, &c.] ostendit quomodo peccatum contingat esse in cognitione. Et circa hoc tria facit, Primo ostendit propositum. Secundo excludit obiectionem, ibi. Et qui. &c.] Tertio epilogat quę in hoc cap. dicta sunt, ibi. [Nunc &c.] Dicit ergo primo, quòd sicut peccare in desiderio est quædam infirmitas desiderij, ita peccare in cognitione secundum sacra eloquia, dicitur esse infirmum circa duo. Primo quidem circa cognitionem boni quam scire tenetur & quam obliuiscitur. Si enim aliquis infirmetur in cognitione eius quod scire non tenetur, non est peccatum. Secundo circa actionem boni quod quis cognoscit, & quantum ad hunc secundum modum uituperantur scientes voluntatem domini sui & non facientes, vt habetur Luc. 12. cap. Et hi sunt qui audiunt quidem & non possunt se excusare de ignorantia, sed sunt infirmi ad credendum aut ad bonum operandum Quantum ad primum uero uituperantur in Psalmo illi qui nolunt intelligere vt bene agant. Quod quidem fit secundum quòd auertitur uoluntas, aut infirmè se habet ad cognitionem boni. Et ut uniuersaliter dicamus. Malum, (sicut multories dictum est,) est quædam infirmitas, id est, debilitas potẽtię, uel totaliter impotentia, & quicunque potentiæ defectus aut circa cognitionem, aut fidei, aut desiderii, aut operationis boni. Et quidem dicat aliquis, non est punienda infirmitas, sed contra condonanda. Si non quidẽ esset posse, bene quidem se habet sermo. Si autem ex bono posse, quod dat secundum eloquia omnibus simpliciter conuenientia, non est laudabile peccatum habitus propriorum bonorum ex bono, & auersio, & fuga, & casus. Sed hæc quidem à nobis in his quę sunt de iustitia, & diuinæ iustitiæ obseruantia secũdum virtutem sufficienter sunt dicta. In quo sancto negocio eloquiorum veritas, sophisticas & iniustitiam & mendacium contra Deum loquentes contriuit, sicut insipientes rationes. Nunc autem sufficienter sicut secundum nos laudatum est bonum, sicut uere amabile, sicut principium & finis omnium, sicut circumitus existentiũ, sicut informans nõ existentia, sicut oĩum bonorum causa, sicut malorũ nõ causa, sicut prouidentia & donatrix boni perfecta, & supergrediens existentia & non existẽtia, & mala, ſm ipsius priuationẽ ad bonũ redigens, oĩbus desiderabile & amabile, & diligibile, & q̃cũq; aliaſ priorib. uerſ sermo demõſtrauit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVPER CAPVT V. LEC. I.

TRanseundum est autem nunc ad vere existentem vere existentis Dei Theologicam laudationem &c.] Postquàm Dionysius tractauit de bono in quarto cap. Hic in quinto determinat de Ente, de quo determinat primò bonum post bonum, quia bonum quodámodo ad plura se extẽdit, vt Platonici dixerunt. Nam etiã non existens actu quòd est ens in potẽtia, ex hoc ipso q̃ habet ordinem ad bonum, habet rationem boni, sed causalitatem entis participat quando fit ens actu. Et q̃a quidam ponebant res fieri in actu secundum aliquod exemplum alicuius formæ præexistentis, ideo in capitulo de Ente determinat etiam & de exẽplis ad quæ sunt entia, vt ex titulo patet. Diuiditur autem hoc ca. in duas partes. In prima præmittit q̃dam quæ sunt necessaria ad propositam intentionẽ, In secunda prosequitur de causalitate primi entis, ibi. [Quoniam autem & de istis diximus &c.] Circa primum tria facit. Primo manifestat suam intentionem. Secundo excludit errorem, ibi. [Non autem aliud &c.] Tertio respõdet cuidam obiectioni, ibi. [Et quidem dicat aliquis, &c.] Dicit ergo primo, q̃ a consideratione boni transeundum est nunc ad verã laudem Dei, secundum q̃ a sanctis Theologis nominatur ut vere existens. Sed hoc præscire oportet q̃ non est in præsenti sermone intentio, q̃ ipsa supersubstantialis substantia Dei secundum q̃ in seipsa supersubstantialiter existit, manifestetur, ideſt, vt cognoscatur Dei essentia: hoc enim sermone explicari non põt, nec nostra cognitione capi. Quicquid enim intellectus noster apprehendit, minus est quàm Dei essentia & quicquid lingua nostra loquitur, minus est quàm esse diuinum, nec potest diuina essentia manifestari perfectè vnicuique intellectui creato, ita q̃ eam apprehendat, sed excedit ipsam vnitionem intellectus beatorum, qui essentiam Dei vident per vnitionem sui intellectus ad ipsam Dei essentiam. Quamuis enim videant hoc ipsum quod Deus est, tamen est tanta perfectio visionis, quanta est perfectio ipsius esse diuini, & quanta est perfectio visionis qua Deus se vider. Non est ergo præsentis intentionis ut manifestetur ipsa Dei essentia per quàm omnia substantificantur. Quolibet enim diuino nomine manifestatur aliquis processus alicuius perfectionis a Deo in existetia, & secundum q̃ de Deo dicitur est supra omnia entia. Sicut nomẽ boni manifestat omnes processus vniuersalis essentiæ rerum, & extẽdit se tam ad existentia quàm ad non existentia, inquãtum non existentia habent aliquid boni prout sunt in potentia ad esse. Nomen vero entis designat processum essendi a Deo in omnia entia, & secundum q̃ de Deo dicitur esse super omnia existẽtia. Nomen vero vitæ extenditur ad omnia viuentia, & secundum q̃ de Deo dicitur, est super omnia viuentia. Nomen uero sapiẽtiæ significat processum qui extenditur ad omnia intellectualia & rationalia & sensibilia, quia etiã ipse sensus inquantum est cognitio quædã, est quædam participatio diuinæ sapientiæ, cum tamen diuina sapientia sit super omnia ista. Ad hoc ergo tendit iste sermo, vt exponat Dei nomina secundum q̃ sunt manifestatiua diuinæ prouidentiæ, per quam perfectiones rebus attribuit. Nõ enim promittit sermo iste q̃ narret istam Dei supersubstantialẽ bonitatem & substantiam & vitam & sapientiam secundum quòd in seipsa supersubstantialiter existit super omnia quæ in creaturis inueniuntur. Vnde de sapientia Dei dicitur Iob, 28. q̃ abscondita est ab oculus omnium viuentium, Intentio ergo præsentis sermonis est, laudare Deum nomine boni, secundum quòd est causa omnium bonorum. Et nomine existentis secundum quòd facit omnem substantiam. Et nomine vitæ, secundũ quòd viui ficat omnia. Et nomine sapientiæ, secundum quòd dat sapientiam. Deinde cum dicit. [Non autem aliud, &c.] excludit errorem quorundam Platonicorum, qui vniuersales effectus in intelligibiliores causas reducebant. Et quia uidebãt effectum boni vtilissimum esse, dicẽbant suam causam esse ipsum bonum quod effundit bonitatem in omnia. Et sub ea ponebant aliam causam quæ dat uitam, & sic de alijs & huiusmodi principia dicebant Deos. Hoc ergo excludit ipse Dionysius dicens, quòd præsens sermo non dicit aliud principium esse ipsum bonũ, & aliud ipsum existens, & aliud uitam, & aliud sapientiam. Neque dicit præsens sermo esse multas causas & diuersas deitates productiuas diuersorũ, quorum quædam sunt excedentes & quædam inferiores secundum omnes processus perfectionem in creaturis. Et omnia nomina quæ hoc exponũtur, dicit præsens sermo esse vnius principij & aliquo nomẽ esse quod manifestat totam prouidentiam Dei vniuersaliter, scilicet nomen boni, quædam vero manifestant diuinam prouidentiam quantũ ad aliquos determinatos effectus, vel magis vniuersales, vel magis particulares, sicut ens, viuens, & sapiens, & huiusmodi. Deinde cum dicit. [Et quidem dicat aliquis &c.] Soluit quandã obiectionem. Et primo ponit eam quę talis est. Cum ipsum esse excedat vitam, & vita excedat sapientiam, vnde est q̃ viuentia superminent existentibus, & sententia viuentibus, & rationabilia sentientibus, & mentes] ideſt, intellectus angelici [rationabilibus] creaturis, ideſt hominibus, [& magis sunt circa Deum.] & quasi magis assimilatæ ei, [& magis ei appropinquant] secundum dignitatem naturæ, cum tamen oporteat ea quæ maiora dona participãt a Deo, esse meliora & supereminere alijs quæ minora dona participant. Secundo. ibi. [Sed si non subsistentia quidem &c.] soluit præmissam obiectionem. Et dicit quòd sermo prædictæ obiectionis recte se haberet si ea quæ sunt intelligibilia supponeret esse aliquis non existentia, vel non esse uiuentia tunc enim sicut esse præeminet et vitæ, & uita sapientiæ, ita in existentia præeminerent uiuentibus, & uiuentia sapientibus. Sed diuinæ mentes angelorum non carent esse, quinimmo habent excellentius super alia existentia creata, & habent uitam super alia uiuentia, & intelligunt & cognoscũt super cognitionem sensus animalium & rationis humanæ, & quãtum ad ordinem ad bonum, super omnia existentia desiderant pulchrum & bonum, & nõ solum magis desiderant quasi perfectius ordinate in ipsum, sed eo magis participant, perfectiorem bonitatem actu habentes. Vix enim duobus modis bonum in creaturis inuenitur aut secundum participationem actualem boni, aut secundum ordinem ad bonum, sicut supra dictum est in 4. c. quòd bonum se extendit ẽt ad non ens actu. Vnde rationabiliter substantiæ angelicæ magis sunt circa bonum diuinum per quandam appropinquationem ad ipsum, quasi abundãtius ipso diuino bono participantes quasi possidentes ab eo plura & maiora bona quàm aliar Plura quidem, q̃a habent intelligentiam quod multa nõ habent. Maiora uero, quia ipsum esse & uiuere quod alia habent, perfectius ab angelis possidetur. Et similiter etiam rationalia, scilicet homines supereminẽt sensibilibus, ideſt brutis animalibus, quia præbundant eis in ratione, quam præ eis possident, & quædam sicut animalia bruta superant alia, vt plantas in sensibili, & alia, scilicet plantæ superant cætera corpora inanimata in uita. Et vniuersaliter hoc uerum dici potest, quòd illa quæ magis participant ipso uno quod est Deus, & infiniti doni Deo, quæ donatiuus est affluenter omnibus, vt dicitur Iaco. 1. propinquiora sunt Deo & magis ei similia [derelictis,] ideſt his quæ exceduntur. [Quoniam autem & de istis diximus. Age bonum sicut uere. &c.] Præmissis quibusdam quæ erant necessaria ad præsentem intentionem, hic Dionysius accedit ad exponendum nomen entis secundum q̃ de Deo dicitur. Et quia sicut iam dixit, non est suæ intentionis ineffabilem Dei essentiam manifestare secundum q̃ in se est, sed secundum q̃ nomen entis de Deo dictum, manifestat processionem essendi a Deo in creaturis, ideo primo ostendit processum essendi uniuersalem in omnia. Secundo ostendit quòd a diuino esse effluunt etiam singula in speciali. ibi. [Et ex eadem omnium causa, &c.] Circa primũ duo facit. Primo ostendit oĩa existentia uniuersaliter esse a Deo. Secundo ostendit ompia in ipso esse. ibi. [Et est ex ipsa & ipsa

CAPVT V.

De existente, in quo & de exemplis.

LECTIO PRIMA.

TRanseundum autem est nũc ad uerè existentem, uerè existentis Dei theologicam laudationem. Tantum autem memorabimus, quòd sermonis intentio est, non supersubstantialem substantiam, secundum quòd supersubstantialis est manifestare. Ineffabile enim hoc & ignotum est, & perfectè non manifestabile, & ipsam excedens unitionem, sed substantificum Thearchicæ substantiæ principatus processum ad omnia existentia laudare. Etenim boni Dei nominatio, totos esse omnium processus manifestans, & ad existentia & ad non existentia extenditur, & super existentia est, uitæ autem ad omnia uiuentia extenditur, & super uiuentia est. Sapientiæ uero ad omnia intellectualia, rationalia, & sensibilia extenditur, & super omnia ista est. Istasigitur prouidentiæ manifestatiuas Dei nominationes, sermo laudare desiderat. Non enim promittit eparrare per se substãtialem bonitatem & deitatem, & substantiam, & uitam, & sapientiam per se substantialis diuinitatis, quæ est super omnem bonitatem & deitatẽ & substantiam & uitam & sapientiã in absconditis, sicut eloquia dicũt, supercollocatam, sed manifestatã bonitatem, & excedenter benificam prouidentiã, & omnium bonorum causam, laudat & existentem, & uitam & sapiẽtiam quæ facit substantiam & uiuificat, & est sapientia donatrix causa his quæ substantia, & uita, & ratione, & sensu participant. Non aũt aliud esse bonum dicit, & aliud existens, & aliud uitã aut sapientiã, neq; multas cãs & aliorũ alias ꝓductiuas deitatis, excedẽtes & subiectiuas diuersorũ, quorum quædam sunt excedentes & quædam inferiores secundum omnes processus perfectionem in creaturis. Et omnia nomina quæ hoc exponũtur, dicit præsens sermo esse vnius principij & aliquo nomẽ esse quod manifestat totam prouidentiam Dei vniuersaliter, scilicet nomen boni, quædam vero manifestant diuinam prouidentiam quantũ ad aliquos determinatos effectus, vel magis vniuersales, vel magis particulares, sicut ens, viuens, & sapiens, & huiusmodi. Deinde cum dicit. [Et quidem dicat aliquis &c.] Soluit quandã obiectionem. Et primo ponit eam quę talis est. Cum ipsum esse excedat vitam, & vita excedat sapientiam, vnde est q̃ viuentia superminent existentibus, & sententia viuentibus, & rationabilia sentientibus, & mentes] ideſt, intellectus angelici [rationabilibus] creaturis, ideſt hominibus, [& magis sunt circa Deum.] & quasi magis assimilatæ ei, [& magis ei appropinquant] secundum dignitatem naturæ, cum tamen oporteat ea quæ maiora dona participãt a Deo, esse meliora & superemínere alijs quæ minora dona participant. Secundo. ibi. [Sed si non subsistentia quidem &c.] soluit præmissam obiectionem. Et dicit quòd sermo prædictæ obiectionis recte se haberet si ea quæ sunt intelligibilia supponeret esse aliquis non existentia, vel non esse uiuentia tunc enim sicut esse præeminet et vitæ, & uita sapientiæ, ita in existentia præeminerent uiuentibus, & uiuentia sapientibus. Sed diuinæ mentes angelorum non carent esse, quinimmo habent excellentius super alia existentia creata, & habent uitam super alia uiuentia, & intelligunt & cognoscũt super cognitionem sensus animalium & rationis humanæ, & quãtum ad ordinem ad bonum, super omnia existentia desiderant pulchrum & bonum, & nõ solum magis desiderant quasi perfectius ordinate in ipsum, sed eo magis participant, perfectiorem bonitatem actu habentes. Vix enim duobus modis bonum in creaturis inuenitur aut secundum participationem actualem boni, aut secundum ordinem ad bonum, sicut supra dictum est in 4. c. quòd bonum se extendit ẽt ad non ens actu. Vnde rationabiliter substantiæ angelicæ magis sunt circa bonum diuinum per quandam appropinquationem ad ipsum, quasi abundãtius ipso diuino bono participantes quasi possidentes ab eo plura & maiora bona quàm aliar Plura quidem, q̃a habent intelligentiam quod multa nõ habent. Maiora uero, quia ipsum esse & uiuere quod alia habent, perfectius ab angelis possidetur. Et similiter etiam rationalia, scilicet homines supereminẽt sensibilibus, ideſt brutis animalibus, quia præbundant eis in ratione, quam præ eis possident, & quædam sicut animalia bruta superant alia, vt plantas in sensibili, & alia, scilicet plantæ superant cætera corpora inanimata in uita. Et vniuersaliter hoc uerum dici potest, quòd illa quæ magis participant ipso uno quod est Deus, & infiniti doni Deo, quæ donatiuus est affluenter omnibus, vt dicitur Iaco. 1. propinquiora sunt Deo & magis ei similia [derelictis,] ideſt his quæ exceduntur. [Quoniam autem & de istis diximus. Age bonum sicut uere. &c.] Præmissis quibusdam quæ erant necessaria ad præsentem intentionem, hic Dionysius accedit ad exponendum nomen entis secundum q̃ de Deo dicitur. Et quia sicut iam dixit, non est suæ intentionis ineffabilem Dei essentiam manifestare secundum q̃ in se est, sed secundum q̃ nomen entis de Deo dictum, manifestat processionem essendi a Deo in creaturis, ideo primo ostendit processum essendi uniuersalem in omnia. Secundo ostendit quòd a diuino esse effluunt etiam singula in speciali. ibi. [Et ex eadem omnium causa, &c.] Circa primũ duo facit. Primo ostendit oĩa existentia uniuersaliter esse a Deo. Secundo ostendit ompia in ipso esse. ibi. [Et est ex ipsa & ipsa

ipsa &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit diuinũ esse, vniuersalem causalitatem respectu omnium existentium. Secundo ostendit q̃ ex ipso esse Deus proprie magis denominatur. ibi. [Et ante alias ipsius participationes &c.] Circa primũ tria facit. Primo ostendit de quo est intentio. Secundo prosequitur propositum. ibi. [Quòd totius esse &c.] Tertio epilogat. ibi. [Resumentes igit dicimus &c.] Dicit ergo primo, quia de præmissis dictum est, quòrum cognitio præexigebatur ad præsentem intentionem, debemus laudare ipsum bonũ qđ est Deus sicut in se vere existẽs, & sicut faciẽs substãtiam omniũ existentium. Deinde cũdicit. [Quòd totius esse &c.] ꝓsequitur propositum. Et circa hoc tria facit. Primo ostẽdit q̃ Deus est causa omnium quę ad esse pertinent. Secundo q̃ omnia ei quodámodo cõueniunt. ibi. [Etenim De' &c.] Tertio, q̃ omnia ab eo remouẽtur. ibi. [Et neque erat &c.] Dicit ergo primo, quòd ipsũ bonũ qđ est Deus sm suam superemimentẽ virtutem, est causa factrix omniũ substantiarum, & creatrix omniũ existentiũ, quia scilicet non producit substantias ex aliquo præexistente, sed simpls omne existens ex virtute ipsius prouenit. Deinde enumerat ea quæ ad esse pertinere vñr. Et primo ponit duo vniuersalia, existens & mentẽ. i. intellectum. Nã mens comprehensiua est totius esse, sed q̃a mens, i. intellectus non fit actu intelligens nisi per participationẽ intelligibilis quod est ipsum existens, posuerunt Platonici q̃ ipsum existens quod separatũ ponebant, est supra intellectũ creatum primum, sicut intelligibile est ante intelligens, & participatũ ante participãs. Et propter hoc Dionysius hic q̃ Deus est & ipsius [existentis cã causatrix & ipsius mẽtis.] Deinde ponit ea quæ pertinent speciaIiter ad ipsas substãtias existentiũ. In quibus tria possunt considerari. Quorũ vnum est ipsum singulare qđ in se actu complectitur principia & vñia & indiuidualia, vt Sortes vel Plato. Et quantũ ad hoc dicit [personæ.] Secundũ vero est species vel genus vt homo vel animali, in quib. cõprehenduntur vñia principia in actu, singularia aũt in potentia. Homo. n. dicitur qui habet humanitatẽ absq; præcisione indiuidualiũ principiorum. Et quantũ ad hoc dicit. [substantiæ.] Tertiũ vero est ipsa essentia generis, vel speciei, vt significet noĩe humanitatis, in quo quidẽ nomine cõprahenduntur sola principia, speciei ratio. Nullũ. n. indiuidualium principiorũ pertinet ad rõnem humanitatis nisi præcise significet hoc, q̃ homo est homo. Nullum aũt indiuidualium principiorũ est hmõi. Vnde in nomine humanitatis non incluđitur nec actu nec potentia aliquod indiuiduale principiũ. Et quantũ ad hoc dicit [naturæ.] Ad rõnem aũt essendi pertinet primo quidẽ substantia rei, de qua iam dictũ est. Secundo vero ipsa mensura durationis rerum. Et quantũ ad hoc subdit q̃ Deus est principium & mensura sæculorũ. Dicitur aũt mensura. ſ. durationis vniuscuiusq; rei. Vnde vnum sæculum dicit tps quo vna generatio hominum durare põt, vel quo solet durare cõiter memoria facto rum humanorum. Vnde spatium mille annorum a quibusdã sæculum dicit. Manifestum est aũt q̃ a Deo præfigitur mensura, duorationis vniuscuiusq; rei, & ideo dicit quod est principium in quolibet genere est mensura eorum quæ sunt in genere illo, sicut vnitas numerorum & sonus in melodijs. Ipsum ergo diuinum esse est mensura omniũ sæculorum, non quidẽ adæquata, sed excedens. Et consequẽter exponit in spãli quo sit principium sæculorum. Dupliciter. n. aliqua existentia durationẽ habent. Quorundã. n. esse subiectum est mutationi, & horũ duratio tpe mensuratur. Et quantũ ad hoc dicit. [Et q̃ facit esse tẽpora.] Quorundã vero esse nõ subiacet mutationi, & horum duratio mensurãtur. Et quãtum ad hoc dicit. [Et facit æuum existentiũ.] Sicut. n. se hẽt tps ad motum, ita se habet æuum ad ipsum esse. Et ideo subdit q̃ Deus causa liter est tps eorum quæ fiunt, & ipsa est esse causaliter omnib. quo cunq; modo existentibus, in quo excludit opinionẽ Platonicorũ, qui ponebãt & tps & ipsum esse quasi separatã substãtiã sub Deo. Tertio ad rationẽ essendi pertinet generatio, quæ est mutatio ad esse. Et ideo subdit q̃ Deus est causaliter omnibus quocunq; modo generatis, quia ipse omnibus generationẽ tribuit, vt dicitur Isa. vltimo. Et sic patet, q̃ ex ipso primo existente quod est Deus causatur & æuum, quod est mensura essendi & substãtia, quæ est per se existens, & omne existens quocunq; modo. Et iterum ex Deo causatur q̃ est mensura motus, & ipsa generatio, & id quod generatur. Et non solum ipsa existentia causanẽ a Deo, sed etiam quæcunque sunt in existentibus, vt partes & proprietates naturales, & ea quę quocunque modo vel insunt, vt accidentia, vel substant, vt substantiæ. Deinde cum dicit. [Etenim Deus non &c.] ostẽdit q̃ omnia conueniunt Deo quodam modo. Ad cuius euidentiã considerandum est, q̃ omnis forma recepta in aliquo limitatur & finitur, secundum capacitatem recipiẽtis. Vnde hoc corpus albũ non habet totam albedinem sm totum posse albedinis, sed si esset albedo separata nihil deesset ei qđ ad virtutẽ albedinis pṫineret, oĩa aũt alia, sicut superius dictũ est, habent esse receptũ & participatũ, & ideo non habẽt esse sm totã virtutẽ essendi. Sed solus Deus qui est ipsum esse subsistens, sm totam virtutẽ essendi esse hẽt. Et hoc est qđ dicit, q̃ deus pṫeſt cã essendi oĩbus, q̃a ipse non est [existẽs quodámodo] ideſt sm aliquẽ modum finitum & limitatũ, sed ipse vñr & infinite accepit in seipso totũ esse, & præaccepit, q̃a in eo præexistit sicut in cã, & ab eo ad alia derivat. Et ideo dicit. 1. Thim. 1. Rex sæculorũ, q̃ in seipso hẽt totum esse & omnẽ substantiã & oĩa existentia, & rerum sunt circa ipsum inquãtum ex eo deriuant. Deinde cum dicit. [Et neq; erat &c.] ostẽdit q̃ oĩa ab eo remouẽtur quantũ ad illum modum, quo creaturis cõueniunt. Et dicit q̃ ipse [nõ erat] quasi aliqd de suo esse in ꝓteritο dilapsum sit, [neq; erit] quasi aliqd de suo esse expectet in futurũ, & hoc ideo, q̃a ipse non est factas, solum aũt illorum esse per ꝓteritum & futurũ variat quæ, cõtingit fieri, neq; ẽt ei contingit q̃ generet in ꝓsenti vel in futuro ad modum generationis tpalis, & quod plus est, neq; est ẽm. ſ. q̃ significatur tps ꝓsens, quia eius esse tpe non mẽsuratur, sed ipse est esse existentibus, non quidẽ ita q̃ est ipse Deus sit ipsum formale existentium, sed eo modo loquendi vtitur quo Platonici utebantur, qui esse separatũ dicebant esse existentium, inquãtum cõpositiua per participationẽ abstractorum participantur. Et q̃ causaliter sic intelligẽdum, apparet per hoc qđ subdit, q̃ [non solum existentia sunt ex Deo, sed ẽt ipsum esse existẽtium est ex Deo, qui est ante sæcula] & dicitur esse ante sæcula, q̃a est æuum æuorũ, ideſt, mensura omnium dimensionũ. Deinde cum dicit. [Resumẽtes igitur dicimus, &c.] colligit ea quæ dicta sunt, & dicit resumẽdo q̃ oĩa existentia & mensuræ essendi habẽt esse a ꝓexistente, & omne æuum & tps quæ sunt durationes, sunt [ex ipso] & ipse est principiũ effectiuũ & causa finalis oĩs sæculi & tpis & cuiuslibet quocũq; modo existentis. Et iterum oĩa ipso participant, sicut prima forma exemplari. Et non solum est cã quantum ad fieri rerũ, sed & quantum ad totum esse & durationẽ, quod manifestat cum dicit. [Et a nullo existentium recedit.] ædificatore. n. recedente, domus remanet, quia est cã domus quantum ad fieri & non quãtum ad esse, sed si Deus ab effectu recederet, esset effectus nõ remaneret, quia est cã ipsius esse, & quia causa præminet esse ẽtibus [ipse est ante omnia, & omnia consistunt in ipso,] sicut effectus virtute prẽexistunt in causa, & vniuersaliter, quicquid quocunque modo est, prẽexistit in primo ente, scilicet Deo, & quantum ad esse quod habet sine defectu, & quantũ ad conseruationẽ sui esse. Deinde cũ dicit. [Et ante alias ipsius participationes, esse propositũ est, &c.] ostendit q̃ ens dictũ de Deo signat processum existentium a Deo, & ostẽdit quòd hoc nomen ens, vel qui est, conuenienti ratiõi me de Deo dicitur. Ostẽdit aũt hoc duabus rationibus. Quarum secunda incipit, ibi. [Et enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

præsse & supereſſe &c.] Prima ratio talis est. Si qua causa nominatur a suo effectu, conuenientissime nominatur a principali & dignissimo suorum effectuum. Ipsum autem esse inter alios Dei effectus est principalius & dignius, ergo Deus qui a nobis nominati non potest nisi per suos effectus, conuenientissime nominatur nomine entis. Hoc est ergo quod dicit [q ipsum esse propositū] est creaturis ad participādū [ante alias Dei participationes.] Quācunque enim perfectionē creatura habeat fit per hoc in Dei participatione, qui quasi proponitur & offertur omnib. ad participandū, sed per prius participant quātum ad ipsum esse, quam quancū que aliā perfectionem, [psum per se est senius] id est, primum & dignius [eo quod est per se vitam esse, & eo qđ est per se similitudinem diuinam esse.] Considerandū autem hic occurrit, q hic dicatur per se esse, vel per se vita, & huiusmodi. Ad cuius euidētiam sciendum est, q Platonici, quos multū in hoc opere Dionysius imitatur, ante omnia participantia cōpositionem, posuerunt separata per se existentia, quæ a compositis participantur, sicut ante homines singulares qui participant humanitatē, composuerunt hominem separatum sine materia existentem, cuius participatione singulares homines dicuntur. Et similiter dicebant, q ante ista viuentia composita esset quædam vita separata, cuius participatione cuncta viuētia viuunt, quam vocabant per se vitam. Et similiter per se sapientiam, & per se esse. Hæc autem separata principia ponebant abinuicem diuersa a primo principio quod nominabant per se bonum & per se vnum. Dionysius autem in aliquo eis consentit, & in aliquo dissentit. Consentit quidem cum eis in hoc q ponit vitam separatā per se existentem, & similiter sapientiam & esse & alia huiusmodi. Dissentit autem ab eis in hoc, q ista principia separata non dicit esse diuersa, sed vnum principium quod est Deus, sicut supra dixit. Cum ergo dicitur per se vita, secundum sententiam Dionysij dupliciter intelligi potest. Vno modo secundum q per se importat discretionem, vel separationem realem. Et sic per se vita est ip se Deus. Alio modo secundum q importat discretionem, vel separationem solum secundum rationem. Et sic per se vita est quæ inest viuentibus, quæ non distinguitur secundum rem, sed secundum rationem tantum a viuentibus. Et eadem ratio est de per se sapientia, & sic de alijs. Et istam expositionem ponit infra in 6. capit. Hic autem per se vitam accipit pro vita quæ inest viuentibus, loquitur enim hic de participationibus, vita autem per se existens, non est participatio. Quòd autem per se esse sit primum & dignius quàm per se vita & per se sapientia, ostendit dupliciter. Primo quidem per hoc quòd quæcunque participant aliis participationibus primo participant ipso esse. Prius enim intelligitur aliquod eus quàm vnum viués, vel sapiens. Secundo q ipsum esse comparatur ad vitam & ad alia huiusmodi sicut participatum ad participans. Nam etiam ipsa vita est ens quoddam, & sic esse prius & simplicius est quàm vita & alia huiusmodi, & comparatur ad ea vt actus eorum. Et ideo dicit, q non solum ea quæ participant alijs participationibus prius participant ipso esse, sed quod magis est diuina quæ nominantur per ipsa, vt per se vita, per se sapientia, & alia huiusmodi quib. existentia participant ipso per se esse, quia nihil est existens cuius ipsum per se esse non sit subsistantia & æuum id est, forma participata ad subsistēdum & durandum. Vnde cum vita sit quoddam existēs, vita etiam participat ipso esse. Ex hoc ergo concludit principale propositū, scilicet q Deus conuenienter principalius præ alijs nominibus laudatur sicut existens, quasi ex digniore donorum suorum. Et q principalius sic laudetur, patet Exod. 3. vbi dicitur. Qui est, misit me ad vos. Deinde cum dicit. [Etenim præsse & supereſſe &c.] ponit secundam rationem, q taliseſt. Si alia causa nominetur a suo effectu, oportet q principalius nominetur Deus per ipsum esse a primo effectu per quā omnia facit. Huiusmodi autem est ens, ergo principalius nominatur Deus per ipsum esse. Hoc ergo est quod dicit, q ipse Deus præsse supereſſe præhabet & superhabet. Hic ergo considerandū est, q dupliciter vnum potest alteri præferri, scilicet quantū ad hoc quod habetur, & quantum ad modū habēdi. Sicut vnus homo qui habet maiorē scientiam quàm alius, præfertur ei quantum ad quantitatem eius quod habetur. Sed angelus in sapientia præfertur homini, non solū quātum ad quantitatē sapientiæ, sed etiā quantum ad modum habendi, quia homo habet rationaliter, angelus vero intellectualiter, & sic vtroque modo excedit, scilicet & quantum ad id quod habet, & quantum ad modum habendi. Quātum autem ad id quod habet, excedit dupliciter, scilicet secundum ordinem, quia prius habet esse. Et propter hoc dicit præesse, & quantum ad dignitatem, quia excellentius esse habet. Et propter hoc dicit supereſſe. Et similiter quantum ad modum habendi potest intelligi ratio ordinis & dignitatis. Et ideo dicit præhabens & superhabens. Sic igitur Deus eminentius esse habens ex seipso per quandam similitudinem inter alios effectus prius se cit esse quod est, id est, ipsum secundum se esse, & per ipsum esse fe cit subsistere omnia quæcunque sunt. Per hoc enim vnumquodque causarum a Deo per suum esse ex Deo, & non solum alia existentia causata participant esse, sed etiam ipsa principia existentium participant esse inquantum sunt & principia sunt. Et primum competit eis esse secundum se, & postea quòd sint principia aliorum, etiam si aliqus velit dicere secundum opinionem Platonicorum, per se vita, id est, vita quædam separata sub Deo sit principium viuentium inquantum sunt viuentia, & similium per se similitudo, & similiter de omnibus alijs participantibus quæcunque participant hoc, vel illo, vel ambobus, vel multis semper inuenies quòd huiusmodi licet participentur ab alijs, tamen ipsa etiam participant ipso esse, & primo intelliguntur vt participantes esse, quòd sint principia aliorum per hoc quod alijs participantur. Potest autem & hoc intelligi secundum quòd per se vita intelligitur ipsa vita quidem in viuentibus, quę est formale viuentibus principium, & similiter de alijs, ergo si ista quæ sunt principia aliorum non sunt nisi per participationem essendi, multo magis ea quæ participant ipsis non sunt nisi per participationem ipsius esse. Et sic patet quòd Deus per ipsum esse omnia causat. Ex quo concludit principale intentū & dicit,

dicit quòd Deus qui est per se bonitas & primo proponens, id est, tribuens rebus creatis hoc donum, quod est per se esse, laudatur hoc nomine quod est quasi à digniore & primo suarum participationum. [Et ex ipsa & in ipsa est ipsum esse existentium principia &c.] Postquàm Dionysius ostendit q omnia existentia vniuersaliter sunt à Deo, hic intendit ostēdere q omnia vniuersaliter sunt in ipso. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secūdo manifestat propositum, ibi. [Etenim in vnitate &c.] Dicit ergo primo q non solum ex ipsa Dei bonitate: sed etiam in ipsa est ipsum per se esse, qđ est Dei participatio, & omnia principia existentium, & omnia existentia, tam solæ substantiæ quàm accidentia, & omnia quocunque modo contmentur sub esse sicut entia imperfecta vt ens in potētia, & motus, & alia huiusmodi. Et ne aliquis crederet q ista hoc modo sint in Deo sicut in seipsis cōtenta quēter hoc excludit. In seipsis enim oia cāta sunt finita, in Deo aūt sunt infinita, qa in Deo sunt ipsa diuina essentia. Et ideo dicit, q hæc incōprehensibiliter iterū in seipsis oppositionē habent & diuersitatem, in Deo aūt cōiunguntur simul. Et ideo dicit. Et coniūcte iterum in seipsis habent multitudinem, id est, Deo autem sunt vnum, & ideo addit, & singulariter, id est, vnite. Deinde cum dicit. [Etenim in vnitate &c.] probat propositum. Et primo per exempla. Secundo per rationem, ibi. [Principium enim est existentium &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit exempla. Secundo per exemplum arguit, ibi. [Nihil igitur inconueniens &c.] Circa primum proponit quatuor exempla. Quorum primū est de vnitate & numero. Et dicit q cū numerus vniformiter præexistit in vnitate, quia vnitas virtute est omnis numerus, ut Boetius dicit in Arismetrica. Dicit autem vniformiter, quia omne quod est in altero, est in eo per modum eius in quo est. Vnde numerus in vnitate est existens in ea per modum vnitatis. Et hoc est quod dicit vniformiter. Iterum dicit. Vnitas habet in seipsa omnē numerum, quia omnes proprietates omnium numerorum aliquo modo inueniūtur in vnitate. Siue enim accipiamus numeros quadratos, siue cubicos, siue quascunq; alias figuras numerorū, in qualibet dispositione numerorum inuenitur vnitas prima. Et iterum considerandum est q omnis numerus in ipsa vnitate est vnus, sed quanto magis recedit ab vnitate, tanto magis distinguitur & in multitudinem deducitur. Secundum exemplum ponit de centro. Et dicit q in centro omnes lineæ quæ deducuntur ad circunferētiam simul existunt sicut in principio communi, & illud signum, id est punctum quod dicitur centrum, habet in seipso vniformiter coniunctas & sibi inuicem & principio à quo processerunt, q sicut ab vno producuntur in multitudinem, ita eorum multitudo terminatur ad centrum sicut ad terminum. Et considerandum est quòd lineæ quæ in ipso centro vniuntur perfectę, parum recedēt à centro, parum distant ab inuicem, & hoc simpliciter dicendum est, quòd inquantum centro propinquiores, intantum & ipsi centro & sibi inuicem magis vniuntur; quanto vero magis distāt à centro, tantum etiam magis distant à se inuicem, sicut etiam est de numero, quòd quanto magis recedit ab vnitate, tanto magis multiplicatur. Tertium exemplum ponit de natura vniuersali, quæ secundum Platonem est aliqua subsistantia separata: secundum Aristotelem vero est aliqua virtus primi corporis naturalis. Vtrolibet autem modo accipiatur natura vniuersalis, manifestū est quòd in vniuersali natura omnium naturalium aduunantur naturæ cuiuslibet naturæ particularis, non per modum cōfusionis, sicut a dunanur lapides in aceruo, sed per modū vnitionis cuiusdam, sicut si dicamus q rationes generabilium virtualiter consistunt in sole, & omnes rationes membrorum virtualiter existūt in semine. Quartum exemplum ponit de anima, quæ est causa corporis, & sicut efficiens & sicut forma & sicut finis, vt dicitur in 2. de Anima. Et sic in anima sicut in causa communi præexistūt oēs virtutes partiū animalis, quibus toti corpori prouidetur. Omnes enim virtutes radicātur in anima sicut in communi radice. Ex his igitur exēplis concludit vlterius, q nos possumus ex præmissis sicut ex quibusdam similitudinibus obscuris, i. deficientibus à diuina representatione, ascendere ad vniuersalē causam omnium per similitudinem cārum particularium, vt sic oculis mentis transcendendo omnia mundana, cōtemplemur omnia simpliciter esse in Deo qui est omnium causa, & q ea quæ sibi sunt inuicem contraria prout sunt in suis naturis, in Deo p̄existunt simpliciter & vnite. Quæ enim est proportio particularis causæ ad suos effectus, eadem est proportio vniuersalis causæ ad omnia. Deinde cū dicit. [Principiū enim est existēriū &c.] probat idem per rationem per quā prædicta probatio confirmatur. Omnia enim multa q̄ sunt ex vno principio, præexistunt vnitè in principio primo. Sic igitur patet q omnia sunt in Deo vnitè, cum ipse sit principium omnium. In hac autem Dei causalitate primo ponit ea quæ pertinent ad ipsum esse. Et dicit q à Deo est [ipsum esse] rerum [& oia existentia quocunq; modo sint.] Ad esse aūt pertinet & principiū essendi & finis, quia in omnibus existentibus inueniūtur. Et ideo dicit q ab ipso est [omne principium, & omnis finis.] Secundo ponit ea quæ pertinent ad vitam. Et dicit q ex Deo est [omnis vita & immortalitas,] quæ est indeficientia vitæ. Tertio ponit ea quæ pertinent ad sapientiam. Et dicit q ex Deo est [omnis sapiētia.] Et quia sapientis est ordinare, subiungit, [& omnis ordo & omnis armonia,] quæ est conuenientia ordinis. Quarto ponit ea quæ pertinent ad virtutem. Et dicit q ex Deo est [omnis virtus.] Ad virtutem autem pertinet q aliquid conseruetur à nociuis. Et quantum ad hoc dicit, [omnis custodia,] & q firmetur in his quæ ei conueniunt. Et quantum ad hoc dicit [omnis collocatio,] & q diffundat ea quæ quis habet, Et quantum ad hoc dicit [omnis distributio.] Quinto ponit ea quæ pertinent specialiter ad cognitionem. Vnde dicit omnis intellectus,] quantum ad angelos, [omnis sermo] id est, ratio quantum ad homines, [omnis sensus] quātum ad animalia. [omnis habitus] quo perficitur ratio cognoscitiua vel appetitiua. Sexto ponit ea quæ pertinent ad corporalia. Et dicit [omnis statio], i. quies & [omnis motus.] Septimo ponit ea q̄ pertinent ad vnum. Et dicit [omnis vnitio] vniuersaliter, [omnis concretio,] quantum ad diminutionem corporum, [omnis amicitia] quantum ad vnionem affectuū, [omnis concordatio] quantum ad vnionem conceptionum & sentētiarum. Vltimo ponit ea quæ pertinent ad multitudinem. Et dicit [omnis discretio] id est, distinctio [& omnis diffinitio] id est, determinatio vniuscuiusq;. Vnumquodque enim determinatur in se per hoc q est ab alijs distinctum. Et non solum ista sunt à Deo, sed quæcunque alia pertinent ad esse quibus errtia informantur.

LECTIO II.

Deus est causa particularium entium.

EXistentia omnia figurāt & ex eadem omnium causa sunt, & intelligibiles, & intellectuales deiformiū angelorum substantiæ, & animarum & omnis mundi naturæ, & quocunq; modo aliis inesse aut secundum cogitationem esse dicta. Et quidem sanctissimæ, & prouectissimæ virtutes existētes, & sicut in vestibulis super substantialis trinitatis collocatæ, ab ipsa, & in ipsa, & esse & deiformiter esse habent, & post illas subiectè & extremè sicut ad angelos, sicut ad nos autem supermundane. Et animæ, & alia omnia existentia secundum eandem rationem, & esse, & bene esse habent, & sunt, & bene sunt, & ex præexistente esse, & bene esse habentia, & in ipso existentia, & ex ipso incipientia, & in ipso custodita & ad ipsum termināta. Et quasdam quidem dignitates essendi distribuit superioribus substantialiter, & discernuntur simpliciter & in quantum centro sunt propinquiores, intantum & ipsi & sibi inuicem vniuntur, & inquantum ab ipso procedunt, in tantum à se inuicem discernuntur. Sed & in tota totorum natura, omnis naturæ vniuscuiusque rationes congregatæ sunt secundum vnam inconfusam vnitionem. Et in anima vniformiter particularium omnium prouisiuè totius corporis virtutes. Nihil igitur est in conueniens ex obscuris imaginibus ad omnium causam ascendentes, supermundanis oculis contemplari omnia in omnium causa, & sibi inuicem contraria vniformiter & vnitè. Principium enim est existentium, à quo & ipsum esse, & omnia quocunque modo existentia, omne principium, omnis finis, omnis vita, omnis immortalitas, omnis sapientia, omnis ordo, omnis armonia, omnis virtus, omnis custodia, omnis collocatio, omnis distributio, omnis intellectus, omnis sermo, omnis sensus, omnis habitus, omnis statio, omnis motus, omnis vnitio, omnis concretio, omnis amicitia, omnis concordatio, omnis discretio, omnis diffinitio, & alia quæcunq; per esse existentia.

LECTIO II.

EXistentia omnia figurant, & ex eadem omniū causa. &c.] Postquàm Dionysius ostendit Deum vniuersalem omnium causam essendi, hic ostendit quòd est causa omnium particularium entium secundum quòd sunt in p̄prijs naturis. Et diuiditur in partes tres. In prima ostēdit propositum. In secunda determinat de exemplaribus, ibi. [Igitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

[Exemplaria autem,&c.] In tertia epilogat quæ supra dicta sunt. ibi.[Igitur omnia existentia &c.]Circa primum tria facit.Primo ostendit proprias naturas rerum esse à Deo . Secundo infert corollarium ex dictis,ibi.[Et propter hoc ab eloquijs &c.] Tertio manifestat per exemplum,ibi.[Si enim noster sol &c.] Circa primum duo facit.Primo ponit omnes gradus entium à Deo esse. Secundo quòd etiam ipsum esse (o)mune est à Deo, ibi. [Et quæsdam quidē dignitates &c.]Circa primum tria facit. Primo distinguit gradus entiū, dicens eos esse à Deo. Secūdo subiungit gradus supremorum entiū, ibi.[Et quidē sanctissimæ & proiectissimæ,&c.] Tertio distinguit gradus inferiorum entium,ibi. [Et animæ & alia omnia, &c.] Dicit ergo primo quòd ex vniuersali cā omnium quæ Deus est, sunt substātiæ angelorum , Deo similiū, quæ sunt [intel.] inquantū sunt immateriales,& sunt intellectuales , inquātum habent virtutem intelligendi se & alia.Et ille est primus gradus substātiarum , quæ nec corpora sunt, nec corporibus vnita. Secundus gradus est substantiarum,quæ non sunt corpora,sed corporibus vnita sunt. Et quātum ad hoc dicit.[Et animarum.] Tertius gradus est substantiarū corporalium.Et quantum ad hoc dicit,[& omnis mundi naturæ.] In quarto gradu entium sunt accidentia, quę sunt in nouem generibus. Quintus gradus est eorum quæ non sunt in rerum natura , sed in sola cogitatione,quæ dicuntur entia rationis,vt genus,species , opinio & huiusmodi. Et quantum ad hos duos gradus dicit quòd à Deo sunt[quocunque modo]aliqua dicantur inesse alijs, sicut accidentia.[aut esse secundum cogitationem]sicut entia rationis.Deinde cum dicit. [Et quidem sanctissime,&c.] distinguit gradus supremorum entium, idest, angelorum, qui in tres partes distinguuntur.Quantum ergo ad angelos supremæ hierarchiæ dicit quòd ab ipsa vniuersali causa omnium & etiam in ipsa habēt & esse & conformitatem ad Deum [virtutes] angelicæ supremæ hierarchiæ,quæ sunt[sanctissimæ] propter perfectam coniunctionem ad Deum,[& proiectissimæ] propter altitudinem qua alijs supereminent & sunt[collocatæ]quasi [in vestibulis supersubstantialis] diuinæ[trinitatis.]Est enim sententia Dionysij,vt patet in 13.c. Angelicæ hierarchiæ , quòd angeli supremæ hierarchiæ ad exteriora non mittuntur,& sic in ab condito altissimæ diuinæ cōtemplationis constituti, semper assistere dicuntur ad similitudinē ministrorum qui cum rege semper morātur , in domibus eius excubantes. Quantum vero ad angelos secundæ hierarchiæ dicit q virtutes angelicæ mediæ hierarchiæ quæ prædictis virtutib.subijciuntur.[subiectæ] idest,inferiori modo à Deo esse habent.Quātum vero ad angelos infimæ hierarchiæ,angelicæ virtutes habēt esse à Deo [extremæ] idest,infimo modo. Sed extremum & infimum dicitur in angelis per comparationem ad superiores,sed per comparationem ad nos sunt supermundanæ & super modum rerū mundanarum Dei bonitatem participant.Deinde cum dicit. [Et animæ,&c.] distinguit quosdam gradus in inferioribus,scilicet in animabus & in corporalibus substantijs.Et hoc dupliciter.Primo secundum ordinem qui est inter esse & bene esse. Et hoc est quod dicit q[animæ & omnia alia existentia] infra animas [habēt esse & bene esse]& denominantur [existentia & bene existētia]inquantum habent esse & bene esse à primo ente, & inquantum sunt in primo ente & entia & bene entia , & hoc secundum eandem rationem secundum quam dicuntur hæc de angelis. Secundo ostendit gradum in istis quantum ad progressum essendi, huiusmodi.n. incipiunt esse ex ipso primo ente,sicut ex primo principio , & in ipso primo ente custodiuntur, idest, conseruantur sicut in primo principio, quod est causa non solū faciens sed & conseruans in esse , & ad ipsum primum ens terminantur omnia sicut ad vltimum finem .Huiusmodi autem gradus attribuuntur substantijs inferioribus inquantum in sunt mutationi subiectę per quam esse incipiūt & meliorantur secundum processum de esse in bene esse. Deinde cum dicit , [Et quasdam quidem dignitates, &c.] ostendit quòd Deus est causa ipsius esse communis. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quòd ipsum esse est omnibus cōmune. Secūdo ostendit qualiter ipsum esse cō mune se habeat ad Deum,ibi. [Et ipsum autē esse &c.] Dicit ergo primo, q Deus distribuit superioribus substantijs quasdam nobiliores proprietates essendi , per quas superiores substantiæ vocantur æternæ , quasi semper existentes sm illud Psalmistæ eleuamini portæ æternales. Dicuntur autem æternæ,quia quantum ad aliquid æterni tatem participāt , non quia semper fuerunt , sed quia ex quo fuerūt,nūquam desinunt esse. Et licet huiusmodi dignitates essendi superiorib. tantum substātijs conueniant, tamē hoc ipsum quod est esse, ab omnib. existentibus non derelinquitur , qa nihil pōt dici existens nisi habeat esse.Deinde cum dicit.[Et ipsum autem esse &c.] ostendit quomodo esse se habeat ad Deum , & dicit q ipsum esse cōmune est ex primo ente,quod est Deus , & ex hoc sequitur quòd esse commune aliter se habeat ad Deum quā alia existentia,quantum ad tria.Primo quidem quantum ad hoc, q alia existentia dependent ab esse cōi , non aūt Deus , sed magis esse commune dependent à Deo.Et hoc est quod dicit q [ipsum esse commune est ipsius Dei]tanquām ab ipso dependens[& non ipse Deus est esse] idest, ipsius esse communis tanquām ab ipso dependens. Secundo quantum ad hoc quòd omnia existentia continentur sub ipso esse communi , non autem Deus, sed magis esse commune continetur sub eius virtute , quia virtus diuina plus extenditur quam ipsum esse creatum.Et hoc est quod dicit,quòd [esse] cōmune est in ipso Deo sicut contentum in continente,&[non]econuerso ipse Deus [est in eo quod est esse.] Tertio quantum ad hoc q omnia alia existentia participant eo qđ est esse,non aūt Deus : sed magis ipsum esse creatū est quædā participatio Dei & similitudo ipsius. Et hoc est quod dicit q [esse] cōe [habet ipsum]scilicet Deum,vt participans similitudinem eius,non autem ipse Deus habet esse , quasi participans ipso esse. Et ex hoc patet,q ipse Deus est ipsius esse creati æuum & duratio eius,hoc est, durationis ratio, & est etiam principium eius & mensura, ita tamen quòd ipse est existens ante omnem substantiam,& ante omne ens,& ante omne æuum , & nō solum est ante,duratione vel ordine: sed etiā causalitate, quia est [omnium substantificator] sicut cā subsistendi omnibus,est [principium]essendi omnibus, [& medietas,] secundum quod duratio & processus omnium est ab eo,& est etiam [finis] in quem omnia tendunt. Deinde cum dicit. [Propter hoc ab eloquijs &c.] infert conclusionē ex dictis.Et dicit quòd propter hoc q Deus est principium omnibus , in sacra scriptura ipse Deus qui verè præexistit omnibus,multipliciter laudatur secundum omnem rationem existentium. Dicitur enim de eo q erat & est & futurus est. Apoc.1. per quod intelligitur,[quod factum est] idest, præteritum, [& quod fit,]idest, præsens,[& quod fiet]idest. futurum.Quod quidem non est intelligendum quasi esse diuinum subiaceat tempori , sed p hoc significatur his qui possunt intelligere diuina,vt decet secundum Deum,quòd omne esse secundum quamcunque rationem essendi, substantialiter existit in eo qui omnium existentiū est causa. Non enim esse suum est finitum per aliquam naturam determinatā ad genus vel speciem vt possit dici q est hoc & non est illud , vt sunt determinatæ etiam substantiæ spirituales , neque etiam per locū vt possit dici q est hic & non est ibi,sicut accidit in corporib.[sed ipse quasi omnium causa est].i.omne esse in se prehabet,& in ipso comprehenduntur & præhabentur principia omnium entiū & fines,nō tamē eodem modo sicut in ipsis rebus, sed ipse est super omnia , sicut ante omnia supereminenter existens.Et quia in ipso quodammodo sunt omnia, quasi in se omnia comprehendens , simul de ipso omnia prædicantur , & simul ab ipso omnia removentur , quia nihil est omnium , sed super omnia, sicut dicitur q

ipse est omnis figuræ , inquantum omnes in ipso præexistunt, & tamen est sine figura , qa non habet esse ad modum rerum figuratarum. Et eadē ratione est omnis pulchritudinis , & tamen sine pulchritudine, inquantum scilicet ipse in seipso incomprehēsibiliter & excellenter præaccepit principia, media, & fines,nō secundum aliquā compositionem , sed ex hoc q ipse secundum vnitatem vnam omnibus esse infundit , superlucendo eis absque sui maculatione, non em̄ est alterans alterata sicut in corporibus accidit . Deinde cum dicit. [Si enim no. sol. &c.] manifestat quod dixerat per exemplum sensibile.Et dicit q no ster sensibilis sol vnus existens & vniformiter lumē infundendo omnibus , omnia sensibilia & quantum ad subiectantias & quantum ad qualitates renouat q̄busdam corruptis, alia de nouo generando,sicut in plantis & in vitibus ex gelo percussis apparet, & nutrit omnia viuentia & custodit , id est , conseruat vniuersaliter omnia tam viuentia quàm non viuentia , & perficit , i. ad vitam & debitam perfectionem adducit , & discernit, i.distinguit sensibilium diuersitatem,& vnit , ex multis vnū constituendo & plantas hyeme per frigus exiccatas reflorere facit, etiam infra tecta conclusas , & facit eas germinare , & eius virtute germinant plantæ , vites & animalia,& commutat ea quæ commutantur in rerum natura & collocat, i.firmiter esse & cōualescere facit vnūquodq; in suo loco,vel ēt in suis principijs.Iterum ex planta facit prodire fructus & semina & alias plantas, & sursum mouet alimentum à radice plantarū ad sumitates ipsarum, & viuificat omnia quæ viuunt , & vnumquodq; omnium naturalium corporum sm̄ suam proprietatem participat virtutem vnius & eiusdē solis. Ex quo patet , q vnus & idem sol in seipso causaliter præaccepit vniformiter, i.secundum suam virtutem ea quæ à diuersis participantur. Non.n.effectus participarent causa nisi causa in se prāhaberet & causaliter ea quæ sunt effectuum. Eadem aūt est proportio causæ particularis ad suos particulares effectus & causæ vniuersalis ad suos, quinimo plus influit causa vniuersalis ad suos effectus quàm causa particularis. Si igitur in solo secundum vnam eius virtutem præexistunt vniformiter omnes eius effectus, multo magis in Deo qui est causa & ipsius solis & omnium existentiū, concedendum est q præexistant exemplares rationes omniū entium secundum vnitatem supersubstantialem quæ scilicet omnium substantiarum vnitates excedit. Sic enim omnia præexistūt in Deo sicut ipse omnium est productiuus,producit autem omnes substantias secundum virtutē qua excedit substantias omnes.Vnde sequitur quòd omnia in Deo præexistant secundum virtutem substantialiter vnam.

LECTIO III.

De exemplaribus rerum.

EXemplaria autem esse dicimus in Deo existētium rationes,&c.] Postquàm Dionysius ostendit Deum esse causam omnium entium secundum proprias naturas , hic determinat de exemplaribus rerum secundū quæ,quęcunque res in proprijs naturis productæ esse videntur. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostēdit quæ sunt rerum exemplaria.Secundo excludit errorem,ibi.[Si autem philosophus Clemens,&c.]Circa primum considerandum est quòd Platonici ponentes Deum esse totius esse causam, quia credebant quòd idem non posset esse causa plurium secundum propria in quibus differunt,sed solum secundum id quod est omnibus commune, posuerunt quasdam secundas causas, per quas res ad proprias naturas determinantur , & quæ communiter esse à Deo recipiunt , & has causas exemplaria rerum vocabant , sicut exemplar hominis dicebant quendam hominem separatum , qui esset causa humanitatis omnibus singularibus hominibus , & similiter de alijs .

Sed Dionysius sicut dixerat Deum esse causam totius esse communis,ita dixerat eum esse causam proprietatis vniuscuiusque, vnde consequebatur q in ipso Deo essent omnium entium exemplaria. Quod quidem hoc modo intelligi oportet.Deus enim & si sit in essentia sua vnus,tamē intelligendo suā vnitatem & virtutē , cognoscit quicqd in eo virtualiter existat. Sic igitur cognoscit ex ipso posse ,pcedere res diuersas,huiusmodi igitur quæ cognoscit ex se posse prodire , res intellectæ dicuntur , non autem omnes huiusmodi rationes exemplaria dici possunt.Exemplar enim est ad cuius imitationem fit aliud. Non autē omnia quæ scit Deus ex ipso posse prodire, vult in rerum natura producere.Illæ igitur solæ rationes intellectuales à Deo exemplaria dici possunt,ad quarum imitationem vult res in esse ,ducere, sicut producit artifex artificio, artificiata ad imitationem formarum artis quæ mente concepit,quæ etiam artificialium exemplaria dici possunt.Hoc est ergo quod dicit,q [exemplaria dicimus, esse] non res aliquas extra Deum , sed in ipso intellectu diuino quasdam existentium [rationes intellectæ,] quæ sunt substantiarū factiuæ,& præexistunt in Deo[singulariter] idest, unite, & non secundum aliquam diuersitatem,& huiusmodi rationes sancta scriptura uocat prædiffinitiones, siue prædestinationes , secundum illud.Rom.8.Quos prædestinauit,hos & uocauit , & uocat etiam eas diuinas & bonas uoluntates,secundum illud Psalm. Magna opera domini,exquisita in omnes uoluntates eius.Quæ quidem prędiffinitiones & uoluntates sunt distinctiuæ entium & effectiuæ ipsorum , quia & huiusmodi rationes supersubstantialis Deus esse prædeterminauit,omnia produxit.Deinde cum dicit.[Si autem philosophus &c.] excludit contrarium errorem ponentium exemplaria rerum esse quædam suprema entia separata.Et imponit hunc errorem cuidam Clementi.Philo.& dicit quòd si ille philosophus approbat quòd quantum ad aliquid eą quæ sunt principaliora in existentibus dicuntur inferiorum exemplaria,non procedit eius ratio per nomina propria & perfecta & simplicia.Exemplar enim est sę cundum quod fit aliquid,& sic exemplar imitetur . Res autem non sunt factæ ad hoc vt imitentur aliqua superiora entia,sed ad hoc q in eis impleatur quod diuina sapientia ordinauit . Vnde non sunt propriæ rerum exemplaria quęcunque rerum principalia , similiter etiam non sunt perfecta exemplaria,cum & ipsa alijs exemplaribus indigeant,non sunt etiam simplicia quia sunt simul exemplaria & exemplata.Sed si & hoc concedatur quòd hoc recte dici possit quòd superiorum exemplaria inquantum inferiora imitantur secundum quòd possunt superiora,tamen commemoranda est sacræ scripturæ sententia,quæ dicit.Non monstrabo tibi illa ,scilicet superiora entia ut eas post illa , sed ut cognoscendo ista secundum nostram proportionem eleuemur prout possumus ad cognoscēdū omnium causam. Sic ergo concedi potest quòd sunt exemplaria , non quidem,vt eis finaliter conformemur,sed vt per eorum con-

siderationem tendamus in Deum cui conformari debemus. Sumitur autem sententia illa sacræ scripturæ ex hoc quod dicitur Deut. 4. Ne forte inquit, oculis eleuatis ad cœlum vi. so. & lu. & omnia astra cœli. & erdeco. & adoraca. Deinde cum dicit. [Igitur omnia ex, &c.] epilogat quę supra dicta sunt, ostendens quomodo Deus habet vniuersalem habitudinem ad omnia. Concludit ergo primo ex præmissis quòd omnia sunt ei attribuenda, non quidem secundum aliquam compositionem, sed secundum aliquam simplicem vnitatem. Et hoc ideo, quia ipse Deus incipit suæ perfectionem alijs communicare ab ipsa processione essendi per quam res subsistantificantur, & ab ipsa processione bonitatis, hæc enim inueniuntur primo inter ea quæ à deo procedunt in creaturas esse & bonũ, posteriora enim his sunt vita & sapientia & huiusmodi entia, quia omnia sunt entia & bona, non omnia sunt viuentia sapientia, & sic omnia implentur ex participatione ipsius esse, & sic in omnibus existentibus existit per quandam existentiam.

Quia igitur sic omnibus esse largitur diuina essentia, omnia in seipso præhabet, non quidem secundum aliquam compositionem, sed secundum simplicissimam vnitatem, omnem pluralitatem refutans. Sic igitur prima vniuersalis habitudo est, quòd essentia diuina omnia in seipsa præhabet. Secunda est quòd omnia in esse continet & conseruat secundum simplicem sui infinitam vnitatem. Tertia vniuersalis habitudo est quòd singularis & vna existens participatur ab omnibus, sicut & vox vna & eadem existens participatur à multis auditibus. Est enim vox vna secundum principium, multiplex vero secundum diffusionem. Ex his autem concludit quartam vniuersalem habitudinem, scilicet quòd diuina essentia est principium omnium existentium & finis, non quidem quòd per essentiam generetur, sicut sanitas generatur per medicinam, sed sicut qui præexistentibus præexistit. Principium quidem est omnium sicut causa factiua rerum, finis vero sicut cuius gratia sunt omnia, & ipse est etiam terminus omnium, cuiuslibet enim motus terminatio est ad diuinam essentiam, & ab ipsius infinitate derivatur omnis infinitas & omnis finis, sicut à causa excedente, quæ producit opposita: quia nentri appropriatur tanquam ad vnum eorum limitata. Ratio quare potest esse omnium causa est ista, quia omnia existentia præhabet in sui vnitate. Et quia ex eo quòd habet vnumquodque causat aliquid ad similitudinem sui, sequitur quòd ille qui in se habet omnia, subsistere faciat omnia, præsens omnibus rebus, & vbique, non secundum diuersas sui partes, sed secundum vnum & idem, & secundum idem est omnia inquantum in sua simplici essentia omnia virtualiter præexistunt, & similiter secundum idem procedit ad omnia causatiue, & tamen manet in seipso immutabilis existens in causando, & stans est inquantum non mutatur, & motus inquantum diffundit ad alia sui similitudinem. Et omnia ista quæ de Deo affirmamus, possunt etiam ab eo negari, quia non ita conueniunt ei sicut inueniuntur in rebus creatis & sicut intelliguntur à nobis & significantur. Vnde licet bene dictum sit quòd sit principium omnium & finis, tamen neque habet principium, neque medium, neque finem. Et licet dictum sit quòd est præsens omnibus & vbique, tamen non est in aliquo existentium eo modo quo vnum creatum dicitur esse in alio. Et licet dictum sit quòd ipse est omne existens, non tamen est aliquid existens de numero existentium creatorum. Et vniuersaliter non conuenit ei aliquid de numero creatorum vel existentium æternaliter, idest, supra tempus, vel etiam subsistentium temporaliter, sed separatur per quandam eminentiã & à tempore quo mensurat motum & mutabilia, & ab æuo quod mensurat ipsum esse & ea quæ existunt immutabiliter, & etiam separatur ab his quæ sunt in æuo & tempore per eminentiam quandam. Et ideo ipsum æuum & ea quæ sunt, & quæcunque aliæ mensuræ entium & ea quæ huiusmodi mensuris mensurantur sunt per ipsum, quia similitudinem ejus habentia sicut primi exemplaris, & ab ipso sicut à primo actiuo principio.

CAPVT VI.

De vita.

LECTIO I.

SEd de istis quidem in aliis oportunius dictum sit. Nunc autem laudanda est nobis vita æterna, ex qua est per se vita, & omnis vita, & à qua ad omnia quocunq; modo vita participantia, viuere iuxta proprietatem vniuscuiusque diffeminatur. Et quidem immortalium angelorum vita & immortalitas & ipsum non destructiuum angelici sempiterni motus, & ex ipsa & propter ipsam, & sunt & subsistunt, propter quod & viuentes semper & immortales dicuntur, & non immortales rursus, quoniam non à seipsis habent immortales esse, & æternaliter viuere, sed ex viuifica & omnis vitæ effectiua & contentiua causa. Et sicut in existente dicebamus q̃ & ipsius quod est per se esse, est causa, ita & hic rursus, quòd & ipsius per se vitę semper viuens diuina vita est viuificatiua & substantificatiua, & omnis vita & uiuificatiuus motus est ex vita, quæ est super omnem vitam, & omne principium omnis vitæ. Ex ipsa & animæ non destructibile habent & animalia omnia, & plantæ secundum vltimam resonantiam vitæ habent viuere. Qua destructa, secundum eloquium, deficit omnis vita, & ad quam & ea quæ infirmitate ad participãdum ipsa defecerunt, rursus conuersa, rursus animalia fiũt. Et dat quidem prius per se vitæ esse vitam, & omni vitæ & omnis vita] particularis, & ab ipsa diuina vita [diffeminatur idẽ, distribuitur viuere ad omnia quæ participant vitam [quocunque modo secundum proprietatem vniuscuiusq;,] quasi diceret quòd Deus dicitur vita æterna in quantum est causa communis & particularis vitæ & omnium viuentium. Deinde cum dicit. [Et quidem immortalium angelorum &c.] manifestat causalitatem diuinæ vitæ. Et circa hoc tria facit. Primo manifestat vniuersalẽ causalitatem Dei respectu vitæ. Secundo ostendit causalitatem eius respectu cuiuslibet proprietatis viuendi, ibi. [Et dat quidem prius per se vitæ &c.] Tertio ostẽdit qualis sit comparatio cuiuslibet vitæ ad primam vitam, ibi. [Et sine intellectua lem dicas &c.] Circa primum tria facit. Primo manifestat causalitatem Dei respectu supremæ vitæ, quæ est angelorum. Secundo respectu vitæ communis, ibi. [Et sicut in exi. &c.] Tertio quantum ad vitam infimam, ibi. [Ex ipsa & animæ &c.] Circa primum considerandum est, q̃ illa propriè dicuntur viuentia in corporalibus quæ habent motũ ex seipsis, non ab aliquo extrinseco mota, sicut animalia & plantæ. Et quia quælibet operatio quodammodo est motus, quæcunque habent operationem ex seipsis, non ab alijs exteriorib. acta vel mota ad agendum, hic dicuntur viuentia. Et quia operatio rei cõsequitur existentiam eius, in nomine vitæ duo intelliguntur, scilicet ipsum esse viuentis, vt tale sit q̃ et competat per se operari, & propter hoc q̃ operatio vel motus viuentis inest ei per seipsum. Quantum ergo ad primũ horum dicit, q̃ ex ipsa diuina vita sicut ex primo actiuo principio, & propter ipsam sicut propter finem, non solum esse, sed & consistere habet vita & immortalitas angelorum, immortaliter viuentium. Quantum vero ad secundũ dicit, quòd existentia vitæ est ipsa incorruptibilitas [sempiterni motus angelici] idest, operationis angelorum in perpetuum durantis. Et quia semper viuere & operari possunt, possunt dici immortales, quia hoc ipsum quòd sunt immortales & in perpetuum viuunt, non habent à seipsis, sed à prima causa quæ est effectiua & conseruatiua omnis vitæ. Illud autem propriè & verè est immortale quod nõ indiget aliquo extrinseco ad id quòd semper viuat, sed habet semper viuere ex seipso. Et sic solus Deus dicitur immortalis, secũdum illud. 1. Timor. 1. Regi sæculorum immortali & inuisibili soli Deo &c. Deinde cum dicit. [Et sicut in existente &c.] manifestat diuinam causalitatem respectu vitæ communis. Et dicit, quòd sicut dictum est supra, quod ipsum ens primum est æuũ, idest, mensura [& causa eius quod est per se esse. Idest, ipsius esse communis, ita hic dicendum est, quòd diuina vita quæ est supereminenter viuens, est causa factiua & conseruatiua ipsius per se vitæ, idest, vitæ communis, & per consequens omnis vitæ particularis & omnis motus vitalis & omne principium cuiuscunque vitæ procedit à vita diuina, quæ est super omnem mentem. Deinde cum dicit. [Ex ipsa &c.] manifestat diuinam causalitatem respectu vitæ inferioris. Et dicit quòd ex vita diuina habent corruptibiliter viuere etiam animæ humanæ, & ex vita diuina sunt ea animalia quæ viuunt vita sensitiua, & omnes plantæ quæ habent vitam [secundum vltimam resonantiam] idest, secundum extremã & infimam participationem vitæ, quia vita vltra plantas non procedit. Destructa autem vita participata in creatura, destruitur omnis vita secundum doctrinam sacræ scripturæ, vbi dicitur. Auferes spiritum eorum & deficient, & in pulverem suum reuertentur. Sed inquantum ea quæ per infirmitatem naturæ defecerunt à participatione

cipatione vitæ, iterato conuertuntur ad vitam, iterum fiunt animalia vel qualitercunque viuentia, vt patet in plantis & animalibus ex putrefactione generatis, & propter hoc in Psalm. subdit. [Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis, &c.] Deinde cum dicit. [Et dat qui &c.] manifestat causalitatem diuinæ vitæ quantum ad proprietates cuiuslibet vitę. Et hoc propter quosdam qui dicebãt, quòd Deus est cõmunis causa vitæ, tamẽ particulares proprietates viuẽdi sunt ex causis p̃prijs, per quas esse actus causæ cõmunis determinatur, ad proprias species. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit causalitatem diuinæ vitæ quantum ad proprietates viuendi quæ sunt in dæmonibus, Secũdo quãtum ad proprietates viuendi, quæ sunt in hominib. ibi. [Dãs aũt, &c.] Tertio q̃tum ad p̃prietates viuẽdi, q̃ sunt in infimis viuentibus, scilicet animalibus & plãtis, ibi. [Ex ipsa, &c.] Dicit ergo primo, q̃ Deus non solum dat vitæ cõmuni q̃ sit vita, sed etiam cuilibet particulari vitæ dat quòd sit propriè illud quod cõpetit ei secundum naturam, sicut supercœlestibus vitis angelorum. Quantum quidem ad esse viuentium dat immortalem vitã. Primo quidẽ immaterialem, quia non habent vitã adiunctã materiæ. Secundo vitam deiformem, quia ex hoc ipso conformantur diuinæ vitæ q̃ absque materia viuunt. Tertio sequitur q̃ habeant vitam inuariabilem, quia subiectum variationis & motus est materia. Quantum etiam ad operationem vitæ ponit tria contraria his quæ sunt in nobis. In nobis enim operatio intellectualis primo quidem infirma est ad comprehensionem veritatis. Et contra hoc dicit, quòd habent [motum] idest, operationem intellectualem [sortem.] Secundo operatio intellectualis in nobis põt peruerti in falsam opinionem. Et contra hoc dicit q̃ habent motum [indeclinabilem.] Tertio operatio intellectualis in nobis non potest esse continua, quia non possumus semper & continue meditari. Et contra hoc dicit, quòd habent [motum semp iter.] Et quia ipsæ proprietates manifeste apparent in angelis beatis, ne aliquis à causalitate diuinæ vitæ velit excludere dæmonum vitam, subiungit, quòd vita diuina superextenditur per modum influentiæ & causalitatis, & abundantia suæ bonitatis etiam ad dæmonum vitam, quæ non posset ab alia causa conseruari nisi à diuina vita, ex qua habet quòd sit vita & permaneat conseruata in esse.

LECTIO II.

DAns autem & viris sicut commixtis cõtingentem &c.] Hic manifestat Dionysius diuinam causalitatẽ quantum ad proprietates humanæ vitæ. Et primo quantũ ad vitam naturæ. Secundo quantum ad vitam gratiæ, cum dicit. [Et superemanatione, &c.] Tertio quantũ ad vitam gloriæ quæ erit in resurgentibus, ibi. [Et quod quidem est diuinius &c.] Vita autem naturalis in hominibus in aliquo est conformis vitæ angelicæ, prout est intellectualis, & in aliquo ab ea differt, inquantum est vita contuncta materiæ. Et ideo dicit q̃ diuina vita dat hominibus quasi commixtis ex natura spirituali & corporali vitam ad similitudinem angelorum, non perfectè: sed prout conuenit ei. Deinde quantum ad vitam gratiæ dicit, quòd diuina vita per superemanationem suæ bonitatis etiam recedentes nos ab ea per peccatum, conuertit & reuocat ad seipsam, secundum illud Tren. 4. conuerte nos domine ad te & conuertemur. Quantum vero ad vitam gloriæ resurgentium, subiungit, quòd diuina vita promittit quòd transiere: [nos toto] idest, anima & corpora eadem, quæ nunc sunt animabus nostris coniuncta [ad vitam perfectam] idest, beatam & immortalẽ. Et hoc dicit esse diuinius, quia est magis diuinæ virtutis iudicium. Et hæc quidem res antiquis communiter præter naturam apparebat, quòd scilicet corpora mortua resurgerẽt. [sed mihi & tibi] idest, fidelibus omnibus secundum veritatem fidei appareat quiddam [diuinum & supra naturam] scilicet quæ à nobis cognoscuntur in istis rebus particularibus, non autem supra naturam omnipotentem diuinę vitæ, quę est naturæ principium omnium vitarum diuinarum, quarũ est immediatum principium, nulla vita est præter naturam, quia eius virtuti subest dare vitam quibus voluerit. Vnde stultissima verba Simonis ꝙ resurrectionis contradicunt, longe repellenda sunt à diuina ecclesia & à tua sancta anima ne scilicet eis aliquo modo acquiescas. Cum enim ipse reputaretur esse sapiens in istis rebus sensibilibus & naturalibus, tamẽ latuit ipsum, quia sicut omnium existenti vitarum naturæ & maximè diuinorum, nulla vita præter naturam aut super naturam. Quare, de hoc stultitiæ Simonis contradicentia verba, longè à diuino choro, & tua sancta anima expellantur. Latuit enim ipsum (sicut arbitror) & in istis sapientem putatum esse nõ oportere, bene scientem vti manifesta sensus ratione, compugnante contra omnium occultam causam, & hoc est dicendum ipsi præter naturam dicere. Ipsi enim nihil est contrarium, ex ipsa viuificantur & circunflorent & animalia omnia, & plantæ. Et siue intellectualem dicas, siue rationalem, siue sensibilem & augmentatiuam, siue qualemcunque vitam, aut vitæ principium, aut vitæ substantiam, ex ipsa & viuunt & viuificant quæ est super omnem uitam, & in ipsa secundũ causam vniformiter præexiterunt. Et enim superuiuens & princeps vitæ, vita & omnis vitæ causa, & vitæ generatiua, & adimpletiua, & discretiua & diuisiua vitæ & ex omni vita est laudanda secundum multam fœcunditatem omnium vitarum sicut largissima, & omnis vita contemplatione comprehensa & laudata, & sicut non indigẽs, magis autẽ superplena, per se viuens, & sicut super omnem vitam viuificãs & superuiuens, aut quomodo aliquis vitam superuiuentem & ineffabilem humane laudet.

non oporteret eum qui habet scientiam horum sensibilium quæ apparent, vti ratione quæ sumitur ex apparentibus secundum sensum, ad impugnandum vniuersalem causam omnium, quæ propter sui excellentiam est occulta, quia vniuersalis causæ virtus non potest comprehendi aut mensurari per ea quæ in sensibus apparent. Et dicendum est Simoni, ꝙ cum dicitur aliquid esse contra naturam, hoc intelligitur, scilicet ꝙ sic contra manifestissimam sensus rationem, sed ipsi occultæ & vniuersali causæ omnium nihil potest esse contrarium, quia omnia quæcunque sunt, ab ipsa deriuantur. Deinde cum dicit, [ex ipsa viuificantur &c.] ostendit causalitatem diuinæ vitæ respectu inferiorum viuentium, scilicet animalium & plantarum. Et dicit quòd ex diuina vita & animalia omnia & etiam plantæ viuificantur interius, & exterius circunflorẽt. Quicquid enim exterius in eis apparet ad decorem vitæ pertinens, totum ex diuina vita deriuatur. Deinde cum dicit. [Et siue intellectualem &c.] Ostendit habitudinem diuinæ vitæ ad omnes vitas. Et primo ponit duas habitudines diuinæ vitæ ad omnes vitas. Quarum prima est. Deus est omnis vitæ causa. Et est hoc quod dicit, quòd siue tu dicas intellectualem vitam, sicut est in angelis, siue rationem, sicut est in hominibus, siue sensibilem sicut est in animalibus, & augmentatiua, sicut est in plantis, siue qualemcunq; vitam, etiam si essent alij modi viuendi, & non solum omnis vita, sed etiam omne vitæ principium, & omnis substantia habens vitam, à vita diuina quæ est super omnem vitam habẽt quòd viuant substantiæ viuentes, & quòd viuificent vitæ principia. Secunda habitudo est quòd in diuina vita omnis vita præexistit. Et hoc est quod dicit, quòd omnes vitæ prædictæ præexistunt causaliter in ipsa diuina vita, non quidem secundum aliquam compositionem: sed vniformiter secundum vnitatem vitæ diuinæ & simplicitatem. Secundo, ibi. [Et enim superuiuens &c.] manifestat prædictas duas habitudines. Et dicit ad manifestandam primam habitudinem, ꝙ diuina vita quæ est super omnem vitam & quæ omni vitæ principatur, est causa omnis vitæ, quantum ad primam vitæ originẽ, & est generatiua vitæ, quia hoc ipsum quòd vnum viuens ex alio viuente generari potest, ex diuina vita est, & est adimpletiua vitæ, quia quòd viuens ex imperfecto ad perfectum adducitur, ex diuina vita est, & est diuisiua vitæ, quia diuersitates viuentium ex virtute

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuinæ vitæ procedunt. Ad manifestandam autem secundam habitudinem, scilicet quòd omnis vita in ipso existat, subiungit q̃ diuina vita laudatur ex omni vita propter eius fęcunditatem qua producit omnes vitas. Et hoc quidem competit diuinæ vitæ, inquantum est largissima, quasi non coarctata ad aliquam speciem vitæ, sed habens amplitudinem cõprehensiuam omnis vitæ. Et exinde est quòd comprehenditur & laudatur ex contemplatione omnis vitæ. Tertio, ibi. [Et sic non indigens &c.] ponit conditiones diuinæ vitæ per quas differt ab alijs. Et primo quidem inuenitur vita nostra multis indigens ad conseruationem vitæ, sicut alimento & alijs huiusmodi. Et ad hoc remouẽdum dicit quòd diuina vita est non indigens, sed magis est superabundanter plena. Secundo vero, id q̃d viuit in istis inferioribus, non per se viuit, sed corpus viuit per animam. Sed diuina vita est per se viuens, quia non est in Deo aliud viuificans, & supereminenter viuens, vel qualitercunque aliquis posset humanis verbis laudare vitam diuinam, supereminenter viuentem & ineffabilem.

CAPVT VII.

De sapientia, mente, ratione, veritate, & fide.

LECTIO I.

AGe autem si videtur bonam & æternam vitam, & sicut sapientem & sicut per se sapientiam laudemus, magis autem sicut omnis sapientiæ substantificatiuam & super omnem sapientiã & prudentiam superexistentem. Non enim tantum Deus superplenus sapiẽtia, & prudentiæ ipsius non est numerus, sed super omnem rationem & mẽtem & sapientiam supercollocatur. Et hoc supernaturaliter intendens diuinus verè vir communis nostri & ducis Sol, stultum Dei sapientius hominibus esse dicit, non solum quoniam omnis humana deliberatio, error quidam iudicata ad stabile & manens diuinorum & perfectissimorum intellectuum, sed quoniã cõsuetum est Theologis cõtraria passione in Deo ea quæ sunt priuationis dicere. Ita & inuisibile dicunt eloquia, clarissimum lumen & multum laudabilem & multum nominabilem, ineffabilem & innominabilem, & omnibus presentem & ex omnibus inuentum, incomprehensibilem & non inuestigabilem. Hoc modo igitur & nunc diuinus Apostolus laudare dicitur stultitiam Dei, quòd apparet in ipsa præter rationem & inconueniens, ad ineffabilem, & ante rationem omnem sursum agens veritatem. Sed quod in aliis dixi, iuxta proprietatem nostram ea quæ sunt super nos accipientes, & rationi connutritę sensibus insixi, & nostris diuina comparentes decipimur, secundum apparens di uinam & ineffabilem rationem exequẽtes. Oportet autem videre mentem nostram habere quidem virtutem ad intelligendum, per quam intelligibilia inspicit, vnitionem autem excedẽtem mentis naturam, per quam coniungitur ad ea quæ sunt super ipsam. Secundum hanc igitur oportet diuina intelligere, non secũdum nos, sed nosipsos extra nos ipsos statutos, & totos deiformes, ideſt, intellectum, & super sapientiam, quæ est perfectio intellectus. Secundò, ibi. [Et hoc supernaturaliter &c.] probat excessum diuinæ sapientiæ, dicens. Supernaturali modo intelligens Paulus qui fuit diuinus vir ex participatione diuinæ sapiẽtiæ, & fuit sol. ideſt suo magisterio illustrator tam Dionysij quàm ducis eius, ideſt, Iethei, q̃ fuit eius magister, dicit. 1. Cor. 1. Quod stultum est Dei, sapiẽtius est hominib. Tertio ibi. [Non solum quoniam &c.] exponit authoritatem inductam. Vbi considerandum est, quòd duplex modus inuenitur in scripturis ad signandum excellentiam diuinorum. Quoniam enim ea quæ ad priuationem & defectum pertinent, rebus creatis attribuuntur secũdum comparationẽ ad excellentiam diuinam, sicut si dicamus, quòd omnis iustitia hominis est immunditia in comparatione ad Dei iustitiam: & similiter possumus dicere q̃ omnis humana deliberatio & cognitio reputatur quidã error in comparatione ad stabilitatem & permanentiam diuinæ & perfectæ cognitionis, quam pluraliter nominat propter cognoscendam pluralitatem. Alio modo consuetum est in diuina scriptura, vt ea quæ priuatiue dicuntur Deo attribuãtur propter eius excessum, sicut Deus qui est clarissimum lumen, dicitur inuisibilis, & qui est ex omnibus laudabilis & nominabilis dicitur ineffabilis & innominabilis, & qui est omnibus præsens dicitur incomprehensibilis quasi sit omnibus absens, & qui ex omnibus rebus inueniri potest, dicitur non inuestigabilis, & hoc propter difficultatem inueniendi, quia nusquàm eius spheræ circunferentia est, sed punctus eiusdem spheræ intelligibilis vtrobique est, & hæc cuncta dicũtur propter eius excessum. Sic igitur & Apostolus in Deo laudat stultitiam propter id quod apparet in Dei sapientia, propter nostram rationem & vt nobis inconueniens, dum non possumus Dei sapientiam comprehendere, & per hoc eleuat nos ad veritatem diuinam, quæ est nobis ineffabilis, & quia omnem nostram rationem excedit. Deinde cum dicit. [Sed quod in alijs dixi &c.] Dicit qualiter nos habere debeamus ad excellentiã diuinæ sapientiæ. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quomodo decipimur in contemplatione diuinæ sapientiæ. Et dicit quòd sicut in alijs libris suis dixit, dum res diuinas quæ sunt supra nos, volumus accipere secundum modum nostrum, & dum innitimur rationi nostræ quæ continetur sensibus, a principio scilicet a sensibilius veritatem colligentes, & dum volumus comparare res diuinas rebus nostris quæ scilicet nobis sunt notæ, hoc decipit volentes perscrutari rationem diuinam & ineffabilem nobis, secundum illud quod nobis apparet per rationem & per sensum. Secundo, ibi. [Oportet autem &c.] Ostendit quomodo hanc deceptionem vitemus. Et dicit q̃ oportet considerare quòd mens nostra duo habet ad intelligibilia cognoscenda. Primo quòd habet naturalem virtutem, id est, intelligentiam per quam inspicere potest intelligibilia sibi proportionata. Secundo vero habet quandam vnitionem ad res diuinas per gratiam quæ excedit naturam mentis nostræ, per quam vnitionem coniunguntur homines per fidem ad quamcunque cognitionem ad ea quæ sunt super naturalẽ mentis virtutem. Oportet ergo vt intelligamus diuina secundum hanc vnitionem, ergo quia non trahendo diuina ad ea quæ sunt secundum nos, sed magis totos nos statuentes supra nos in Deum, itaper prædictam vnitionem totaliter deificemur. Et quia posset aliquis dicere quòd hoc nobis esset nociuum si nos ipsos deificaremus, ideo hoc tertio excludit, ibi.] Melius enim &c.] Et dicit quòd cũ Deus sit melior nobis, melius est nobis quòd simus Dei per vnitionem, & quòd non simus nostri ipsorum, nostris naturalibus innitentes, quã q̃ simus nostri ipsorũ. Sic enim nobis factis cũ Deo, & cũ Deo vniti fuerimus, diuina nobis dona aderunt quæ percipere nõ possumus si Dei vnitionẽ negligentes nobis ipsis inhæremus,

LECTIO

LECTIO II.

HAnc igitur irrationabilem & amentem & stultam sapientiam &c.] Postquam Dionysius ostendit excessum diuinæ sapientiæ, hic ostendit causalitatem ipsius. Et primo in generali. Secundo in speciali, ibi. [Ex ipsa intelligibiles &c.] Recolligit ergo primo excessũ diuinæ sapientiæ, dicens, quòd diuina sapientia laudatur excellenter sicut irrationabilis, inquantum excedit rationem, & sicut amens inquantum excedit mentem, siue intellectum, & sicut stulta inquantum excedit habitum mẽtis, scilicet sapientiam. Et adiungit causalitatem diuinæ sapientiæ, ponens tres conditiones huius causæ. Primo quidẽ causalitatem eius, dicens quòd diuina sapientia causa est per suæ similitudinis per aliqualem participationem, potentiarũ & practicarum & cognoscitiuarum, scilicet [mentis] id est, intellectus, [& rationis,] quę est intellectuum & habituum practicorum, & cognoscitiuorum, scilicet [sapientiæ] quæ est habitus contemplatiuus mẽtis, [& prudentiæ,] quæ est ratio recta in agendis. Secunda conditio huius causæ est, q̃ effectus dicuntur de ipsa, ipsa enim est omne consilium, & tamen ab ipsa est omnis cognitio & prudentia. Tertia conditio huius causæ est, q̃ effectus existunt in ipsa enim sapientia Dei, quæ est Christus, sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, sicut Apostolus dicit Coloss. 1. Et huiusmodi tertia conditio est causa secũdæ. Ideo enim Deus nominatur à suis effectibus, quia effectus supereminenter præexistunt in ipso. Vnde quantum ad abundantiam sapientiæ & cognitionis in Deo vtitur nomine thesaurorum, quantum vero ad eminentiam diuinæ cognitionis prout excedit nostrum intellectum attribuit huiusmodi thesauro absconsionem. Et hanc quidem vniuersalem diuinæ sapientiæ causalitatem manifestat per similitudinem præmissorũ, scilicet bonitatis, essentiæ, & vitæ. Et dicit sicut dicitur in prædictis, consequenter & hic dicendum est, quòd Deus qui est causa supereminenter sapiens & abundanter, vtpote omnem sapiẽtiam habens & causa, dans & etiam ipsi per se sapientiæ, prout intelligitur vt quoddã formale siue intelligatur in vniuersali siue in particulari, prout inducit sapientiam huius vel illius. Deinde cum dicit. [Ex ipsa intelligibiles.] Ostendit causalitatem diuinæ sapiẽtiæ in particulari respectu singulorum. Et primo quantum ad angelos. Secundo quantum ad animam rationalem, ibi. [Propter diuinam sapientiam &c.] Tertio quantum ad sensus, ibi. [Sed & aliquis non peccet &c.] Quarto quantum ad dæmones non inquantũ est depravatio cognitionis, sed inquantũ est de natura sua in quibus est scientia quædam cognoscẽs. Circa primum tria facit. Primo ponit processum angelicæ cognitionis à Deo. Et dicit q̃ ex ipsa diuina sapientia virtutes angelicarum mentium quæ sunt intelligibiles inquantum sunt immateriales, & sunt intellectuales inquantum intelligere possunt, secundum quandam diuinæ similitudinis participationem, [habent] quidem [intellectus] simplices, secundum proprietatem suæ naturæ, & beatos secundum vnitionem ad Deum, & bonos secundum proprietatem suæ scientiæ dirigere sermonem ad Deum. Secundo ibi. [Non in diuisibilibus &c.] manifestat simplicitatem angelici intellectus per remotionẽ eorum quæ in nostro intellectu compositionem inducunt. Est autem considerandum quòd in nobis est duplex compositio intellectus. Vna quidem quæ pertinet ad inuentionem veritatis. Alia vero quæ pertinet ad iudicium. Inueniendo quidem quasi congregãtes, ex multis ad vnum procedimus, siue multa dicantur diuersa sensibilia, per quorum experimentum vniuersalem cognitionem accipimus, siue multa dicantur diuersa signa ex quibus rationcinando ad talem veritatem peruenimus. Non solum autem ab huiusmodi multis & diuisibilibus procedimus ad vnam intelligibilem veritatem, cum primo scientiam acquirimus, sed etiam iam sciẽtiam habentes in ipsis multis vel diuisibilibus per quandam applicationem, consideramus quod in vniuersali cognitione tenemus. In iudicio vero, procedimus ab aliquo communi principio ad prædicta multa & diuisibilia, siue particularia sui effectus & signa. Vtrumque autem istorum ab angelis excludens dicit, q̃ intellectus angelorum nõ cõgregant sicut nos diuinam cognitionem in diuisibilibus diuersis considerantes quæ iam sciunt, aut ab huiusmodi diuisibilibus scientiam acquirentes. [Diuisibilibus] dico [aut sensibilibus] quãtum ad sensibilia, [aut sermonibus diffusis,] ideſt, rationibus, vt alia translatio habet. Nam logos in græco, & rationem & sermonem significat. Et dicitur ratio diffusa, propter processum ex vno in aliud, neque & prædictæ intellectuales virtutes similiter vt in nobis aguntur ab aliquo communi ad congregantes diuinam cognitionem, neque ab aliquo in communi ad ista simul actæ. Ab omni autem materiali multitudine mundæ existentes, intellectualiter, & immaterialiter vniformiter intelligibilia diuinorum intelligunt, & est ipsis intellectualis virtus & operatio, munda & immaculata puritate resplendens, & conspicaci diuinorum intellectuum simplicitate, & immaterialitate, & diuinitus vnitio ad diuinum supersapientem & mentem & rationem, sicut est possibile, figurata propter diuinam sapientiam, & animæ rationale habent, diffusiuè quidem & circulo circa existentium veritatem circumeuntes & diuisibili & largissimo varietatis deficientes ab vnitiuis mentibus. Multorum autem ad vnum conuolutione & intellectibus æqualibus angelis, inquantũ animabus est proprium & possibile dignæ habitæ. Sed & aliquis non peccet ab intentione, dicens sensus ipsos esse resonantiam sapientiæ. Et quidem & dæmonum mens secundum quòd mẽs est ex ipsa est. Inquantum autem mens est rationis deprauatæ consequi, quod desiderat neque sciens neque volens, casum à sapiẽtia magis propriè ipsam ista multa & diuisa, sed cum sint pura ab omni materia, per quod differunt à sensibus & sensibilibus, & multitudine per quod differunt à rationibus diffusis, [intelligunt intelligibilia diuinorum,] non sensibiliter neque rationaliter, sed [intellectualiter,] sed [& immaterialiter,] ad differentiam sensus, & vniformiter ad differentiã rationis. Tertio ibi. [Et est ipsis intellectualis virtus &c.] assignat causam tam excellentis cognitionis in angelis. Et primo quidem ex parte naturæ ipsorum. Et dicit quòd ipsis angelis est [virtus & operatio intellectualis resplendens puritate munda & immaculata.] Munda quidem per remotionem exterioris inquinantis. Et hæc puritas in eis provenit ex duobus. Primo quidem ex quadam simplicitate naturali & immaterialitate, & conuenit ipsis intellectibus angelicis, quos vocat diuinos propter pinquitatem & similitudinem ad Deum, & ex hac simplicitate, & immaterialitate redduntur conspicaces. ideſt acutè intelligentes. Secundo etiam resplendet in eis puritas ex dono diuinitus eis dato, per quod vniuntur ad Deum, per quod quidem secundum eorum possibilitatem intenduntur ad diuinum, id est, ad hoc ipsum quod Deus est, ad diuinam mentem & rationem, quæ omnem sapientiam excedit. Et ergo in eis puritas intellectibus & splẽdor tam ex eorum simplicitate, quàm etiam ex dono diuinæ gratiæ. Deinde cum dicit. [Propter diuinam sapientiam &c.] Ostendit quomodo animorum rationabilitas à diuina sapientia deriuatur. Et dicit quòd propter diuinam sapientiam & animæ humanæ habent quòd sint rationales. Et ad exponendum secundum quid animæ rationales dicantur, subiungit, quòd circumeunt circa veritatem existentium diffusiue & circulo. Veritas enim existentiũ radicaliter consistit in apprehensione rerum, quam quidem rationales animæ non statim apprehendere possunt per seipsam, sed diffundunt se per proprietates & effectus qui circunstant rei essentiam, vt ex his ad propriam veritatem ingrediantur. Hæc autẽ circulo quodam efficiunt dum ex proprietatibus & effectibus causas inueniunt, & ex causis de effectibus iudicant. Et quia mentes angelicæ secundum vnitam & simplicem considerationem veritatem inspiciunt, deficiunt ab eis animæ inquantum per diuisionem & multitudinem variarum rerum diffunduntur ad veritatis cognitionem. Sed tamen in hoc ipso quòd multa in vnum conuoluere possunt, sicut cum ex multis effectibus & proprietatibus proueniũt ad cognoscendam rei essentiam, & intantum dignæ habentur animæ vt homines habeant intellectus quodammodo angelis æquales, scilicet secundum proprietatem & possibilitatem animarum. Inquisitio enim rationis ad simplicem intelligẽtiam veritatis terminatur, sicut incipit à simplici intelligentia veritatis quæ considerat

Universidad de Deusto
Biblioteca

deratur in primis principijs. Et ideo in processu rationis est quædam conuolutio vt circulus, dum ratio ab vno incipiens per multa procedens, ad vnum terminatur. Deinde cum dicit. [Sed & aliquis non peccet &c.] ponit q̃ etiam cognitio sensitiua à diuina sapientia deriuatur. Et dicit q̃ aliquis non peccabit quasi diuertens ab intentione proposita, secundum quam intendimus processum diuinæ sapientiæ assignare, si quis etiam ipsos sensus esse quædam resonantiam dixerit sapiétiæ diuinæ. Infimum enim cuiuslibet processionis resonátia nominatur, ad similitudinẽ eius quod non potest sentiri de sono propter distantiam. Sicut enim vltimum vitæ est in plantis, ita infimum cognitionis est in sensu. Nam diuina sapiétia est super omnem cognitionem, cuius primus effectus est cognitio intellectus angelici, quæ tota in vniformitate consistit. Secundus effectus est cognitio rationis, quæ multa ad vnũ conuoluit. Tertius autem effectus est cognitio sensitiua, quæ circa multa diffunditur, sed vniformitatẽ cognoscere non valet. Deinde cũ dicit. [Et quidẽ dæmonum mens &c.] Ostendit quòd ẽt cognitio dæmonũ à diuina sapientia deriuatur. Et ponit cognitionem dæmonũ, quia est cognitio deprauata, licet secundum naturæ ordinem sit altior cognitionem rationis & sensus. Et dicit quòd mens dæmonum inquantum retinet de natura, & virtute mentis, ex diuina sapientia procedit, sed inquantum habet cognitionem de prauitatem per malam voluntatem, dum summum bonum quod naturaliter desiderat neque sic cõsequitur, neque vult eo modo quo oportet, in hoc magis cadit à diuina sapientia, qui quidem casus non est eis à Deo sed ex libero arbitrio. Vltimo autem recapitulat quod dixerat. Et dicit quòd dictum est quòd diuina sapientia est principium quo tota cognitionis emanatio incipit & causa ipsam profundens. [& substantificatrix] inquantum facit esse sapientiam in vnoquoque [& perfectio] inquantum cognitionem ad perfectum adducit, [& custodia,] idest, conseruatio, [& finis] quia in hoc cerminatur omnis cognitio q̃ Deus cognoscatur. Est igitur diuina sapientia & principium & causa ipsius sapientiæ secundum se acceptæ in communi, [& omnis mentis,] id est, intellectus quantum ad angelos, [& omnis rõnis] quantum ad homines, [& omnis sensus] quantum ad animalia.

LECTIO III.

Quomodo Deus cognoscit per diuinam sapientiam.

QVomodo enim intelliget aliquid intelligibilium non habens intellectuales operationes ? Aut quomodo cognoscet sensibilia super omnem sensum collocatus ? Et quidem omnia ipsum scire dicunt eloquia, & nihil effugere diuinam cognitionem. Sed quod dixi multoties, diuina vt decet Deum intelligere conuenit, Etenim sine mente & non sensibile secundum excessum non secundum defectum in Deo est ordinandum, sicut irrationale reponimus ei qui est super rationem, & imperfectionem ei qui est super perfectus, & præperfectus, & inpalpabilem & inuisibilem caliginẽ lumini inaccessibili secundum excessum visibilis luminis : quare diuina mens omnia continet, ab omnibus segregata cognitione, secũdum omnium causam, in scipso omnium scientiam præaccipiens. Antequam angeli fierẽt, sciens & producens angelos, & cuncta alia intus & ab ipso, vt ita dicam, principio sciens, & ad substantiam agens. Et hoc arbitror tradere eloquium quando dicit, qui scit omnia antequam fiant ipsa. Non enim ex existentibus existentia discens, nouit diuina mens, sed se ex seipsa secundum causam omniũ scientiam & cognitionem & substantiam præhabet, & præaccepit non secũdem visionem singulis se immittens, sed secundum vnam causæ continentiã omnia sciens & continens, sicut & lumen secundum causam per se metipsum tenebrarum præaccepit visionem, non aliunde videns tenebras quàm à lumine. Igitur seipsam diuina sapientia cognoscens cognoscit omnia, immaterialiter materialia, & indiuisibiliter diuisibilia, & multa vnitiuè, in ipso vno omnia & cognoscẽs & producens. Etenim si secundum vnam causam Deus omnibus existentibus esse tradidit, secundum eandem causam sciet omnia, sicut ex ipso existentia, & quæ in ipso præexistiterunt, & non ex existentibus sumet ipsorum cognitionem, sed & ipsis singulis eorum, & aliis aliorum cognitionis erit largitor. Non igitur Deus propriam habet suiipsius cognitionem, aliam autem communem, existentia omnia comprehendentem. Ipsa enim omnium causa seipsam cognoscens vocat alicubi, si ea quæ sunt ab ipsa, & quorum est causa ignorauerit. Ita igitur Deus existentia cognoscit non scientia quæ sit existentium, sed quæ sit sui ipsius. Etenim & angelos scire dicunt eloquia ea quæ sunt in terra, non secundum sensus ita cognoscẽtes sensibilia quidem existentia, sed secundum propriam deiformis mentis virtutem & naturam.

LECTIO III.

QVomodo enim intelliget aliquid intelligibilium, non habens &c.] Postquam Dionysius manifestauit eminentiam & causalitatem diuinæ sapientiæ, hic ostendit quomodo per diuinam sapientiam Deus cognoscat. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo Deus cognoscat. Secundo quomodo cognoscatur, ibi. [Præterea inquirere oportet &c.] Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit eã, ibi. [Sed quod dixi multoties, &c.] Tertio ex solutione posita quasdam conclusiones infert, ibi. [Igitur ipsa diuina sapientia &c.] Dicit ergo primo, q̃ cum Deus sit super omnem sapientiam, ipse tamen laudatur in sapientia, & vt mens. & vt ratio. & vt cognitor. Est enim dubitatio quomodo possit intelligere intelligibilia, cum non habeat intellectuales operationes & quomodo possit cognoscere sensibilia, cum sensum non habeat, sed sit super omnem sensum, cum tamen sacra eloquia tradant quòd ipsa cognoscat omnia, & q̃ nihil effugit diuinam cognitionem, secundũ illud Hebræorum 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Deinde cũ dicit. [Sed quod dixi multoties, &c.] Soluit propositam dubitationẽ. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quomodo sensus & intellectus remouentur à Deo. Secũdo quomodo cognitio ei conueniat, ibi. [Quare diuina mens, &c.] Tertio probat p authoritatem, ibi. [Et hoc arbitror tradere, &c.] Dicit ergo primo, quòd sicut moltoties dictũ est, conueniens est vt intelligatur diuina vt decet Deũ. Quod enim dicitur q̃ Deus est sine intellectu, & sine sensu, non est accipiendum secũdum defectũ, quasi Deus deterior sit his quæ habẽt sensum vel intellectũ sed secundum excessum accipi debet, quia scilicet omnia intelligibilia excedit, sic etiã attribuimus ei irrationale, inquantum est supra rationem, & attribuimus ei imperfectionem inquantũ est perfectus super omnia & ante omnia, & attribuimus ei quòd est caligo impalpabilis & inuisibilis, inquantum est lumen inaccessibile, excedens omne lumẽ quod à nobis videri potest vel per sensum vel per intellectum. [Deinde cum dicit.] Quare diuina mens &c.] Concludit ex præmissis quòd [diuina mens omnia] cognoscendo [continet] per cognitionem separatam [ab omnib.] quia scilicet eius cognitio & est supra cognitionem intellectus, & supra cognitionem sensus, inquantum cognoscit omnia p ipsam primam causam omnium, primo in se habens omnem scientiam quàm omnia esse habeant, sicut prius habuit notitiam angelorum quàm angeli fierent, & prius etiam intus in sui dispositione produxit angelos, & omnia alia quàm in propriis naturis essent. quasi sciens omnia, vt ita dicam, ab ipso primordiali rerum principio, & per suam scientiam duxit omnia ad hoc quòd ipsa subsistunt. Deinde cum dicit. [Et hoc arbitror &c.] Probat quod dixerat per authoritatem scripturæ. Et dicit quòd hoc quod dictum est significatur in sacra scriptura cum dicitur quòd Deus scit omnia antequam fiant & potest accipi. Ecclesiastici 22. vbi dicitur Domino enim Deo antequam crearẽtur omnia sunt agnita. Et exponit hoc dicens quòd hoc quod dicit quia diuina mens nouit omnia, non quia hoc quòd acquirit scientiam rerum à rebus, sed ex ipsa præhabet per modum causæ omnem scientiam & cognitionem & substantiam. Et dicit substantiam, quia sicut supra dictum est in cap. de Ente, in ipso esse diuino præexistit omne esse. Aliter enim per suam essentiam non posset omnia cognoscere nisi omnia causaliter in ipsa essent. Et quia omnia per suam essentiam cognoscit, secuitur quòd ipse sciat omnia & continet sciendo, non per hoc quòd seorsum se immittat diuidendo singulis (sicut nos eorsum applicamus intellectum nostrum diuersis) sed per vnam causam continentiam, quia scilicet cognoscendo vnam causam continentem omnia, cognoscit omnia, sicut & lumen si esset cognoscitiuum, per se ipsum cognosceret tenebras, non aliunde accipiens tenebrarum cognitionem quàm à seipso. Comparatur autem Deus ad creaturas sicut lumen ad tenebras propter deficientiam creaturarum à diuino lumine. Deinde cum dicit. [Igitur si ipsa sapientia &c.] Infert ex præmissis tres conclusiones. Manifestum est enim, quòd omnis cognitio est secundum modum eius quo aliquid cognoscitur, sicut omnis operatio est secũdum modum formę quo aliquis operatur. Cum igitur diuina sapientia omnia cognoscat per hoc quòd cognoscit seipsã, vt dictum est, ipsa autem est immaterialis & indiuisibilis & vna, sequitur quòd cognoscat materialia immaterialiter, & diuisibilia indiuisibiliter, & multa virtute, inquantum scilicet omnia cognoscit & producit per vnũ, quod est eius essentia. Si enim per causam possunt cognosci effectus, sequitur quòd si ipse tradit esse omnibus secundum vnam causam quę est eius essentia, quòd etiam secundum eandem causam sciat omnia, sicut quæ ab ipso processerunt, & quæ præexiterunt in præpõdo antequam essent in proprijs naturis. Et sic manifestum est quòd Deus non sumit cognitiones rerum ab ipsis rebus, sed magis ipsis cognoscentibus dat q̃ possunt seipsa cognoscere, & quòd alia ab alijs cognoscantur. Secundam conclusionem infert, ibi. [Non igitur Deus & cæt.] Si enim Deus cognoscendo se, cognoscat omnia, sequitur quòd non sit in ipso alia cognitio qua cognoscat seipsum, & alia qua communiter comprehendit omnia. Si enim ita esset quòd cognoscendo seipsum non cognosceret omnia, sequeretur quòd eius causalitas alicubi vacaret, ita scilicet, quòd essent aliqua non ab eo causata. Sic igitur impossibile est quod sit aliquid à Deo non cognitum. Tertiam conclusionem infert, ibi. [Ita igitur Deus &c.] Si enim modus cognitionis sequitur cognitionis principium, ex quo Deus cognitionem rerum non accipit à rebus, sequitur quòd non cognoscit existentia per cognitionem quæ sit per modum existentiæ, sed per cognitionem quæ sit ad modum sui ipsius. Quod etiam de angelis scriptura dicit, quòd cognoscunt quæ sunt in terra, non tamen quòd cognoscant sensibilia per sensus, sed per propriam virtutem & naturam suæ mentis, prout Deo assimilantur, qui per suam essentiam cognoscit omnia, non solum vniuersalia, sed etiam singularia. Superioris enim naturæ maior est virtus, & potest plus per vnum cognoscere quod inferior cognoscit per multa. Deus igitur & etiam angelus per assimilationem ad Deum cognoscit per mentem non solum vniuersalia, sed etiam singularia, quamuis homo intellectu cognoscat vniuersalia, sensu vero singularia.

LECTIO IIII.

Quomodo cognoscatur Deus.

PRopterea inquirere oportet quomodo nos cognoscimus Deum, neque intelligibilem neque sensibilem, neque aliquid vniuersaliter existentium existentem. Nunquid igitur verum est dicere, quoniam Deum cognoscimus, non ex natura ipsius ? Ignotum enim est hoc, & omnem intellectum & rationem & mentem excedens, sed ex omnium totorum ordinatione sicut ex ipso proposita & imagines quasdam & assimilationes diuinorum ipsius exemplarium habente, ad illud quod est super omnia via & ordine secundum virtutem ascendimus in omnium ablatione & excessu, in omnium causa : propter quod, & in omnibus Deus cognoscitur, & sine omnibus, & per cognitionem Deus cognoscitur, & per ignorantiam, & est ipsius intellectus & sermo, & scientia, & tactus, & sensus, & opinio, & phantasia, & nomen, & alia omnia. Et neque intelligitur neque dicitur. neque nominatur, & non est aliquid existentium, neque in aliquo existentium cognoscitur, & in omnibus omnia est, & in nullo nihil, & in omnibus cunctis cognoscitur, & ex nullo nulli. Etenim & hoc recte de Deo dicimus, & ex existentibus vniuersis laudatur secundum proportionem omnium quorum est causa. Et est rursus diuinissima Dei cognitio quæ est per ignorantiam cognita secundum vnitionem super mentem, quando mens ab alijs omnibus recedens, postea & seipsam dimittens, vnita est supersplendentibus radiis. Inde & ibi non scrutabili profundo sapientia illuminata. Et quidem ex omnibus, quod dixi, ipsa est cognoscenda. Ipsa enim est secundum eloquium, quæ est omnium effectiua, super omnia concordans, & indissolubilis omnium concordationis & ordinis causa, & semper fines primorum coniungens principiis secundorum, & vnam omnium conspirationem & armoniam pulchrè operans.

LECTIO IIII.

PRopterea inquirere oportet, quomodo nos cognoscimus Deum & cæte.] Postquam Dionysius ostendit quomodo Deus cognoscat, hic ostendit quomodo cognoscatur. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit, ibi. [Nunquid igitur verum, & cæte.] Tertio infert conclusionem ex dictis, ibi. [Propter quod non omnibus Deus & cæte.] Dicit ergo primo, quòd cum dictum sit, quòd Deus cognoscit omnia per essentiam suam quæ est super intellectum & sensum & super omnia existentia, restat quærendum quomodo nos possimus cognoscere Deum, cum ipse non sit intelligibilis, sed supra intelligibilia, neque sensibilis, sed supra sensibilia, neque est aliquid de numero existentium, sed super omnia existentia, omnis autem cognitio nostra est per intellectum vel sensum, nec cognoscimus nisi existentia. Deinde cum dicit. [Numquid igitur verum est dicere, & cæte.] Soluit propositam dubitationem. Et quia quæstio ita est, solutionem sub interrogatione infert. Est ergo hæc solutio, quòd nos cognoscimus Deum, non per naturã ipsius quasi ipsam essentiam eius videntes, eius enim essentia est ignota creaturæ, & excedit non solum sensum sed etiam omnem rationem humanam, & etiam omnem mentem angelicam quantum ad naturalem virtutem rationis, & mentis, vnde non potest aliter conuenire alicui nisi ex dono gratiæ. Non ergo cognoscimus Deum videntes eius essentiam, sed cognoscimus ipsum ex ordine totius vniuersi. Ipsa enim vniuersitas creaturarum est nobis a Deo proposita vt per eam Deum cognoscamus, inquantum vniuersum ordinatum habet quasdam imagines & assimilationes imperfectas diuinorum, quæ comparantur ad ipsa sicut principalia exemplaria vel imagines : sic ergo ex ordine vniuersi, sicut quadam via & ordine ascendimus &c. per intellectum secundum nostram virtutem ad Deum qui est super omnia. Et hoc tribus modis. Primo quidem & principaliter in omnium ablatione, inquantum scilicet nihil horum quæ in creaturarum ordine inspicimus Deum æstimamus, aut Deo conueniens. Secundario vero per excessum. Non enim creaturarum perfectiones, vt vitam, sapientiam, & huiusmodi Deo auferimus propter aliquem defectum Dei, sed propter hoc quòd omnem perfectionem creaturæ excedit, propterea remouemus ab eo sapientiam, quia omnem sapientiam excedit. Tertio secundum causalitatem omnium, dum consideramus quòd quicquid est in creaturis, a Deo procedit sicut a causa. Sic ergo nostra cognitio contrario modo se habet cognitioni Dei. Nam Deus creaturas quidem per suam naturam cognoscit, nos autem Deum per creaturas. Deinde cum dicit. [Propter quod & in omnibus &c.] Infert conclusionem ex dictis. Et circa hoc tria facit. Primo infert conclusionem. Secundo ostendit quomodo conclusio ex præmissis sequatur, ibi. [Etenim & hoc recte, &c.] Tertio manifestat quoddam quod supposuerat, ibi. [Et quidem ex omnibus, &c.] Dicit ergo primo, quòd quia a creaturis in Deum ascendimus, & in omnium ablatione & excessu & in omnium causa, propterea [Deus cognoscitur in omnibus] sicut in effectibus, [& sine omnibus] sicut ab omnibus remotus & omnia excedens, & propter hoc etiam cognoscitur Deus per cognitionem nostram, quia quicquid in nostra cognitione cadit, accepimus vt ab ea adductum, & iterum cognoscitur per ignorantiam nostram, inquantum scilicet hoc ipsum est Deum cognoscere quòd nos scimus nos ignorare de Deo quid sit. Et quod dixerat in generali cognitione, explicat per partes subdens, [quòd ipsius Dei intellectus & sermo] vel melius ratio, vt alia translatio habet [& scientia] quæ est coniunctio intellectus & rationis & quantum ad sensitiuam cognitionem subiungit [& tactus] qui est sensus communis omnibus animalibus, & addit quod commune est, cum subdit, [& sensus,] & subiungit de his quæ important deficientem cognitionem cum dicit, [& opinio] quæ deficit a scientia, [& phantasia] quæ deficit a certitudine sensus. Et subdit ea quæ pertinent ad manifestationem cognitionis, & dicit [& nomen,] quod est signum intellectus, & alia omnia quæcunque pertinent ad cognitionem vel significationem. Et econtrario neque intelligitur neque sentitur, nec dicitur aut nominatur. Et quo modo vtrunque istorum omnium sit, manifestat subdens. Deus enim non est aliquid existentium,

Universidad de Deusto Biblioteca

ſed ſupra omnia exiſtentia, & ideo cum per intellectum & alia prædicta cognoſcantur exiſtentia nullo prædictorum per cognitionem alicuius exiſtentium Deus cognoſcitur. Rurſus, Deus eſt omnia in omnibus cauſaliter, cum tamen nihil ſit eorũ quæ ſunt in rebus eſſentialiter, & ideo quicquid in rebus exiſtens cognoſcatur vel intellectu, vel ſenſu, vel quocunque prædictorum modorum in omnibus iſtis cognitis quodammodo cognoſcitur Deus ſicut cauſa, cum tamen ex nullo cognoſcatur ſicut eſt. Deinde cum dicit. [Etenim & hoc recte &c.] Oſtendit quomodo concluſio inducta ſequitur ex præmiſſis. Et dicit quòd hoc rectè de Deo dicimus ſecundum q̃ cognoſcitur & nõ cognoſcitur, ex omnibus enim entibus cognoſcitur & laudatur ſecundum quòd habent proportionem ad ipſum, vt quorum eſt cauſa. Rurſus autem talia perfectiſſima nei cognitio, per remotionem, ſcilicet quòd cognoſcimus Deũ per ignorantiam per quandam vnionem ad diuina ſupra naturam mentis, quando, ſcilicet mens noſtra recedens ab omnibus alijs, & poſt ea etiam dimittens ſeipſam vnitur ſuperſplendentibus radijs deitatis, inquantum, ſcilicet cognoſcit Deum eſſe non ſolum ſupra omnia quæ ſunt infra ipſam: ſed etiam ſupra ipſam, & ſupra omnia quæ ab ipſa comprehendi poſſunt. Et ſic cognoſcens Deum in tali ſtatu cognitionis illuminatur ab ipſa profunditate diuinæ ſapientiæ, quam perſcrutari non poſſumus, quod etiam intelligamus Deum eſſe, ſupra omnia, non ſolum quæ ſunt ſed etiam quæ apprehendere poſſumus, ex incomprehenſibili profunditate diuinæ ſapientiæ prouenit nobis. Deinde cum dicit. [Et qui ex &c.] manifeſtat quoddam quod dixerat, ſcilicet q̃ Deus ex omnibus cognoſcat. Et dicit quòd ideo eſt, quia ipſa diuina ſapientia eſt omnium cauſa effectiua inquantum res producit in eſſe, & non ſolum rebus dat eſſe, ſed etiam eſſe cum ordine in rebus, inquantum res inuicem ſe coadunant in ordinem ad vltimũ finem, & vlterius eſt cauſa indiſſolubilitatis huius concordiæ & huius ordinis quæ ſemper manent qualitercunq; rebus immutatis. Modum autem huius ordinis ſubiungit, [quia ſemper ſi. pri.] id eſt, infima ſupremis coniungit [principijs ſecundorum,] id eſt, ſupremis inferiorum, ad modum quo ſupremum corporales creaturæ ſcilicet corpus humanum infimo intellectui vel naturæ, ſcilicet animæ rationali vnit. Et ſimile eſt videre in alijs, & ſic operatur pulchritudinem vniuerſi per vnam omnium conſpirationẽ, id eſt concordiam & amicitiam,] id eſt, debitum ordinem & proportionem.

LECTIO V.

RAtio autẽ laudatur Deus à ſanctis eloquijs &c.] Poſtquam Dionyſius determinauit de ſapientia, hic determinat de his quæ ſapientię adiunguntur. Et primo de ratione. Secũdo de veritate & fide, ibi. [Hæc &c.] Dicit ergo primo q̃ Deus in ſacra ſcriptura laudatur vt ratio, quod maximè ex ſcripturis ſacris accipi poteſt in eo q̃ Deus dicitur verbum ſecundum illud Ioan. 1. & Deus erat verbũ. Logos enim in græco, vt Aug. dicit, & rationem & verbum ſignificat. Ex nomine autem rationis quatuor intelligũtur, Primo quidem ratio dicitur eſſe quędam cognoſcitiua virtus & ſic Deus dicitur ratio cauſaliter, inquantum ipſe eſt largitor omnis cognitionis, ſcilicet rationis & mentis & ſapientiæ & omnium huiuſmodi. Alio modo ponitur pro cauſa, vt cum dicitur, qua ratione hoc feciſti, ideſt, qua de cauſa, & ſic Deus dicitur ratio non ſolum quia ipſe eſt omnium cauſa, ſed quia etiam omnes cauſas ſecũdas in ſeipſo cauſaliter præcepit, non tamen per modum compoſitionis, ſed per modum vniformitatis & ſimplicitatis. Tertio modo dicitur ratio etiam computatio, ſicut habetur Mat. 18. q̃ rationem cępit ponere cum ſeruis ſuis. Et ſic dicitur Deus ratio, quia ipſe eſt ſumma rerum diſpoſitio quæ per omnia vadit: pertingens vt dicitur Sap. 7. à fine vſque ad finem omnium fortitur & diſponens omnia ſuauiter. Quarto modo dicitur ratio aliquid ſimplex abſtractum à multis, ſicut dicitur ratio hominis id q̃d per cõſiderationem abſtrahitur à ſingularibus, ad hominum naturã pertinens. Et quãtum ad hoc dicit quòd ſupra omnia hæc Deus eſt ratio magis proprie, quia diuina rõ eſt magis ſimplex [ſuper omnẽ ſimplicitatem, & abſoluta eſt,] id eſt, ſeparata vel abſtracta ab omnibus, inquantum ſecũdum ſuam ſuperſubſtantialitatem eſt ſuper omnia. Deinde cum dicit. [Hæc ratio eſt ſimplex &c.] agit de veritate & fide. Et primo p̃ponit quod intendit. Secundo manifeſtat propoſitum, ibi. [Sicut enim cognitio eſt vnitiua &c.] Dicit ergo primo, q̃ ſicut ex ratione humana cauſatur aliqua fides, ita ifta diuina ratio eſt quædam ſimplex veritas totius entis, circa quam rationem vel veritatem ſicut puram & non erroneã cognitionem omnium conſiſtit fides, quæ quidem diuina fides eſt quædam permanens collocatio credentium, inquantum, ſcilicet firmiter locat eos in veritate, & in veritatem in ipſis, prout credentes habẽt ſimplicem cognitionem veritatis abſque dubitatione & inquiſitione ſecundum quandam intranſmutabilem identitatem, quia, ſcilicet eodem modo & intranſmutabiliter in veritate permanent. Et propter hanc fidei firmitatem apoſtolus fidem ſubſtantiam dixit. quaſi quoddam fundamentum & collocationem. Deinde cum dicit. [Sicut enim cognitio eſt vnitiua &c.] probat prædictam fidei firmitatem tripliciter. Primo quidem per rationẽ cognitionis, quia cognitio eſt vnitiua mutuo eorum quæ cognoſcunt, non ſolum ex eo quòd omnes cognoſcentes veritatem in vna veritatis cognitione vniuntur, ſed etiam quam cognoſcit veritatem, ſemper eodem modo permanet in vna & eadem veritate: ignorantia vero econtrario eſt cauſa nunc ignorans ex ſeipſo vt tranſmutetur, hoc modo illud opinans vt diuidatur ab alijs, quia ignorantium diuerſi diuerſa opinantur, & ideo ſecundum ſermonem ſacræ ſcripturæ eum qui credit in veritate diuinæ fidei, nihil poteſt remouere a vera fide, inquantum habet immutabilem permanentiam. Dicit enim Apoſtolus Rom. 8. Certus ſum, quia neque mors, neq; vita, neque aliquid aliud poteſt me ſeparare a charitate Dei. Secundo, ibi. [Bene autem nouit &c.] probat idem ex iudicio credentium. Ille enim qui veritati per fidem vnitus eſt, bene cognoſcit quam bene ſit ei, ſic enim veritati fidei adhærendo quamuis multi reprehendant ipſum ſicut extaſim paſſum, id eſt, ſicut factum & a ſe alienatum, & non latet ipſos reprehendentes ex eorum errore quòd ipſe ſine dubio per veram fidem eſt paſſus extaſim veritatis, quaſi extra omnem ſenſum poſitus & veritati ſupernaturali coniunctus, quia ipſe credens nouit de ſeipſo quòd non eſt furens vt ipſi dicunt, ſed eſt liberatus per veritatem ſimplicem & ſemper eodem modo ſe habentem, ne circumferatur per inſtabiles & variabiles ventos diuerſorum errorum. Tertio, ibi. [Ita igitur noſtræ ſapientiæ &c.] Probat idem exemplo Apoſtolorum qui ſunt Principes & Duces ſapientiæ Chriſtianæ, & pro veritate mortificantur tota die conteſtantes vt eſt conueniens non ſolum verbo, ſed etiam opere, & per veram Dei cognitionem quæ eſt vnitiua Chriſtianorum, q̃ ipſa Dei cognitio in quam Chriſtiani vniuntur eſt ſimplicior & diuinior, quacunque Dei cognitione, quæ in hoc mundo ab hominibus habetur, imo, vt verius dicamus, ipſa ſola eſt vera & vna & ſimplex Dei cognitio. Quæcunq; enim alia Dei cognitio diſcordat a communi Chriſtianorum cognitione, quæ catholica fides nominatur, magis dicenda eſt error quam Dei cognitio.

SVPER

SVPER CAPVT VIII. LECT. I.

SEd quoniam diuinam veritatem & ſuperſap. &c.] Poſtquam determinauit Dionyſius de Dei ſapientia, hic determinat de veritate & iuſtitia. Sicut.n. proceſſus ſapientiæ minus ſe extendit quam proceſſus vitæ, eo q̃ non omnes viuentes cognitionem habent, ita proceſſio veritatis & iuſtitię deficit à ſapientiæ proceſſione. Circa hoc ergo duo facit. Primo dicit de quo eſt intẽtio. Secundo exequitur propoſitũ, ibi. [Et q̃ q̃, &c.] Dicit ergo primo, q̃ quia diuina veritas & ſapientia ſup oẽm ſapientiã exiſtens laudatur in ſacra ſcriptura & ſicut virtus & ſicut iuſtitia & ſicut ſaluatio & ſicut liberatio, i. ſicut ſaluationis & liberationis cã. Iſtas. n. Dei nominationes exponimus ſicut eſt nobis poſſibile. Deinde cum dicit. [Et q̃ quidẽ thear. &c.] Exequitur propoſitum. Et primo determinat de virtute. Secundo de iuſtitia quæ eſt virtutis ſpecies, ibi. Iuſtitia aũt rurſus laudatur, &c.] Tertio de ſaluatione & liberatione & inæqualitate, quę ſunt iuſtitiæ effectus, ibi. [Igitur ipſa diuina iuſtitia, &c.] Prima pars diuiditur p̃ partes duas. In prima determinat de Dei virtute. In ſecũda ſoluit quandã obiectionem contra infinitatẽ diuinæ virtutis, ibi. [Et quod dicit Elymas magus, &c.] Dicit ergo primo, q̃ nullus qui habuit conſuetudinem in ſacris eloquijs ignorat q̃ principalis deitas eſt ſeparata ab omni virtute q̃ quocunq; modo in reb. exiſtit vel cogitari põt. Separatur aũt ab omni virtute non quaſi ab ea deficiens, ſed eã ſuperans & excedens. Vnde & ſacra ſcriptura tradita eſt quæ attribuit Deo & dominationẽ cęleſtium virtutum, ſm illud pſal. Dñs virtutum ipſe eſt rex gloriæ. Et in multis locis dicitur dominus exercituum, ex quo datur intelligi q̃ ſi cęleſtes virtutes excedit, multo magis alias. Cũ ergo diuinitas ſit ab omni virtute ſegregata põt quæri, q̃o vel ipſi qui ſacras ſcripturas, &c. ediderunt Deum ſicut virtutem laudauerunt iuxta illad 1. Cor. 1. Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam, & iterum q̃o nos qui ſacras ſcripturas exponimus, accipimus in diuinitate virtutis nominationem. Deinde cum dicit. [Dicimus igitur q̃ virtus eſt Deus &c.] Soluit propoſitam q̃nem. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit q̃o virtus accipiatur in Deo. Secundo oſtendit proceſſum virtutis à Deo in ſingula, ibi. [Ex ipſa ſunt deiformes &c.] Circa quam poſitionem duo facit. Primo oſtẽdit q̃o virtus attribuat Deo. Secundo qua ratione virtus Dei infinita dicatur ibi. [Et ſicut infi. &c. [Dicit ergo primo, q̃ virtus attribuit Deo propter tria. Primo quidem ſm hoc q̃ omnium rerum virtutes in ipſo primodialiter & ſupereminenter exiſtunt, ſicut & de vita & ſapientia dictum eſt. Secundo vero ſecundum hoc q̃ eſt cauſa omnis virtutis. Tertio vero ſm hoc q̃ ipſe operatur producendo omnia ſm virtutem indeclinabilem. i. quæ non poteſt minorari aut fatigari & incircumſiũitam, ſicut & ſapientia Deo attribuitur, inquantum in ipſo præexiſtit omnis ſapientia, & inquantũ ipſe eſt ſapientiæ cauſa, & inquantum habet ſapientiæ actum cognoſcendo, & non ſolum eſt virtutis cauſa ſicut largiẽs virtutem, ſed quia ipſam virtutem cauſat, ſiue accipiamus virtutem vniuerſalem, ſiue aliquam virtutem particularem. Deinde cum dicit. [Et ſicut infinitæ virtutis &c.] quia dixerat q̃ Deus producit oĩa, ſm virtutem infinitam, ſecundo oſtendit q̃o virtus Dei infinita dicatur. Et circa hoc duo facit. Primo dicit ſecundum quam rationem virtus Dei infinita dicatur. Secundo manifeſtat infinitatem diuinę virtutis per exempla, ibi. [Quæ propter abundantia &c.] Eſt autẽ conſiderandum q̃ infinitum in Deo non dicitur per exceſſionem, ſicut in quantitate continua, ſed p̃ negationem, quia, ſ. non finiſ aut determinaſ aliquo. Sic ergo virtus Dei q̃tupliciter dr̃ infinita, primo quidẽ quia nõ determinatur ad aliquem effectũ, ſed omnem virtutem producit. Secundo non ſolum p̃pter hoc, ſed eo q̃ non terminaſ per commenſurationẽ alicuius virtutis, ſed eſt ſuper omnẽ virtutem, quia hoc ipſum quod nomine cõi virtutis intelligitur eſt minus diuina virtute. Tertio quia nõ terminatur per ea quæ ſunt ſed põt infinitis modis & infinitas alias virtutes producere p̃ter eas quæ ſunt. Quarto quia ſi infinitis modis etiã infinitas virtutes produceret p̃ter eas quæ ſunt, non propter hoc hæbetaretur, aut debili taretur eius actio ſuperinfinita quæ eſt factiua omnis virtutis: & ſic etiã Patet quòd nec ſua actione finitur ſm q̃ actio ad effectus terminatur. Quinto dicitur infinita eo q̃ non termina tur intellectu. Eſt enim ineffabilis & ignota & quæ cogitari non poteſt

CAPVT VIII.

De virtute, iuſtitia, ſaluatione, liberatione, in quo & de inæqualitate.

LECTIO I.

SEd quoniam diuinam veritatem, & ſuperſapientem ſapientiam, & ſicut virtutem laudant, & ſicut iuſtitiam theologi, & ſicut ſaluationem & ſicut liberationem, age & iſtas Dei nominationes, ſicut eſt poſſibile nobis referemus. Et q̃ quidem thearchia ab omni quocunq; modo & exiſtente & cogitata virtute ſegregata eſt & ſuperat, non arbitror aliquem in diuinis eloquiis cõuerſatorum ignorare. Multoties enim theologia, & dominationẽ ipſi & ipſarum cęleſtium virtutum determinans tradita eſt. Quomodo igitur ipſam theologi & ſicut virtutẽ laudant ab omni ſegregatam virtute, aut quomodo in ipſa, virtutis nominationẽ accipiamur. Dicimus igitur q̃ virtus eſt Deus ſicut omnem virtutẽ in ſeipſo prehabens, & ſuperhabens, & ſicut omnis virtutis cauſa. Et omnia ſecũdum virtutem indeclinabilem, & incircumſinitam producens, & ſicut ipſius quod eſt eſſe virtutem, aut totam aut particularẽ, cauſa exiſtens, & ſicut infinitæ virtutis, non tantũ eo q̃ oẽm virtutem producit, ſed & eo q̃ eſt ſuper omnem & ipſam per ſe virtutem, & eo q̃ ſuper põt, & infinitè infinitas alias ab exiſtentibus virtutib. p̃ducere, & eo q̃ nunquã poſſunt infinitè & infinitũ productæ virtutes, ſuperinfinitam ipſius virtutem facientis virtutis hæbetare actionẽ, & eo q̃ ineffabilis & ignota, & incogitabilis eſt, cũcta egrediens ipſius virtus, quæ propter abundantiam poſsibilis & infirmitatem firmat & vltimas reſonantiarũ ipſius cõtinet & fortiter tenet, quem ad modũ & in poſsibilibus ſecundum ſenſum videmus q̃ ſuper ſplẽdida lumina & vſq; ad hæbetes viſiones peruenium, & magnos ſonos dicunt ad auditus non valde facile recipientes ſonos, introire. Quod. n. eſt omnino non audiens neq; audit, & quod vniuerſaliter non videns eſt neq; videt. Ipſa igitur infinitæ virtutis Dei diſtributio ad omnia exiſtentia vadit, & nihil eſt exiſtentiũ cui perfectè ablatum ſit habere quandã virtutem, ſed aut intellectualem, aut rationalem, aut ſenſibilem, aut viuificam, aut ſubſtantialem habet virtutem, & ipſum etiam eſſe, ſi fas eſt dicere, virtutem, ad hoc q̃ ſit, habet à ſuperſubſtantiali virtute.

LECTIO II.

Proceſſus diuinæ virtutis in ſpeciali.

EX ipſa ſunt deiformes angelicorũ ornatuum virtutes, ex ipſa & eſſe intrãſmutabiliter habent, & oẽs ipſorũ intellectuales, & immortales sẽpiternos motus, & intranſmutabiles ſtatus, & ſecundum ſe & ad inuicem & ad ea quæ ſunt poſt ipſos, & ad ea quæ ſunt ante ipſos, & ad ea quæ ſunt ſecundum ipſos, & ad ea quæ ſunt ſuper

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet angelos. Secundo ad inferiores. ibi. [Procedunt &c.] Dicit ergo primo, quòd ex diuina virtute procedunt omnes virtutes angelicorum ornatuum, quæ sunt Deo cõformes. Apparet etiam in angelis virtus quantum ad tria. Primo quidem quantum ad ipsum esse. Et sm hoc dicit quòd ex diuina bonitate habent esse intransmutabile. Secundo quantum ad intelligere. Et secundum hoc dicit q̃ ex diuina virtute habent sempiternos motus intellectuales & immortales, quia scilicet semper actu intelligunt. Tertio quãtum ad appetere. Et quantũ ad hoc dicit quòd acceperunt à virtute infinita boni ipsam fortitudinem per quam bonum desiderant absque diminutione talis desiderij. Hæc quidem omnia habẽt à diuina virtute, inquantum diuina virtus immittit eis & esse & posse respectu ipsorum, & q̃ desiderant absq; fastidio, habentes ea quæ semper eis assunt, & hoc ipsũ quod est posse desiderare quòd sem per possunt, est eis à Deo. Deinde cũ dicit. [Procedunt autem ea &c.] Ostendit processum diuinæ virtutis ad inferiores creaturas. Et dicit quòd effectus indeficientis Dei virtutis procedunt & ad homines & ad animalia & ad plãtas, & ad omnes res naturales. Deinde cum dicit. [Et firmat vnita &c.] Ostendit quæ inueniantur in rebus à diuina virtute. Et primo quantum ad ea quæ sunt communia omnibus. Quorum primum est vnitio. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina virtus omnia quæ sunt vnita confirmat ad quandam amicitiam sui & communionem. Secũdum est discretio. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina virtus firmat ea quæ sunt discreta ad inuicem ad hoc quòd singula secundum propriam rationem & diffinitionem conseruet inconfusa & incommista ad inuicem. Tertium est ordo. Et quantum ad hoc dicit, q̃ diuina virtus conseruat cuiuslibet rei ordines, secundum quos res ad inuicem ordinantur, & iterum dirigit vnumquodque in ordine ad finem, quod est proprium bonum rei. Deinde ponit ea quæ pertinent ad singula. Et primo quantum ad angelos dicit quòd diuina virtus [custodit] immaculatè à quacumque corruptione, [immortales vitas angelicarum vnitatum,] id est, substantiarum simplicium ipsorum. Secundo quantum ad corpora cœlestia dicit quòd custodit inuariabiliter substantias & ordines cœlestium corporum & luminarium, scilicet Solis & Lunæ & stellarum. Tertio quantum ad æuum quod mensurat substantiam cœli, & dicit q̃ diuina virtus facit quòd possit esse æuum, quod est simplex mensura essendi. Et quantum ad tempus, quod est mensura motus, subiungit quòd diuina virtus omnes circumuolutiones temporis discernit processibus & congregat restitutionibus. Attribuit autem tempori circumuolutionem, eo quòd sequitur circularem reuolutionem cœli. Est autẽ in motu cęli duo considerare. Primo quidem q̃ in motu cęli semper fit renouatio situs, secundum transitum de loco ad locum. Secundo vero q̃ cęlum redit ad eundem situm secundum circularem motum. Ita etiã est & in tempore, quia secundum processum motus, succedit tempus tempori, vt hora horæ, & dies diei. Et quantum ad hoc dicit quòd tempus discernitur processibus. Secundum autem reditum alicuius cęlestis corporis ad eundem locum etiam & tempus restituitur in id quod præterierat, & sic quod erat futurum quodammodo ad præteritum congregatur. puta cum dies & mane incipiens terminatur, iterum redditur ad mane, & idem apparet in mense & in anno. Quarto ostendit effectum diuinæ virtutis ex elementis. Et dicit quòd diuina virtus facit virtutes ignis inextinguibiles, licet enim ignis in hac materia extingui possit, tamen ignis vniuersaliter inextinguibilis est. Facit etiam indeficientes fluxiones aquæ, quia dat perpetuum fluxum fluuiorum & commotiones maris quæ apparent in fluctibus & fluxu & refluxu maris. Qui etiam terminat effusionem aëream, hoc autem dicit quia aëri maximè competit proprietas humidi, vt non bene terminetur termino proprio, & ideo quantũ est de se, aër habet omnimodam effusionem, sed diuina virtute terminatur intra limites sui naturalis loci. Diuina etiam virtus collocat terram in nihilo, quia semper diuina virtute in medio mundi collocatur, & nihil est quod ipsam sustentet. Diuina etiam virtus conseruat [generationis partus] ipsius [terræ] scilicet plantarum & aliorum quæ ex terra nascuntur [indifferentes,] id est, vniformiter in sua natura manentes, dũ scilicet ex seminibus terræ mandatis similes plantæ nascuntur, & non solum ea quæ ad singula elementa pertinent diuina virtus facit, sed etiam quæ pertinent ad commixtionem elementorum ad inuicem. In qua quidem cõmixtione tria inueniuntur, necesse est enim esse primo quandam proportionem elementorum ad inuicẽ quam Dionysius hic nominat armoniam. Secundo requiritur q̃ cuiusli bet elementi remaneat virtus propria incorrupta, alioquin non esset mixtio, sed corruptio. Et quantum ad hoc dicit [& concretionem inconfusam.] Tertio requiritur q̃ elementa sint concreta & simul commaneant & non stæta ab inuicem separentur. Et quantum ad hoc dicit, [& indiuisibilem saluat.] Quinto etiam ponit effectum diuinæ virtutis in rebus animatis. Et vniuersaliter quidem dicit q̃ diuina virtus in vnum tenet [coniunctionem animæ & corporis. Et specialiter de plantis adiungit q̃ mouet sursum virtutes plantarum nutritiuas & augmentatiuas. Nutritiuas quidem inquãtum alimentum per radices attractum vsque ad cacumen plantæ subleuatur. Augmentatiuas vero inquantum ipsum corpus plantæ ex terra procedens paulatim in altum producitur. De nde quãtum ad omnia vniuersaliter subdit quòd diuina virtus fortiter tenet substantiales & naturales virtutes omnium, & cuiuslibet rei firmæ indissolubilem mansionem, inquantum scilicet omnia gradum sibi præfixum à Deo conseruant. Vlterius autem effectum diuinæ virtutis ostendit in his quæ pertinent ad gratiam. Et dicit quòd diuina virtus dat [ipsam deificationem,] id est, participationem deitatis quæ est per gratiam. Et ne aliquis credat quòd hanc participationem aliquis sua virtute possit acquirere, subdit quòd Deus præbet virtutem ad hoc vt aliqua prædicto modo deificentur. Vltimo autem vniuersaliter concludit quòd vniuersaliter nihil est in entibus, quod sit segregatum & non contentum à continentia diuinæ virtutis, quæ rebus per suam omniporentiam dat firmitatem. Sicut n.a diuina vita non pót esse segregatum qui equã nisi quod caret vita, ita à diuina virtute non pót esse segregatum nisi quod caret virtute. Quod autem vniuersaliter nullam habet virtutem omnino non est, neque habet aliquam compositionem, id est ordinem in vniuerso, seu firmitatem.

& fortitudinem ipsam, & non mmorabile desiderium boni ab infiniti boni virtute acceperunt, & ipsa immittente ipsis posse & esse ista, & desiderare qđ semper est, & ipsum posse desiderare quòd semper possunt. Procedunt autem ea quæ sunt indeficientis virtutis & ad homines, & animalia & plantas, & totam omnis rei naturam, & firmat vnita ad sui inuicem amicitiam & cõmunionem, & discreta ad hoc quòd sint singula secundum propriam rationem, & diffinitionem inconfusa & incommista, & omnis rei ordines & directionis ad bonum proprium saluat. Et immortales angelicarum vnitatum vitas immaculatas custodit. Et cœlestes & illuminatiuas, & stellares substantias & ordines inuariabiles & æuum posse esse facit. Et temporis circonuolutiones discernit quidem processibus, congregat autem restitutionibus. Et ignis virtutes in extinguibiles facit, & aquæ influxiones indeficiẽtes, & aëream infusionem terminat, & terram in nihilo collocat, & vitæ generatiuos ipsius partus indiferentes custodit. Et elementorum in se inuicem armoniam & concreationem inconfusam & indiuisibilem saluat, & animæ & corporis coniunctionem continet, & plantarum nutritiuas & augmentatiuas virtutes sursum mouet, & fortiter tenet substantiales totorum virtutes, & omnis rei indissolubilem mansionem firmat, & deificationem ipsam donat virtutem ad hoc his qui deificãtur præbens. Et totaliter nihil est vniuersaliter existentium ab omnipotentis firmitate & ambitu diuinæ virtutis segregatiuũ. Quod.n. vniuersaliter habet nullam virtutẽ, neq; est, neq; erit aliqua ipsius omnino positio.

LECTIO III.

Obiectio cõtra virtutem diuinã.

ET quidẽ dicit Elimas Magus. Si omnipotens est Deus, qũo dr̃ aliquid non posse a nostro theologo? Improperat autem diuino Paulo, qui dixit, Deum non posse negare seipsum. Apponens autem hoc, nimium timeo ne stultitiæ debeam risum, puerorum effrenorum & super arenam & infirmas ædificationes dissoluere moliens, & sicut contra quandam

LECTIO III.

ET quidem dicit Elymas Magus. Si omnipotens, &c.] Postquam determinauit Dionysius de diuina virtute, hic excludit quandam obiectionem. Et circa hoc tria facit. Primo ponit obiectionem. Secundo soluit, ibi. [Apponens aũt, &c.] Tertio exclusa dubitatione, affert veritatẽ, ibi. [Nos aũt dicta Theologi &c.] Primo ergo ponit dubitationem quam Elimas Magus, de quo in Actibus legitur, obiecit contra Paulum dicentem. 2. Tim. 2. q̃ Deus negare seipsum nõ potest, quod eius omnipotentiæ videtur contrarium. Deinde cum dicit. [Apponens aũt hoc, &c.] soluit propositam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit suam excusationem de hoc q̃ intendit ad tam debilis obiectionis solutionem. Secũdo solutionem ponit, ibi. [Etenim suiipsius &c.] Tertio redarguit obiectionis præsumptionem, ibi. [Quod sapiens & non intelligens &c.] Dicit ergo primo q̃ super præmissam dubitationem addit quòd multum timet ne ipse debeat derideri de stultitia, sicut aliquis qui conaretur destruere domunculas à pueris dissolutis factas, quæ nec firmamentum firmum habẽt, eo quòd super arenã ædificatæ sunt, & in seipsis infirmæ sunt, eo quod absque cemento conglutinatæ sunt, & ita posset videri q̃ cum ipse intendit loqui contra deliberationem de rebus diuinis, quam de proposito verbo habuit prædictus Elymas, quasi quædam iacula immittat contra aliquam positionem impossibilẽ. Positio enim eius est manifeste impossibilis, in seipsa infirmata, quia veritate non confirmatur, & innititur friuolæ ratio ni sicut debili fundamento. Deinde cum dicit. [Etenim suiipsius &c.] soluit propositam quæstionem. Et dicit quòd cũ Deus sit ipsa veritas, Deum negare seipsum nihil aliud est quam Deum decidere a veritate. Cum autem verũ idem sit quod ens, sequitur quòd excidere a veritate idem sit quod excidere ab esse. Qđ ergo dicit Deum non posse negare seipsum, idest, ac si diceretur Deum non posse deficere ab essendo. Hoc autem quod est non deficere ab essendo, idem est ac si diceretur, quòd Deus non est non ens, quo quidem magis significatur ipsum esse, sicut & si dicatur quòd Deus non potest non posse, non ostendit quòd sit impotens, sed quòd sit maxime potens. Et similiter si dicatur quòd nõ cognoscit se nescire, ita quòd habet scientiæ priuationem, hoc est ipsum habere perfectam scientiam. Per hoc ergo quòd Deus non potest negare seipsum nihil detrahitur ex omnipotentia, sed idem est ac si diceretur quòd Deus non potest non esse verus & ens & potens. Deinde cum dicit. [Quod sapiens & non intelligens &c.] reprehendit obijcientis præsumptionem. Et dicit quòd Elymas qui se sapientem reputabat, non intelligens prædictæ solutionis rationem, similis erat pugilibus inexpertis, qui frequenter aduersarios contra quos pugnare debent supponunt esse infirmos, secundum quòd eis videtur, & dum sunt absentes contra eos audacter ictus proijciunt, quandam similitudinem pugnę facientes, & absque timore percutiunt aërem inutilibus plagis, & sic opinãtur se vicisse aduersarios, & de hoc laudant seipsos, quamuis nondum sciant aduersariorum virtutem. Ita etiam est & de illis qui debiles obiectiones facientes, cum non est qui eis resistat, se obtinuisse arbitrantur. Deinde cum dicit. [Nos autem dicta theologi & cæte.] excludit obiectionem contra omnipotentiam diuinam. Secundo Apostoli scientiam commendat dicens, quòd nos considerantes dicta Apostoli, secundum nostram possibilitatem laudamus Deum qui excedit omnem potentiam sicut omnipotentem, inquantum eius potentia ad omnia se extendit, sicut beatum inquantum habet plenitudinem omnis boni nullo indigens, & sicut solum potentem ex seipso. Omnes enim alij potentes non sunt ex se potentes, sed ex Deo, & sicut per suam potestatem dominantem æuo. Alij enim dominantes dominantur his qui sunt in æuo, aut in tempore: sed ipse toti æuo dominatur. Et iterum laudamus eum sicut secundum nihil existẽtem ab existentibus, & quòd nihil quod est in eo potest ab eo recedere. Creaturæ vero & si aliquæ inueniantur quæ non excidant ab esse simpliciter, possunt tamen excidere ab aliquo, inquantum sunt mutabiles, sed Deus qui est omnino immutabilis secundum, nihil potest excidere ab esse. Vel sumuntur hæc verba ex his quæ Apostolus. 1. Thimo. vltim. dicit. Quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem. Quam designat, per hoc quòd dicit, [secundum nihil ab existentibus excidentem.] Et non solum ista Deo conueniunt: sed excellenter ea habet. Vnde subdit, quòd adhuc amplius possumus laudare Deum sicut supereminenter habentem virtutem, & sicut præhabentem omnia existentia, id est, quicquid est in rebus, non quidem eodem modo quo in rebus est, sed secundum supersubstantialem virtutem, ideſt, sicut effectus sunt per virtutem in causa secundum modum causæ excedentis omnem substantiam. Et non solum supereminenter hæc ei conueniunt, sed etiam causaliter. Vnde subdit quòd omnibus existentibus dat posse & esse determinatum. Et hoc conuenit ei ex abundantia suę excedentis virtutis, quæ dat omnibus bonitatis copiosę effundendo. Dæ enim omnibus abundanter, vt dicitur Iacobi primo.

impossibilem intentionem iaculari studens contra theologicam de ista deliberationem. Etenim suiipsius negatio casus est à veritate, veritas autem existens est. Et à veritate casus, ab existente est casus. Si igitur veritas existens est, negatio autem veritatis est ab existente casus, ab existente cadere Deus non potest. Et hoc est non esse non est. Sicut si aliquis dicat, non posse non potest, & non scire secũdum priuationem non nouit. Quod sapiens non intelligens imitatur pugillum inexpertos, qui multoties infirmos esse aduersarios supponentes secundum q̃ videtur sibijpsis, & contra absentes illos viriliter vmbram pugnæ faciẽtes, & aërem vanis plagis confidenter percutientes, opinantur aduersarios ipsos obtinuisse, & prædicant seipsos neque scientes illorum virtutem. Nos autem dicta Theologi secũdum quòd est possibile coniectantes, Deum superpotentem laudamus, sicut omnipotentem, sicut beatum, & solum potentem sicut dominantem in potestate sua æuo, sicut secundum nihil ab existentibus excidentem, magis autem & superhabentem & præhabentem omnia existentia secundum virtutem supersubstantialem, & omnibus existentibus posse esse, & hoc esse secundũ abundantiam excedentis virtutis copiosa effusione largientem.

LECTIO IIII.

De iustitia Dei.

IVstitia autem rursus laudatur Deus sicut omnibus secũdum dignitatem distribuens & commensurationem & pulchritudinem & bonã ordinationem & ornatum & omnes distributiones & ordines segregans, vnicuique secundum vere existentem iustissimam diffinitionem, & omnibus propriæ operationis ipsorum causa existens. Omnia enim diuina iustitia ordinat & terminat, & omnia ab omnibus immixta & non confusa saluat, oĩbus existentib. conuenientia vnicuiq; donat secundum dignitatem vnicuique existentium superuenientem. Et si ista rectè dicimus, quicunq; improperant diuinæ iustitiæ, latet se, suiipsorum iniustitiam manifestè condemnantes. Dicunt enim debere inesse mortalibus immortalitatem, & imperfectis perfectũ, & per se mobilibus per aliud mobilem necessitatem, & variabilibus identitatem, & infirmis esse perfecta potentia, & temporalibus esse æterna & natura motis esse immutabilia, & temporales delectationes esse æternas, & totaliter ea quæ sunt aliorum aliis attribuunt. Oportet autem videre diuinam iustitiã in hoc verè existentem

LECTIO IIII.

IVstitia autem rursus laudatur Deus &c.] Postquam Dionysius determinauit de virtute Dei, hic determinat de eius iustitia. Est enim iustitia virtutis species. Considerandum est autem quòd inter virtutes morales sola iustitia potest Deo magis propriè attribui. Aliæ enim morales virtutes sunt passiones, quæ in Deo locum non habent. Sicut temperantia circa concupiscentias, fortitudo circa timores & audacias sed iustitia est circa actiones, puta circa distributiones vel retributiones quæ Deo competere possunt. Diuiditur autem præsens pars in duas. In prima determinat de iustitia Dei. In secunda de effectibus diuinæ iustitiæ, ibi. [Ipsa igitur diuina iustitia, & saluatio totorum laudatur &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quid pertineat ad rationem diuinæ iustitiæ. Secundo soluit quorundam obiectiones contra diuinam iustitiam, ibi. [Et si ista recte dicimus &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit secundum quos actus iustitia Deo conueniat. Secundo manifestat quod dixerat, ibi. [Omnia enim diuina iustitia. &c.] Conuenit autem Deo secundum tres actus. Primo quidem secundum hoc quod est distribuere. Commutatiua autem iustitia in Deo locum non habet, sicut est in venditoribus & emptoribus quia vt dicitur. Rom. 11. ca. Quis prior dedit ei & retribuetur ei? sed attribuitur ei distributiua iustitia quæ non obseruat æqualitatem quantitatis, vt æqualia omnibus det, sed æqualitatem proportionis, vt det vnicuique secundum q̃ dignus est. Et ideo dicit quòd iustitia laudatur in Deo inquantum ipse distribuit omnibus secundẽm eorum dignitatem. Est autem distributor bonorum. Bonum autem vt Aug. dicit, consistit in modo & specie & ordine. Modus autem vnicuiq; propriam mensurã præfigit, vt ipse dicit. Vt ergo significaret Deum esse totius boni distributorem, dicit quidem quantum ad modum [commensurationem,] quantum ad speciem, pulchritudinem, vel formam, secundum aliam translationem, quantum autem ad ordinem dicit, & bonam ordinationem & ornatum, seu dispositionem secundum aliam translationem. Et accipit hic ornatum pro decentia ordinis. Non solum autem pertinet ad iustitiam quòd distribuat diuersa diuersis secundum eorum dignitatem: sed etiam quòd huiusmodi diuersitatem inconfusam seruet, ne scilicet vnus id quod est alterius sibi vsurpare præsumat. Et quantum ad hoc, secundum actum iustitiæ dicit, quòd diuina iustitia distribuit vnicuique omne

Universidad de Deusto
Biblioteca

distributiones & ordinem secũdum quandam determinationem, quæ vere est iustitia, vt scilicet unum in id quod est alterius non irrumpat. Tertius vero actus iustitiæ est, vt vnusquisque id quod sibi conueniens operetur, propter quod & quodammodo iustitia dicitur omnis virtus. Et quantum ad hunc tertium actum subdit quod diuina iustitia est causa omnibus proprię operationis eorum.

Deinde cum dicit. [Omnia enim diuina iustitia &c.] Manifestat q̃ dixerat, rationẽ assignans prædictorũ. Ideo enim præmissa ad diuinã iustitiam pertinent, quia iustitiæ proprium est, q̃ ordinem in rebus statuat, & quòd vnicuique rei terminum præfigat, vltra quem uon progrediatur, & q̃ huiusmodi ordinationem & terminationem absque confusione conseruet, & quòd vlterius rebus sic ordinatis & terminatis vnicuique donet de superuenientibus donis secũdum propriam dignitatem sibi pstitã a Deo.

[Deinde cum dicit.] Et si ista recte dicimus &c.] soluit duas dubitationes circa diuinam iustitiã. Circa quarum primam tria facit. Primo ex præmissis ostendit q̃ illi qui diuinam iustitiam reprehendere uiuntur, se ignorare præmissa ostendunt. Et hoc est quod dicit, quòd si præmissa ratione sunt dicta, scilicet q̃ iustitiæ est dare vnicuiq; secundum suam dignitatem, quicunq; arguere volunt diuinam iustitiam quę hoc facit, ipsi ignorant, q̃ dum volunt diuinam iustitiam reprehendere, suam iustitiam manifestat. Secundo ibi. [Dicunt enim debere &c.] ponit eorum obiectionem. Dicit enim, quòd cũ Deus sit optimus, & per hoc ei competat optime facere vnumquodque, deberet etiam his quæ sunt mortalia dare immortalitatem, vtpote quòd homines & animalia nunquam morerentur, & imperfectis dare perfectionem, vtpote q̃ homines statim nascerentur perfecti, & per se mobilibus dare necessitatem per aliud mobile, vtpote quæ hominibus per se competunt: quia per se moueri possunt & ad bonum & ad malum: vellent autem q̃ Deus daret hominib. vel alijs rationalibus creaturis q̃ non possent peccare, quod esset habere necessitatem q̃ semper ex alio mouerentur. Non enim aliter competeret vt ad malum deficere non possent nisi quadã coactione ab alijs mouerentur non ex libero arbitrio, sanctis. n. ex ipsa perfectione competit vt deficere non possint, vt patet in beatis qui sunt confirmati in bono. Dicunt etiam q̃ deberet variabilib. inesse identitas, vt scilicet semper eodem modo se haberẽt omnia, & q̃ infirmis esset perfecta potentia. & q̃ temporalia essent æterna. & q̃ ea quæ secundum suam naturam mouentur essent immutabilia, & q̃ delectationes quæ sunt temporales essent æternæ. Et secundum suum iudicium vniuersaliter attribuunt alijs quæ sunt aliorum, idest, inferioribus ea quæ sunt superiorum entiũ. Tertio ibi. [Oportet autem videre &c.] excludit eorum iudicium peruersum. Et dicit quòd oportet considerare de diuina iustitia quòd in hoc verè iustitia est, quòd omnibus dat secundum proprią dignitatem, & quòd vniuscuiusq; naturam conseruat in proprio ordine & virtute, ita scilicet quòd in his quæ sunt secundum suam naturam immortalia conseruat immortalitatem. & in mortalibus mortalitatem, & sic de alijs quæ supra tacta sunt. Secundam obiectionẽ ponit ibi. [Sed dicat aliquis &c.] Et circa hoc duo facit. Primo ponit obiectionem. Posset enim aliquis obijcere non esse iustum q̃ Deus permittit homines sanctos cruciari à prauis hominibus, & non dat eis auxilium vt non erucientur. Secundò, ibi. [Ad quod dicendum est, &c.] soluit prædictam obiectionem. Et dicit q̃ si illi qui dicuntur sancti amant ea quæ sunt super terram, pro quibus zelant homines, rebus materialibus inhærentes, omnino ceciderunt à diuino amore. Quod intelligendum est si ita ea amant q̃ in eis finem constituant, & q̃ propter ea spiritualia bona contemnãt. Et hoc est quod subdit, quòd ipse nescit quomodo dici debeant sancti illi qui faciunt iniuriam rebus diuinis, quæ sunt verè amabilia vt reprobent ea contra religionis debitum propter bona temporalia, quæ non sunt amanda principaliter, nec pro eis est zelandum. Sed si ipsi amant bona spiritualia quæ verè sunt existentia, quia sunt sempiterna, debent lætari si ea desiderant quãdo ea desiderata consequi possunt. Consequitur autem ea cum afflictiones in rebus temporalibus patientes, quodam feruore amoris spiritualibus magis inhærent. Tunc enim magis per similitudinem appropinquãt angelicis virtutibus, in quibus nulla est materialium rerum affectio, quando homines secundum suã possibilitatem ex desiderio rerũ diuinarum recedũt ab affectione materialiũ rerum. Et hoc quidem faciũt qui pro bono, id est, amore Dei & pro iustitia & virtute luctantur viriliter in aduersitatibus existentes. Et sic si vere sancti sæculi istius in aduersitatibus consequuntur q̃ desiderant, scilicet contemnẽdo tempor lia bona, adhærere spiritualibus, non male cum eis agitur, sed bene. Vnde vere dici potest q̃ proprium est diuinæ iustitiæ quòd animosam virtutem non destruat aut emolliat per collationem prosperitatis, sed si aliquis conatur hoc facere, vt scilicet pugnet pro veritate, q̃ ipse non dimittat tales sine adiutorio, sed firmet eos in polchra & firma statione spiritualiũ bonorum, per quæ in aduersis consolantur, & vlterius q̃ talibus retribuat in futuro secundum proprij meriti dignitatem.

adiutos, sed collocare ipsos in pulchra & inflexibili statione: & attribuere ipsis talibus existentibus secundum dignitatem.

LECTIO V.

De effectibus diuinæ iustitiæ.

IPsa igitur diuina iustitia & saluatio totorum laudatur, propriam vniuscuiusque & mundã ab alijs substantiam & ordinem saluans & custodiens, & causa mundę existens, in totis propriæ operationis. Si autem aliquis saluationẽ laudat, & sicut ex peioribus tota saluatoriè abripientem omnino alicubi & hunc nos laudatorem largissime recipiemus saluationis. Et hanc primam saluationẽ totorũ rogabimus ipsum diffinire qui omnia in seipsis intrasmutabilia & non pugnantia & fortia contra peiora saluat, & omnia custodit non pugnantia & non bellantia, singula suiipsorum rationibus

LECTIO V.

IPsa igitur diuina iustitia & saluatio totorum laudatur &c.] Postquàm Dionysius determinauit de iustitia diuina hic determinat de effectibus diuinæ iustitiæ. Et primo de saluatione. Secundo de liberatione, ibi. [Propter quod & liberationem &c.] Tertio de inæqualitate, quam quodam modo iustitia facit, quodam vero modo remouet. ibi. [Sed de istis quidem & de iustitia, &c.] Circa primum tria facit. Primo ponit saluationis propriam rationem. Secundo ponit quandam aliam rationem saluationis ab alijs assignatam. ib. i [Si autem aliquis saluationem laudat & sicut, &c.] Tertio ostendit quomodo hæ duæ rationes se habent ad inuicem, ibi. [Et hanc primam saluationem. &c.] Dicit ergo primo, quòd diuina iustitia laudatur sicut saluatio omnium, quia scilicet omnia saluat, inquantum scilicet custodit & conseruat in vnoquoque tria. Primo quidem substantiam vniuscuiusque conseruans, [& propriam,] id est, in proprietate suæ naturæ, [& mundam,] id est, absque permistione extranei. Secundo similiter conseruat ordinem vniuscuiusque proprium & mundum. Tertio vero est causa in omnibus rebus propriæ & mundæ operationis. Et sic omnis ratio saluationis consistit secundum quòd res conseruantur in his quæ eis conueniunt secundum suam proprietatem. Deinde cum dicit. [Si autem aliquis &c.] Ponit secundam rationem saluationis. Et dicit quòd si aliquis velit dicere quòd ratio saluationis consistit in hoc quòd Deus omnino eripit à malis, non est ei in hoc repugnãdum, sed debemus recipere eum qui sic laudat largiter diuinã saluationem, non solum quantum ad conseruationem in Deo, sed etiam quantum ad separationẽm à malo. Deinde cũ dicit. [Et hãc primam saluationem, &c.] Comparat has duas rationes ad inuicem. Et dicit quòd ipse rogat humiliter persuadendo eum qui secundam rationem saluationis assignat, q̃ ipse hãc diffiniat, quòd prima ratio saluationis consistat in conseruatione in bono. Quæ quidem conseruatio in bono multipliciter fit. Quædam enim cõseruãtur in bono à Deo qui cõstituit ea in transmutabilia in seipsis, sicut sunt corpora cęlestia, quæ sunt lõge à corruptione & beati, qui peccare non possunt. Secundo prout aliqua quæ intransmutabilia sunt conseruantur, vt non habeant aliquam contrapugnantiam. Sicut aliquando videns Deus aliquos esse infirmos, non permittit eos tentari, & sic saluat eos, conseruando eos in bono. Tertio ex eo quòd permittit quòd aliqui impugnantur, sed dat eis fortitudinem vt resistere possint, contra impugnantia, sicut [fortia contra peiora, id est, contra infirmiora, & ita [omnia custodit] & saluat, neque facit ea impugnantia neque bellantia, vt pugna referatur ad actualem impugnantiam, bellum vero ad habitualem. Et hoc cõuenit quòd impugnationem non habeãt prout [singula] sunt [ordinata,] id est, firmiter dispositа in his quæ pertinent ad proprias rationes. Et non solum facit aliqua non pugnantia, sed etiam [exterminat,] id est, destruit ab omnibus rebus [omnem inæqualitatem & alienam operationem,] vt inæqualitas referatur ad id quod est extraneum in essentia aut virtute, aliena operatio autem ad id quod est extraneum in operatione. Constituit etiam diuina iustitia saluans proportiones cuiuslibet rei non valentes decidere ad inconuenientiam, neque qualitercunque transire. Transitus enim superiorum ad inferiora casus dici potest. Inferiorum vero ad superiora transitus omnino dicitur non casus, sed secundum se transitus. Non est autem mirandum quòd dicit transmutabilia non pugnantia nec transire ad contraria, quàmuis in multis inueniatur pugna & permistio extranei & transitus ad cõtraria, quia in omnibus transmutabilibus semper permanet aliquid non transitum & non permistum & non impugnatum. Sicut subiectum non transit quando fit transitus secundum formam. Et hæc tria quæ secundo ponit respondent tribus primo positis, non tamen eodem ordine. Nam id quod inter secundam & vltimam ponit, cum dicit, [& proportiones vniuscuiusque &c.] respondet ei quod inter prima primo posuit, cum dixit, [in seipsis intransmutabilia.] Quod autem secundum est inter vltima, scilicet [& omnem inæqualitatem &c.] Respondet ei quod supra vltimo dixerat, [& fortia contra peiora saluat.] Quod vero dicit primo inter vltima, [& omnia custodit, &c.] Respondet quod primo in medio posuerat, [& non pugnantia.] Sic igitur quia ratio saluationis in hoc consistit primo & principaliter, vt aliquid in bono conseruetur, non erit longe ab intentione sacræ scripturæ si quis saluationem ei velit laudare, inquantum ipse Deus saluat omnia per propriam bonitatem liberando à malo, quod est casus à proprijs bonis. Et hoc dico secundum quòd patitur natura eorum quæ saluari dicuntur. Aliter enim restituuntur ea quæ cadunt secundum liberum arbitrium, atque aliter ea quæ cadunt secundum naturalem corruptionem. Deinde cum dicit, [Propter quod & liberationem &c.] determinat effectum liberationis. Et dicit quòd sacri doctores nominant diuinam iustitiam liberationem & liberationis causam, inquantum saluat à malo. Et hoc multipliciter. Primo inquantum non permittit ea quæ sunt, verè entia à substantijs cadere ad hoc quòd nihil sint, sed semper eis substantiarum aliquid remanet. Secundo quantum ad hoc quòd si aliquid verè existens decidat ad aliquod peccatum in actione, in aliquam inordinationem, inclinatione appetitus, & ad aliquem defectum propriæ operationis, Deus liberat, id quod sic cadit à passione quæ ad peccatum inducit, & infirmitate, ex qua aliquid ordinem debitum non tenet, & priuatione, quæ pertinet ad minorationem perfectionis. Et sic hæc tria respondent primis tribus. Et vt ostendat quomodo ab his liberat, subdit alia tria, primis tribus præmissis respondentia. [A priuatione enim liberat,] inquantum adimplet quod minus habebatur. Ab infirmitate autẽ liberat, inquantum paterno & misericordi affectu supportat infirmitatem nostram. [A passione], autem [liberat, suscitans,] id est, reuocans [à malo,] & quod plus est, firmiter [statuens in bono, &] id bonum quod erat [percussum,] id est, minoratum & debilitatum, adimplet restaurando, & quod ad peccatũ destruxerat, [statuit,] id est, firmat, [& ornat,] id est, cum decentia quadam disponit, & sic omnem inordinationem & indispositionem ad integritatem perducit, & ab omnibus maculis peccatorum soluit. Deinde cum dicit. [Sed de istis quidẽ &c.] Determinat de inæqualitate. Et primo ostendit quam inæqualitatem iustitia excludat. Secundo quam inæqualitatem constituat, ibi. [Etenim inæqualitatem &c.] Inæqualitatem enim proportionis iustitia distributiua excludit, inæqualitatem autem quantitatis causat secundum

CAP. IX.

De paruo, magno, eodem, altero, simili, & dissimili, statione, sessione, motu, & qualitate.

LECTIO I.

QVoniam autem & magnũ & paruum attributum est omnium causæ, & idem & alterum, & simile & dissimile, & status & motus, age & horũ insigniũ in quibus Deus nominatur, quæcunque sunt nobis manifesta contemplemur. Igitur magnus quidem in eloquijs Deus laudatus est, & in magnitudine, & in aura subtili, diuinam manifestantem paruitatem. Et idem quando dicunt eloquia. Tu autem idẽ ipse es. Et alter, quando sicut multæ figuræ, & multæ formæ ab eisdem eloquijs componitur. Et similis, sicut si-

accipiat differentias in toto totorum ad tota, & huius iustitia est saluatiua, non concedens commista tota in totis facta turbari, custodiens autem existẽtia omnia, secundum speciem vnumquodque in qua vnumquodque esse naturam habet.

SVPER CAPVT IX. LECT. I.

QVoniam aũt & magnum & paruum attributum est omnium causæ, &c.] Postquam Dionysius determinauit de nominibus diuinis quæ accipiuntur secũdum processiones perfectionum absolutè rebus conuenientium, sicut est bonum, esse, pulchrum, vita, sapientia, & virtus, hic determinat de nominibus Dei quæ sumũtur secundum processiones in quibus importatur habitudo vnius ad alterum, sicut de magno & paruo, quæ important excessum & defectum secundum quantitatem, de eodem, & altero, quæ important conuenientiam & differentiam ſm subitantiam, & de simili, & dissimili, quæ important conuenientiam & differentiam ſm qualitatem, & de statione & motu, quoniam ratio stationis quidem consistit in hoc q̃ aliquid similiter se habet nunc & prius, & vlterius de æqualitate quæ importat conuenientiam ſm quantitatem, & est medium inter magnum & paruum. Diuiditur ergo in tres partes.

In prima ostendit de quo est intētio. In secunda ostendit ꝙ singula prædictorum de Deo dicuntur ibi. [Igitur magnus quidē in eloquijs &c.] In tertia ostendit ſm quam rationem de Deo dicantur, ibi. [Igitur magnus quidem, &c.] Dicit ergo primo, ꝙ quia Deo qui est omnium causa attribuitur & magnū & paruum & alia prædicta, oportet considerare circa hæc insignia qb. Deus nominatur quæcūque nobis possunt esse manifesta. Deinde cū dicit. [Igitur magnus quidē in elo. &c.] Ostendit ꝙ præmissa de Deo dicātur. Laudatur enim in sacra scriptura Deus sicut magnus & in magnitudine existens, secundum illud Psal. Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nō est finis. Et qa subtilitas quædā paruitas est, paruum etiam attribuitur Deo in scriptura vt dicit iij. Regum xix. ꝙ apparuit in sibillo auræ tenuis, quæ quidem tenuitas seu subtilitas manifestat diuinam paruitatē. Quandoque etiam in scriptura Deus dicitur idem, secundū illud psal. Tu autem idem ipse es. Attribuitur etiam ei alteritas, inquantum diuersæ figuræ & diuersæ species rerum ei comparantur in sacris scripturis, sicut quòd aliquando designatur in figura vel specie hominis vel agni vel leonis vel lapidis. Dicitur autem similis in scripturis, inquantum ipse facit aliqua sibi similia & est causa ipsius similis, secundum illud Gen. 1. Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostram. Dicitur etiam Deus dissimilis omnibus, vbi scriptura dicit ꝙ nihil est ei simile secundum illud Psal. Deus, quis similis tibi in Dijs domine? Describitur et Deus in scripturis vt stans, secundum illud Amos vij. Ecce Deus stans super murum laterum. Describitur & immobilis secundum illud Malachiæ. 3. Ego dominus & non mutor. Et sedens in sæcula secūdum illud Esayæ. 9. Super solium Dauid sedebit ammodo, & vsq; in sempiternum. Describitur autem & motus sicut ad omnia ambulans seu procedens, secundum illud Genesis 3. Cum audissent vocem domini Dei deambulantis in paradiso. Et sapientiæ 7. dicitur, ꝙ omnibus mobilibus mobilior est sapientia. Attingit autem vbique propter suam mobilitatem. Et multa alia istis æquipollentia in scripturis de Deo dicuntur. Deinde cum dicit. [Igitur magnus quidem Deus &c.] Ostendit secundum quam rationem prædicta de Deo dicantur. Et primo de magno & paruo. Secundo de eodem & altero, ibi. [Idem autem est &c.] Tertio de simili & dissimili, ibi. [Similem autem de, &c.] Quarto de statione & sessione & motu, ibi. [Quid autem & de diuina statione &c.] Quinto de æqualitate, ibi. [Si autem aliquis in eloquijs &c.] Circa primum primo determinat de magno. Secundo de paruo, ibi. [Paruum autem &c.] Circa primum tria facit. Primo attribuit magnum Deo secundum rationem causalitatis. Secundo per rationem cuiusdam similitudinis, ibi. [Et extra omnem magnitudinem &c.] Tertio secundum dissimilitudinem ibi. [Magnitudo hæc infinita est &c.] Dicit ergo primo, quòd Deus dicitur magnus secundum quòd magnitudinem suam quæ essentialiter ei conuenit æternaliter tradit omnibus magnis, sicut & dicitur sapiens inquantum, & sapientiam tradit omnibus sapientibus. Vel potest aliter legi, ꝙ Deus magnitudinem suam tradit omnibus quæ sunt essentialiter magna, id est, à principio creaturæ vsq; in sempiternum. Deinde cū dicit, [& extra omnem magnitudinem &c.] attribuit ei magnum secundū quandam rationem similitudinis. Et primo quantum ad eius substantiam. Secundo quantum ad eius effectus, ibi. [Et secūdum superplenum &c.] Manifestum est aūt ꝙ magnum creaturis attribuitur secundum rationem excessus. Illa enim magna dicuntur quæ inueniūtur alia excedere. Excessus autem in rebus creatis multipliciter attenditur. Vno modo secundum dimensionem longitudinis, latitudinis, & profunditatis. Et secundum hoc dicitur aliquid magnum respectu alterius, inquātum superexcedit quantitatem eius. Et sic Deus dicitur magnus simpliciter, inquantū magnitudo eius extra omnem magnitudinem est superfusa & superextēta. Et dicitur superfusa ad similitudinem rerum humidarū, vt aëris & aquæ superextēta vero ad similitudinem corporum siccorū: & solidorum. Alio modo attenditur excessus in rebus creatis secūdum locum. Et sic locus dicitur esse maior qui est magis cōtinēs. Vnde & Deus dicitur simpliciter magnus, inquātum continet omnem locum. Tertio excessus inuenitur in rebus secundū numerū. Et sic etiam dicitur Deus magnus simpliciter, inquantum supergreditur numerum omnem, quia omnis numerus a diuina sapientia procedit, res distinguente, in cuius potentia est plures rerum differentias producere. Videtur autem in rebus maxime infinitum esse quod omnia excedit. Sed vt in rebus creatis inuenitur nihil dicitur infinitum quin sit secundum aliquid finitū, scilicet secundū speciem. Vnde Deus qui est omnibus infinitus excedit omnem infinitatē. Deinde cum dicit. [Et secundum sū &c.] attribuit Deo magnum secundū rationē excessus, qui consideratur ex parte effectuū. Sunt autem tria consideranda in effectibus eius. Primo quidem quòd effusio effectus procedit ex plenitudine causæ, sicut qā non est plenum calore, non potest calorem effundere, secundum similitudinem uasis loquimur, quod nisi sit plenum aqua, non potest aquam effundere. Secundo, quia si sit magis plenitudo, sit magna effusio. Tertio, quòd quanto prior est effusio, tanto id quod effunditur prius recipitur in eo in quod effunditur humor, nisi infusio tertæ prius ab ea recipiatur. Et hæc tria in effectibus Dei sunt consideranda. Primo enim ex parte Dei inuenitur superabundans plenitudo bonitatis. Secundo ex hac abundanti plenitudine sequitur quòd magis faciat. Tertio ex hoc quòd ipse est primordialis causa, sequitur quòd dona ipsius sunt fontana, id est, primordialia. Quicquid enim a quacumque causa recipitur, præsupponit id quod a Deo recipitur. Ita ergo [secundum superipsius] quantum ad primum, [& magnificum] quantum ad secundum [& fontana ipsius dona] quantum ad tertium, inquantum ipsa dona participantur ab omnibus secundum effusionem doni, quod est infinitum ex parte donantis, dona huiusmodi omnino non minorantur, sed semper habent eandem superabundantem plenitudinem, & nunquam minorantur quantuncunque participentur, imo quanto magis participantur, intantum magis desuper manant, quia quanto aliquid plus recipit de diuinis donis, tanto plus redditur aptum ad recipiendum, & ex parte influentis quod ex infinitæ virtutis influentia minorari non potest. Deinde cum dicit. [Magnitudo &c.] exponit magnitudinem diuinam per distantiam ad alias magnitudines. Et dicit quòd magnitudo diuina est infinita, quia nulli magnitudini creatæ conuenit, & est etiam sine quantitate, quia non est in genere quantitatis, sed Dei magnitudo est esse eius, & sine numero, id est, sine mensura. Numerus enim habet primam rationem mensuræ, cum per eum etiam quantitates continuæ mensurentur. Vel quod dicit sine quantitate refertur ad quantitatem continuam: quòd autem dicit sine numero, refertur ad quantitatem discretam, & sic per magnitudinem diuinam attenditur excessus causalitatis diuinæ secundum quòd effundit vniuersaliter & superabundanter suam infinitam magnitudinem, quæ non accipitur à creaturis in eius infinitate, sed secundum suam capacitatem finito modo eam accipiunt.

Deinde cum dicit. [Paruum autem &c.] Ostendit quo modo paruum dicatur in Deo. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rōnes parui. Secundo attribuit eas Deo, ibi. [Ita gi. &c.] Tertio ostēdit dſiam huius parui ad alia parua, ibi. [Hoc paruum, &c.] Circa primum considerandum est, ꝙ subtilitas quædam paruitas est, siue accipiatur subtilitas prout est qualitas quædam, secundum ꝙ corpora subtilia rara dicuntur, prout habent parū de quantitate sub eisdem dimensionibus, siue accipiat subtilitas prout est differentia quædam circa quantitatem: sicut enim longum & breue se habēt ad lineā, latum vero & strictum ad superficiē, ita subtile & grossū ad corporis profunditatem. Vnde subtilitas paruitatem quandam signat. Ponit ergo tres proprietates parui siue subtilis. Quarū prima est [quòd excedit omne pōdus & omnem distantiam.] Et dicit pondus secundum quòd subtile dicitur quòd est rarum, tale enim maximè leue inuenitur. Dicit vero distantiam secundum ꝙ subtile opponitur grosso in quo tanta distantia est, magna scilicet profunditas; in subtili vero parua. Excessus autem iste quo paruum & subtile excedit omne pondus & omnem distantiam, nō attēdicur secundum maioritatem quantitatis quæ opponitur paruitati, sed secundum maioritatem quantitatis quæ opponitur paruitati, sed sicut vnitas excedit numerum, quia non ensurat ipsum, & nō mensuratur ab eo. Secundum proprietatem parui ponit [ꝙ vadit per omnia sine prohibitione. [Est enim de ratione subtilis ꝙ sit penetrativum. Tertiam proprietatem parui ponit [ꝙ paruum est omnium causa. Et hujus probationem inducit, quòd nihil inuenitur quod non participet formam parui. Paruum enim inuenitur in magnis, sed magnum non inuenitur in paruis, participatum autem videtur esse causa participātis, vnde & principia in omnibus generibus sunt parua quantitate sed magna virtute. Deinde cum dicit. [Ita igit in Deo &c.] Assignat ꝓdictas rōnes parui Deo, & præcipue secundam. Et dicit ꝙ in Deo accipitur paruum, inquantum sine impedimento vadit ad omnia, implendo ea & suis effectibus, & sua præsentia, quia ipse in omnibus est, & iterum per omnia operatur sicut per propria instrumenta. Et ad hoc probandum inducit authoritatem apostoli ad Hebræ. 4. Et primo specialiter ostēdit ꝙ Deus penetrat omnia quæ pertinent ad humanam naturam, in qua primo inuenitur compositio animæ & corporis, quorum distinctionē & vnitionis modum diuina sapiētia cognoscit & operatur. Et ideo dicit quòd pertingit vsque ad diuisionem animæ & corporis. Secundo in homine est compositio partium corporis, quæ etiam est Deo nota. Et ideo subdit, & compagum, quantum ad iuncturam, & medullarum quantum ad ea quæ intra membra continentur. Tertio subdit de his quæ pertinent ad animam, inter quæ intētiones cordis sunt maxime occultæ, & tamē sunt Deo notæ. Et ideo subdit, & intentionē cordis. Et quia ista sunt occultissima, multo magis pertingit per suam scientiam ad entia vniuersalia: nulla enim creatura est occulta vel inuisibilis in conspectu eius, vt dicitur ad Hebræ. 4. Deinde cum dicit. [Hoc paruum &c.] Manifestat diuinā paruitatem per differentiam ad alia parua. Et primo quidem considerandum est quòd paruum est in genere quantitatis, sed parū quod de Deo dicitur est sine quantitate. Sicut enim est sine quantitate magnus, ita est sine quantitate paruus. Secundo, considerandum est quòd omne paruum de facili mensurari potest, sed paruū quod de Deo dicitur est sine numero. Non enim aliqua mensura comprehendi potest. Tertio considerandū est quòd aliquæ res parua de facili detinetur siue per hoc quòd a cursu suo impeditur, siue per hoc quòd de facili capitur, sed diuinum paruum neutro modo potest teneri, quia eius virtus non potest impediri, nec Deum aliquis perfecte capere potest. Quarto considerandum est quòd ex hoc sunt aliqua parua quæ cito terminantur in termino quantitatis vel diffiniuntur diffinitione subſtantiæ comprehēdente subſtātiam, sed diuinum paruum est sine termino & sine diffinitione. Quinto considerandum est quòd ea quæ sunt parua, parum comprehendere possunt, sed ipsa de facili ab alijs comprehenduntur: diuinum autem paruum est comprehensiuum omnium, sed est incomprehensibile ab omnibus.

LECTIO II.

De paruo.

PAruum autem, id est, subtile in ipso dicitur quod omne pōdus & distantiam excedit, & per omnia sine prohibitione vadit. Et quidem & omnium causa est paruum. Numquam enim inuenies parui formam non participatam. Ita igitur in Deo paruum est accipiendum, sicut ad omnia, & per omnia, & sine impedimento vadens, & operans, & pertingens usque ad diuisionem animæ & corporis & compagum & medullarum, & intentionum cordis, magis autem existentium uniuersorum. Non enim est creatura occulta in conspectu eius. Hoc paruum sine quātitate est, & sine numero, & incomprehensibile, non valens teneri, sine termino, sine diffinitione, & comprehensiuum omnium, ipsum autem incōprehensibile.

LECTIO II.

De eodem, & altero.

IDem autem est super substantialiter æternū inconuersibile in seipso manens, semper secundum eadem, & eodem modo habens, omnibus eodē modo præsens, & ipsum secundū seipsum in seipso firmè & incōtaminatè in optimis finibus abundantis identitatis col locatum, intransmutabile, in oppositum non valens cadere forte, inuariabile, mundum, immateriale, simplicissimum, non indigens, non augmentabile, non minorabile, ingenitum, non sicut nondum genitum, aut imperfectū, aut sicut ad hoc, aut istud non factum. aut nusquam nullo modo existens, sed sicut omne ingenitum, & absolutè ingenitum & semper existens, & semper per se perfectum existens, & idem exist

dicuntur genera-ta. Vnde consequenter ostendit differentiam Dei ad ea quæ dicuntur generata. Omnis enim generatio est transmutatio ex hoc toto in hoc totum. Ex quo sequitur quòd non sit semper idem. Et ad hoc excludendum dicit, & idem existens. Quòd autem res generata non sit semper idem, ex duobus cõtingit. Primo quidem, quia determinatur ad esse specificum nõ per seipsum totũ, sed per aliquã sui partem, scilicet per formã, & propter hoc corrumpitur & generatur, secundum quòd vna forma separat a materia & aduenit altera, quod autem est forma determinatur secundũ seipsum totũ ad suũ esse specificum. Secundo, quia res generata determinatur ad suũ esse non a seipso, sed ab actione generantis. Et ideo ad hoc excludendum a Deo dicit, q̃ Deus existit [idem] sicut [determinatum] ad hoc quòd [vniformiter] se habeant [& secundũ formam [identitatis] non secundũ aliud aut ab alio, sed [secundũ seipsum & a seipso.] Deinde cum dicit, [Et idem ex eodẽ &c.] Ostendit quo modo per Deum aliam identitatem habent. Et hoc dupliciter. Vno modo secundum quòd tribuit identitatem rebus in propria natura existentibus. Et dicit quòd hoc idem quod est Deus supersplendet omnibus ad hoc q̃ participãt suam identitatem secundum vniuscuiusque conuenientiam. Alicui enim dat quòd sit idem simpliciter. Et his quæ sunt secundum se diuersa dat identitatem ordinis secundum quòd alia aliis coordinat. Alio modo secundum q̃ res quę in proprijs naturis sunt diuersæ sint idem, prout sunt in Deo. Et quantum ad hoc dicit quòd propter abundantiam suæ [identitatis] & propter hoc quòd ipse est omnis identitatis [causa.] Et contraria præhabet in seipso, non diuersimode sed eodem modo, sicut diuersi effectus sunt vniformiter in eo quòd est vna & singularis per excessum causa totius identitatis.

Deinde cum dicit, [Alterum autem &c. ostendit quomodo alterum attribuatur Deo. Et ponit duos modos. Quorum primus est quòd alterum attribuitur Deo inquantum adest omnibus sicut participantibus ipsum per quandam similitudinem secundũ perfectiones quas per eius prouidẽciam recipiunt, & hoc propter salutem & bonum omnium sit omnia in omnibus inquantum, scilicet nulla perfectio est in rebus quæ non sit aliqua Dei similitudo, ita ut dici possit semper suæ similitudinis participationem in sapientibus sapientia, in iustis iustitia, in viuentibus vita, & in potentibus virtus, & sic de alijs. Et ne aliquis male intelligeret quòd Deus sit omnia in omnibus, excludit a deo modos quibus vna creatura fit in alia. Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo per transmutationem eius quod in alio fieri dicitur, sicut ignis fit in corpore misto per aliquam sui transmutationẽ, & cibus fit in corpore misto per hoc quòd in corpus conuertitur. Vnde ad hoc excludendum dicit [manens in seipso.] Alio modo aliquid fit in altero per hoc quòd sua actione transmutat illud in sui similitudinem, sicut ignis generans sibi formam secundum sui similitudinem fit quod ammodo in igne generato. Et hoc aliquo modo accedit ad modum quo dixerat Deum in reb. fieri, sed multipliciter deficit. Primo quidem, quia ea quæ in rebus natura libus generant sibi similia, non semper eadem manent, & ideo vt conueniunt se secundum similitudinem speciei similia sibi generant. Et ad hoc excludendum dicit, [& propria identitate.] Secundo, quia actio agentis qua facit sibi simile, est aliquid ægrediens ab agente in patiens, quod in Deo locũ nõ habet, quia eius actio est eius substantia. Vnde ad hoc excludendum dicit, [& inægressibiliter.] Tertio, quia agens creatum facit se in diuersis secundum diuersos operationes, quod Deo non conuenit. Et ideo subdit, [secundum operationem vnam.] Quarto, quia actio agentis faciens sibi simile, non est continua & sempiterna sicut actio dei. Et ideo dicit [& impausabilem.] Quinto, quia agens naturale simul & patitur & mouetur. Et ad hoc excludendum a deo subdit, [stans.] Sexto, quia virtus agentis naturaliter in sua actione debilitatur, propter hoc quòd simul patitur. Et ad hoc excludendum dicit, q̃ deus [indeclinabili virtute] donat [seipsum] per quãdam sui participationem [ad deificationem conuersorum] id est, vt assimilet sibi ea quæ ad se cõuertit. Deinde cũ dicit. [Et alteritatem variarum &c.] ponit secundum modum quo alterum attribuitur Deo. Et primo ponit istũ modum. Secundo ostẽdit eum ad propositam intentionem non pertinere, ibi. [Sed ne lateamus &c.] Dicitur ergo primo, q̃ Deo etiã attribuitur alteritas diuersarum figurarum secũdum multiplices visiones Prophetarum, in quibus aliquando visus est vt leo, aliquãdo ut agnus, aliquando vt homo. Quæ quidẽ diuersimode signãt, alia quidẽ signant præter ea quæ in superficie apparẽt. Et hoc manifestat per exemplum in anima. Si enim aliquis vellet describere animam ad modum corporis, quãmuis ipsa sit simplex aliter quàm in corpore intelligeremus in ipsa partes corporeas attributas simplicitati. Nam per caput intelligeremus mentem, quæ præsidet omnibus partibus animæ, sicut caput omnibus partibus corporis. Per collum autem opinionem, quæ medio modo se habet inter rationem scientem veritatem & inter irrationabiles partes animæ scientia veritatis carentes. Per pectus autem intelligeremus furorem, id est, irascibilem, propter pectoris fortitudinem. Per uentrem autem concupiscibilem, propter ventris mollitiem, vel quia concupiscentia deseruit ventri, sicut & irascibilis habet sedem in corde, quod est in pectore. Sed per crura & pedes diceremus significari naturales vires animæ nutritiuæ per quas sustentatur vita. Et ita vteremur nominibus partium corporalium quasi quibusdam signis potentiarum animæ secundum similitudinem quandam. Vnde multo magis diuersitatẽ formarum & figurarum in Deo qui est super omnia oportet purgari a corporalibus phantasijs per sanctas expositiones Deo cueõnientes & mysticas, quia scilicet accipiunt occultum ex manifesto. Vnde est si aliquis Deo qui est inpalpabilis & infigurabilis velit attribuere res dimensiones corporum, sicut Apostolus facit ad Ephe. 3. dicendum erit quòd latitudo Dei nihil est aliud quàm processus diuinæ prouidentiæ, qui omnibus superfertur quasi continens omnia. Longitudo autem Dei dicetur virtus quæ super tota extenditur, penetrans omnia a summo vsque ad imum. Profunditas autẽ Dei dicetur occulta & ignorata Dei essentia quæ est incomprehensibilis omnibus existẽtibus. Deinde cum dicit. [Sed ne lateamus &c.] Ostendit prædictam varietatem ad propositum non pertinere. Et dicit quòd non debemus nos ipsos decipere exponendo Dei nominationes, quæ sunt secundum formas & figuras, quia per hoc commisceremus istam doctrinam Simbolice, ad quam pertinet exponere corporales Dei nominationes quæ accipiuntur per signa sensibilia. Sed ad præsens propositum pertinet vt alteritatem Deo attributam non suspicemur esse aliquam variationem Dei qui habet supereminentem & inconuersibilem, id est, intransmutabilem identitatem, sed per hoc intelligamus formationem secundum quam multiplices formas attributas, & tamen omnia in vnum ordinem reducit. Et econuerso, vniformitas multorum processuum diuinæ fœcunditatis ad omnia, quæ pertinent ad primum alteritatis modum supra assignatum.

Alterum attribuitur Deo.

ALterum autem, quoniam prouisiue Deus omnibus adest, & omnia in omnibus propter omnium sit salutionem, manens in seipso & propria identitate, & inegressibiliter secundũ operationem vnam & impausabilem stans, & seipsum donans indeclinabili virtute ad deificationem conuersorũ, & alteritatem variarum figurarum Dei secundum multiformes uisiones, altera quædam præter hoc q̃ apparent, aparentibus significare putandum est. Sicut enim si animam ipsam sermo formaret corporaliter & partes corporales simplici circumponeret, aliter intelligeremus in ipsa partes circumpositas simplicitati secundum proprietatem animæ, & caput quidem mentem, collum autem opinionem sicut in medio rationis & irrationabilitatis, pectus autem furorem, ventrem autem concupiscentiam, crura autem & pedes naturam diceremus, partium nominibus signis potentiarum vtentes, multo magis alteritatem formarum & figurarũ in eo qui est super omnia sanctis & Deo conuenientibus, & mysticis reserationibus purgari conuenit. Et si vis triplices, corporum figuras impalpabili & infigurabili Deo circumponere, latitudo quidem diuina est dicenda superlatus Dei ad omnia processus. Longitudo autem virtus super tota extenta. Profunditas autem omnibus existentibus incomprehensibile occultum & ignorantia. Sed ne lateamus nosmetipsos ex reseratione figurarum alteritatis, & formarum, incorporales Dei nominationes his quæ sunt per signa sensibilia commiscentes, propter quod de istis quidem in Simbolica theologia. Nunc autem ipsam diuinam alteritatem non variationem quandam super inconuersibilis identitatis suspicemur, sed vnitiuam ipsius multiplicem formationem, & vniformes multæ fœcunditatis ad omnia processiones.

LECTIO

LECTIO III.

SImilem autem Deum si dicat aliquis quidem vt eundem &c.] Postquam Dionysius determinauit de eodã & diuerso, hic determinat de simili & dissimili. Et primo de simili. Secundo de dissimili. ibi. [Et q̃d oportet de isto &c.] Circa primũ duo facit. Primo ostendit quomodo similitudo attribuitur Deo. Secundo quòd Deus est similitudinis causa, ibi. [Omnibus autem similitudinẽ &c.] Circa primũ duo facit. Primo attribuit Deo similitudinem, secundum q̃ ipse dicitur sibi similis, Secundo per comparationẽ ad alia, ibi. [Theologi autem existentẽ &c.] Dicit ergo primo, q̃ si quis velit dicere q̃ Deus sit similis sibiipsi, talis expositio diuinæ similitudinis nõ est improbanda. Excludit autem duo a Deo per quæ aliquid potest esse sibiipsi dissimile, vno modo quia nõ semper manet idẽ, sed mutatur de forma in formam, aut de dispositione in dispositionem. Secundo potest dici aliquid sibi simile, quia est compositum ex contrarijs vel ex dissimilib. partibus. Et ad hoc excludendum dicit [totum per totum] Deum [sibi similem.] Et quia totum consueuit dici quod in partes diuiditur, vel subiectiuas, sicut totum vniuersale, vel integrales, sicut totũ integrale. Ideo ad excludendum ratione m totius vniuersalis, dicit [singulariter.] ad excludendum vero rationem totius integralis dicit [indiuisibiliter.] Deinde cum dicit. [Theologi autem existentem &c.] agit de similitudinem Dei per comparationem ad alia. Et dicit q̃ diuinorum tractatores Deum qui super omnia existit, secundum quòd in suo esse considerat ur, nulli rei dicunt esse similem, sed dicunt, q̃ ipse dat similitudinem suam rebus quæ [conuertuntur,] ideſt, accedunt ad ipsum secundum quandam imitationem possibilem secundum eorum virtutem, non ita q̃ perfecte ipsum imitari possint, quia ipse est [supra omnẽ diffinitionem] & distinctionẽ ideſt, supra terminos cuiuscun que naturæ, [& supra omnem rationem] id est, supra omnem apprehensionem. Et virtus huius similitudinis ad Deum quæ a Deo rebus donatur in hoc apparet, quòd omnia quæ proueniunt a Deo sicut effectus a causa, conuertuntur per desiderium ad ipsum sicut ad propriam causam, quòd non esset ni si omnia haberent aliquam similitudinem ad Deum. Vnumquodque enim amat & desiderat simile sibi. Quia ergo omnia conuertuntur per desiderium in Deum, conueniens est dicere quòd omnia sunt similia Deo, non secundum æqualitatem, sed per quandam assimilationem & priuationem ratio imaginis sumitur. Et quòd talis sit similitudo rerum ad Deum, ex hoc apparet, quia non dicimus esse Deum similem aliis rebus, sicut neque homo dicitur esse similis suæ imagini. In his enim quæ sunt vnius ordinis, potest dici q̃ aliqua mutuo sint sibi inuicem similia, ita q̃ similitudo ad alterutrum conuertatur, ita q̃ dicamus hoc esse simile illi, & illud isti. Ambo enim possunt dici inuicem similia propter hoc q̃ similia dicuntur secundum q̃ participant vnam formam quæ præmilia dicuntur secundum q̃ participant vnam formam quæ præexistit in causa communi, ad quam vtrunque coordinatorum habet similem habitudinem, sed in causis & causatis non debet reciperi cõuersio similitudinis. Causatũ enim & quod deducitur ex alio non potest dici simile causæ a qua deducitur, sicut nec imago homini. Et hoc ideo, quia causa non depẽdet ab effectu, vt solum isti vel illi suam similitudinem donet, sed effectus dependet a causa a qua sola participat similitudinis rationem. Et hæc dependentia designatur, cum dicitur, effectus esse suæ causæ, cum vero dicitur q̃ coordinata sunt sibi inuicem similia, designatur dependentia vtriusque ad vnam causam. Sic igitur patet q̃ Deus qui est omnium causa, non potest dici alii similis, sed alia ei similia esse dicuntur.

LECTIO III.

De simili & dissimili.

SImilem autem Deum si dicat aliquis quidem ut eundem sicut totum per totum sibiipsi singulariter & indiuisibiliter existentẽ similem, non est improbanda nobis similis Dei nominatio. Theologi autem existentẽ super omnia Deum sm q̃ ipse est, nulli dicunt esse similem. Ipsum autem similitudinem diuinam dare his qui ad ipsum existentem super omnem diffinitionem & rationem conuertuntur secundum virtutem imitatione & est diuinæ similitudinis virtus, quæ aduenientia omnia ad cæusam conuertit. Ista igitur dicere conuenit similia Deo, & ea secundum diuinam imaginem, & assimilationem. Neque enim ipsis Deum esse similem, quoniam neque proprie homo imagini est similis. Etenim in coordinatis quidem possibile est & similia ipsis sibi inuicem esse & conuertere ad alterutra similitudinem, & esse ambo sibiinuicem similia secundum præcedentem similis speciem, In causa autem & causatis nõ recipiemus conuersionem. Non enim solis istis uel istis simile esse donatum est, omnibus autem similitudinem participantibus Deus sit causa quòd sint similia, & erit ipsius substantificator similitudinis & quod est in omnibus simile, vestigio quodam diuinæ similitudinis est simile & vnitionem ipsorum complet. Et quid oportet de isto dicere? Ipsa enim theologia dissimilem ipsum esse prædicat, & omnibus non coordinatum, sicut ab omnibus alterum. Et hoc quidem est inopinabilius quòd neque esse aliquid simile ipsi dicit. Et quidem non est contrarius sermo assimilationi ad ipsum. Etenim eadem similia sunt Deo & dissimilia, hoc quidem secundum contingentem non imitabilis imitationem, hoc autem secundum quòd causata minus habent causa & mensuris infinitis & incomparabilibus deficientia.

LECTIO III.

De statione, sessione, & motu.

QVid autem, & de diuina statione, aut sessione dicimus? quid autem aliud quidem præter hoc quòd manet in seipso ipse Deus, & immobili identitate singulariter est fixus & super collocatus, & quòd secundum eadem & circa idem & eodẽ modo operatur, & secundum quòd ipse intransmutabilis est ex seipso omnino, & quòd non potest ipse in contrarium moueri, & totaliter est immobilis; & hoc supersubstantialiter? Ipse enim est omnium stationis & sedis causa, qui est super omnia. Deinde cum dicit. [Omnibus autem &c.] Ostendit quo modo Deus est causa similitudinis rebus. Et dicit q̃ omnia quæcunq; participant similitudinem, hoc habẽt a Deo sicut a causa q̃ similia sint. Similia enim dicuntur aliqua secundũ q̃ conueniunt in aliqua forma, omnis autẽ forma est a Deo. Et non solũ est causa similium, sed etiam est causa ipsius similitudinis, sicut & supra dictum est q̃ non solum est causa viuentium, sed etiã ipsius vitæ. Et q̃cquid dicitur simile in quibuscunq; rebus creatis, dicitur simile [quodam vestigio] id est, quædam repræsentatione diuinæ similitudinis, ex qua perficitur non solum similitudo, sed etiã omnis vnitio quæ est in rebus. Deinde cum dicit. [Et q̃d oportet de isto dicere &c.] Determinat de dissimili. Et dicit q̃ iõ oportet de hoc amplius dicere, quòd Deus non est similis rebus sed magis similitudinis causa, quia sacra doctrina prædicat illum esse dissimilem & nõ eiusdem ordinis cum aliis, quia ipse est ab omnibus diuersus, vt patet Esaiæ. 40. Cui similem fecistis Deum? Et quod magis videtur inopinabile, nihil dicunt esse simile Deo, secundum Psal. Deus quis similis tibi? Et iterum. Non est similis tui in diis domine: Et tamẽ hoc non est contrarium ei quod supra dictum est de assimilatione totorum ad Deum: eadem enim possunt dici Deo & similia & dissimilia. Similia quidem secundum q̃ imitatur Deum, qui non est perfecte imitabilis a creatura, secundum q̃ conuenit ei ideſt inquantum possibile est creaturæ. Dissimilia autem secundum q̃ causata minus perfectionis habent quàm causa. Ne tamen aliquis intelligeret per hoc q̃ dicit minus, aliquam proportionem, sicut contingit in rebus quæ sunt vnius generis, quorum vnum est altero perfectius, subiungit q̃ creaturæ deficiunt a Deo non secundũ aliquam determinatam mensuram, sed infinite & incomparabiliter, & pro tanto dicuntur ei dissimilia.

LECTIO IIII.

QVid autem & de diuina statione aut sessione dicimus &c.] Postquam determinauit Dionysius de simili & dissimili, hic determinat de diuina statione & sessione & motu. Et primo de statione & sessione. Secundo de motu, ibi. [Quid autem & quando rursus &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo sessio aut statio attribuatur Deo. Secundo determinat causalitatẽ diuinæ stationis aut sessionis, ibi. [Et hoc supersubstãtialiter, &c.] attribuit autem Deo stationem & sessionem tripliciter. Primo quidem quantum ad hoc quòd ipse in se existit & hoc est quod dicit, q̃ de diuina statione & sessione, per quæ immobilitas quædã designatur, nihil aliud dicere possumus præter hoc quòd ipse non stat, aut sedet tanquam sustentatus in aliquo altero, sicut nos, sed in seipso manet, non quidem mobiliter, sicut homo sedet in sede a qua potest remoueri, neque secundum aliquam diuersitatem sui a se, sicut differt homo a loco in quo sedet aut stat, sed secundum immobilem identitatem, neq; iterum communi modo sicut quælibet

Universidad de Deusto Biblioteca

libertes quod am modo est in seipsa, inquantum continetur infra terminos suæ naturæ, sed singulariter est simplex in seipso. Sic enim sibi ipsi innititur, quòd a nullo alio dependet, & est fixus & omnibus super collocatus. Secundo attribuit Deo stationē & sessionem quantum ad operationem. Et hoc est quod dicit, ꝙ Deus operat semper eandem sapientiā, virtutem, & bonitatem, & huiusmodi, & circa idē quantum ad obiectum suæ operationis, quia semper eius operatio est circa seipsum inquantum intelligendo & amando se, omnia operatur, & eodem modo, secundum modum operationū, prout operatur ad operationem. Non enim debilitatur aut fortificatur in agendo. Tertio attribuit Deo stationem & sessionem per remotionem ois passionis vel trāsmutationis ab ipso. Et dicit, ꝙ stationem aut sessio attribuit Deo & secundum quòd nō habet ex seipso aliquam causam sue trāsmutationis, & secundū quòd non potest ab aliquo exteriori moueri in contrarium, sed totaliter est immobilis. Deinde cum dicit. [Et hoc supersubstantialiter &c.] Agit de causalitate diuinæ stationis & sessionis. Et dicit ꝙ ea quæ prædicta sunt, attribuuntur Deo supersubstantialiter, quia ipse est causa omnis stationis & sessionis quæ in rebus creatis inuenitur, inquantū est super omnem sessionem & stationem & omnia stabiliuntur in ipso Deo qui custodit ea ne commoueantur a statione vel permanentia in propriis bonis. Deinde cum dicit. [Quid autem & quando rursus &c.] determinat de motu diuino. Et primo ostendit quomodo motus attribuitur Deo. Secundo quomodo attribuātur Deo differentiæ motus, ibi. [Et rectum quidem intelligere &c.] Dicit ergo primo, quòd quando sacræ scripturæ doctores, dicunt Deū qui est immobilis moueri, & ad omnia procedere, intelligendum est, sicut decet Deum. Religiose enim & secundum rectam fidem existimandum est quòd Deus moueatur, non sicut ea quæ ab aliis portantur, aut quocumque modo per se mutantur, vel per alterationem, qua aliquid mutatur de qualitate in qualitatem, aut secundum motum modalem, quo aliquid mouetur de vno modo manendi in alterum, sicut de minus albo in magis album, vel de minori quantitate in maiorem, aut secundum motum localem, ut rectum vel circularem, vel obliquum ex duobus compositum, neque etiam secundum motum intelligibilem, secundum ꝙ intellectus creatus mutatur de vna conceptione intelligibili in aliam, neque secundum motum animalem, secundum quòd animal mutatur de vna apprehensione in aliam, vel de vna affectione in aliam, neq; etiā secundum motum naturalem, secundum ꝙ aliquid transmutatur de vna natura in aliam, sed dicitur Deus moueri, inquantum omnia ducit ad hoc quòd sint, & inquantum cōtinet omnia in suo esse, & non solum agit ad substantiam, & in ea continet res, sed inquantum vniuersaliter omnia prouidet, dans rebus & vitam, & sapientiam & virtutes & alia huiusmodi, & in eis conseruat. Ex istis autem effectibus dicitur Deus moueri duplici ratione. Primo quidem, quia ipse prouidendo omnibus adest omnibus quodam circuitu qui mensurari non potest omnia concludendo. Cum enim ipse sit mensura omnium a nullo mensuretur, sic dum circa diuersa suam præsentiam exhibet, quædam similitudo motus in eo apparet. Nos enim diuersis adesse nō possumus nisi moueamur. Alia ratione propter prædictos effectus dicitur moueri, inquantū operationes, & processiones donorum quæ ex sua prouidentia rebus confert, ad omnia existentia perueniunt. Et sic quadam similitudine motus in Deo apparet, dum primo consideratur essentia, aut sapientia, aut aliquid huiusmodi in Deo, sicut in summo rerum vertice, & deinde deriuatur quasi per quēdam defluxum ad alias res. Et non solum theologi motum Deo attribuunt, sed & nobis permittitur vt decenter laudemus motum Dei immobilis. Deinde cum dicit. [Et rectum quidem &c.] Ostendit quomodo Deo attribuuntur differentiæ motus. Et quia illud quod in recto mouetur, mouetur vniformiter a quodam principio vsque ad finem, dicit quòd rectum motum intelligere conuenit in Deo secundum quòd operationes ipsius procedunt indeclinabiliter & inflexibiliter. Eius enim operatio non curuatur, sed semper in directum procedit, secundum Dei dispositionem. Possumus & per rectum motum intelligere productionem rerum omnium a principio vsque ad finem, & iterum, inquantum per vna rem transit ad aliam dum vtitur vna re tanquam in alia agente. Sic igitur vnitas simplicitatis & immobilitatis pertinet ad rationem identitatis diuinæ, vnitas autem operationis in effectus pertinet ad rationem iustitiæ. Et ideo dixerat ꝙ in æqualitate intelligitur Dei nominatio & eiusdem & iustitiæ. Deinde cum dicit. [Et sicut ipsius &c.] Ostendit quomodo attribuitur æqualitas Deo sicut causæ. Et dicit, ꝙ dicimus Deum esse æqualem [sicut substantificatorem] ipsius est, causam [ipsius per se æqualitatis,] id est, ipsius æqualitatis in abstracto consideratæ, secundum quam quidem æqualitatē in rebus causatis. Deus res facit æquales dupliciter. Primo quidē quantum ad actiones & passiones, siue communicationes & receptiones. Et hoc est quod dicit, ꝙ Deus secundum æqualitatem eam satam, æqualiter operatur in omnibus & similiter omnia se inuicem perambulant, dum scilicet actio diuina pertransit in omnia & operatur æqualem participationem susceptientium, inquantum scilicet vnumquodque passiuum susceipit effectum agentis. Sed non intelligenda est similitudo & æqualitas ambulationis & susceptionis prædictę, secundum æqualitatem proportionis, quia vnumquodq; proportionaliter agit aut patitur secundum modum suū. Et hoc est quod dicit [secundum singulorum opportunitatem.] Alio modo æqualitas potest considerari in re secundū ea quæ rebus insunt, sicut formæ, quantitates, qualitates, & alia huiusmodi. Et quantum ad hoc dicit ꝙ Deus operatur æqualem donationem distributam ad omnia. Quod iterum non est intelligendum de æqualitate quantitatis, quia non omnia alba habent æqualem albedinem, neq; omnia magna æqualem magnitudinem sed est intelligendum de æqualitate proportionis, quia vnumquodq; habet de donis diuinis secundum æqualem proportionem. Et hoc est quod dicit secundum dignitatem.] Deinde cum dicit. [Et secundum hoc ꝙ omnem &c.] Ostendit quomodo æqualitas attribuitur Deo secundum ꝙ præhabet omnem æqualitatem. Et dicit ꝙ dicimus Deum esse æqualem, [secundum ꝙ præcepit in se omnem æqualitatem,] scilicet [intelligibilem & intellectualē] quantum ad angelos, qui dicuntur intelligibiles secundū ꝙ intelliguntur, & intellectuales secundum ꝙ intelligunt, [rationalem,] quantum ad homines, [sensibilem] quantum ad animalia, [substantialem] quantum ad omnia quæ quocunque modo sunt, [naturalē] quantum ad ea quæ sunt a proposito, hanc inquit omnem æqualitatem [præaccepit] Deus & [in seipso,] non vt haberet eo modo quo est in singulis, sed [segregatæ,] idest, singulari modo præ aliis, neque secundum aliquam diuersitatem sicut in creaturis differt æqualitas intelligibilis a rationali, sed [vnitiue,] idest, secundum aliquod vnum, scilicet [secundum virtutem] quæ est effectiua omnis æqualitatis, quæetiam est existens super omnia, omnes enim effectus præexistunt virtualiter in sua causa secūdum eius virtutē.

Secundo ꝙ in ipsa linea circulari est considerare concauū & connexum. Et ex parte quidem concauitatis continet alia, ex parte vero connexi contineri ab aliis potest. Tertio ꝙ id quod circulariter mouetur, redit suo circulari motu ad primum a quo incipit moueri. Sic ergo dicitur secundum circulum moueri, inquantū in se continet omnem identitatem & omnia media & omnia maxima, in quo tangit proprietatem primam, & inquantum continet circumdantia, quod pertinet ad rationem concauitatis, & circundata, qđ pertinet ad rationē connexitatis, in quo tangit secundum proprietatē, & inquantū continet conuersionē ad ipsum sicut ad finem eorum quæ processerunt ab ipso sicut a principio, in quo tangit tertiam proprietatem. Deinde cum dicit. [Si autem aliquis &c.] Determinat de æqualitate. Supra n. de inæqualitate determinauerat, put est effectus iustitiæ, quæ potest inæqualitatem vel excludere vel causare, nunc vero determinat de æqualitate secundum se. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit qualiter æqualitas Deo attribuitur, sicut cui conuenit ipsa æqualitas. Secundo qualiter attribuitur ei vt causæ, ibi. [Et sicut ipsius per se æqualitatis. &c.] Tertio qualiter attribuitur ei vt omnem æqualitatem præhabenti, ibi. [Et secundum hoc ꝙ omnem præaccepit, &c.] Dicit ergo primo, quòd si quis in sacra scriptura velit in nomine æqualitatis accipere nominationem diuinæ identitatis aut diuinæ iustitiæ, poterit hoc cōuenienter facere. Aequalitas enim est vnitas quantitati. Si ergo ista vnitas attribuatur Deo secundum seipsum, dicetur Deus esse æqualis ratione vnitatis diuinæ, quæ attenditur & secundum eius simplicitatem, quia non est compositus ex multis, & secundū immobilitatem, quia semper vno modo se habet. Et hoc est quod dicit. [Dicendum est deum esse æqualem sicut simplicem & indeclinabilem.] Si vero consideretur diuina vnitas per comparationem ad effectus circa quos vniformiter operatur quantum est ex parte sui, sic æqualitas ei attribuitur inquantum procedit diffundendo effectus ad omnia æqualiter & per omnia. Ad omnia dicit, quantum ad hoc ꝙ omnia recipiunt influentiam diuinæ operationis. Per omnia vero dicit, inquantum diuina operatio transit per totam rem a principio vsque ad finem, & iterum, inquantum per vna rem transit ad aliam dum vtitur vna re tanquam in alia agente. Sic igitur vnitas simplicitatis & immobilitatis pertinet ad rationem identitatis diuinæ, vnitas autem operationis in effectus pertinet ad rationem iustitiæ. Et ideo dixerat ꝙ in æqualitate intelligitur Dei nominatio & eiusdem & iustitiæ. Deinde cum dicit. [Et sicut ipsius &c.] Ostendit quomodo attribuitur æqualitas Deo sicut causæ. Et dicit, ꝙ dicimus Deum esse æqualem [sicut substantificatorem] ipsius est, causam [ipsius per se æqualitatis,] id est, ipsius æqualitatis in abstracto consideratæ, secundum quam quidem æqualitatē in rebus causatis. Deus res facit æquales dupliciter. Primo quidē quantum ad actiones & passiones, siue communicationes & receptiones. Et hoc est quod dicit, ꝙ Deus secundum æqualitatem eam satam, æqualiter operatur in omnibus & similiter omnia se inuicem

CAP. X.

De omnipotente, vetere dierum, in quo & de æuo & de tempore.

LECTIO I.

VIde autem verbo multorum nominum Deum, sicut omnipotentem, sicut veterem dierum laudare.

SVPER CAPVT X. LEC. I.

VIde autem verbo multorum nominum Deū, sicut omnipotentem, &c.] Postquam Dionysius exposuit diuina nomina, quæ signant perfectiones rebus inhærentes, vel absolute vel secūdum comparationem vnius ad alterum, hic exponit quædam nomina quæ dicuntur de Deo secundum rationem vniuersalis principii esse durationis rerum. Dicitur enim Deus omnipotens, inquantum est vniuersale principium omnis esse rerum. Antiquus vero dierum dicitur, inquantum est principium omnis durationis. Et quia nomina durationis sunt æuum & tempus, ex consequenti determinatur de æuo & tempore. Et hæc tanguntur manifeste in titulo, qui talis est, [De omnipotente, vetere dierum, in quo & de æuo & de tempore.] Diuiditur autem hoc capitulum in tres partes. In prima determinat de omnipotēte. In secunda de antiquo dierum, ibi. [Dierum autem antiquus laudatur Deus &c.] In tertia de æuo & de tempore, ibi. [Oportet autem sicut arbitror &c.] Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Et dicit ꝙ Deus qui est [multorum nominum verbo] sacræ scripturę [laudatur & sicut omnipotens.] Secundum illud Genesis. xvii. Ego Deus omnipotens, ambula coram me & esto perfectus, [sicut veterem dierum.] Secundum illud Danielis. vii. Antiquus dierum sedit. Secundo, ibi. [Hoc enim dicitur quidem &c.] Exponit quomodo Deus dicatur omnipotens. Et circa hoc duo facit. Primo assignat rationem omnipotētiæ. Secundo exponit quædam quæ dixerat, ibi. [Et continens ipsa &c.] Rationem autem omnipotentiæ ostendit secundum quatuor in quibus ratio potentiæ consideratur. Primo quidem secundum ambitum. Dicitur enim esse magna potentia, siue in naturalibus, siue in rebus humanis quæ multa sub se continet. Et hoc est quod dicit, ꝙ dicitur Deus omnipotens propter hoc quòd ipse est [quædam omnipotens sessio] a quadam stabilitate [continens tota,] id est, omnia, inquantum omnia eius potestati subduntur [& circuiens,] inquantum omnia eius prouidentiæ subsunt. Secundo vero quantum ad firmitatem. Dicitur enim magna potentia, quæ & in se est immobilis & alia inmobiliter tenere potest. Et quantum ad hoc dicit, [& collocans, &c. [Et tāgit quatuor modos quibus aliquid firmatur. Firmatur enim aliquid inquantum est in suo loco naturali, vnde omnia corpora naturalia in suis locis quiescunt. Et quantum ad hoc dicit [& collocās.] Aliqua vero firmantur super aliquod, quod eis subiacet, sicut pariēti subiacet fundamentum, & columnę basis. Et quantum ad hoc dicit [& fundans.] Quædam vero firmantur per aliquod ligamentum, sicut patet in doliis quæ circulis firmantur. Et quantū ad hoc dicit, [& circunstringens.] Et hi tres modi firmitatis pertinēt ad hoc ꝙ vna res firmiat per aliā. Potest. n. locatio adhoc pertinere in vniuerso, ꝙ creaturæ iferiores firmant quodāmodo per superiores, q̄ sunt loca inferiorū sicut corpora cælestia inferiorum corporum. Fundatio vero, ad hoc ꝙ formæ fundātur in materiis, & accidentia in subiectis. Circunstrictio vero, ad hoc ꝙ elementa firmātur in misto, & vltr oēs partes in toto. Quartus autē mod' firmitatis est ꝙ vnaquęq; res habet firmitatem suæ natura. Et hoc est quod dicit, [& firmum in se omne perficiens.] Vel potest aliter dici, ꝙ collocat & fundat & constringit firmans omnia diuina sessio in seipsa, quasi diceret, ipse Deus est, & locus & fundamentum & vinculum connectens omnia. Tertio vero ostendit rationem omnipotentiæ secundum productionem. Dicitur enim magna potentia secundum productionem. Dicitur enim magis potentia quæ producere potest, sicut virtuosa radix dicitur quæ multa producit germina. Et quantū ad hoc dicit, ꝙ diuina sessio producit ex sui virtute omnia sicut ex quadam radice omnipotente. Quarto manifestat rationem omnipotentiæ secundum rationem attractionis. Dicitur enim magna potentia quæ ad se aliqua attrahere, vel conuertere potest. Et quantum ad hoc dicit, ꝙ conuertit ad se omnia sicut ad ad quandam plantationem omnitenentem. In ipso enim omnia plantantur sicut in primo principio. Deinde cū dicit [Et continens ipsa &c.] ostendit quædam quæ dixerat. Et primo quomodo deitas dicatur continens. Secundo quomodo dicatur omnitenens. ibi. [Dicitur autem omniten. &c.] Dicit ergo primo, ꝙ diuinitas dicitur [continens] inquantum ipsa est [sessio] id est, firmitas vel immobilitas omnium quæ omnia sub se existentia firmat, non sicut aliquod principium quod sit de essentia rerū quod diuersificatur in diuersis, sed secundum vnam communem continentiam, quæ excedit omnia, & intantum est fortis ista continentia ꝙ non solum dat firmitatem rebus sub se continentis, sed etiā non permittit eas omnino destrui, & in nihilum redigi ea quæ decidunt ab ipso Deo. Et dicuntur a Deo decidere qui est perfecta essentia, quæcunque remouentur a sua perfectione, nec ipsa enim in nihilum rediguntur. Deinde cum dicit [Dicitur autem omnitenēs &c.] ostendit quomodo deitas dicitur omnitenens. Et dicit quòd diuinitas dicit omnitenens, inquantū omnia tenet, eo modo quo ille qui principatur aliquibus dicitur eos tenere. Nam & possessio nem dicitur aliquis tenere quæ eius curæ subest. Si autem aliquis aliquibus principetur tanquam vnus de numero eorum existens, tenet quidem eos inquantum est principans, sed & tenetur ab eis, inquantum eis permiscetur & sub eorum ordine includitur. Deus aute sic omnia tenet ꝙ a nullo tenetur. Et hoc est quod dicit [immixte gubernans principans. Cōtingit autem aliquem aliquibus principari dupliciter. Vno modo per modum timoris. Et iste modus principandi non est efficax ad subditos tenendum. Quia enim contra propriam voluntatem sub duntur qui timore seruiunt, data oportunitate, seruitutis iugum excutiunt. Alio modo per modū amoris. Et hic modus principandi est efficax ad tenendum subiectos qui voluntarie subduntur. Et hunc modum principandi Deo attribuit, cum dicit] & sicut omnibus desiderabilis. Omnia enim ipsum desiderant, vt pluries dictum est. Contingit autem aliquod particulare bonum, licet desideretur, non efficaciter tenere desiderantem, quia cum sit terminatum & finitum, non habet in se omnia quæ desiderari possunt, & ideo qui ipsum desiderat propter aliquam bonitatem in eo inuentam, non totaliter in eo quiescit, sed ad aliud transit in quo bonitatem inueniet quæ ei deest. Sed Deus est sic desiderabilis, ꝙ est omnino interminabilis, vnde ex necessitate tenet omnem desiderantem dum in quolibet desiderato obiecto ipse desideratur. Nihil enim est desiderabile nisi inquantum habet aliquam participationem summi boni. Posset autem iterum contingere ꝙ aliquis principans, in persona sua desiderabilis esset, sed leges graues subditis daret quas ipse non teneret, & ideo subiecti non efficaciter sub ipso tenerentur. Sed hoc a Deo excludens subdit, ꝙ [omnibus supermittit voluntarias leges.] Lex enim Dei est cuilibet creaturæ innixa naturalis inclinatio ipsius ad agēdum id quod conuenit ei secundum naturam. Et ideo sicut omnia tenentur a desiderio diuino, ita tenentur a legibus eius, secundum illud Psalmi, Præceptum posuit, & non præteribit. super aliqua creatura. Et propter hoc etiam dicitur. Sap. viij. de diuina sapientia, ꝙ suauiter omnia disponit. Vnde ꝙ omnibus leges diuinitus innixæ sunt voluntarie, ostenditur per id quod subditur [& dulces partus &c.] Vbi considerandum est, ꝙ ex amore & desiderio finis

exoritur

exoritur desiderium eius quod est ad finẽ adoptatum, vltimus aũt oium finis est bonitas diuina, ad quã sicut ad finẽ ordinãtur oẽs pr nii & particulares fines, in quos res naturaliter inclinantur. Sic igitur ipsæ naturales inclinationes rerum in proprios fines, quas dicimus esse naturales leges, sunt quidam partus, id est effectus, effectus dico vel partus amoris, quo diuina bõitas amat, q̃ quidẽ amor est diuinus & oĩa tenẽs, & insolubilis, siue hoc intelligatur de amore quo ipse Deus amat suam bonitatem, per quã omnia tenet, & insolubilis est, quia ex necessitate se amat, siue dicatur diffinimus amor qui est diutinitus omib. rebus inditus, per quem omnia tenentur a Deo, & qui solui non potest qa omnia ex necessitate Deum amãt. Saltẽ in eius effectibus.

LEC. II.

Dierum aũt antiquus latur Deus &c.] Postquam Dionysius determinauit de omnipotẽte, hic determinat de antiquo dierũ. Et circa hoc tria facit. Primo ostẽdit quare Deus dicatur antiquus dierum. Secundo exponit assignatam rationem. ibi. [Et quidem & tempus & diem &c.] Tertio manifestat quod dixerat per auctoritatem scripturæ, ibi. [Propter quod & in sanctis &c.] Est autem considerandum q̃ apud nos dicitur aliquid antiquum duplici ratione. Primo quidem, quia habet multũ temporis. Secundo autem, quia præcedit in tempore ea quæ sunt iuniora. Antiquum autem dicitur quod est in præterito, remotũ a præsenti. Et hoc est tempore prius. Sic ergo duplici ratione dicit Deus antiquus dierum. Primo quia ipse præhabet omnium durationem & æui & temporis, vt per æuum intelligatur duratio quæ mensurat ipsum esse, per tempus autẽ duratio quæ mensurat ipsum fieri, vel moueri. Secundo quia ipse est ante omnes dies q̃ ante æuũ, & ante tempora. Deinde cum dicit [Et quidem & tempus &c.] exponit assignatas rationes. Et primo primam. Secundo secundã. ibi. [Et sicut æui & temporis &c.] Dicit ergo primo, q̃ cum dicimus Deum esse tempus vel aliquam partem temporis, vt puta diem & quartam partem anni, & cum dicimus ipsum esse æuum, oportet hoc intelligere eo modo quo Deo conuenit, non quidem ita q̃ Deus sit aliquid, cuius esse sit aliquid successiuum & diuisibile, aut alteri adiacens, sed dicitur æuum quod est mensura permanentis, inquantum ipse est intransmutabilis secundum omnem motum, quia scilicet nullo alio motu mouetur. Dicitur autẽ tempus quod est numerus motus, & ex hoc q̃ ipse Deus semper mouetur eo modo quo supra. in c. ix. de motu dictum est. Non tamen sic mouetur quòd in motu eius sit aliqua successio, qualis est in motu qui numeratur per tempus, sed ipse Deus semper est permanens in seipso. Deinde cum dicit, [Et sicut æui & temporis &c.] exponit secundã rationem. Dicitur enim esse ante dies & æuum & tempora, nõ per modum præteritionis, sicut ea quæ dicuntur antiqua apud nos, sed per modum quo causa prior est effectu, ipse enim est causa & æui & temporis & dierum. Deinde cum dicit [Propter quod & in sanctis, &c.] adducit ad præmissorum manifestationem auctoritates scripturæ. Et dicit q̃ propter præmissa, in apparitionibus occultarum Dei visionum Deus describitur tanquam nouus & tanquam eanus. Nouus quidem secundum illud Isaiæ. lxii. Vocabitur tibi nomen nouum. Canus autem secundum illud Psalmi. Et vsque in senectam & senium Deus ne derelinquas me, & illud Isaiæ. xlvi. Vsque ad senectam ego ipse, & vsq; ad canos ego portabo. Per hoc autem quòd dicitur canus vel senior, significatur antiquitas eius, quòd scilicet a principio æternitatis ipse semper exiſtit. Per hoc autem q̃ dicitur nouus, vel iunior significatur q̃ ipse est antiquus sine senectute, id est sine aliqua deficientia, vel etiam præteritione, quia sicut supra dictum est, mouetur, immobilis manẽs in seipso, vel quia senectus & antiquitas ad principium pertinere videtur propter sui posteritatem, per hoc quòd ambo Deo attribuuntur docemur, q̃ ipse præcedit omnia a principio vsque ad finem. Tertiam expositionem ponit secundum Ierothei sententiam, quẽ nominat suum perfectorem, id est magistrum in rebus diuinis, qui dixit quòd per vtrumque istorum præmissorũ demonstratur prioritas ipsius Dei, & q̃ ipse est principium. Per hoc enim, q̃ dicitur senior, demonstratur prioritas eius in tempore. Ea enim dicimus seniora quæ sunt tempore priora. Sed per hoc, q̃ dicitur iunior, designatur prioritas vel principalitas quæ est secundam rationem numeri. Iunior enim dicitur qui minus processit in tempore. Quanto autem in numeris aliquid minus proceditur, tanto prius est. Vnitas enim & numeri propinqui vnitati, sunt priores gis qui multũ processerunt.

LECTIO II.

De antiquo dierum.

Dierum autem antiquus laudatur Deus, propter hoc quòd omnium ipse est & æuum & tempus & ante dies & ante æuum & tempus & diem & quartam partem anni, & æuum, vt decet Deum ipsum dicere conuenit, sicut existentem secundum omnem motum intransmutabilem & immobilẽ, & in hoc quòd semper mouetur manentem in seipso, & sicut æui & temporis & ipsa decidentia à seipsa, sicut ex essentia perfecta mota destruit. Dicitur autem omnitenens thearchia & sicut omnia tenens, & immixtè gubernatis principans, & sicut omnibus desiderabilis & interminabilis existens, & supermittens omnibus voluntarias leges & dulces partus diuini & omnipotentis & indissolubilis amoris ipsius bonitatis.

LECTIO III.

De æuo, & tempore.

Portet autem, sicut arbitror, & temporis, & æui naturam ex eloquiis videre. Et enim non omnino & absolutè ingenita & verè æterna, vbiq; absolutè inge nita & verè æterna, vbiq; est, q̃ æuum hic pro æterno accipit. Deinde cum dicit. [Etenim nõ omnino &c.] Determinat naturam æui & temporis. Et circa hoc duo facit. Primo exponit significationem æui & temporis &c. Secundo quomodo æuum & tempus rebus conueniant, ibi. [Oportet igitur non simpliciter &c.] Circa primum tria facit. Primo ostendit quot modis dicitur æuum. Secundo quid proprie sit æuum & tempus, ibi. [Secundum q̃ & proprietas &c.] Tertio ostendit, quo modo vnum quodque ponatur pro alio, ibi. [Est autem quandoque in eloquijs &c.] Ponit ergo primo quatuor acceptiones æui siue æterni. Primo enim vere & proprie dicuntur æterna ea quæ sunt ingenita, id est, quæ non habent causam, vt ea quæ de Deo dicuntur. Non tamen scriptura vbique accipit sic æternum, sed aliquando ea quæ sunt incorruptibilia, quia nunquam esse desinunt, & immortalia, quia nunquam desinunt viuere, & inuariabilia, quia non variantur de forma in formam, vel de quantitate in quantitatem, & semper existentia eodem modo, quæ semper in eadẽ habitudine se habent, sicut sunt angeli, de quibus in Psalmo dicitur, Et leuamini portæ æternales, & illud. Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis, & alia huiusmodi, hic est secundus modus. Tertio modo signantur nomine æui vel æterni omnia quæ sunt antiquissima, licet sint corruptibilia, sicut est illud Deuteron. 32. De pomis collũ æternorũ. Quarto modo tota congeries nostri temporis appellatur æuum vel æternum, vt est illud Roma. vltimo. Secundum reuelationem mysterii temporibus æternis taciti. Deinde cum dicit. [Secundum quòd & proprietas &c.] Ostendit quid proprie dicatur æuum & tempus. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quid proprie sit æuum. Secundo quid proprie sit tempus, ibi. [Tempus autem &c.] Tertio probat per authoritates scripturæ, ibi [Propter quod & nos &c.] Dicit ergo primo quòd omnia præmissa signantur nomine æui secũdum quòd aliquid participant de proprietate æui. Nam proprie æuum est quod est antiquum, id est non de nouo incepit esse, & quod est inuariabile, quia non est mensura motus, sed ipsius esse intransmutabilis, & quòd totum secundum totum metitur, per quod differt a tempore, totum enim tempus nõ mensurat totum motum secundum se totum, sed secundum diuersas sui partes mensurat diuersas partes motus. Est enim tempus numerus motus secundum prius & posterius. Sed quia esse quod mensurat æternitas, non habet prius & posterius, cum sit manens & inuariabile, & ipsa æternitas est simplex, non habens prius & posterius, & sic quicquid mensurat secundum se totam mensurat. Deinde cum dicit. [Tempus autem vocant &c.] ostendit quid proprie sit tempus. Et dicit q̃ proprie tempus dicitur quod secundum se est mensura generationis & corruptionis, & cuiuslibet variationis, & omnis diuersæ habitudinis. Deinde cum dicit. [propter quod & nos &c.], confirmat dictam differẽtiam temporis & æternitatis per authoritatem scripturæ, quę dicit nos in hac vita trãsmutabili esse contentos sub tempore, & quòd tunc participabimus æternitate, quando consequemur vitam incorruptibilem, & semper eodem modo

modo se habentem, prout dicitur Matth. 25. quòd ibunt iusti in vitam æternam. Et apostolus dicit. 2. ad Corinth. 4. Quæ videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur, ęterna. Deinde cum dicit. [Est autem quando in eloquiis &c.] ostẽdit quomodo in sacra scriptura vnum ponitur pro altero. Et dicit, q̃ in sacris eloquijs, quandoque id quod est temporale nomine ęui, siue ęterni laudatur, vt supra dictum est, sicut dicuntur montes vel colles ęterni propter antiquitatem. Quandoque autẽ ęternitas temporali nomine designatur secundũ illud Psalmiste. Tu autem idem ipse es, & anni tui nõ deficient, quãuis scimus, quòd ea quę magis proprie immobiliter existũt, describuntur per ęternitatem, quę autem existunt in generatione & corruptione, describuntur per tẽpus. Deinde cum dicit. Oportet autẽ non simpliciter &c.] ostendit quomodo res se habeant ad ęternitatẽ & tempus. Et dicit, quod ea quę dicuntur in scripturis ęterna, non oportet arbitrari esse simpliciter & æqualiter simul ęterna Deo, qui est ante ęternitatem participatam, sed sequendo intellectum scripturarum oportet aliqua intelligere esse ęterna secundum certos modos, scilicet inquantum existunt immutabiliter & sine tempore, sicut sunt huiusmodi angelici spiritus. Sed ista quę sunt media inter existentia immobiliter, & ea quę generantur & corrumpuntur, secundum aliquid participant tempore, & secundum aliquid ęternitate, sicut corpora cœlestia conueniunt quidem cum superioribus spiritibus, inquantum sunt incorruptibilia secundũ substantiam, & secundum hoc participant æternitatem. Inquantum autem transmutantur secundum locum, conueniunt cum generabilibus & corruptibilibus, & sic participant tempore. Sed Deum conuenit laudare communiter & per æuum, & per tempus, quia ipse est causa & temporalium & ęternorum, & est supra ęternitatem, & tempus, prout ęternitas, & tempus intelliguntur participata a creatura, & conuenit etiam cum laudare sicut antiquum dierum, prout est prior & superior omni tempore, & q̃ ipse variat quatuor partes anni & omnia tempora, & tamen ipse existit immobiliter ante omnia sęcula, inquantum ipse est non solum prior & superior tempore, sed etiam æuo, id est ęternitate prout participatur a creaturis, & sic regnum eius est regnum omnium sęculorum, tam temporalium quam ęternorum.

SVPER CAP. XI. LECTIO I.

Ge igitur, diuinam & principem congregationis pacem. Superius Dionysius exposuit diuina nomina, quibus signantur perfectiones procedentes a Deo in creaturas. Vnaquaque enim res appetit suam perfectionem, quam a Deo participat, & amat eam, & cum adepta eam fuerit quiescit; appetitus eius, in qua quiete consistit quies & ratio pacis. Et ideo in hoc cap. Dionysius de pace diuina determinat, & etiam de ipsis perfectionibus procedentibus a Deo in creaturas secundum quòd in abstracto considerantur. Esse enim in abstracto consideratum dicitur per se esse, & similiter de alijs. Et hæc duo apparent in titulo. Diuiditur ergo, ca. istud in duas partes. In prima determinat de diuina pace. In secunda de perfectionibus a Deo procedentibus secũdum quòd per se in abstracto considerantur. ibi. Sed quoniam alibi per epistolam me interrogasti &c.] Prima autem pars diuiditur in duas. In prima determinat de pace secundum q̃ pertinet ad diuinam naturam. In secunda, secundum quòd pertinet ad Christi incarnationem, ibi. [Quid dicat quidem aliquis de benignitate &c.] Circa primũ duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur. ibi. [Ipsa est enim omnium vnitiua &c.] Est autem considerandum quòd proprie aliquid habere pacem dicitur in seipso, ex eo q̃ quiescit appetitus eius in proprio bono adepto, quod quidem contingit cũ non est aliquid repugnans quod talem quietem impediat, neque interius neq; exterius. Sic ergo pacẽ aliquid habere dicitur ad seipsum & ad alia ex quadã vnione qua omnis repugnãtia excluditur, quæ quidem vnio in nomine congregationis hoc intelligitur cũ dicit, quòd debemus laudare pacẽ diuinam, quæ est principalis congregationis causa, hãc inquam diuinam pacem, secundum quòd in se est, qa laudare non sufficimus, oportet q̃ [laudemus] eam [hymnis pacificis] i. laudib. sumptis ex hoc quòd pacem in rebus facit. Deinde cũ dicit [Ipsa est enim omnium vnitiua &c.] exequitur. positum. Et primo determinat veritatem. Secundo excludit obiectiones ibi. [Quomodo autem dicit aliquis desiderant omnia pacem &c.] Circa primum duo facit. Primo ostẽdit causalitatem effectiuam diuinæ pacis. Secundo quomodo est causa finalis. ibi. [Propter quòd & omnia ipsam desiderant &c.] Quia vero recte nomen pacis magis frequentatur in rationalibus creaturis in quibus manifestius ratio pacis inuenitur, ex eis considerandum est, quid proprie sit pax & in quo ratio pacis consistat, hoc enim est q̃ diuina pax effectiue in rebus producit. Dicuntur autem aliqui homines habere pacem, quando voluntates eorum concordant in vno, sic enim vnus alteri non aduersatur. Quòd autem multi concordant in vnum cõtingit ex hoc q̃ in aliquo vno communicant, puta qui communicant in vna ciuitate, concordant ad bonum commune ciuitatis, & simile patet in alijs. Sic igitur ad rationem pacis duo concurrunt. Primo quidem q̃ aliqua sint vnita. Secundo quòd concordent ad vnum, & secundum hoc etiam pax in rebus naturalibus dicitur. Et ideo Dionysius dicit q̃ diuina pax est vnitiua omnium, quãtum ad primũ, inquantum scilicet facit omnia communicare in vno, & iterum, & generatiua, quantum ad primam institutionem, & operatiua quantum ad gubernationem & consensus & connaturalitatis vniuersorum, vt consensus referatur ad concordiam voluntatum, connaturalitas ad concordiam naturalium appetitum. Vbi considerandum est quòd & si aliqua discordent quantum ad fines proprios, omnia tamen concordant in appetitu finis vltimi. Deinde cum dicit] propter quod & omnia ipsam desiderant &c.] ostendit quomodo diuina pax est causa finalis omnium rerum. Est autem naturale cuilibet rei vt vnitatem desideret sicut & esse & bonum, quia per diuisionem res deficit & corrumpitur & bonitas rei minoratur. Et quia diuina pax causat vnitatem in rebus, ideo concludit q̃ omnia suo modo desiderant diuinam pacem, in quantum etiam est omnium unitiua. Et hoc est quod dicit [diuisibilem ipsorum multitudinem conuertentem ad totam vnitatem] quia scilicet ea quæ sunt in se diuisa, in toto adunantur, inquantum sunt partes vniuersi, & similiter inquantum, sicut supra dixit, est generatiua & operatiua consensus & connaturalitatis, cui respondet quòd hic subditur [& naturale rei bellum vnientem ad conformem cohabitationem.] Ea enim quæ naturaliter seinuicem impugnãt, propter contrarietatem quam habent in proprijs naturis, concordant in ordine vniuersi, secundum quem quodammodo atque cohabitant in mundo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

mundo,& hoc est ex participatione diuinæ pacis, quæ quãtum ab omnibus desideratur, habet rationem finis. Deinde cum dicit [Participatione diuinæ pacis &c.] ostendit quomodo prædicta pax efficiat in diuersis. Et primo quomodo in supremis creaturis. Secundo quomodo in inferioribus. ibi. [Et subiecta vniunt &c.]

Tertio quomodo cõmuniter in omnib. ostendens modum prædictorum. ibi. [Quæ simpliciter supueniés &c.] Est autem considerandũ, q̃ sicut alias pfectiones a Deo procedentes abundantius aliæ supremæ creaturæ participant, vt per eas possint quodãmodo ad infimas deriuari, supremas ergo creaturas dicit esse digniores de numero congregatiuarum virtutum, quia scilicet in tãta abundantia congregationi diuinæ pacis participant, vt etiam aliarum congregariuæ sint. Harum enim virtutum vnaquæque per participationẽ diuinæ pacis triplicem vnionem habet. Vna quidem est a seipsa secundum q̃ vnaqueque earum secundum se est aliquod vnum. Alia vero vna est, secundum q̃ vna vnitur ad aliam in ordine vere vnius. Tertia vero vnio est secundum quam vniuntur ad vnum principium pacis omnium rerum, idest, ad Deum. Et sicut ipsæ tripliciter vniuntur, ita tripliciter vniunt ea quæ eis subduntur. Et hoc est quod dicit [& subiecta vniunt] vnumquodque scilicet eorum ad seipsum, & ea ad inuicem & omnia ad vnam causam & ad perfectum principium pacis omnium, scilicet Deum, in quem sicut in vltimum finem & primam causam omnia reducuntur. Deinde cum dicit [Quæ simpliciter superueniens &c.] ostendit quid diuina pax faciat communiter in omnibus. Et dicit quòd prima causa pacis omnibus superuenit simpliciter, quia licet diuersa sint in quibus operatur, tamen ex parte operandi, ró est aliqua diuersitas necin operatione nec in modo operandi, Ostendit autem quòd superuenit rebus & ad conseruandã vnitatem pacis & ad instituendam. Vnitas autẽ pacis in tranquillitate ordinis consistit, vt Augustinus dicit. xix. de Ciuitate Dei. Ad quam quidem tranquillitatem ordinis tria requiruntur. Primo quidem vt ab inuicem distinguantur. Non enim potest esse ordo nisi distinctorum. Et ideo dicit, q̃ [omnia diffinit] Secundo necesse est ad tranquillitatem ordinis, vt rerum distinctarum nulla exeat limitem suæ naturæ. Et ad hoc pertinet quod dicit [terminat,] Tertio requiritur q̃ hæc diffinitio & terminatio stabiliatur. Et ad hoc pertinet quod dicit, & firmat, alioquin si rerum diffinitio & terminatio non esset firma, sed vna res a termino suo egrediens, alterius fines inuaderet, confunderetur ordo rerum, & sic non esset tranquillitas ordinis. Dicit autem, q̃ [omnia diffinit & terminat & firmat sicut quibusdam vectibus] concludens [diuersorum] vtens similitudine sensibilium rerum. Consuetum est enim si multæ tabulæ eriguntur secundum aliquem ordinem, vt quidam vectes inserantur quibus erectæ tabulæ firmentur, ita rerũ distinctio & terminatio perfectionibus & virtutibus rebus a Deo inditis quasi quibusdam vectibus rerum distinctarũ firmatur. Modum autem firmationis qui pertinet ad conseruationem pacis manifestat subdens [Et non finit diuisa, &c.] Et dicit q̃ Deus nõ permittit res distinctas effundi [ad interminatum & infinitum] vt scilicet operationes & transmutationes rerum non tendant in aliquẽ certum terminum & finem, quasi sint inordinata & non collocata] id est, firmata in aliquo principio conseruante. Ista autem effusio in infinitum opponeretur vnitioni rerum triplici, quam supra dixit fieri in rebus per participationẽ diuinæ pacis, tolleret ur enim vnio ad primum principium non peruenientium. Et quantum ad hoc dicit [& deserta a Deo facta] tolleretur & vnio rei ad seipsam. Et quantum ad hoc dicit [& exeuntia ab inuicem [uipsorum] tolleretur & ordinata vnitio vnius ad alterum. Et quantum ad hoc dicit [& in se inuicem omni mixtione conspersa] per quandã confusionem rerum ad inuicem, supple essent omnia si ad infinitum effundi finerentur.

nẽ, participatione diuinæ pacis, digniores congregatiuarum virtutum, & ipsæ ad seipsas & ad alias inuicem vniuntur, & ad vnam totorum pacis principatũ, & subiecta vniunt, & ipsa ad seipsa & ad alia inuicem, & ad vnum & perfectum omnium principium pacis & causam Quæ simpliciter superueniens totis, sicut quibusdam vectibus diuersorum conclusionis, omnia diffinit, terminat, & firmat, & non sinit diuisa effundi ad interminatum & infinitũ ad inordinata & non collocata, & deserta à Deo facta, & ab vnitione suiipsorum excuntia, & in se inuicem omni mixtione conspersa.

LECTIO II.

De pace in speciali.

IGitur de ipsa quidem diuina pace, quodcunque est & silentio, & quod sanctus Iustus ineffabilitatem vocat, & ad omnem cognitum processum immobilitatem, & quomodo quiescit & silentium agit & quomodo in seipsa & intra seipsam est, & ad seipsam totam, tota superunita est, & neque ad seipsam ingrediens & multiplicans seipsam, derelinquit suiipsius vnitionem, sed & procedit ad omnia, intus tota manens, per excessum omnia superantis vnitionis, neque dicere, neque cogitare alicui existentium, neque est fas, neque possibile, sed sicut ineffabile, & hoc ignotum ipsi attribuentes, sicut existenti super omnia, intelligibiles ipsius & dictas participationes, & hoc vt est possibile viris, & nobis, à multis bonis viris deficientibus inspiciemus. Et primum quidem hoc est dicendum, quòd ipsam per se pacem, & totam particulare subsistere facit, & quòd omnia ad se inuicem concreta facit secundum inconfusam ipsorum vnitionem, secundũ quam ipse secundum omnem huiusmodi processum in seipso immobilis manet. Coniungitur autem quies & immobilitas paci sicut & silentium, quia ea quæ pacem habent, ex hoc ipso quietem quandam habere videntur. Hæc ergo nos de diuina pace & silentio & quiete dicere aut cogitare non possumus, quomodo scilicet quiescit & silentium agit, sicut dictum est, & quomodo tota superminenter vnita in seipsa, & intra seipsam, & ad seipsam totam sit diuina pax. Vnitio autem, vt supra dictum est, ad rationem pacis pertinet. Inueniuntur autem aliqua quæ in seipsis diuersa sunt, sed vniuntur in aliquo vno, sicut multi homines vniuntur in vna domo, sed Deus in seipso vnitus est. Est autem aliquid quod in seipso quidem vnum est, sed tamen intra se ipsum non est vnũ, sicut vnus homo intra seipsum non est vnus, quia multa & diuersa intra seipsum continentur. Sed Deus intra seipsum est vnus, quia nulla diuersitas inuenitur in ipso. Inuenitur, etiam aliquid quod intra seipsum est vnum, quia non componitur ex diuisibilibus partibus, sed tamen non totum sibi toti vnitur, quia vna pars eius non est vnum cum altera. Sed Deus totus ad se totum vnitur, quia in eo nullus est numerus partium, sed est omnino simplex, & tanta est eius vnitio q̃ neque cum ingreditur ad seipsum, intelligendo scilicet & amando, neque cum multiplicat seipsum, per hoc quòd multiplices sui similitudines imprimit rebus, derelinquit propriam vnionem, sed propter excessum vnitatis eius quæ superat omnem vnitatem, sic deitas procedet ad omnia per sui similitudines rebus cõmunicatas q̃ tamen tota manet intra seipsam, sicut sigillum quod imprimit suam imaginem & similitudinem, diuersis ceris, & tamen idem manet identitate quod est. Huiusmodi ergo cum sint ineffabilia & ignota nobis, oportet attribuere soli Deo qui se per se perfecte cognoscit, eo q̃ ipse existit sup omnes participationes eius. quæ intelligi & quæ dici possunt ab intellectu creato. Deus enim est supra omne esse, & supra omnem vitam, & supra omnia huiusmodi quæ a creaturis participantur, & ita cum connaturale sit intellectui creato q̃ intelligat & dicat Dei participationes, ipsum Deum qui super omnia huiusmodi est, neque perfecte intelligere, neque perfecte dicere potest. Hoc est ergo quod de diuina pace dicere intendimus, ipsius scilicet diuinæ pacis participationes sicut est possibile nobis qui deficimus ab intelligendo diuina, non solũ ab angelis, sed & a viris bonis & perfectis. Deinde cum dicit. [Et primum quidem &c.] ostendit in speciali causalitatem diuinæ pacis. Et primo quantum ad ipsam pacem creatam secundum se consideratam. Secundo quantum ad ea in quibus inuenitur pax. ibi. [Et omnia ad se inuicem &c.] Dicit ergo primo q̃ hoc primo dicendum est, q̃ Deus ipsam pacem per se consideratam in abstracto facit esse & in vniuersali & in particulari consideratam. Accipitur enim hic subsistere communiter pro esse. Nõ est enim aliqua pax creata per se subsistens. Deinde cum dicit [Et q̃ omnia &c.] ostendit causalitatem diuinæ pacis quantum ad ea quæ participant pacem. Et primo in communi. Secundo in speciali. ibi. [Propter quã diuinæ mentes.] Dicit ergo primo, q̃ dicendum est q̃ diuina pax facit omnia ad se inuicem concreta. Nihil enim est in rebus quod non habeat cum aliquo alio vnionem, vel per conuenientiam in specie vel in genere, vel in aliquo quocunq; ordine, sed quia hęc de ipsam diuinam pacem secundũ q̃ in se est, & ipsum diuinum silentiũ, quod quidam sanctus nomine Iustus vocabat ineffabilitatem Dei, quia scilicet neq; nos Deum effari possumus, neq; ip se sic se effatur nobis, q̃ nos ipsum secundũ quòd est, perfecte cognoscere possimus. Adiungit autem silentiũ paci, quia signum perturbatæ pacis solet esse strepitus & clamor. Adiungit etiam paci immobilitatẽ Dei ad omnẽ processum qui a nobis cognoscitur, quãsi enim procedere dicatur secundum q̃ suam similitudinem in res diffundit, tamen

LECTIO II.

IGitur de ipsa quidem diuina pace quodcunque est &c.] Postquã Dionysius ostendit causalitatem diuinæ pacis in communi, hic

vnitio distinctiones rerũ non tollit, ideo dicit q̃ est [inconfusa,] & ad hoc exponendum subdit, q̃ ẽm prędictam incõfusam vnionẽ sunt oia [vnita indiuisibiliter, & indistãter] quia, s. vnionẽ q̃ Deus rebus indidit, nihil est q̃ auferre possit vel diuidendo vel faciẽdo magis distare. Non. n. est possibile q̃ album & pallidum vel diuidãtur ẽm genus, vel cũ distent quantũ album & nigrum & quamuis omnia sint vnita, tamen singula conseruantur in puritate q̃priæ speciei, & homo licet vniatur aliis prædictis modis, tamen non est in alia specie quã humana. Ad hanc autem speciei puritatem consequitur puritas, & cognoscibilitatis & virtutis. Vnumquodque enim cognoscitur per speciem suam: quia ergo vnumquodque remanet in puritate propriæ speciei, consequens est vt vnitio vnius rei ad aliam, per quandam conuenientiam non fit ei in velamentum quin ab aliis possit discerni. Et hoc est quòd dicit. [Non velata per concretionem ad opposita] vt puta album habet concretionem cum nigro, inquantum conuenit cum eo in genere, tamen hæc conuenientia non impedit quin album in propria natura cognoscatur secundum quòd distat a nigro. Similiter etiam propria virtus vniuscuiusque, sequitur speciem eius, & ideo conseruata puritate speciei, non hæbetaretur virtus propria consequẽs speciem. Et hoc est quod dicit [neque hæbetantia aliquid vnitiuæ diligentiæ & puritatis,] quia scilicet neque puritas rei hæbetatur per diligentem, idest perfectam vnionem, neque econuerso, sicut album per hoc quòd differt specie à nigro secundum puritatem suæ speciei, non impeditur quin vniatur ei secundum genus, neque econuerso. Ex his igitur concludit quòd debemus considerare vnam quandam simplicem naturam quæ per modum vnionis facit pacem in rebus, scilicet naturam diuinam quæ vnit omnia sibi ipsi dum omnia sibi assimilat per influentiam suorum donorum & ad se ordinat sicut ad vltimum finem, & iterum vnit vniuersa illis ipsis, id est, quamlibet rem ad seipsam. Intantum enim vnumquodque est sibi vnitum & inuicem sibi, idest vnit vnã rem alteri, prout vna res conuenit cum altera quocunque modo. Hæc enim diuina natura sic conseruat omnia secundum quandam conuenientiam non confusam, idest, non inordinata m ad inuicem, vt simul sint incommixta, idest, non mixta & tamen concreta. Non mixta quidem dum vnumquodque remanet in puritate suæ speciei, & concreta secundum quòd coordinantur ad inuicem. Deinde cum dicit. [Propter quam diuinæ men. &c.] ostendit causalitatem diuinæ pacis quantum ad ea quæ participant pacem in speciali. Et primo quantum ad angelos. Secundo quantum ad animas rationales. ibi. [Propter quam animæ &c.] Tertio quantum ad totum vniuersum. ibi. [Propter quam vna & indiffolubilis &c.] Dicit ergo primo, quòd propter primam & simplicem causam pacificẽ vnientem [diuinæ mentes] id est, angeli, tripliciter vniuntur. Primo quidem vnusquisque secundum proprium intellectum. Secundo prout quidam vniuntur ordine quodam alijs angelis vnitis. Tertio secundum quòd vlterius ascendunt ad hoc quòd coniungantur rebus diuinis, quæ sunt collocata super omnem mentem, & hæc coniunctio est nobis ignorata. Deinde cum dicit. [Propter quam animæ &c.] ostendit effectum diuinæ pacis in anima rationali, prout scilicet ad vnitatem reducitur. In qua quidem reductione triplex gradus consideratur. Primo enim anima dicitur habere largissimam rationẽ, inquantum ratio se ad diuersa diffundit ex multis actibus vel effectibus naturam rei inuestigando. Secundo largitas rationis reducitur ad vnitatem intellectualis puritatis seu simplicitatis. Nullum enim effectum haberet inuestigatio rationis, nisi ad intelligibilem veritatem perduceret. Tertio quodam ordine per huiusmodi immaterialem & intellectualem veritatem peruenit anima secundum proprietatem suæ virtutis, vt vniatur Deo qui est supra intellectum, cui non ita perfecte anima in hac vita vniri potest sicut angeli boni. Deinde cum dicit. [Propter quam vna &c.] ostẽdit effectum diuinæ pacis quantum ad totum vniuersum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quid diuina pax perficiat in vniuerso. Secundo ostendit per quem modum. ibi. [Transit enim perfecte &c.] Dicit ergo primo, quòd propter prædictam simplicem naturam est quędam vna & indissolubilis complexio omniũ, secundum scilicet quòd omnia conueniunt in vno ordine vniuersi qui indissolubilis manet secundum quòd ex Deo in ipso vniuerso quædam armonia, id est, proportionata concordia causatur. Et hoc est quod exponit subdens [& cõcordatur consonãtia perfecta.] Nihil enim est aliud armonia quàm concors consonantia. Hæc autem concors consonantia in rebus, causatur secundum consensum & connaturalitatem. vt. s. consensus referatur ad concordiam voluntatis in his quę voluntatem habent, connaturalitas autem ad concordiã naturalis appetitus. Hæc ast armonica complexio suo concors consonãtia, & ordinem habet & firmitatem. Vnde quantũ ad ordinem dicit [& congregata inconfuse.] Cõfusio n. ordinem tollit, vnde illa inconfuse congregantur quæ secundũ ordinem quędam complexionem habent ad inuicem. Quantum autem ad firmitatẽ subdit [& indissolubiliter contenta.] Est enim indissolubilis firmitas in rerum complexione, non ex congregatorum multitudine, sed ex virtute vnius causæ continentis & in vnum congregantis. Deinde cum dicit. [Transit enim perfecte &c.] ostendit quomodo prædicta armonia concors statuatur in rebus ex diuina pace. Hũc autem modum connexionis exponit tripliciter. Primo quidem quantum ad ea quæ connectuntur. Secundo quantum ad ipsam cõnexionem. ibi. [Et omnia consonantia &c.] Tertio quantum ad causam connectentem. ibi. [Videlicet diuina pace stante &c.] Dicit ergo primo, q̃ ideo dictum est q̃ propter diuinã naturam vna & indissolubilis connexio in omnibus consistit [quia pax perfectæ totalitatis] id est, pax quæ est à causa vniuersalis perfecta, secundum q̃ causæ totales dicuntur vniuersales causæ, hæc inquam pax pertransit à prima causa [ad omnia existentia] secũdum quòd virtus vnifica primæ causæ [vniens] id est, faciens vnitatem in rebus, est præsens omnibus [simpliciter] id est, absque aliqua fui multiplicatione [& immixtè] quia rebus non permiscetur, sed secundum suam essentiam est rebus absoluta. Hæc quidem pax diuina ad omnia tranfit, omnia vniendo, per hoc q̃ reducit omnia in quẽdam ordinem. Qui quidem ordo consistit in hoc, quòd quædã extrema coniunguntur alijs extremis per media. Nam suprema influunt infimis per media, & infima conuertuntur ad recipiendum à supremis per media, & sic omnia coniunguntur secundum vnam connaturalem amicitiam. Et non solum diuina pax coniungit extrema extremis per media; sed etiam vlterius omnia coniungit sibi ipsi, inquantũ dat omnibus sno modo vt ipsa diuina pace fruantur, & infimæ creaturæ & quicquid est infimum in quacunq; creatura. Et hoc est quod dicit [& extremis omnis rei terminationibus.] Nihil enim est ita infimum in rebus, quod non aliquo diuino dono participet, ex qua participatione sortitur vt habeat connaturalem amicitiam ad alias creaturas, & vt ordinetur ad Deum sicut ad vltimum finem, qui est frui Deo. Deinde cũ dicit. [Et omnia consonantia facies &c.] ostendit modum prædictæ connexionis quantum ad ipsam connexionem. Ratio autem connexionis in quadam vnitate perficitur, & ideo secundum modum vnitatis attenditur modus connexionis. Est autem considerandum q̃ vnitas attribuitur reb. multipliciter. Aliquid enim est, quod est simpliciter & secundum se vnum, sicut aliquid simpliciter dicitur vnum in seipso. Et quantum ad hoc dicit quòd facit omnia consonantia vnitatibus. Dicitur autem aliquid simpliciter vnum, non secundum seipsum, sed per relationẽ ad aliquid quod est alterũ vel ratione, aut nomine tãtum, sicut si arcum dicamus idem circulo, vel vestem indumento. Aut est alterum secundum rem, sicut si dicamus, sortes Platoni est idem specie, & equus boni est idem genere. Et quantum ad hoc dicit [identitatem.] Vnum enim dicitur absolutè, sed idem relatiuè. Aliquid vero est quod non est vnum simpliciter, sed quasi ex multis adunatum, sicut omne compositum. Et quãtum ad hoc dicit [vnitionibus] Aliquid vero est quod neque simpliciter, neque secundum se vnum dicitur, sed per relationem ad alterum, sicut vnitas congregatorum. Et ideo subdit [congregationibus] Congregata enim minus habent de ratione vnitatis

tis quàm vnita. Nam vnitum absolute potest dici vnum, licet non simpliciter, sed congregata absolute quidem sunt multa, sed secundum quid vnum. Indiuisibilis ergo consensus constituitur ex diuina pace in rebus, secundum q̃ vnitatem cõsequuntur, siue per modum simplicis vnitatis, siue per modum identitatis, siue per modum vnitionis, siue per modũ congregationis. Deinde cum dicit [Videsne et diuina pace &c.] ostẽdit modum prædictæ connexionis ex parte causæ connectẽtis. Et dicit q̃ prædicta connexio in rebus statuitur secundum q̃ diuina pax primo quidem cõsideratur vt stans immobiliter in seipsa. Secundo autẽ cõsideratur vt vnũ exemplar, in quo exemplariter omnia quæ ad pacem pertinent demonstrant. Tertio consideratur secundũ q̃ suam similitudinem omnibus tradit. Secundum hoc enim dicitur per omnia proniscisci, & tamẽ a propria identitate non recedere. Ipsa enim diuina pax procedit ad omnia, secũdum q̃ per suam similitudinem omnib. se tradit iuxta ta ipsorum proprietatem, & supermanat abundantia pacificæ fęcunditatis, & manet propter excessum vnitionis, tota ad totam, & secundum totam seipsam superunita.

LECTIO III.

Quomodo omnia pacẽ desiderant, cum sint diuersa.

QVomodo autem dicat aliquis, desiderant omnia pacem. Multa enim alteritate & discretione gaudent & non aliquando velint sponte quiescere. Et siquidem dicens hoc, dicit alteritatem & discretionem vniuscuiusq; existentium proprietatem, & quòd hanc neque vnum existentium existẽs quod est, velit aliquando perdere. Non quidem neque nos ad hoc contradicemus, sed & hoc pacis desiderium esse nuncia mus. Omnia enim diligunt ad seipsa & pacem habere & vniri, & sua & quæ sunt suorum esse immobilia, & cadere non valentia. Et est & mundæ singulorum proprietatis perfecta pax seruatiua & prouidentijs ipsius pacem donantibus, omnia non bellantia & inconfusa & ad seipsa, & ad se inuicem saluans, & omnia stabili & indeclinabili virtute ad sui ipsorum pacem & immobilitatem statuens. Et si mota omnia non quiescere, sed moueri semper ipsorum motu velit, & hoc desiderium est totorum diuinæ pacis, omnia in seipsis cadere non valentia saluantis, & omnium motorum proprietatem & motiuam vitam immobilem & cadere non valentem custodienti, in eo q̃ mota ad seipsam pacem habẽtia & eodem modo habentia, operantur ea quæ sunt suiipsorum. Si autem secundum casum a pace alteritatem dicens conatur probare non esse omnibus amabilẽ pacem, maximè quidẽ nihil est existentium qđ ab omni perfectæ vnitione ecciderit. Quod.n. est oĩno instabile, & interminatum, & incollocabile & indefinitũ, neque existens est neq; in existentibus. Si autem istos dicit paci & pacis bonis inimicari qui litib. & furoribus & variam pluraliter nominat, propter diuersas prouidentiæ participationes. Et hoc sic apparet. Pertinet enim ad prouidentiam Dei secundum quòd pacem facit in rebus, vt bellum a rebus excludat, quod aduersatur paci. Bellum autem in rebus esset nisi confusio tolleretur, quia vna res non contineretur intra limites proprios, sed quodammodo inuaderet alienos. Sic igitur per hoc quòd diuina prouiddntia obseruat oĩa non bellantia & inconfusa & vnumquodque ad seipsum & diuersas res ad inuicem, statuit pacem in rebus. Et hoc est quod subdit, quòd omnia secundum stabilem & indeclinabilem virtutem statuit [ad sui pacem & immobilitatem] id est, vt inuiolabiliter in propria natura permaneant, & sic ad se pacem habeant. Et quia iam soluit dubitationem quantum ad hoc quod dictum erat, quòd multa gaudent & alteratione & discretione consequenter cum dicit. [Et si mota omnia &c.] soluit eodem modo dubitationem quantum ad hoc quod dictum est, quòd multi non volunt sponte quiescere. Et dicit quòd si illa in quorum natura est quòd moueantur, non volunt quiescere sed volunt semper moueri proprio motu, hoc etiam desiderium est pacis quę a Deo est in omnia deriuata, per quam omnia conseruantur in seipsis absque hoc quòd eadunt ab eo quod competit eis secundum propriam naturam, & per consequens per diuinam pacem conseruatur proprietas omnium mobilium & motiuorum. Prima autem motiua sunt immobilia, quia cum in mobilibus non sit procedere in infinitum, necesse est deuenire ad aliquod primum mouentium immobile, vt probatur. viij. Physicorum. Primum vero mouens immobile necesse est esse viuens, vt probatur in xi. Metha. Et ideo signanter dicit [Et motiuam vitam immobilem.] Sic autem custoditur per diuinam pacem proprietas mobilium & vita immobilis motiuorum vt non excidant à naturali statu. Intantum autem conseruatio proprietatis mobilium & motiuorum pertinet ad diuinam pacem inquantum ea quæ mouentur sic se habent ad seipsa pacẽ & eodem modo se habent in sua mobilitate, secundum q̃ operantur ea quæ ad ipsa pertinent. Moueri enim est proprium opus mobilis inquantum est mobile, quod autem propriam operationem retinet, habet ad se pacem. Vnde patet quòd cum ea quæ naturaliter mouentur, volunt moueri semper & non quiescere, pacem desiderãt. Deinde cum dicit. [Si autem secundum casum &c.] soluit dubitationem motam quantum ad ẽm intellectũ dubitationis. Et dicit q̃ si ille qui dubitationem mouit, cum dixit q̃ multa gaudent alteratione & discretione, non intellexit de alteritate & discretione naturali quæ pertinent ad rationem pacis, sed intellexit de alteritate & discretione [secundum casum a pace] id est, secundum quòd aliquid excidit ab inuicem in quo consistit ratio pacis, & sic velit probare quòd pax non est omnibus amabilis, contra hunc opponentem sic erit dicendum, quòd nihil est quod taliter excidit ab omni vnione in qua consistit ratio pacis. Et hoc sic probat,

LECTIO III.

QVomodo autem dicat aliquis desiderant omnia pacem &c.] Postquam Dionysius determinauit de pace, hic mouet dubitationem circa prædeterminata. Dixerat enim supra q̃ omnia desiderant pacem, hic circa hoc quæstionem mouet. Primo ergo mouet dubitationem. Secundo soluit. ibi. [Et sic quidem dicens &c.] Quærit ergo primo, quomodo possit dici q̃ omnia desiderent pacem, cum multa sint quæ in hoc gaudeant q̃ sunt altera ab aliis discreta, & propria sponte quiescere non velint, sed semper moueri desiderant. Cum autem ratio pacis in vnitate & quiete consistat hæc omnia rationi pacis aduersari videntur. Deinde cum dicit [Et sic quidem dicens &c.] soluit propositam dubitationem secundum tres intellectus dubitationis propositæ. Quorum primũ primo prosequitur. Secundo secundum. ibi. [Si autem secundum casum &c.] Tertio tertium. ibi. [Si autem istos dicit &c.] Circa primum duo facit. Primo ponit solutionem. Secundo manifestat eam. ibi. [Et est & mundæ singulorum &c.] Dicit ergo primo, quòd si ille qui præmissam dubitationem mouet, cum dicit q̃ multa gaudent alteritate & discretione, intelligat de alteritate & discretione quæ competit vnicuique secundum suam propriam naturam per quã alia ab aliis distinguuntur, quam quidem propriam naturam & distinctionem consequentem nulla res perdere vult, contra hunc intellectum non oportet nos contradicere, sed dicemus quòd desiderare talem discretionem est desiderare pacem. Per hoc enim omnia diligunt ad semetipsa pacem habere & sibimetipsis vniti quòd volunt [sua & quæ sunt suorum] idest suas proprias naturas & quæcunque ad eadem pertinent, immobiliter & absque casu permanere. Per hoc autem quòd id quod est proprium vniuscuiusque rei conseruatur pax & vnitas rei ad seipsam. Vnde sequitur quòd desiderare discretionem quæ cõsequitur p̃priam naturam est desiderare pacem. Deinde cum dicit [Et est & mundæ singulorũ &c.] manifestat prædictam solutionem per efficientiam diuinæ pacis, prædictam enim discretionẽ in rebus statuere ad diuinam pacem pertinet, vnde non est contrarium desiderio pacis si talis discretio desideretur. Hoc est ergo quod dicit, q̃ [perfecta pax] scilicet diuina conseruat proprietatem, id est, propriã naturam singulorum in sua mundicia & puritate, non permixtam extraneo, sed discretam ab eo. [Et hoc quidẽ pertinet ad prouidentiam Dei secundum quòd pacem rebus donat, quam quidem prouidentiam pluraliter nominat, propter diuersas prouidentiæ participationes. Et hoc sic apparet. Pertinet enim ad prouidentiam Dei secundum quòd pacem facit in rebus, vt bellum a rebus excludat, quod aduersatur paci. Bellum autem in rebus esset nisi confusio tolleretur, quia vna res non contineretur intra limites proprios, sed quodammodo inuaderet alienos. Sic igitur per hoc quòd diuina prouiddntia obseruat oĩa non bellantia & inconfusa & vnumquodque ad seipsum & diuersas res ad inuicem, statuit pacem in rebus. Et hoc est quod subdit, quòd omnia secundum stabilem & indeclinabilem virtutem statuit [ad sui pacem & immobilitatem] id est, vt inuiolabiliter in propria natura permaneant, & sic ad se pacem habeant. Et quia iam soluit dubitationem quantum ad hoc quod dictum erat, quòd multa gaudent & alteratione & discretione consequenter cum dicit. [Et si mota omnia &c.] soluit eodem modo dubitationem quantum ad hoc quod dictum est, quòd multi non volunt sponte quiescere. Et dicit quòd si illa in quorum natura est quòd moueantur, non volunt quiescere sed volunt semper moueri proprio motu, hoc etiam desiderium est pacis quę a Deo est in omnia deriuata, per quam omnia conseruantur in seipsis absque hoc quòd eadunt ab eo quod competit eis secundum propriam naturam, & per consequens per diuinam pacem conseruatur proprietas omnium mobilium & motiuorum. Prima autem motiua sunt immobilia, quia cum in mobilibus non sit procedere in infinitum, necesse est deuenire ad aliquod primum mouentium immobile, vt probatur. viij. Physicorum. Primum vero mouens immobile necesse est esse viuens, vt probatur in xi. Metha. Et ideo signanter dicit [Et motiuam vitam immobilem.] Sic autem custoditur per diuinam pacem proprietas mobilium & vita immobilis motiuorum vt non excidant à naturali statu. Intantum autem conseruatio proprietatis mobilium & motiuorum pertinet ad diuinam pacem inquantum ea quæ mouentur sic se habent ad seipsa pacẽ & eodem modo se habent in sua mobilitate, secundum q̃ operantur ea quæ ad ipsa pertinent. Moueri enim est proprium opus mobilis inquantum est mobile, quod autem propriam operationem retinet, habet ad se pacem. Vnde patet quòd cum ea quæ naturaliter mouentur, volunt moueri semper & non quiescere, pacem desiderãt. Deinde cum dicit. [Si autem secundum casum &c.] soluit dubitationem motam quantum ad ẽm intellectũ dubitationis. Et dicit q̃ si ille qui dubitationem mouit, cum dixit q̃ multa gaudent alteratione & discretione, non intellexit de alteritate & discretione naturali quæ pertinent ad rationem pacis, sed intellexit de alteritate & discretione [secundum casum a pace] id est, secundum quòd aliquid excidit ab inuicem in quo consistit ratio pacis, & sic velit probare quòd pax non est omnibus amabilis, contra hunc opponentem sic erit dicendum, quòd nihil est quod taliter excidit ab omni vnione in qua consistit ratio pacis. Et hoc sic probat,

probat, quia nullo modo potest esse aliquid existens per se vel aliquid in existentibus, vt accidẽs vel pars quod omnino ecciderit ab vnitione. Quem quidẽ casum quadruplicem per quatuor loquitur. Primo quidẽ quantũ ad ipsum casum, cui opponitur statio, secundum quod aliquid stat in naturali vnitione. Et quantum ad hoc dicit [instabile.] Deinde ea tangit ex quibus casus accidit. Cadit autẽ aliquid dum tollunt ea per quæ stabat. Stat autẽ aliquid in naturali vnitione per tria, primo quidem per terminum quo continetur ne effluat. Nã & sicca continentur propriis terminis, & humida continentur terminis alienis & forma p quam vnaquæque res continetur in suo esse terminus dicitur. Et quantũ ad hoc dicit [interminatum] Secundo aliquid habet stationem per aliquod extrinsecum continens, sicut corpora continentur loco. Et secundum hanc similitudinem omne exterius continens & non conseruans, locus dici potest. Et quãtum ad hoc dicit [incollocabile.] Tertio aliquid habet stationem in sua propria operatione ex fine, q̃ enim artifex habet finem determinatum suæ operationis, regulariter operatur secundum regulam finis, quod autem non habet finem determinatũ, sed vagatur circa diuersos fines, oportet q̃ sit fluctuans & instabile circa propriam operationem. Et quantum ad hoc dicit [indefinitum.] Sic ergo nihil totaliter excidit ab vnitione pacis, vnumquodque autem appetit & amat id quod est sibi cõforme, refugit autem contrarium. Impossibile enim est esse aliquod ens quod totaliter vnitionem refugiat & appetat alteritatem & discretionem quæ est secundum casum a naturali pace. Deinde cũ dicit [Si autem istos dicit &c.] soluit dubitationem secundũ tertium intellectum, prout id quod dictum est, q̃ multa sunt quæ alteritate & discretione gaudent, non referatur ad appetitum naturalem, vt in præmissis, sed ad appetitum voluntarium. Et dicit q̃ ille qui mouet dubitationem, dicat illos homines inimicari paci & bonis eius qui gaudent in exterioribus litibus & interioribus commotionibus & instabilitatibus quæ videntur paci contrariari, & hoc quantum ad secundam partem dubitationis, dicendum est, q̃ tales etiam homines detinentur a desiderio pacis, secundum quandam obscuram similitudinem. Et hoc sic manifestat. Tales enim homines multum impugnantur a passionibus quibus commouentur, & sic per huiusmodi passiones eorum pax interior perturbatur. Huiusmodi ergo impugnationem passionum ex desideriis pacis sedare volunt, non sapienter sed stulte. Putant enim q̃ possunt habere interiorem pacem, implendo superflua & inordinata sua desideria quæ incitantur secũdum varias passiones, sed per hoc magis perturbantur, dum non possunt consequi delectationes a quibus detinentur. Impossibile est enim q̃ homo superfluis & inordinatis desideriis subiacens, omnia desiderata consequi possit, & ideo tales quærentes pacem, lites commouent, vt sua desideria impleant. Et quia variis desideriis subiacent, variationibus gaudent. Sapienter autem hanc impugnationem passionum sedarẽt, si multa desideria reprimentes, ad vnum desiderium veræ pacis conuerterentur. Deinde cum dicit. [Quid dicat quidem aliquis &c.] determinat de pace facta per Christi incarnationem, dicens quòd sufficiens aliquid dicere potest de pietate Dei, quæ effundit pacem in mundum per Christum, secundum quam pacem iam liberati a peccato (didicimus doctrina & exemplo Christi & interiori & Spiritu sancti inspiratione) non facere bellum peccando neque contra nosmetipsos neque discordando a Sanctis Angelis, sed per hanc pacem secundum nostram virtutem operamur ea quæ Dei sunt simul cum Sanctis Angelis, & hoc secundum prouidentiam & gratiam Iesu qui operatur omnia in omnibus, & qui facit illam inestabilem pacem quæ est ab æterno præordinata, per quam pacem reconciliamur ipsi Christo in Spiritu sancto, qui est spiritus dilectionis & pacis, p̃ ipsum Christũ & in ipso Christo simul recõciliamur Deo patri. De his aũt super naturalibus donis pertinentibus ad pacẽ factam per Christum, dictũ est sufficienter in libro de theologicis ypotiposib. & hoc secundũ testimonia scripturarũ a Deo inspiratarũ. Et ideo hic de his breuiter pertransimus.

LECTIO IIII.

SEd quoniã & alibi per epistolã me interrogasti &c.] Postquam determinauit Dionysius de pace quæ in rebus constituitur per dona diuina, hic determinat de ipsis diuinis perfectionibus secundũ q̃ per se in abstracto cõsiderãtur. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit eam ibi. [Et primum quidẽ vt non multiplicitẽr &c.] Tertio solutionem per dicta aliorũ confirmat. ibi. [Et quidẽ oportet de istis dicere &c. Est ergo circa primum sciendum q̃ Thimotheus in quadã epistola ad Dionysium scripta, de duobus ab eo interrogauerat. Primo quidem quid sit per se esse, per se vita, & per se sapientia. Talibus enim frequenter Dionysius vtitur, vt in præcedentibus patet. Secundo Thimotheus in eadem epistola dixerat se dubitasse, quomodo Dionysius quandoq; dicebat Deum esse per se vitã, quandoq; autem Deum esse causam per se vitæ. Et ideo dicit Dionysius, q̃ Thimotheum ab hac dubitatione liberare voluit quantum in ipso fuit. Deinde cum dicit [Et primũ quidem &c.] soluit motas dubitationes. Et primo secundam ostendens quomodo Deus sit per se vita & causa per se vitæ. Secundo soluit primam, ostendens, quid sit per se esse & per se vita. ibi. [Dicis autem quid totaliter &c.] Dicit ergo primo, q̃ non vult nunc assumere dicta quasi dicta simpliciter. Et ideo quia per se vita non dicitur simpliciter, sed multipliciter, non est contrarium q̃ dicamus Deum per se vitã, aut per se virtutem & iterum q̃ dicamus eum [substantificatorem] id est creatorem per se vitæ, aut per se pacis, aut per se virtutis. Esset aute contrarium si ista non multipliciter dicerentur. Cum enim dicimus Deum esse substantificatorem per se vitæ & huiusmodi, laudamus eum sicut causam omnium existentium, ex illis existentibus quæ maxime & primò existunt. Manifestum est enim, q̃ per se vita est prius quàm viuens, & sic de aliis. Vnde si Deus est cã horũ primorum, est causa omnium. Cum vero dicimus Deum esse per se virtutem aut per se vitã, laudatur Deus sicut existens super omnia & super ea quæ sunt prima inter oĩa, dicitur per se vita per quẽdã excessum. Deinde cum dicit. [Dicis aũt quid totaliter &c.] soluit primam dubitationem, scilicet quid sit per se vita. Et primo repetit qõuem. Secundo excludit falsum intellectum. ibi. [Hoc autem dicimus &c.] Tertio determinat veritatẽ, ibi. [Sed per se esse, &c.] Proponit ergo primo ex persona Timothei quid significetur cũ dicitur, per se esse, aut per se vita, & quæcunq; alia huiusmodi. Et dicit signanter [absolute] id est, abstracte [& principaliter] id est, sicut principia aliorũ. Nam per se vita significat principiũ viuentiũ. Deinde cum dicit [Hoc aũt dicimus &c.] excludit erroneum intellectum. Ad cuius euidentiam sciendũ est, q̃ Platonici ponentes ydeas rerum separatas, omnia quæ sic in abstracto dicuntur, posuerunt in abstracto subsistere causam secundum ordinem quendã, ita scilicet q̃ primum rerum principium dicebant esse per se bonitatem, & per se vnitatem, & hoc primũ principium quod est essen-

tialiter bonum & vnum dicebant esse summum Deum. Sub bono autem ponebant esse, vt supra dictum est, & sub esse ponebant vitam, & sic de aliis. Et ideo dicebant sub summo Deo esse quandam diuinam substantiam, quæ nominatur per se esse, & sub hac aliam quæ nominatur per se vita. Hoc ergo excludere intendens dicit, q̃ id quod supra dixerat, q̃ per se esse & per se vita primo a Deo subsistunt, non est aliquid eroneum, sed est rectum & planas manifestationes habens. Non enim nominamus per se esse aliquam substantiam diuinam aut angelicam quæ sit causa essendi omnibus. Addit autē angelica, q̃a quos Platonici deos secundos dicebant, nos angelos nominamus. Solū enim ipsum esse supersubstantiale diuinum est principiū & substantia & cā q̃ omnia existentia sint, vt hoc q̃ dicit principium referatur ad ordinem naturæ, secūdum q̃ esse diuinū præcedit omnia entia: substantia vero importat rationem exemplaris, id enim cuius substantia est suū esse, est exemplar omnium existentium. Quod autem dicitur causa pertinet ad hoc q̃ dat esse existentibus. Similiter autē cum dicimus per se vitā, non intelligimus quādam deitatem causatiuā vitæ quę sit alia præter vitam summi Dei, qui est causa omniū quæ viuunt & est ipsius per se vitæ. Et vt in summa omnia colligamus, non dicimus esse aliquas essentias & hypostases separatas quæ sint principia rerum & creatrices earum, quas Platonici dixerunt esse deos existentium & creatores, quasi per se operantes ad rerum productionem. Huiusmodi autem deos si vere & proprie loqui volumus, dicamus non existere in rebus, neque illi qui tales deos posuerunt, per aliquam certitudinē scientiæ hoc inuenerunt aut ipsi aut patres eorum, quia neque primi Platonici neque posteriores huius rei scientiam per certas & firmas scientias accipere potuerunt, sed per quasdam humanas rationes decepti sunt ad opinandum. Deinde cum dicit [Sed per esse & per se vitam &c.] excluso errore soluit secundum veritatem. Et dicit quòd per se esse & per se vita & huiusmodi, dupliciter dicuntur. Vno modo dicuntur de deo qui est vnum supersubstantiale principium omnium & causa. Et dicitur Deus per se vita vel per se ens, quia non viuit participatione alicuius vitæ, neque est per participationem alicuius esse, sed ipse est suum viuere & sua vita, & excedens omne esse & omnem vitam quæ participatur a creaturis, & existens principium viuendi & essendi omnibus. Alio autem modo per se esse & per se vita dicuntur virtutes, vel perfectiones quædam secundum prouidentiam vnius Dei imparticipabilis datæ creaturis ad participandum. Licet enim Deus qui est harum virtutem principium, in se imparticipabilis maneat & per consequens non participetur, tamen dona ipsius diuiduntur in creaturis & partialiter recipiuntur, vnde & participari dicuntur a creaturis, & secundum q̃ participantur secundum proprietatem vniuscuiusq; participantium, secundum hoc participantia & sunt & dicuntur ex natura existentia, inquantum participant esse, & viuentia inquantum participant vita, & diuina inquantum participant deitate, & simile est de aliis. Et quia principium imparticipatum causa est & participationū & participantium, ideo Deus & participationum & participantium substantificator est. Participationes autē ipsæ tripliciter considerari possunt. Vno modo secundum se prout abstrahunt & ab vniuersalitate & a particularitate, sicut signatur cum dicitur per se vita. Alio modo considerantur in vniuersali, sicut dicitur vita totalis vel vniuersalis. Tertio modo in particulari, secundum q̃ vita dicitur huius vel illius rei. Similiter & participantia dupliciter cōsiderari possunt. Vno modo in vniuersali, vt si dicatur viuens vniuersale vel totale. Alio modo in particulari, vt si dicatur hoc vel illud viuens. Et hic eorum omnium Deus causa est. Et hoc est quod dicit, q̃ bonus, i. Deus primo quidem dicitur esse substantificator ipsorum, scilicet per se modum, monstrantia prouidentias & bonitates participatas ab existentibus ex Deo imparticipabili procedentes copiosa effusione, & supermanantes, & diligenter omniū causa sit super omnia, & excedit omnino supersubstantiale & supernaturale existentia secundū quam cunque substantiam & naturam.

CAP. XII.

De Sancto sanctorum, Rege regum, Domino dominorum, Deo deorum.

LECTIO I.

SEd quoniam & de istis quæcunque dicere oportebat conueniētem, vt arbitror, acceperunt finem, laudare nos conuenit eum qui est infinitorum nominum, & sicut sanctum sanctorum, regem regnantium, & regnatorem seculorum & in secula, & adhuc vt dominum dominorum & Deum deorum. Et primum quidem est dicendum, quid quidem per se bonitatem esse arbitramur, quid autem regnum, quid autem dominationem, quid autem diuinitatem, & quid volunt monstrare eloquia duplicatione nominum. Igitur sanctitas quidem est, vt secundum nos dicatur, ab omni immundicia libera & perfecta, & omnino inmaculata mundicia. Regnum autem omnis finis & ornatus & legis & ordinis distributio. Dominatio autem non peiorum excessus tantum, sed omni & pulchrorum ex bonorum perfecta & omnimoda possessio, & vera & cadere non valens fortitudo. Vnde & ab eo quod est dominium facere dicitur dominatio, & dominus, & dominans. ¶ Deitas autem quæ omnia videt prouidentia & bonitate perfecta, omnia circumspiciens & continens, & in seipsa implens, & excedens omnia prouidentia ipsa vtentia. Igitur hæc quidē in causa excedente omnia absolutè, laudare conuenit, & addendum est ipsam esse excedentem sanctitatem, & damnationem, & regnum, superpositam & amplissimam deitatem. Etenim ex ipsa in vno collectiuè subsistit & distributa est omnis mūda diligentia omnis claræ mundiciæ. Omnis existentium & ordinatio & ornatus inconuenientiam & inæqualitatem, & incommensurationem exterminans, & ad bene ordinatam identitatem & directionem exultans, & circumagens participatione ipsius quæ sunt digna habita. Omnis perfecta & omnium pulchrorum perfecta possessio. Omnis prouidētia bona contemplatiua & contentiua prouisorum, seipsam benigne tribuens ad deificationem conuersorum. Quoniam autem superplenus est omnibus qui est omniū causa secundum vnū excedentem excessum, sanctus sanctorū laudatur, & reliqua secundum supermanantem causam & segregatum excessum, Sicut si al quis dicat: inquantū excellunt non existentibus existentia sancta & diuina, aut dominia, aut regalia, & rursus participantibus participationes, ita tantum collocatur super omnia existentia quæ est super omnia existentia bonorum, non solum enim oportet eum qui dominatur abundare in bonis, sed etiam ad hoc q̃ in reuerentia habeatur oportet illa bona esse conspicua, quod ad rationem pulchritudinis pertinet. Dicit autem omnis perfecta & omnimoda possessio, vt omnia bona habeat, & vnumquodque eorum quæ habet sit perfectum, & vt plene habeat & non debiliter. Quantum autem ad tertium dicit, [& vera & cadere non valens fortitudo.] Quod potest exponi vel de fortitudine virtutis interioris quæ est vera fortitudo ad ea quæ sunt hominis, & non potest cadere nisi gratia diuina sublata. Vel potest referri ad exteriorem fortitudinem quòd sit vera & non ficta, sicut contingit in aliquibus qui se ostentant esse potentiores quàm sint, & cadere non valent scilicet de facili propter sufficientiam auxiliorum. Et quòd hoc sit de ratione dominationis probat per derivationem nominis, quia hoc quod signat dominium facere in græco a quo denominatur, & dominatio, & dominus, & dominans, signat prædicta. Deinde cum dicit. [Deitas autem &c.] ostendit quid sit deitas. Et quia vt Damascenus dicit, hoc nomen theos quod in græco signat Deum, a theasse, idest considerando omnia dicitur. Ideo nomen deitatis hic Dionysius secundum rationem prouidentiæ exponit. In nomine autem prouidentiæ intelligitur cognitio, non per modum speculationis tantum, sed secundum quòd est directiua & inclinatiua ad rerum gubernationem. Sic igitur in nomine deitatis primo quidem intelligitur respectus diuinus ad omnia. Secundo continentia qua omnia continentur sub Deo certis quibusdam regulis & mensuris. Tertio communicatio diuinæ bonitatis in creaturis quæ sub Deo continentur. Et hoc est quod dicit, quòd deitas est quæ omnia videt. Dicitur autem a theatre quod est videre, vt dictum est. Sed qualis sit ista visio omniū quæ in nomine deitatis intelligitur, exponitur, per id quod subditur, q̃ ipsa est etiam [omnia circumscriptis & continens & in seipsa impleus]sua bonitatem cōicando, & hoc sm prouidentiam & bonitatem perfectā. Sed ne aliquis extimaret diuinam prouidentiā & bonitatē obligatam esse ad istum cursum & ordinē qui apparet in reb. ex gubernatione diuina, ad hoc excludendū subdit, q̃ deitas excedit ea quæ eius prouidētia vtitur, quia. s. sapientia & virtus, & bonitas eius nō limitat ad istum cursum rerū, sed in infinitū superabundat. Deinde cum dicit. [Igitur hæc quidē &c. Ostendit, qualiter p̃dicta Deo attribuant. Et dicit q̃ in Deo, qui est cā excedens oīa prædicta, laudari possunt absolute, vt dicat q̃ in Deo est sanctitas, regnū, dominatio, & deitas. Sed adhuc adeere nos possumus aliqua ad ipsius excessum pertinentia, sicut q̃ dicamus, q̃ ipsa prima cā est sanctitas & dominatio excedens, & ēt regnū supremū, & simplicissima deitas, quia primæ cāæ non conuenit deitas per participationē, sed per essentiā. Assignat autē consequenter rōnem præmissorum. Et primo quidem quantum ad sanctitatē, quam dixit esse mundiciā quandā. Et dicit, q̃ omis mundicia quorūcunq; existentiū præexistit in vno, quod est prima cā, non quidem diuisim sed collectiue, prout. s. ea quæ sunt in effectibus multiplicata, in cā inueniuntur simplicia, & ex ipsa prima causa distributur mundicia & puritas ad omnia existētia, secundum quod cuilibet competit. Sed notandum, quòd duo

Cum venerit sanctus sanctorum &c.] & sicut regem regum,] secundum illud Apocalypsis. 19. cap. Habet in vestimento & in femore suo scriptum. Rex regum & dominus dominantium. [Et regnatorem sæculorum,] secundum illud Psal. Regnum tuum, regnum omnium sæculorum. [& in sæcula, & adhuc] secundum illud Exodiast. c. Dominus regnabit in æternū & vltra, & sicut [dominum dominorum.] vt est Apocalypsis introductā [& Deum deorū.] secundū illud Psalmistæ. Deus deorum dominus locutus est: hasenim laudes diuinas in scripturis positas, in hoc capitulo exponere intendit. Circa horum autē expositionem sic procedere intēdit, vt primo dicat q̃d sit per se sanctitas, & quid regnum, & quid dominatio, & quid deitas. Deinde quid intendunt scripture demonstrare per huiusmodi nominum duplicitatem, cum dicitur sanctus sanctorum vel Deus deorum. Deinde cum dicit. [Igitur sanctitas quidem &c.] exequitur intentum de præmissis. Et primo manifestat primum, scilicet per vnumquodque prædictorum quid sit intelligendum. Secundo manifestat secundum, scilicet causam prædictæ reduplicationis in scripturis, ibi. [Quoniam autem super plenius est omnium &c.] Circa primū duo facit. Primo ostendit quid sit vnumquodque prædictorum secundum se consideratum. Secundo qualiter Deo attribuantur, ibi. [Igitur hæc quidem in causa &c.] Circa primum duo exponit. Primo exponit quid sit sanctitas. Et dicit, q̃ secundum nostrum acceptionem per sanctitatem intelligitur mundicia, quæ est libera ab omni immundicia, & perfecta, & omnino immaculata. In quibus verbis tres gradus mundiciæ designantur, qui ad sanctitatem requiruntur. Quorum primus est libertas ab omni immundicia, libertas autem seruituti opponitur. Seruus autem immundiciæ existit qui totaliter ab immundicia vincitur & ei subijcitur. Primus ergo gradus mundiciæ est, vt aliquis ab aliqua seruitute immundiciæ liberetur. Secundus etiam gradus est vt sit mundicia perfecta. Perfectum enim est cui nihil deest. Contingit autem quandoq; quòd aliquis immundiciæ quidem non subiacet, deest tamen sibi aliqd ad mundiciam, inquantum passionibus immundiciæ inquietatur, quæ cum tolluntur, sit perfecta mundicia. Tertius gradus mundicię est, vt sit omnino immaculata. Maculari enim dicitur quod non ab intrinseco, sed ab extrinseco inquinatur. Et ergo omnino immaculata mundicia, cum non solum in seipso aliquis puritatem habet, sed etiam nihil est exterius quod eum ad immundiciam trahere possit. Et in his tribus mundiciæ gradibus, ratio sanctitatis perfectę cōsistit. Deinde cum dicit. [Regnum autem omnis finis &c.] ostendit quid sit regnum. Nomen autē regni a regendo est assumptum. In omni autem directione primo considerandus est finis ad quem dirigens perducere intendit. Secundo consideranda est facultas perueniendi ad finem. Tertio considerandā est regula per quam aliquid directe ad finem perducitur, quæ quidem regula in humanis actibus lex vocatur. Quarto vero cōsideranda est proportio eius quod ad finē perducitur, ad finem ipsum. Non enim quodlibet natum est cōsequi quemlibet finem. Quia vero per nomen regni datur intelligi, non vnius tantum directio, sed totius multitudinis humanæ, quæ quidem non est vniformis, sed habens multas varietates secundum diuersas hominum conditiones & diuersa officia quę ad bonum statum multitudinis pertinet, ideo quamuis sit vnus communis totius multitudinis finis, tamen sunt multi & differentes diuersorum fines particulares puta medici sanitas, militis victoria, yconomici diuitiæ, & sic de aliis. Ad consequendum autē diuersos fines, necesse est homines diuersas facultates habere ex diuersis bonis quibus oriuntur, & diuersis legibus regulari. Aliæ enim leges imponendæ sunt militi, aliæ emptori, aliæ venditori, & sic de aliis. Similiter ad diuersos fines diuersi ordines hominū instituendi sunt. Non enim decet eosdem esse milites & negociatores, ne per confusionem impediatur officia. Quia igitur rex est qui regendæ multitudinis curā habet, ad eum pertinet primo quidem distribuere fines, vt sibi necessariorum multitudini desit, ad eum etiam pertinet distribuere bonorum ornatus & distribuere leges, vt scilicet singuli propriis legibus regulentur, ad eum etiam pertinet distribuere ordines officiorum. Et hoc est quod dicit q̃ [regnū est distributio omnis finis & ornatus & legis & ordinis.] Deinde cum dicit. [Dominatio autem &c.] ostendit quid sit dominatio. Ad quam tria requiruntur. Primo quidem superioritas gradus. Esset autem indecens aliquem esse in superiori gradu nisi & bonis potioribus abundaret, & ideo secundo requiritur bonorum abundantia, quæ etiam non sufficeret, nisi tertio adesset potestas continendi & coercendi subditos, alioquin excessus secundum bonorum abundantiam faceret ditiorem vel meliorē, non autem dominum, & ideo tertio requiritur potestas regendi subditos. Hoc est ergo quod dicit, quòd dominatio non tantum est excessus peiorum [scilicet potiorum] idest inferiorum quæ pertinēt ad sublimitatis gradum, [sed] etiā est [perfecta & omnimoda possessio] pulchrorum & bonorum.] Dicit autem pulchrorū & bonorum, non solum enim oportet eum qui dominatur abundare in bonis, sed etiam ad hoc q̃ in reuerentia habeatur oportet illa bona esse conspicua, quod ad rationem pulchritudinis pertinet. Dicit autem omnis perfecta & omnimoda possessio, vt omnia bona habeat, & vnumquodque eorum quæ habet sit perfectum, & vt plene habeat & non debiliter. Quantum autem ad tertium dicit, [& vera & cadere non valens fortitudo.] Quod potest exponi vel de fortitudine virtutis interioris quæ est vera fortitudo ad ea quæ sunt hominis, & non potest cadere nisi gratia diuina sublata. Vel potest referri ad exteriorem fortitudinem quòd sit vera & non ficta, sicut contingit in aliquibus qui se ostentant esse potentiores quàm sint, & cadere non valent scilicet de facili propter sufficientiam auxiliorum. Et quòd hoc sit de ratione dominationis probat per derivationem nominis, quia hoc quod signat dominium facere in græco a quo denominatur, & dominatio, & dominus, & dominans, signat prædicta. Deinde cum dicit. [Deitas autem &c.] ostendit quid sit deitas. Et quia vt Damascenus dicit, hoc nomen theos quod in græco signat Deum, a theasse, idest considerando omnia dicitur. Ideo nomen deitatis hic Dionysius secundum rationem prouidentiæ exponit. In nomine autem prouidentiæ intelligitur cognitio, non per modum speculationis tantum, sed secundum quòd est directiua & inclinatiua ad rerum gubernationem. Sic igitur in nomine deitatis primo quidem intelligitur respectus diuinus ad omnia. Secundo continentia qua omnia continentur sub Deo certis quibusdam regulis & mensuris. Tertio communicatio diuinæ bonitatis in creaturis quæ sub Deo continentur. Et hoc est quod dicit, quòd deitas est quæ omnia videt. Dicitur autem a theatre quod est videre, vt dictum est. Sed qualis sit ista visio omniū quæ in nomine deitatis intelligitur, exponitur, per id quod subditur, q̃ ipsa est etiam [omnia circumscriptis & continens & in seipsa impleus]sua bonitatem cōicando, & hoc sm prouidentiam & bonitatem perfectā. Sed ne aliquis extimaret diuinam prouidentiā & bonitatē obligatam esse ad istum cursum & ordinē qui apparet in reb. ex gubernatione diuina, ad hoc excludendū subdit, q̃ deitas excedit ea quæ eius prouidētia vtitur, quia. s. sapientia & virtus, & bonitas eius nō limitat ad istum cursum rerū, sed in infinitū superabundat. Deinde cum dicit. [Igitur hæc quidē &c. Ostendit, qualiter p̃dicta Deo attribuant. Et dicit q̃ in Deo, qui est cā excedens oīa prædicta, laudari possunt absolute, vt dicat q̃ in Deo est sanctitas, regnū, dominatio, & deitas. Sed adhuc adeere nos possumus aliqua ad ipsius excessum pertinentia, sicut q̃ dicamus, q̃ ipsa prima cā est sanctitas & dominatio excedens, & ēt regnū supremū, & simplicissima deitas, quia primæ cāæ non conuenit deitas per participationē, sed per essentiā. Assignat autē consequenter rōnem præmissorum. Et primo quidem quantum ad sanctitatē, quam dixit esse mundiciā quandā. Et dicit, q̃ omis mundicia quorūcunq; existentiū præexistit in vno, quod est prima cā, non quidem diuisim sed collectiue, prout. s. ea quæ sunt in effectibus multiplicata, in cā inueniuntur simplicia, & ex ipsa prima causa distributur mundicia & puritas ad omnia existētia, secundum quod cuilibet competit. Sed notandum, quòd duo

Universidad de Deusto
Biblioteca

à diungit mundicię, scilicet diligentiam & claritatem, quorú vnũ scilicet diligentia, est mundiciæ operatiua, diligenti enim studio mundicia conseruari oportet. Alterum vero, scilicet claritas, ex mundicia consequitur. Ea enim quæ sunt deputata, sunt in seipsis magis euidentia, & perfectius aliunde splendorem recipere possunt. Deinde quantum ad rationem regni dicit, ꝙ similiter in prima causa subsistit, & ab eo distribuit ordinatio & ornatus quæ in ratione regni includuntur, per quę exterminatur, idest tollitur inconuenientia & inæqualitas, & incommensuratio, quæ opponũtur iustitiæ, quæ per regnum constituí debet. Vt inconuenientia accipiatur per comparationẽ hominis ad suam actionẽ, dum facit quod nõ conuenit. Inæqualitas vero per comparationem vnius hominis ad alium, dum non seruatur iustitiæ æqualitas inter homines. Incommensuratio autem per comparationem hominis ad ea quæ habet, Dum scilicet alicui plura dantur aliquando præter suam mensuram. Hæc enim omnia per ordinationem regni excludi debent, nec sufficit excludere vitia, nisi qui gubernantur per regnum dirigantur ad debitũ finem. Vnde dicit, ꝙ ordinatio diuini regni ea quæ habentur digna eius participatione exultat, idest, cum quadam leticia eleuat, & implendo contristat ad quandam [identitatem bene ordinatã,] idest, vt conueniant in eodẽ optimo ordine, [& directione,] idest, vt debitam rectitudinem sortiãtur. Iste est enim finis regni vt omnia sub vno, bono ordine contineantur & dirigantur. Deinde quãtum ad dominationem dicit, quòd in vno quod est omnium causa collectiue subsistit & distribuitur omnis perfecta possessio omniũ pulchrorum, quæ pertinent ad rationem dominationis vt dictum est. Quantum vero ad deitatem subdit quòd in eodem vno subsistit, & in eodem distribuitur omnis bona prouidentia Dei, quæ est consideratiua, & contentiua eorum quibus prouidet, quæ sub eius ordine continentur, inquantum ex sua benignitate tribuit seipsam per quandam participationem ad hoc, quòd deificet eos qui conuertuntur ad ipsum, Deificet dico, idest deos faciat per participationem similitudinis, non per proprietatem naturæ. Deinde cũ dicit. [Quoniam autem super plenus est omnibus &c.] respondet secundæ quæstioni, scilicet quid volunt eloquia monstrare per nominum duplicationem. Et primo ostendit qualiter dicatur Deus sanctus sanctorum, rex regum &c.] Secundo ostendit qui sint isti sancti & reges, quorũ Deus dicitur esse sanctus & rex &c. ibi. [Sanctos autem & reges &c.] Dicit ergo primo, quòd Deus qui est omnium causa, supereminenter omnibus habet plenitudinem bonitatis super omnia alia. Ideo ad designandum hunc excessum quo excedit omnia, dicitur in scripturis sanctus sanctorum, & reliqua, idest rex regum, dominus dominantium, & Deus deorum. Designatur enim in isto modo locutionis emanatio quædam a causa superiori, vt intelligatur, cum dicitur sanctus sanctorum, quòd ab ipso emanat sanctitas in omnes sanctos. Et sic de alijs. Designatur etiam quidam excessus, secundum quem Deus ab omnibus segregatur, quasi superior omnibus existens, vt sit sensus, sanctus sanctorum, idest sanctus excedens omnes sanctos. Sic enim ea quæ sunt sancta & diuina, & dominantia, & regalia excedunt ea quæ non sunt talia, & rursus sicut participationes excedunt partieipantia, vt sanctitas sanctum, ita collocatur super omnia existentia ille qui est superior omnibus existentibus, eo quòd est causa quædam imparticipabilis omnium participantium & participationũ. Causa enim excedit causata. Deinde cum dicit. [Sanctos autem & reges &c.] ostendit qui dicantur sancti & reges quibus Deus cõparatur. Et dicit quòd sancta eloquia nominant sanctos & reges, & dominos, & deos principaliores ornatus in singulis, idest illos qui sortiuntur primos gradus in singulis ordinibus, sicut inter angelos supremi angeli, & inter homines supremi homines. Et hoc ideo, quia supremi in singulis ordinibus, accipiunt Dei dona in maiori simplicitate quia magis assimilantur Deo, in quo est simplex & vniformis deitas & bonitas. Et sic per principaliores ex sui simplicitate illis distribuit, & huiusmodi Dei dona multiplicantur in inferioribus secundum eorum differentias, & rursus secundum ordinationem ad finem, primi & superiores varietatem prouenientem in inferioribus, congregant per quãdam reductionem ad similitudinem suæ vnitatis, per quandam prouidentiam deiformem. Sic enim & Deus diffundendo sua dona, & multiplicat, & rursus per opus prouidentiæ multiplicia reducit in ordinem vnius finis.

stentia, & omnium participantium & participationum imparticipabilis causa. Sanctos autem & reges, & dominos, & deos vocant eloquia in singulis principaliores ornatus, per quos secundi ex Dei donis acipientes illorũ distributionis simplicitatem circa suiipsorum differentias multiplicant, quorum varietatẽ primæ prouisiue & deiformiter ad vnitatem suiipsorum congregant.

SVPER CAP. XIII.

CAPVT XIII.

De perfecto, & vno.

LECTIO I.

TAnta & de istis. Ad ipsum autem reliquum si videtur sermonem breuissimum eamus. Etenim theologia de omniũ causa, & omnia, & simul omnia præ-

dicat, & sicut perfectum ipsum, & sicut vnum laudat. Igitur perfectum quidẽ est non solum sicut per se perfectum, & secundum seipsum à seipso vniformiter segregatum, & totum per totum perfectissimum, sed & sicut super perfectum secundum omnium excessum, & omnium quidem infinitatem terminans, super autem omnem terminum extentum, & à nullo ceptum aut comprehensum, sed extendens se ad omnia simul, & super omnia in deficientibus immissionibus & interminabilibus operationibus. Perfectum autem rursus dicitur, & sicut inaugmentabile semper perfectum, & sicut non minorabile, sicut omnia in seipso præhabens & supermanans secundum vnam impassibilem & eandem, & superplenam, & imminorabilem largitionem secundũ quam perfecta omnia perficit, & propria adimplet perfectione.

lum in partes tres. In prima dicit de quo est intentio. In secunda exequitur. ibi. [Igitur perfectum quidem &c.] In tertia epilogat quæ in toto libro sunt dicta. ibi. [has nos intelligibiles &c.] Dicit ergo primo, quòd sufficit tot de præmissis dixisse, videtur autẽ reliquum esse vt transeamus ad id quod est breuissimum in sermone, quia sacra scriptura de Deo qui est causa omnium, non solum prædicat omnia, sed etiam prædicat de eo simul omnia. Inueniuntur autem multa in aliqua vna creatura, sed non simul, vel quia conueniunt ei, non tamen eodem tempore, sicut corpus est album & nigrum, sed non simul, vel quia conueniunt ei, non secundum eandem partem, sicut si aliquod corpus sit secundum vnam partem album, & secundum aliam partem nigrum, habet quidem multa, sed non simul. Sed Deus habet omnia in seipso, neque successiue secundum tempus, neque diuisim secundum partes, sed simul, & ideo quia sic habet omnia simul, laudatur sicut perfectum, & sicut vnum. Quod enim habet multa non simul, sed successiue, imperfectum est, quia est mutabile, motus autem est actus imperfecti. Quod autem habet multa non simul, sed diuisim, secundum suas partes est compositum & non vere vnum. Sic igitur breuissimo sermone omnia quæ supra de Deo dicta sunt in nomine perfecti & vnius comprehenduntur. Deinde cum dicit. [Igitur perfectum quidem est &c.] exequitur propositum. Et primo determinat de perfecto. Secundo de vno, ibi. [Vnum autem quoniam omnia &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo Deo attribuatur perfectum. Secundo quid sit de ratione perfecti, secundum ꝙ Deo attribuitur, ibi. [Et omnem quidem infinitatem &c.] Circa primum ponit modos diuinæ perfectionis per differentiam ad ea quæ dicuntur perfecta in creaturis. Dicuntur enim primo aliqua esse perfecta in creaturis non per se, sed per aliquid extrinsecus adueniens, sicut aër per lumen receptum a Sole, & homo per gratiam quam habet a Deo. Sed Deus dicitur perfectus sicut per se perfectus. Secundo dicitur aliquid perfectum per se quidem, quia per propriam formam naturalem, sed non secundum seipsum, q. a ipsum non est sua forma, sed eit ex forma & materia compositum, sicut si dicamus lapidem perfectum vel quamcumque rem materialem. Nihil enim huiusmodi habet quod sit perfectum secundum se totum, sed secundum aliquid sui. Tertio inuenitur aliquid perfectum secundum se, quia ipsum est forma quædam subsistens, sicut quælibet substantia immaterialis, non tamen est perfectum a seipso, quia non habet esse a se, sed ab alio. Et ideo ad hoc excludendum attribuit Deo per se perfectum, & secundum seipsum a seipso vniformiter segregatum scilicet ab omnibus alijs. Et ponit loco perfecti segregatum ab alijs, quia vnumquodque secundum quòd sanctum est, & perfection em habet, ab alijs segregatur. Quarto considerandum est de perfectione cuius libet creaturæ, ꝙ cum quælibet creatura sit aliquo modo composita, & in quolibet composito sit aliquid alio perfectius, nulla creatura est tota perfectissima secundum se totam, sed secundum aliquid sui, sicut perfectissimum in homine est anima, & in anima intellectus. Et ad hoc removendum à Deo dicit, Deum esse totum perfectissimum. Et non solum secundum prædictos modos attribuitur Deo esse perfectũ, sed etiam dicitur perfectus sicut superperfectus, inquantum excedit perfectionem omnium rerum. Deinde cum dicit. [Et omnem quidem

quidem infinitatem &c.] Ostendit quid sit de ratione perfecti, secundum ꝙ Deus perfectus dicitur. Et primo excludit quædam à Deo quæ sunt de perfectione creaturæ. Secũdo ostendit quæ sunt de ratione perfectionis diuinæ, ibi. [Sed extendens se ad omnia simul &c.] Sunt autem tria considerãda in perfectione creaturæ quæ excludũtur a Deo. Quorũ primum est, quod perfectum opponitur infinito, qa vt dicit in 3. Phyticorum. Infinitũ est cuius quantitatem accipiẽtibus, semper est aliquid vltra accipere. Perfectum autem & totum est extra quod nihil est. Sic igitur creatura perfecta infinitati opponitur, sed Deus sua perfectione omnem infinitatem terminat, quia quodcunq; infinitum diuinæ perfectioni comparatũ, est finitum & terminatum, puta si esset corpus infinitum secundum quantitatem, esset terminatum secũdum genus & speciem, quam quidem terminationem ex participatione diuinæ perfectionis sortiretur. Secundo considerandum est ꝙ quælibet creatura ex hoc perfecta dicitur quòd ad terminum suæ naturæ pertingit, & ad debitum suæ quantitatis terminum. Deus autem perfectus dicitur, non quasi habens terminum, sed sicut extentus, vt ipse dicit super omnem terminum, quia omnis terminatio ab eo deriuatur. Tertio considerandum est, ꝙ quælibet creatura dicitur perfecta ex hoc ꝙ quibusdam certis limitib. cõtinetur. Deus aũt sic dicitur perfectus ꝙ tñ à nullo capitur aut comprehenditur. Deinde cum dicit. [Sed extendens se &c.] ponit quatuor quæ sunt de rõne diuinæ perfectionis. Primo. n. considerandum est ꝙ aliquid dicitur imperfectum cuius virtus non se extendit ad implendum omnia opera propria. Sicut imperfectio Regis esset, si eius virtus non se extenderet ad oẽs suos subditos gubernandos. Et ideo per oppositum de Deo dicit, ꝙ se extendit ad oĩa, non quidem successiue, ita ꝙ attingendo vnum deserat aliud, sed simul, neq; per quandam adæquationem ad res sicut potentia hominis, sed super oĩa existens. Extendit aũt se ad omnia indeficiẽtibus immissionibus, inquantum indeficienter rebus cõicat sua bona, & interminabilibus operationibus, inquantum in omnib. interminabiliter operatur. Secundo dr aliquid imperfectum, quia tendit in perfectionem, sicut puer dum est in statu augmenti, vel quia recedit à perfectione, sicut senex dum est in statu decrementi, vel etiam quia non habet perfectionem semper immanentem, sicut omnia mutabilia dicuntur imperfecta. Et ideo per oppositũ de Deo dicit, ꝙ Deus dicitur perfectus sicut inaugmentabilis & semper perfectus, & sicut non minorabilis. Tertio dicitur imperfectum, quia deest ei aliquid eorum quæ debet habere, sicut homo diceretur imperfectus si non haberet manum, aut pedẽ, aut scientiam, aut virtutem. Quod autem habet omnia quæ debet hr̃e ẽm suam naturam dicitur perfectum, non simpliciter, sed ẽm suam naturam, Deus autem dicitur simpliciter perfectus, quia simpliciter omnia in seipso præhabet, sicut effectus præexistunt in causa, vt supra multoties dictum est. Quarto dicitur aliquid imperfectũ quod non potest aliquid sibi simile facere. Perfectum autem est vnumquodq; cũ potest facere sibi simile, vt dicitur in quarto Methororum. Et ideo de Deo dicit, ꝙ Deus dicitur perfectus inquantum desuper manat suam perfectionem omnibus creaturis, & hoc non secundum diuersas largitiones ex parte ipsius Dei largientis, sed secundum vnam, quæ quidem largitio non deficit, sed est impassibilis & eadem manens. Nec iterum est diminuta, sed cũ det omnibus affluenter, vt dicitur Iacobi primo, eius largitio est supplena, vt quæ nunquam minorari potest per suæ copiam effusionis, secundum quam largitionem perficit omnia perfecta, inquantum adimplet ea similitudine propriæ perfectionis.

LECTIO II.

VNum autem, quoniam omnia vnitiuè est secundũ vnius vnitatis &c.] Postquam Dionysius determinauit de perfecto, hic determinat de vno. Et primo ostendit causalitatem vnius in

LECTIO II.

De vno.

VNum autem, quoniam omnia vnitiuè est secundum vnius vnitatis excessum, & omnium est vnum in egressibiliter causa. Nihil enim existentium est non participans vno. Sed sicut omnis numerus vnitate participat, & vnus binarius, & denarius dicitur, & dimidium vnum, & tertium, & decimum vnum, ita omnia & omnium pars vno participant, & per id quod est vnum, omnia sunt existentia. Et non est quod omnium est causa vnum multorum vnum, sed omne vnum & multitudinem, & omne vnũ & multitudinem determinans. Neque enim est multitudo non participans vno, sed ea quæ sunt multa partibus, sunt vnum toto, & quæ sunt multa accidentibus, sunt vnum subiecto, & communi. Secundo quomodo vnum Deo attribuatur, ibi. [Ita igitur theologia totam thear. &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propositum, ibi. [Nihil enim &c.] Dicit ergo primo, ꝙ vnum attribuitur Deo, propter duas rationes. Primo quidem, quia ipse est omnia vnitiue, secundum excessum suæ singularis vnitatis, sicut multoties supra dictum est, quòd effectus sũt in causa, non vt multi, sed vt vnũ secundum vnam causæ virtutem, ac si diceremus quòd omnes lineæ progredientes à centro sunt vnum in ipso. Secundo vnũ attribuitur Deo, quia vnum secundum suam intentionem consideratum est omnium causa ingressibilitier. Sic enim ex vno diuersa causantur, quod tamen vnum non egreditur a sua vnitate. Deinde cum dicit. [Nihil enim existenti, &c.] manifestat propositum quinq; rationib. Quarum prima talis est. Id quod aliqua participãt est causa participantium, sicut albedo est causa alborum. Sed nihil est existentium quod non participat vno, ergo vnum est causa omniũ existentium. Minorem autem probat, ibi. [Sed sicut omnis numerus &c.] Et primo probat propositum. Secundo excludit obiectionem, ibi. [Et non est quod omnium &c.] Quòd autem omnia participent vno probat per id de quo minus videtur. s. per numerum qui quodammodo opponitur vni sicut diuisum indiuiso. Omnis enim numerus participat vno, siue numerus accipiatur secundum se, vt significatur cum dicitur binarius vel ternarius, siue accipiatur numerus secundum ꝙ denominat aliquam partem, vt cũ dicimus dimidium vel tertium, vel decimum. Et hoc probat per hoc ꝙ vnum vtroq; modo de numero prædicatur. Dicimus. n. binariũ & ternarium, vel denarium vnum, & iterum dicimus, vel tertium, vel decimum. Sicut ergo numerus vno participat, ita oĩa tota & omnium partes vno participant. Et sic sequitur ꝙ per id quod est vnum omnia existentia esse habeant, sicut participant a per participatum. Deinde cum dicit. [Et nõ est quod omnium est cã &c.] excludit obiectionem. Posset. n. aliquis obijcere ꝙ vnum non est cã omnium, neq; multitudinis seu numeri, quia est pars quædam multitudinis. Sed ipse respondet ꝙ vnum quod est omnium cã nõ est illud vnum quod est pars multorum, quia illud vnum est partiale & participatum, sed est ante omne vnum particulare & ante omnem multitudinem, non solum ordine tpis & naturæ, sed etiã ordine causæ, quia determinat omne vnum participabile, & omnem multitudinem per modum quo participans determinatur ad formã per id quod participat. Nulla enim multitudo est quæ non participet vno, quia omnia multa sunt vnum secundum aliquid, sicut ea quæ sunt multa partibus, sunt vnum toto, & ea quæ sunt multa accidentibus, vt album & musicum sunt vnum subiecto, & ea quæ sunt multa numero sunt vnum specie, sicut multa indiuidua, vt Sortes & Plato sunt vnum in specie hominis. Addit autem virtutibus, quia & in vno indiuiduo eiusdẽ speciei sunt multæ virtutes, vnam & eandem speciem consequentes, siue quia in diuersis indiuiduis sunt diuersæ virtutes, secundum quòd diuersimode disponuntur ad actus speciei exequendos. Non enim est eadem potestas aut virtus omnium hominum ad intelligendum, & illa quæ sunt multa speciebus sunt vnum genere, sicut homo & canis differunt quidem specie, conueniunt autem in vno genere animalis, & vlterius ea quæ sunt multa processibus conueniunt in vno principio, sicut esse & viuere, & intelligere, & huiusmodi sunt diuersæ processiones procedentes ab vno principio quod est Deus, vt ex præmissis patet. Et sic manifestum fit, quòd cum omnia quocunq; modo sint multa, conueniunt tamen in aliquo vno. Nihil enim est in entibus quod non participet secundum aliquid ipso vno, quod quidem secundum suam rationem est secundum omnia singulare, idest indiuisum in se. Nam multa indiuidua quæ sunt vnum genere, multa sunt diuisa secundum speciem, & similiter omne quod est in aliquo est in eo per modum eius in quo est, vt omnes effectus sunt in principio. Omnia autem participata operãtur ad id quod participant sicut ad principium. Vnde relinquitur ꝙ vnum in-

quantum

quantum est singulare in omnibus, participatur singulariter, id est indiuisibiliter coaccepit in se, sicut in principio vno omnia existẽtia & tota omnia sicut vniuersa genera, & opposita, sicut sunt differentiæ quibus diuiditur totum genus. Deinde cum dicit. [Et sine vno quidem &c.] ponit secundam rationem, quæ talis est. Illud à quo non conuertitur consequẽtia essendi, est naturaliter prius & quodammodo principium. Sed vnũ est huiusmodi, quia sine vno non inuenitur aliqua multitudo, sed inuenitur aliquod vnum absq; omni multitudine, vnum igitur est prius omni multitudine & principiũ eius. Cuius signum apparet in numeris, quia vnitas est ante omnẽ numerũ qualitercunq; multiplicetur. Deinde cũ dicit. [Et si omnib. omnia &c.] ponit tertiam rationem, quæ procedit ex quadam suppositione, s. q̃ omnib. omnia sint vnita. Hoc. n. negant illi, qui non ponunt vnum principium omnium, sicut illi qui dicũt, q̃ bonum & malũ sunt duo prima principia, & q̃ mala non coordinant bonis. Sed cum ex supra dictis sit manifestum, esse vnum principium omnium quod est bonum, necesse est omnia omnibus coordinata esse & vnita, saltem ſm ordinẽ ad vnum principium. Quæcunq; aũt vniuntur ad inuicem, se habent sicut partes vnius totius, quod per eorum vnitionem constituitur. Sic igitur si omnia omnib. sunt vnita, necesse est q̃ omnia conueniant in vno toto, & sic oſa participabunt vno, sicut partes participant forma totius. Erit igitur vnum principiũ omniũ. Deinde cum dicit. [Et aliter &c.] ponit quartam rationem ex eadem suppositione procedentem. Quæ enim adinuicem sunt vnita, non solum conueniunt in vna forma totius, sed etiã ſm aliquam vnam præexcogitatam speciem vnita esse dicuntur, sicut partes domus quæ vniuntur in vna parte domus, præexcogitata ab artifice. Sic igitur si omnia omnibus sunt vnita, non solum conueniunt in vna forma totius, sed ẽt conueniũt in hoc, q̃ sunt vnita omnia ſm vnam formam ab eo excogitatam qui est author vniuersorũ. Ipsa enim vnitas vniuersi procedit ab vnitate diuinæ mẽtis, sicut forma domus quæ est in materia prouenit à forma domus quæ est in mente artificis. Deinde cum dicit. [Et omnium est vnum elementatum &c.] ponit quintam rationem, q̃ vnum est omnium elemẽtatum. Est autem elementum ex quo componitur aliquid primo, & est in eo, & non diuiditur ſm formam. Manifestum est aũt, q̃ in omni composito est aliqua componẽtium multitudo. Omnis aũt multitudinis elementum est vnum, cum vnum sit indiuisibile, & vnum sit in multitudine, sicut id ex quo primo componitur multitudo, relinquitur ergo, q̃ vnum sit sicut principium elementare omnium elementatorum. Patet ergo ex præmissis, q̃ vnum quinque modis habet rationem principij. Vno modo sicut participatum participantium. Alio modo sicut vniuersale à quo non cõuertitur consequentia essendi. Et hi duo modi procedunt ſm opinionem Platonis. Tertio modo sicut formatio eius & principium formale ex quibus componitur totum. Quarto modo sicut forma præexcogitata ab artifice, est principium eorum quæ producunt effectum. Quinto modo sicut elementum est principium. Et ita probato multipliciter, q̃ vnum sit principium omnium, quasi concludẽdo subdit, q̃ si remoueatur vnum, neq; totum, neq; pars, neq; aliquod existentium remanebit, quia vnum in se omnia præaccepit tanquam principium omnium.

LECTIO III.

Quomodo vnum attribuitur Deo.

ITa igitur theologia totam thearchiam, sicut omnium causam laudat vnius nominatione. Et vnus Deus pater, & vnus dominus Iesus Christus, & vnus, & idem spiritus, propter excedentem totius diuinæ vnitatis simplicitatem, in qua omnia singulariter congregata sunt, & super vnita, & præsunt supersubstantialiter. Propter quod & oĩa ad ipsam iuste remittuntur & reponuntur, à qua, & ex qua & per quã, & in qua, & ad quam omnia sunt, & coordinata sunt, & manent, & continentur, & adimplentur, & conuertuntur. Et non inueniens aliquid existentium, quòd non in vno, secundum quòd omnis Deitas supersubstantialiter nominatur, & sit hoc quod est, & perficiatur, & saluetur. Et oportet & nos à multis ad vnum virtute diuinæ vnitatis conuerses vnitiuè laudare totam & vnam, deitatem scilicet & omnium causam, vnum vnum attribuitur Deo. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quomodo vnum attribuatur Deo. [In secunda ostendit differentiã huius vnius quod est ad oĕ aliud vnum, ibi. [Et oportet &c.] Circa primum duo facit. Primo assignat rationem quare vnum attribuatur Deo. Secundo rationẽ etiam assignatam manifestat, ibi. [Propter quod & omnia &c.] Est autem aduertẽdum, q̃ tria supra dixerat de vno, s. q̃ sit omnium cã, q̃ sit singulare vel simplex & indiuisum, & q̃ omnia in se præaccepit. Vnde per hæc tria vnitatẽ Deo attribuẽs, ex præmissis concludit, q̃ sacra scriptura laudat totã thearchiam, idest principalem deitatem totius trinitatis sicut omniũ causam in hoc, q̃ nominat eã vnam. Dicit enim Apostolus primæ ad Corinth. 8. Vnus Deus pater, & vn' dñs Iesus Christ'. Et primæ Corint. 12. ca. dicit. Vnus atq; idem spiritus hæc omnia operatur. Et sic attribuit singulis vnitatem propter excellentẽ simplicitatem diuinam. In qua quide simplici vnitate, omnia sicut in eã sunt aggregata & supereminẽter vnita [singulariter] quod est ante omne vnum, & multitudinem, & partem, & totum, & diffinitionem omnem & infinitatem, & terminum, & interminabilitatem, q̃ omnia existentia & ipsum esse diffinit, & omnium est, & totorum omnium, & simul, & ante omnia, & super omnia, & singulariter causa, & super ipsum vnum existens, & ipsum vnum existens terminat. Quoniam existens vnum, quod est in exĩstentibus numerabile est, numerus autem essentia participat. Supersubstantiale autem vnũ, & existens vnum, & omnem numerũ terminat, & ipsum est vnius & numeri, & omnis existentis principium, & causa, & numerus & ordo. Propter quod & vnitas laudata, & trinitas quæ est super omnia deitas, non est neque vnitas, neque trinitas, quæ à nobis, aut alio quodam existentium sit cognita. Sed vt super vnum ipsius & Deigenũ verè laudemus, trinitatis & vnitatis Dei nominationem supernominabilem nominamus, & existentibus superessentialẽ. Nulla autem monas aut trinitas, neque numerus, neque vnitas, aut fœcunditas, neque aliud aliquid aliter existẽtium cognitum educit existens super omnia & rationem, ideſt, indiuisibiliter, & omnia præexistunt in ea non per modum proprium, sed per modum ipsius Dei, s. [supersub.] Deinde cũ dicit. [Propter quod & omnia &c.] manifestat rõnem positã de causalitate diuinæ vnitatis. Et primo per authoritatem scripturæ. Secundo per experimentum humanæ rationis, ibi. [Et nõ inuenies &c.] Dicit ergo primo, q̃ quia Deus laudatur vnus sicut omnium causa, & sicut omnia in se præhabẽs, propter hoc in sacra scriptura [iuste] ideſt, rationabiliter omnia [ad ipsam] deitatem [remittuntur] ideſt, reducuntur, sicut effectus ad suam causam à qua procedunt. Addit autem, [& reponuntur.] quantum ad hoc, q̃ effectus præexistunt in causa. Dicit enim Apostolus Roma. 11. Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, quibus tribus Dionysius duo addit. s. a quo, & ad quem: quæ etiam non longe sunt a traditione scripturæ. Quibus quinq; habitudinibus, quinq; correspondẽtia ponit, vt intelligatur, q̃ a Deo sunt omnia sicut a principio, quod omnibus esse influit. Ex Deo autẽ ordinata sunt omnia, inquantum in se ordo rerum sumitur ex ipsa ratione diuinæ bonitatis. Per Deum manent omnia sicut per causam conseruantem. In Deo continentur omnia sicut effectus in causa, & ad Deum conuertuntur omnia sicut ad finem, & adimplentur, ideſt perficiuntur omnia. Vltima enim rei perfectio est ex eo, q̃ attingit propriũ finem. Deinde cum dicit. [Et non inuenies &c.] manifestat & idẽ per experimentum humanæ rationis. Et dicit, q̃ si quis diligẽter consideret non poterit inuenire aliquid quod non habeat & esse, & perfectionem, & salutem, i. conseruationem per vnum ſm q̃ deitas trinitatis vna supersubstantialiter nominatur. Deinde cũ dicit. [Et oportet & nos &c.] ostendit differentiam vnius ſm quod de Deo dicitur ad omnia quibus attribuitur. Et circa hoc tria facit. Primo ponit ordinem. Secundo assignat præmissi ordinis rationem. ibi, [Quoniam existens vnum &c.] Tertio concludit differẽtiam, ibi. [Propter quod & vnitas laudata &c.] Dicit ergo primo, q̃ oportet nos laudare totam & vnam trinitatis deitatem [vnitiuè] ideſt, secundum rationem vnius, ita q̃ conuertamur a multis creaturis quæ participant vnum ad id quod vere vnum est, s. Deũ, & hæc conuersio fit in nobis virtute diuinæ vnitatis. Dum enim consideramus, q̃ diuina vnitas est virtuosior omni vnitate, omnia relinquentes in ipsam conuertimur. Et quia dixerat, quod oportet vnam deitatem laudare vnitiue, quid hoc importet exponit subdens. [s. omnium causam.] Est enim deratione vnius causalitas, vt supra dictum est, similiter etiam & prioritas, vnde subdit vnum quod est ante omne vnum creatum, & ante omnem multitudinẽ, & ante omnem partem & totum, de quibus supra dictum est, q̃ participant vnum, & iterum est ante omnem diffinitionem & infinitatem

oppositam, & terminum oppositum ad interminabilitatem. Finis. n. & terminus ad rationem vnius pertinere videntur. Vnũquodque. n., inquantum est finitum & terminatum, ſm hoc habet vnitatem in actu. Sed vnum quod est Deus, est ante omnem finem & terminum, & opposita eorum, & est causa terminationis oĩum, & non solũ existentium, sed ẽt ipsius esse. Nam ipsum esse creatum nõ est finitum si cõparetur ad creaturas, quia ad omnia se extẽdit, si tñ comparetur ad esse increatum, inuenitur deficiẽs, & ex præcogitatione diuinæ mentis propriæ rationis determinationem habens, & ipsum vnum & diuinum est causa omniũ, & non solum particularium entium, sed ẽt omnium totorum. i. entium vniuersalium, & est simul cum oĩbus & ante omnia, quia s. sua æternitate continet omnium durationes, & excedit, & est super oĩa sublimitate suæ naturæ, & singulariter sua celsitudine ab omnibus separatum existens, & cum sit vnum supersubstantiale, ipse est super ipsum vnum existens, i. super vnum creatum, quod in exĩstẽtibus creatis inuenitur, & ipsum vnum existens terminat. i. determinationem propriæ rationis vni creato quod non est superexistens, sed existens quasi inter genus existentiũ contentum. Deinde cum dicit. [Qm̃ existens vnum &c.] assignat rationem præmissi ordinis, quare s. vnum quod est Deus, est ante ipsum vnum creatum, & ante omnia alia. Et dicit, q̃ hoc ideo est, quia vnum existens qđ est in genere creaturarum, est numerabile. i. quædam pars numeri. Omne. n. quod est vnum in creaturis connumeratur alteri cũ quo cõuenit, aut specie, aut genere, aut in aliquo ordine, sed numerus participat existentia, cum sit quædam species entis. Vnde per cõsequens vnum quod est in reb. creatis participat entia. Sed vnũ supersubstantiale, quod Deus est non connumeratur alteri, nec participat entia, sed dat terminationem propriæ rõnis & vni creato & numero antequam ipsum est principiũ est causa & numerus, & ordo vnius creati, & numeri, & vlr omnis entis. Dicitur autẽ esse principium omnis entis, prout est ante omnia. Causa aũt, ſm q̃ ab ipso omnia procedunt. Numerus aũt, ſm q̃ est mensura omnium, vnicuiq; proprium modum statuens. Ordo autem est omnium, ſm q̃ omnia sua sapientia ordinat. Deinde cum dicit. [propter quod & vnitas laudata &c.] concludit ex præmissis differentiam vnius quod attribuitur Deo ad vnum quod est in creaturis. Et dicit, q̃ quia vnum quod est Deus est supra omne vnum creatum & supra omnem numerum, ideo cum in deitate quæ est supra omnia laudatur vnitas ac trinitas, non est accipiendum, q̃ sit talis vnitas, aut trinitas quæ sit à nobis cognita, aut à quocunq; existentium secũdum naturalem cognitionem, quia nec ipsi angeli ad cognoscendam vnitatem & trinitatem diuinam prout est in se, per sua naturalia pertingere potuerunt, sed tñ per gratiam non solum angeli, sed & nos pertingere poterimus ad videndũ essentiam vnius æterni Dei, sed non ad comprehendendum. Et quamuis ipsa vnitas & trinitas Dei non sit talis qualis nota est nobis, tamen Deũ qui superessentialiter existit omnibus existentibus, & qui est supra oĕ id quod nominatur, nominamus nomine diuinæ vnitatis & trinitatis, vt per hæc duo nomina [laudemus super vnitatem ipsius] i. excellentiam vnitatis eius, quæ est super omne vnum [& verè laudemus deigenum] eius, i. vt nomine trinitatis insinuetur nobis diuina processio, prout filius generatur à Patre, & Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio. Trinitas. n. personarum non distinguit, nisi per relationes originis, quibus designatur processio vnius personæ ab alia. Et quamuis intendamus in Deo laudare super vnum & deigenum eius, nomine vnitatis & trinitatis hoc retinẽdum est q̃ nulla monas. i. vnitas, aut trinitas, neq; vniuersaliter quicunq; numerus aut quæcunq; vnitas. sue quæcunq; fœcunditas, neq; quodcunq; aliud sit quod a quocunque entium creatorum naturaliter cognoscatur [educit]. i. manifestat & perfecte exprimit illud occultum superexcellentis deitatis, quæ supersubstãtialiter superexistit omnib. Quod quidem dico occultum non propter sui defectũ, sed quia existit supra omnem & rationem humanam, & mentem angelicam. Et quia voce exprimuntur ea quæ rõne vel mente capiunt, ideo subdit, q̃ illius occulti quod est super mentem & rõnem, nec potest esse nomen simplex, neq; sermo compositus, exprimens ipsum vt in se est, sed in diuinis est segregatum. Et loquitur ad similitudinem sensibilium rerum, in quibus ea sunt occulta hominib. quæ sunt posita extra vias per quas homines trãseunt, ita & essentia deitatis est occulta, quia est præter omnes vias quas ratio, aut mens creata excogitare potest. Est autem considerandum, q̃ Platonici posuerunt Deum summum esse quidem super ens, & super vitam & super intellectum. Non tamen super ipsum bonũ, quod ponebant primum principium. Sed ad hoc excludendum Dionysius subdit, q̃ neq; ipsum nomẽ bonitatis afferimus ad diuinam prædicationẽ, sicut concordantes ipsi, quasi hoc nomen per quandam æquiparantiam ei rñdeat. Sed quia desiderabile est nobis vt de illa ineffabili dei natura aliqd quãtuncunq; modicũ intelligamus & dicamus, consecramus Deo primo & principaliter dignissimum nomen, quod est bonũ, & in hoc qdẽ cõcordamus eum [theologis.] i. apostolis & prophetis, qui sacras scripturas ediderunt, qui & hoc nomen Deo attribuunt, sed multum deficiunt a rerum veritate. Manifestum est enim q̃ hoc nomẽ bonum cum sit a nobis impositum, non signat nisi quod nos mẽte capimus. Vnde cum Deus sit supra mentem nostram, superexcedit hoc nomen. Et quia theologi considerauerunt, q̃ oĕ nomen a nobis impositũ deficit a Deo, ideo ipsi inter oĕs modos quib. in Deũ possumus ascendere per intellectum, prædorauerunt eũ qui est per negationes, per quas quodã ordine in Deum ascendimus. Primo enim anima nostra quasi & suscitatur, & consurgit a reb. materialibus, quæ sunt animæ nostræ connaturalia, puta cum intelligimus Deum non esse aliquid sensibile aut materiale, aut corporeum, & sic anima nostra negando pergit per omnes diuinos intellectus, ideſt per omnes ordines angelorum quibus est segregatus Deus qui est super omne nomen & rationem, & cogitationem. Ad vltimum autem anima nostra Deo coniungitur ascendendo q̃ negationes in vltimis totorum, ideſt in supremis finib. vniuersaliorũ & excellentiarum creaturarum. Et quidem coniunctio animæ ad Deum fit inquantum nobis possibile est nunc Deo coniungi. Non enim coniungitur in præsenti intellectus noster Deo vt eius essẽtiam videat, sed vt cognoscat de Deo quid non est. Vnde hæc cõiunctio nostri ad Deum quæ nobis est in hac vita possibilis perficitur, quando deuenimus ad hoc, q̃ cognoscamus eum esse supra excellentissimas creaturas.

LECTIO IIII.

Epilogus.

HAs nos intelligibiles Dei significationes colligẽtes, sicut est possibile reseruimus, non solum ab earũ intelligentia deficientes, hoc enim vere & angeli dicant, neq; à laude ipsarũ ab angelis. Nam apud nos potentissimi theologi minus habent quàm illorum extremi, neq; laude philosophantium illis, aut comitantium, sed & nobis coordinatorum extremæ & subiectæ. Quare si rectè si quidem habent dicta, & sicut secundum nos verè tetigimus deliberatione reseratione Dei nominationum ad omnium bonorum causam, res est referenda, quæ dat primo continuat se ad sequentem librum ibi. [Sed hæc quidem &c.] Circa primum tria facit. Primo ostẽdit quomodo diuina nomina exposuerit. Secundo inducit ad reddendas Deo gratias de bene dictis, ibi. [Quare si recte quidem &c.] Tertio petit corrigi & dirigi si qua sunt in quibus non bene dixit. ibi. [Si autẽ ista, aut non rectè &c.] Dicit ergo primo, q̃ ipse in hoc libro reseranit ideſt exposuit secundum suam possibilitatem intelligibiles significationes diuinorum nominum congregando & redigẽdo in vnum opus. Dicit autem intelligibiles ad differẽtiam eorum quæ symbolice vel metaphorice dicuntur de Deo, quorum significationes sunt sensibiles. Et ne aliquis intelligat, q̃ ipse præsumat se sufficienter exposuisse significationes diuinorum nominum, ad hoc excludendum subiungit, quòd non solum in exponendo significationes prædictas defecit [ab earum diligentia] ideſt ab earum perfecta expositione, secundum quòd res requirit, quia hoc neq; angeli facere possent, cum non comprehendant diuinam bonitatem & diuinum esse, & diuinum viuere, & aliqua huiusmodi, de quibus dictum est. Nec solũ dicit se defecisse a laudando significationes prædictas sicut ab angelis laudantur, quia excellentissimi theologi qui sunt apud nos deficiunt in minimis angelorum, sicut dicitur Matth. 11. c. q̃ qui minor est in regno cælorum, maior est Ioanne Baptista. Neq; etiam dicit se solum defecisse a laudãdo significationes prædictas sicut theologi philosophantes de rebus diuinis. s. prophetæ & apostoli aut etiam socij eorum, qui canonicas scri-

cas scripturas ediderunt, vt Lucas & Marcus, sed asserit se deficiẽter & in fine dixisse per comparationẽ ad alios qui erant sui gradus & ordinis. Deinde cum dicit. [Quare si rectè quidem &c.] concludit, quia ex quo ita deficientem se cognoscit in rebus diuinis, si recte se habent ea quæ dicta sunt, & si secundum deliberationẽ sibi proportionatum vere tetigit ex positionem diuinorum nominũ, referendum est hoc cũ gratiarum actione ad Deum qui est causa omnium bonorum, qui primo quidem dat nobis virtutem loquẽdi, & postea dat nobis vt hac virtute bene vtamur, bene aliquid dicendo. Et tamen si aliquid est prætermissum quod æquipolleat his quæ dicta sunt, oportet hoc subintelligere ſm easdem rationes & regulas secundum quas prædicta exposita sunt. Et hoc ideo dicit, quia forte aliquod nomen in scripturis dictum de Deo, non est expositum, quod tamẽ æquipollet alicui præmissorum, vel si aliquis modus exponendi est prætermissus in aliquo dictorum nominum, potest subintelligi ex aliorum nominum expositione. Deinde cum dicit. Si autem ista &c.] petit corrigi in non bene dictis. Et primo ponit petitionem. Secundo rationem petitionis assignat, ibi. [Ne pigriteris &c.] Dicit ergo primo, q; si ista quæ dicta sunt ab eo in expositione diuinorum aut non rectè, aut imperfectè se habent, & si ipse vel in toto, vel parte errauit à veritate, petit a Tymotheo, vt ex sua benignitate dirigat eum, quia si ipse alicubi errauit, nó hoc fuit ex voluntaria ignorantia, & ideo vult dirigi, si qui enim voluntariè ignorant, dirigi nolunt. Hæc est ergo prima cõditio ex parte sui quare petit se dirigi, quia non voluntariè ignorauit. Secunda conditio est, quia secũdum suam reputationem indiget addiscere, & ideo tradendæ sunt ei rationes quibus addiscere possit. Superuacaneum autem videtur tradere disciplinam ei qui se non reputat disciplina indigere. Tertia conditio est, quia subueniendum est ei qui non reputat se sufficientem virtutem habere. Quarta conditio est quia sanitatis cura impendenda est ei qui nolens ægrotat. Quomodo autem ipsum possit dirigere ostendit subdens, q; quædam potest ei tradere ad eius directionem quæ per seipsum mum ipsum dicere, postea bene dicere. Et si aliquid æquipollentiũ est prætermissum, & illud nos secundum easdem rationes & easdem regulas subaudire oportet. Si autem ista aut non recte, aut imperfectè se habent, & à veritate aut totaliter, aut particulariter errauimus, tuæ sit benignitatis dirigere non voluntariè ignorantem, & tradere rationes discere indigenti, & subuenire sufficientem virtutem non habẽti, & sanare ægrotare nolentem. Et hæc quidem per teipsum, alia autem per alios inuenientem, omnia autem ex bono recipientem & ad nos transferre. Ne pigriteris autem amico benefaciens. Vides enim quòd & nos nullum traditorum nobis hierarchicorum sermonum ad nosipsos contraximus, sed sursum currentes ipsos & nobis, & alijs sanctis viris & tradidimus & trademus sicut quidem & nos sumus sufficientes dicere, & quibus dicitur audire secundum nihil traditioni iniuriam facientes, nisi forsitan ad intelligentiã, aut expositionem ipsorũ infirmemur. Sed hæc quidem, qualiter Deo erit amicum, ita & habeantur & dicantur. Et sit quidem iste intelligibilibus Dei nominationibus secundum nos finis, ad symbolicam autem theologiam duce Deo transibimus. Thymotheus cognoscit quędam aũt quæ potest inuenire accipiendo ab alijs accipiat, certum est enim q; recipiuntur a bono, quod est Deus, & accepta a Deo qualitercunque petit ad se transferri. Deinde cum dicit. [Ne pigriteris &c.] assignat rationem petitionis positæ. Et primo quidem ex parte amicitiæ, quia non debet homo esse piger ad benefaciendum amico. Maximum autem beneficium alicui impẽditur, si ab errore ad veritatem reducatur. Secundo assignat rationem ex sui exemplo, quia scilicet ipse nullum sacrorum sermonum sibi traditorum ad se contraxit, idest sibi auare retinuit, sed currendo sursum ad Dei imitationem ea quæ sibi tradita sunt, iam tradidit, & in futuro tradere intendit, & Thymotheo, & alijs sanctis viris, secundum q; ipse sufficiẽs est dicere, & alij sunt sufficientes audire, & in hoc in nullo facit iniuriam traditioni diuinorum, cui fit iniuria, dum vel tradita aure retinentur, vel inconsiderate sparguntur. Sic autem ea quæ sibi sunt tradita alijs tradere intendit, nisi forte in aliquibus ipse non sit potens ad intelligendum, aut ad exponendum alijs. Deinde cum dicit. [Sed hæc quidem &c.] continuat se ad sequentem librum. Et quia quædam dixerat ad futurum pertinentia, scilicet quòd tradet alijs quæ sunt sibi tradita, ideo dicit, quòd hæc ita habeantur & dicantur, sicut est [Deo amicum,] idest sicut Deo placet, secundum illud Iacobi. 4 cap. Pro eo vt dicatis si dominus voluerit. Et in hoc sit finis expositionis intelligibilium diuinorum nominũ quantum ad ipsum. Sed intendit vlterius transire [Deo duce ad symbolicam theologiam,] in qua scilicet exponit nomina quæ symbolice dicuntur de Deo, puta quòd dicitur leo, lapis, ignis, & alia huiusmodi. Qui quidem liber apud nos non habetur. Et nos post expositionem dictorum beati Dionysij longe ab eius intellectu deficientes, corrigi de non recte dictis postulamus. Si qua autem bene dicta sunt, referenda sunt gratiæ bonorum omnium largitori, qui est trinus & vnus Deus, viuens & regnans per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Expositionis beati Thomæ de Aquino super librum sancti Dionysij de diuinis nominibus. Finis.

SERIES CARTARVM.

A B C D E F.

Omnes sunt quaterniones præter F. quæ est ternio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM, VERBORVM, AC SENTENTIARVM, QVAE CONTINENTVR IN LIBELLVM D. DIONYSII DE DIVINIS NOMINIBVS.

Primus numerus paginam, Secundus columnam, Tertius numerum interlinearem designat.

De litera A.

ACCIDENS causatur vel ex subiecto, vel ex aliquo alio extrinseco. folio. 45. columna 1. numero 30

Accidens cum non sit de esse subiecti, ex aliqua causa in subiecto causatur. folio. 45. colum. 1. nume. 40

Adulterium quomodo corrumpat virtutem. folio. 42. columna 2. nume. 70

Aegrum & turpem esse contingit multipliciter, sed vno modo esse sanum & pulchrum. fol. 50. colum. 2. nu. 60

Aequalitas quomodo Deo attribuatur. folio. 76. columna 2. nume. 50

Aër habet omnimodam effusionem, seu diuina virtute terminatur intra limites sui naturalis loci. folio. 68. columna 2. in princip.

Aeterna quæ proprie dicantur. fol. 78. col. 2. nu. 50

Aeuum accipitur quadrupliciter. folio 78. columna secunda numero 40. & 50

Aeuum accipitur pro æterno. fol. 78. col. 2. nu. 40

Aeuum æuorum est Deus. fol. 55. col. 2. nu. 60

Aeuum causatur ex primo existente. fol. 55. col. 2. nu. 10

Aeuum proprie quid nam sit. fol. 78. col. 2. nu. 60

Aeuum quare dicatur Deus. fol. 78 col. 1. nu. 50

Agens creatum facit se in diuersis secundum diuersas operationes. fol. 74. col. 1. nu. 80

Agens naturale, quantum est de se, semper natum est vnum facere. fol. 43. col. 2. nu. 70

Agens naturale simul patitur & mouetur. folio 74. columna 2. in princip.

Agentis omnis intensio fertur in bonum. folio 51. columna 2. nume. 70

Agentis virtus naturaliter in sua actione debilitatur. folio 74. col. 2. in princ.

Actio agentis facientis sibi simile non est cõtinua & sempiterna. fol. 74. col. 2. in princ.

Actio per contactum est in corporibus, in intellectu autem per scientiam. fol. 34. col. 2. nu. 30

Actiones omnes naturales, quæ sunt virtutes actiuæ in natura, dependent ab vniuersali natura. fol. 49. col. 1. nu. 50

Albedo quomodo dicatur ens. fol. 37. col. 2. in princ.

Aliquid fit in altero per hoc quod sua actione transmutat illud in sui similitudinem. fol. 74. col. 1. nu. 70

Alteritas attribuitur Deo in sacra scriptura inquantum diuersæ figuræ & diuersæ species rerum ei comparantur. fol. 72. col. 1. nume. 30

Alteritas Deo attributa quid nam sit. fol. 74. col. 2. nu. 80

Alteritas & discretio naturalis pertinet ad rationem pacis. fol. 82. col. 2. nu. 70

Alteritas diuersarum figurarum attribuitur Deo secundum multiplices visiones prophetarum. fol. 74. col. 2. nu. 30

Alterum quomodo attribuatur Deo. fol. 74. col. 1. nu. 20. in tex. & 60. in glo.

Amatur aliquid dupliciter, & quomodo. fol. 35. col. 1. nu. 80.

Amor beneuolentiæ est amicitiæ quis dicatur. fol. 35. colum. 2. in princip.

Amor corporalis non est durabilis. fol. 36 col. 2. nu. 70

Amor corporalis quando ecstasim faciat. fol. 37. colum. 2. numero 50

Amor corporalis est ydolum veri amoris. fol. 37. colum. 1. in princip.

Amor corporalis quare sit causa quod nulli nõ intelligant vniformitatem diuini amoris. fol. 37. colum. 1. in princip. & numero 10

Amor cum ad appetitum pertineat, secundum ordinem appetitum est ordo amoris. fol. 35. col. 1. nu. 60

Amor diuinus dupliciter potest sumi. fol. 37. col. 2. nu. 70

Amor est prima & communis radix omnium appetitiuarũ operationum. fol. 35. col. 1. nu. 40

Amor est per se mobilis. fol. 38. col. 2. nu. 70

Amor est vnitio secundum quod amans & amatum conueniunt in aliquo vno, siue sit substantia, siue species. fol. 39. colum. 2. in princip.

Amor quid nam sit. fol. 35. col. 1. nu. 50

Amor qui dependet ex bono creato, regulatur ab amore qui dependet a bono creato. fol. 40. col. 1. nu. 30

Amor quo Deus amat existentia, est operatiuus bonitatis in ipsis. fol. 36. col. 1. in princ.

Amor quomodo differat a timore. fol. 38. col. 2. nu. 70

Amor quomodo differat ab ira. fol. 38. col. 2. nu. 70

Amor quomodo conueniat singulis respectu singulorum. fol. 35. col. 1. nu. 70

Amor tendit dupliciter in aliquid. fol. 37. col. 2. in prin. & nu. 10. 20. 30. & 40.

Amor variatur quadrupliciter. fol. 35. colum. 2. numero 40. & 50

Amoris affectus trahitur ad rem amatam per actum voluntatis, sed per intensionem affectus recurrit in se ipsam. fol. 37. col. 2. nume 40

Amoris & desiderij obiectum quod nam sit. fol. 35. colum. 1. nume. 30

Amoris diuersitatem oportet accipere secundum ea quæ sic amamus, vt eis velimus bonum. fol. 35. col. 2. nu. 40

Amoris nomen non semper significat naturalem passionem. fol. 35. col. 1. nu. 30. & 40

Amoris nomine intelligitur virtua quædam vnitiua & concretiua. fol 39. col. 1. nu. 70

Amoris nomine quare vtatur scriptura. fol. 37. colum. 1. numero 30

Amoris nomine quare magis vtendum in diuinis scripturis. fol. 36. col 2. nu. 60

Amoris nomine quomodo vtatur scriptura in diuinis rebus. fol. 36. col. 2. nu. 30. 40. 50. & 60

Amoris proprium obiectum quod nam sit. fol. 37. colum. 1. nume. 50

Amoris quatuor modi a Dionysio positi. fol. 35. colum. 2. numero 60

Amoris quinque distinctiones. fol. 39. col. 1. nu. 60

Amoris quinque proprietates. fol. 38. col. 2 nu. 60

Amoris triplex effectus. fol. 38. col. 2. nu. 40. & 50

Amoris virtus ad quid se extendat. fol. 39. col. 2. nu. 40

Amoris virtus mouet superiora ad prouidendum inferioribus. fol. 37. col. 1. nu. 60.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Amorem diuinum facere ecstasim, quomodo intelligatur. fol. 37 col. 2. nu. 70
Amores angelici quare vocantur per se intelligibiles. fol. 39. col. 2. nu. 70
Amores omnes an reducantur ad amorem diuinum, qui in se est vnus & conclusus. fol. 39. colum. 2. nume. 80. & fol. 40. in princip.
Amores mundani & supermundani quomodo cognoscatur. fol. 39. col. 2. nu. 50
Amores mundani qui nam sint. fol. 39. columna secunda, numero 50
Amatores non sunt sui ipsorum tantum, sed etiam amatorum. fol. 37. col. 2. nu. 70
Amores supermundani quales sint. fol. 39. columna secunda, nume. 50
Amabile & desiderabile in quo differant. fol. 35. colum. 1. numero 60
In Angelis an sit aliquod malum. fol. 46. col. 2. nu. 20
Angeli bonum desiderant absque deminutione talis desiderij. fol. 68. col. 1. nu. 20
Angelus dicitur speculum purum. fol. 46. col. 1. nu. 60. clarissimum, & incontaminatum. ibid.
Angelus diuinitati conformis dicitur annunciare diuinam bonitatem. fol. 46. col. 1. nu. 30
Angelus est imago Dei. fol. 46. col. 1. nu. 50
Angelis æquales quando erimus. fol. 9. col. 1. nu. 30
Virtus nulla finita extendit se in infinitum, sed ad aliquem terminum certum concluditur. f. 9. col. 1. nu. 80
Angelus præfertur homini non solum quantum ad quantitatem sapientiæ, sed etiam quantum ad modum habendi. fol. 56. col. 2. nume. 50
Angelus quid nam significet. fol 46. col. 1. nu. 20
Angelorum primæ, secundæ, & tertiæ hierarchiæ distinctio. fol. 58. col. 1. nu. 60
Angelus quomodo intelligat. fol. 33. col. 1. nu. 70
Angelus suscipit totam pulchritudinem boniformis deitatis. fol. 46. col. 1. nu. 70
Angeli cognoscant ea quæ sunt in terra, sed non cognoscunt sensibilia per sensus, sed per propriam naturam & virtutem suæ mentis fol. 65. col. 1 nu 50
Angeli cur habeant sempiternos motus intellectuales. fol. 68. col. 1. nu. 10
Angeli a diuina virtute custodiuntur immaculate a quacumque corruptione. fol. 68. col. 1 nu. 50
Angeli ex diuina bonitate habent esse intransmutabile. fol. 68. col. 1. in princ.
Angeli in operatione nulla est difformitas secundum quod ipse intelligit: sed secundum quod prouidet inferioribus, eius prouisio per diuersa variatur. fol. 33. col. 2. nu. 40
Angeli Platonicis dij secundi dicebantur. fol. 84. colum. 1. numero 20
Angeli propter primam & simplicem causam pacifice vniêtem tripliciter vniuntur. fol. 81. col. 1. nu. 60
Angeli puniendo peccatores an sint mali. fol. 46. colum. 2. numero 30
Angeli quare dicantur non seruasse suum principatum. fol. 47. col. 1. nu. 70
Angeli sunt immateriales & incorruptibiles. fol. 47. colum. 2. nume. 70
Angeli supremæ hierarchiæ ad exteriora non mittuntur. fol. 58. col. 1. nu. 50. & 60
Angeli vniuntur per cognitionem ad diuinam essentiam, ipsam aliqualiter attingendo, sed non comprehendendo. folio 10. col. 1. nu. 60
Angelorum mentes non carent esse. fol. 54. col. 2. nu. 50. & de eorum excellentiam. ibid.
Angelorum notitiam habuit Deus antequam angeli fierent. fol. 64. col. 2. nu. 60
Angelorum substantiæ sunt ex vniuersali causa omnium. fol. 58 col. 1. nu. 30
Angelis inest virtus & operatio intellectualis resplendens puritate munda, & immaculata. fol. 63. columna secunda numero 50
Angelici amores quare dicantur diuini, fol. 39. colum. 2. numero 70
Angelicorum ornatuum virtutes procedunt ex diuina virtute. fol. 68. col. 1. in princ.
Anima an attraxerit maculam in peccato originali. fol. 49. col. 2. nume. 10
Anima dicitur habere largissimam rationem. fol. 81. colum. 1. nume. 70
Anima discurendo de vno in aliud ratiocinatur multipliciter. fol. 33. col. 2. in princ.
Anima in hac vita non ita perfecte vniri potest Deo sicut angeli boni. fol 81. col. 1. nu. 70
Anima per liberum arbitrium vtrum sit causa mali. fol. 51. col. 1. nume. 40
Anima mouetur in directum, quando non ingreditur ad scipsam. fol. 53. colum. 2. nume. 60
Anima mouetur obliquæ inquantum illuminatur diuinis cognitionibus secundum suam proprietatem. fol. 33. colum. 2. numero 50
Animæ connaturale est quod intelligat accipiendo à rebus exterioribus, quæ sunt multiformes & diuisæ. fol. 33. colum. 1. nume. 70
Animæ & corporis coniunctionem diuina virtus tenet in vnũ. fol. 68. col. 2. nu. 40
Animæ & omnia alia existentia infra animas habent esse & bene esse. fol. 58. col. 1. nu. 70
Animæ descriptio secundum corporis proprietates. fol. 74. col. 2 nu. 40. & 50
Animæ malitiæ causa an sit corpus. fol. 49. colum. secunda, in principio.
Animæ motus quotuplex sit, & qualis. fol. 33. colum. 1. numero 60
Animæ non sunt malæ, nisi inquantum deficiunt a bono. fol. 48 col. 2. nu. 20
Animæ quare dicantur æternæ. fol. 58. columna secunda, numero 20
Animæ quomodo dicantur malæ. fol. 48. columna prima, numero 80
Animas & corpora nostra diuina vita transferet ad vitam perfectam, id est, beatam, & immortalem. fol. 61. col. 2. in princ.
Animorum rationabilitas a diuina sapientia deriuatur. fol. 63. col. 2. nu. 60
Animalia omnia & plantæ viuificantur ex diuina vita. fol. 61. col. 2. nu. 60
Antiquus dierum dicitur Deus, inquantum est principium omnis durationis. fol. 57. col. 1. nu. 50
Antiquus dierum dicitur Deus dupliciter. fol. 78. colum. 1. numero 40
Antiquus dierum quare dicatur Deus. fol. 78. colum. 1. nume. 30. in tex.
Appetitus prima operatio quæ nam sit. fol. 37. colum. 1. numero 70
Apostolorum & eorum discipulorum dogmata non continentur in sacra scriptura. fol. 8. col. 2. nu. 30. Ea nempe quæ pertinent ad sacrorum mysteriorum cognitionem. fol. ibid.
Arbor bona non potest malos fructus facere, nec e contrario. fol. 45. col. 1. nu. 40
Armonia concors quomodo statuatur in rebus ex diuina pace. fol 81. col. 2. nu. 40
Armonia nihil aliud est quam concors consonantia. fol. 81. col. 2. nume. 10
Auersio a regula diuinæ voluntatis est malum in dæmonibus. fol. 47. col. 2. nu. 40

De litera B.

Beatorum intellectus vident Dei essentiam per vnitionem sui intellectus. fol. 54. col. 1. nu. 50
Bellum a rebus excludere pertinet ad prouidentiam diuinam fol 82. col. 2. nu. 40
Binarij numeri principium est vnitas. fol. 45. colum. 1. nume. 50
Bellum semper esset in rebus, nisi confusio tolleretur. fol. 82. col. 2. nu. 40
Bonum ad plura se extendit secundum Platonicos. fol. 54. col. 1. numero 10
Bonum consistit in modo, specie & ordine. fol. 69. colum. 2. numero 70
Bonum contingit vno modo, malum multipliciter. fol. 50. col. 2. numero 70
Bonum dicitur dupliciter, & quomodo. fol. 35. colum. 1. numero 70
Bonum diuisum non est verum bonum. fol. 36. columna. 2. numero 80
Bonum & malum an sint duo principia. fol. 49. columna. 2. numero 80
Bonum & vnum in idem concurrunt. fol. 36. columna. 2. numero 80
Bonum ipsum laudare quare debeamus. fol. 55. colum. 1. numero 20
Bonum ipsum quod est Deus, secundum suam supereminentem virtutem, est causa factrix omnium substantiarum, & creatrix omnium existentiam. fol. 55. col. 1. nu. 40
Bonum magis & minus quomodo inueniatur in rebus. fol. 43. col. 2. nu. 10
Bonum non est contrarium sibi ipsi. fol. 42. col. 1. nu 70
Bonum non potest producere ea quæ non sunt bona. fol. 41. col. 1. nu. 40
Bonum primum refulget in omni bono particulari, ex quo habet omne bonum quod sit appetibile. fol. 11. columna. 1. numero 80

Bonum prius est ente, cum etiam bonum ad nõ entia suam causalitatem extendat. fol. 62. col. 1. nu. 50
Bonum procedit ex vna perfecta causa, malum autem ex multis particularibus defectibus. fol. 50 col. 2. nu. 60
Bonum quod fuit naturaliter, vtpote ex bono causatũ, quomodo potuit variari. fol. 40. col. 2. nu. 40
Bonum quomodo dupliciter dicatur. fol. 37. colum. 1. & 2. numero 80
Bonum secundum actualem participationem boni, aut secundum ordinem ad bonum vix inuenitur in creaturis. fol. 54. col. 2. nu. 50
Bonum si omnino auferatur, neque erit substantia, neque vita, neque mors, neque aliud nihil. fol. 44. columna secunda, in princip.
Bonum substantiale, in quod affectus fertur, tripliciter se habet. fol. 37. col. 2. nu. 50
Bonum vtrum sit vniuersalis causa rerũ omnium bonarum. fol. 43. col. 1. nu. 70
Boni est bona producere & conseruare. fol. 47. columna. 1. numero 50
Boni excellens virtus non solum bona producit, sed etiam firmat & statuit ea quæ priuantur bono. fol. 44. columna. 1. numero 30
Boni expers quod est, non potest inueniri inter existentia. fol. 47. col. 1. nu. 50
Boni expers quod est, neque est aliquid, neque potest aliquid. fol 52. col. 2. in prin.
Boni nomen manifestat omnes processus vniuersalis essentiæ rerum, & extendit se tam ad existentia, quàm non existentia. fol. 54. col. 1. nu. 50
Boni nomen manifestat totam prouidentiam Dei vniuersaliter. fol. 54 col. 2. nu. 20
Boni quod est omnino expers, neq; est existens, neq; est in existentibus, sed est mixtum, habens partem de bono, partem de malo fol. 44. col. 2. n. 30
Bono quod omnino est priuatum, nullo in loco, nullo modo, nullo tempore aut est aut esse potest. fol. 44. columna. 1. numero 60
Bona omnia sunt à primo bono. fol. 3 col. 1. nu. 60.
Bona omnia sunt amica sibi inuicem, & conueniunt vtpote generata ex vno primo viuente principio. fol. 45. colum. 2. numero 30
Bona spiritualia consequuntur hi, qui afflictiones in rebus temporalibus patientes quodam feruore amoris spiritualibus magis inherent. fol. 70. col. 2. nu. 10.
Bonitas diuina perfecta vadens per vniuersa communicat se omnibus per similitudinem suæ bonitatis. fol. 4. colum. 2. numero 10
Bonitas Dei in quinque habitudinibus distincta. fol. 38. col. 2. nu. 50. & 60
Bonitas Dei non est ignota per obscuritatem, sed propter abundantiam charitatis. fol. 10. col. 1. nu. 60
Bonitas & deitas omnibus supereminens est causa ipsius per se deitatis & bonitatis fol. 84. col. 2. nu. 40
Bonitas omnium bonorum quæ sit apud Platonicos. fol. 3. col. 2. nu. 60
Bonitas per se est donum quoddam ex Deo proueniẽs per quod omnia entia sunt bona. fol. 84. col. 2. nu. 50
Bonitatis vmbra verum sit Deus filius. fol. 10. columna. 1. numero 50

De litera C

Cæcitas tandiu remanet quandiu remanet homo. fol. 44. col. 2. nu. 50
Cœli in motu duo considerantur. fol. 68. col. 1. numero 60
Canis & homo differunt specie, conueniunt tamen in genere animalis. fol. 87. col. 2. nu 60
Castitas & impudicitia quomodo sibi contrarientur. fol. 42. col. 1. nume. 30
Casus dæmonum non est a Deo, sed ex libero arbitrio. fol. 64. col. 1. nu. 50
Causandi diuersi modi qui conueniunt pulchro & bono. fol. 34. col. 2. nu. 40
Causa excedit causata. fol. 86. col. 1. nu. 70
Causa non dependet ab effectu, sed effectus dependet a causa. fol. 75. col. 1. nu. 80
Causa non est multipliciter quàm effectus. fol 51. colum. 1. in princip.
Causa omnis intantum potest nominari ex nomine sui effectus, inquantum habet in se similitudinem eius. fol. 11. colum. 1. nume. 10
Causa remota per se, remouetur effectus. fol. 49. colum. 1. numero 80
Causa vniuersalis omnium propter sui excellentiam est occulta. fol. 61. col. 2. nu. 50
Causa vniuersalis plus influit ad suos effectus, quàm causa particularis. fol. 59. col. 1. nu 60
Causatum & quod deducitur ex alio non potest dici simile causæ a qua deducitur. fol. 75. col. 1. nu 80
Causalitas boni vtrum se extendat etiam ad mala. fol. 43. col. 1. numero 70
Causalitas diuina quantum ad proprietatem humanæ vitæ quænam sit. fol. 61. col. 1. nu. 70
Causalitas diuinæ sapientiæ quomodo percipi possit. fol. 63. col. 1. nu. 60
Causalitas omnis deriuatur a Deo. fol. 34. columna secunda, numero 40
Causalitas omnis rerum præexistit in pulchro & bono. fol. 33. col. 2. nu. 40
Causalitas omnium aliarum causarum præexistit in Deo. fol. 34 col. 2. nu. 60
Causalitas pulchri & boni circa differentias motuũ & quietum, fol. 33. col. 2. nu 70
Causalitatis diuinæ sapientiæ tres conditiones. fol. 63. col. 1. nu. 30. & 40
Ciuitatis regimen in quo consistat. fol. 7. columna prima, numero 70
Cognitio Dei, in quam Christiani vniuntur, est simplicior & diuinior quacunque Dei cognitione. fol. 66. colum. 2. numero 70
Cognitio intellectus angelici tota in vniformitate consistit. fol. 64 col. 1. nu. 30
Cognitionis diuinæ, & cognitionis angelicæ differentia. fol. 39. col. 2. nu. 30
Cognitionem de Deo ex diuinis nominibus in scriptura positis capimus. fol. 7. col. 2. nu. 40
Cognitionem de Deo quam per diuina nomina accipere possumus. fol. 6. col. 2. nu. 40
Cognitiones omnes sunt de rebus existentibus. fol. 9. colum. 2. numero 60
Cognitionum fines præexistunt in supersubstantiali radio. fol. 9. col. 2. in princ.
Cognitionum omnium terminatione, præexistunt in Deo. fol. 9. col. 2. nu. 60
Comparationum diuersitates quæ nam sint. fol. 34. colum. 2. numero 10
Concretio quomodo pertineat ad amorem. fol. 39. colum. 2. numero 10
Concupiscentia quare dicatur demens. fol. 48. colum. 1. numero 10
Congregata minus habent de ratione vnitatis quàm vnita. fol. 81. col. 2. nu. 80
Contemplatio & scientia Dei omnibus existentibus est in via. fol. 5. col. 2. nu. 60. Et quare. ibid. nu. 70
Contrarium non desiderat suum contrarium, fol. 40. colum. 1. numero 80
Contrariorum nullum est in suo contrario. fol. 45. colum. 1. numero 20
Cordis intentiones, quæ sunt maxime occultæ, Deo sunt notæ. fol. 73. col. 1. nu. 30
Corpus nostræ humilitatis configurabitur corpori claritatis Christi. fol. 8. col. 2. nu. 70
Corpus viuit per animã, sed diuina vita est per se viuens. fol. 62. col. 1. nu. 30
Corporis Christi assumptio impugnata a Valentino, Arrio & Appollonio. fol. 8. col. 2. nu 60
Corporeum non est quod est super omnia corpora. fol. 41. col. 2. numero 20
Corporalis materia an alliciat aut attrahat animas ad malitiã. fol. 50. col. 1. nu 60
Corruptio vnius est generatio alterius. fol. 42. columna secunda, numero 20
Corrupta non possunt absolute dici integra. fol. 13. colum. 2. numero 40
Corruptiuum nihil est suiipsius secundum naturam. fol. 47. col. 1 in princip.
Creatura aliqua rationalis quomodo dicatur deificari. fol. 7. col. 1. nu. 70
Creatura nulla est occulta, vel inuisibilis in conspectu Dei. fol. 73. col 1. nu. 40
Creatura nulla potest pertingere ad perfectum modum cognitionis Dei. fol. 5. col 2. in princ.
Creatura quælibet quomodo dicatur perfecta. fol. 87. colum. 1. numero 30
Creatura rationalis secundum suam naturam est defectibilis. fol. 53. col. 1. nu. 20
Creatura quælibet dicitur perfecta ex hoc quibusdam certis limitibus continetur fol. 87. col. 1. nu. 40
Creatura vna fit in alia dupliciter. fol. 74. col. 1. nu 70
Creaturæ inferiores firmantur per superiores. f. l. 77. colum. 2. in princip.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Creaturæ manifestæ sunt nobis, Deus autem occultus. fol. 7. col. 2. nume. 10
Creaturæ in perfectione tria sunt consideranda. fol. 87. col. 1. in princ & nu. 10
Creaturæ quare dicantur a Deo dissimilia. fol. 75. colum. 2. numero 60
Creaturas Deus per suam naturam cognoscit, nos autem Deum per creaturam. fol. 65. columna secunda, nume. 50. & colum. sequenti.

De litera D.

DECOR ad pulchritudinem refertur. fol. 8 col. 1. numero 50
Deliberatio & cognitio humana reputatur quidam error in comparatione ad stabilitatem diuinæ & perfectæ cognitionis. fol. 62. col. 2. nu. 30
Desiderabile nihil est nisi inquantum habet aliquam participationem summi boni. fol. 77. col. 2. nu. 70
Desiderium quid nam sit. fol. 35. colum. 1. nu. 60. & fol. 35. col. 2. numero 70
Deificari quomodo dicatur creatura rationalis. fol. 7. colum. 1. numero 70
Deus amat se ad alia propter suam pulchritudinem & bonitatẽ. fol. 37. col. 2. nu. 50
Deus bonitate sua saluat quem condidit. fol 5. colum. 1. numero 30
Deus bonitatem suam voluit diffundere & communicare alijs per modum similitudinis, & quod bonitas eius non tantum in ipso maneret, sed etiam ad alia effluere t. fol. 36. col. 1. nu. 20. & 30
Deus continetur in seipso vt loco sine loco, fol 73. colum. 1 numero 70
Deus conuenitẽter præ alijs nominibus laudatur sicut existens. fol. 56. col 2. nu. 10
Deus cum dicitur per se vita, dupliciter intelligitur. fol. 56. col. 1 numero 60
Deus cum sit bonus, quomodo voluit producere malam. fol. 40 col. 2. nu. 50
Deus cum sit infinitus excedit omnem substantiam finitam. fol 9. col. 2 nu. 60
Deus cum sit omnium existentium causa, ipse nihil est existentium. fol. 10 col. 2. nu. 10
Deus cum sit summum bonum communicat se alicui existentiũ. fol. 6. col. 1. nu. 49
Deus cum sit super omnem sapientiam, tamen ipse laudatur in sapientia vt mens, vt ratio, & vt cognitor. fol. 64. colum. 1. numero 80
Deus cum sit ipsa veritas, seipsum negare non potest. fol. 69. colum. 1 nu. 30
Deus cur dicatur amor eleuans alia ad se ipsum. fol. 38. colum. 1. nu. 50
Deus cur dicatus Dominus virtutum, & exercituum. fol. 67. col. 1. nu. 50
Deus cur dicatur esse ante dies, æuum, & tempora. fol. 78. col. 1, numero 60
Deus cur dicatur natura naturans. folio 49. columna prima, numero 30
Deus cur dicatur omnipotens, & Antiquus dierum. fol. 77. col 1 nu. 20. in tex. & 50. in glo.
Deus cur dicatur principium & mensura sæculorum. fol. 55. col. 1. nu. 60
Deus cur dicatur separari ab omni virtute. fol 67. colum. 1. numero 50
Deus cur dicatur simpliciter perfectus. fol. 87. columna prima numero 60
Deus cur dicatur tempus. 78. col. 1. nu. 60
Deus cur laudetur nomine boni, nomine existentis, nomine vitæ, & nomine sapientiæ. fol 54. col. 1. nu. 70
Deus cur nominetur a suis effectibus, fol. 63. columna prima, numero 50
Deus dicitur amor suiipsius per se ipsum. fol. 38. colum. 2. numero 50
Deus dicitur non existens, quia est super omnia existẽtia. fol. 40. col. 1. nu 80
Deus dicitur moueri duobus modis. fol. 76, column. 1. numero 60 & 70
Deus dicitur perfectus sicut non inaugmentabilis, & sicut non minorabilis. fol. 87. col. 1. nu. 50
Deus dicitur ratio cum sit ipse summa rerum dispositio. fol. 66. col. 2. in princ.
Deus dicitur sanctus sanctorum, rex regum, dominus dominorum & Deus Deorum. fol. 84. colum 2. nume. 20. in tex. & 60. in glo.
Deus est causa omnis stationis & sessionis quæ in rebus creatis inuenitur. fol. 76. col. 1. nu. 40
Deus est causa & temporalium, & æternorum, est supra æternitatem. fol. 79. col. 1. nu. 50
Deus est causa omnium particularium entium. fol. 57. colum. 2. numero 80
Deus est causaliter tempus eorum quæ fiunt. fol. 55. colum. 1. nume. 80
Deus est collocatio sancta eorum quæ mouentur secundũ quandam immundam commotionem. folio 7. columna prima, numero 50
Deus est dissimilis & non eiusdem ordinis cum alijs, quia ipse est ab omnibus diuersus. folio 75. columna secunda, numero 50
Deus est esse creati æuum, & duratio. fol. 58. columna secunda, numero 60
Deus & homo vtrum idem sit suppositum. fol. 8. colum. 1. numero 70
Deus est incomprehensibilis omni intellectui creato, quia est super omnem mentem & rationem, fol. 5. columna prima, numero 80
Deus est intellectus non intelligibilis, quomodo intelligatur, fol. 5. col. 2. nu. 40
Deus est largitor omnis cognitionis, scilicet rationis, mentis & sapientiæ, & omnium huiusmodi. fol. 66. columna prima, numero 70
Deus est locus, fundamentum, & vinculum connectens omnia, fol. 77. col. 2. nu. 20
Ex Deo est omnis sapientia, omnis ordo, & omnis armonia. fol. 57. col. 2. nu 50
Deus est omnium circumapprehẽsiuus, comprehensiuus, & præapprehensiuus, quomodo intelligatur. fol. 9. column. 2. numero 80
Deus est primum bonum, & causa omnis bonitatis. fol. 45. col. 2. numero 70
Deus est proprium omnium sicut causa factiua rerum. fol. 60. colum. 1. nu. 40
Deus est quodammodo omnia inquantum omnia in ipso præexistant. fol. 73. col. 2. nu. 70
Deus est sibi similis. fol. 75. col. 1. nu. 30
Deus est substantia, sed supersubstantialis. fol. 5. colum. 2. numero 30
Deus est supersubstantialis & supernaturalis. fol. 84 colum. 2. numero 60
Deus est supra omne id quod a nobis cogitari potest, fol. 10. col. 2. in princip.
Deus est veritas, & omnia sciens, fol. 5. col. 1. nu. 20
Deus est vita æterna, fol. 60. col. 2. nu. 20
Deus est vita viuentium, & substantia, propter bonitatem ipsius. fol. 7. col. 2. nu. 30
Deus est vnum supersubstantiale principium omnium & causa fol 84. col. 1. nu. 60
Deus est ipsa vnitas quasi existens vnus per suam essentiam. fol. 5. col. 1. nu. 50
Deus est vnitas per se subsistens, vnificans omnem virtutem. fol. 5. col. 2. nu. 20 & 30
Deus erat, est, & futurus est. fol. 58. col. 2. nu. 70
Deus ex sua gratia communicat se inferioribus, per aliquem modum cognitionis. fol. 6. col. 1. nu. 50
Deus implens omnia, in nullo euacuatur sua virtute. fol. 38. col. 1. nume. 40
Deus indeclinabili virtute donat seipsum per quandam sui participationem ad deificationem conuersorum. fol. 74. colum. 2. numero 10
Deus in scripturis non solum dicitur innominabilis, sed etiam multorum nominum, fol. 111. columna secunda, nume. 40. & sequentibus.
Deus intra seipsum est vnus, quia nulla diuersitas inuenitur in ipso. fol. 80. col. 2. nu. 50
Deus laudatur vt principalis substantia, inquantum dat omnes perfectiones rebus. fol. 12 col. 1. nu. 30
Deus laudatur sicut causa existentium, fol. 8. columna prima, numero 40
Deus licet sit principium omnium & finis, tamen neque habet principium, neque medium, neque finem. fol. 60. colum. 1. numero 60
Deus metaphorice dicitur Leo, Petra, Sol, & aliquid huiusmodi, fol. 3. col. 1. nu 60
Deus non diuiditur actu, nec potentia, fol. 7. colum. 2. numero 60
Deus non est Deus dissensionis, sed pacis. fol. 45. colum. 2. numero 20
Deus non est essentia qualis ab intellectu nostro concipi possit, fol. 3. col. 1. nu. 70
Deus non est factus homo secundum aliquam conuersionem deitatis in carnem, vel in animam, fol. 8. col. 1. nu. 80
Deus non potest per aliquam virtutem cognoscitiuam comprehendi, aut locutione perfecte manifestari. fol. 5. colum. 1. numero 60

Deus non est propter creaturas, sed econuerso, fol. 11. colum. 1. numero 50
Deus non solum est causa viuentium, sed etiam vitæ, fol. 75. col. 2. nume. 20
Deus non stat neque sedet tanquam sustatur in aliquo altero, sed in se ipso manet secundum immobilem identitatem, fol. 75. col. 2. nu. 70. & 80
Deus omnia cognoscit & producit per vnum, quod est eius essentia. fol. 65. col. 1. nu. 30
Deus omnibus in rebus est incomprehensibilis, & non potest comprehendi sensu, fol. 9. col. 2. nu. 80
Deus penetrat omnia quæ pertinent ad humanam naturam, fol. 73. col. 1. nu. 30
Deus per ipsum esse omnia causat, fôlio 56. columna secunda, numero 80
Deus quandoque dicitur idem in sacra scriptura, fol. 72. col. 1. numero 30
Deus quare dicatur bonus, viuus, sapiens, & aliis multis nominibus nominatur, fol. 7. col. 2. nu. 40
Deus quare dicatur canus & senior, folio 78. columna prima, numero 70
Deus quare dicatur nouus & iunior, folio 78. columna prima, numero 70
Deus quare dicatur rex sæculorum. fol. 55. columna secunda, numero 50
Deus quare dicatur sanctus sanctorum, Rex regum &c. fol. 86. col. 1. nu. 60
Deus quod dicatur esse sine intellectu & sensu quomodo intelligatur, fol. 64. col. 2. nu. 30
Deus quomodo dicatur æqualis, folio 77. columna prima, numero 30
Deus quomodo dicatur vita æterna, folio 60. columna secunda, numero 30
Deus quomodo amet, fol. 35. col. 2. nu. 70
Deus quomodo aliquem liberat a primatione, ab infirmitate, & a passione. fol. 71. col. 2 in princ.
Deus quomodo cognoscatur per diuinam sapientiam, folio 64. col. 1. nu. 20. in tex.
Deus quomodo possit cognosci, cum non sit intelligibilis, neque sensibilis, neque aliquid de numero existentium, sed super omnia prædicta, folio 65. columna prima, numero 80
Deus quomodo cognoscatur, folio 65. columna prima, numero 10. in tex.
Deus qui est clarissimum lumen dicitur inuisibilis. fol 62. col. 2. numero 40
Deus qui est laudabilis & nominabilis dicitur ineffabilis & innominabilis, fol. 62. col. 2. nu. 40
Deus qui est omnium causa non potest dici aliis similis, sed alia ei similia ei dicuntur. folio 75. columna secunda, in principio.
Deus qui est summum bonum non potest lædi, nec molestari, fol 45 col. 1. nu. 80
Deus in sacra scriptura laudatur vt ratio, hoc est vt verbum, fol. 66. col. 1. nu. 70
Deus saluat omnia per propriam bonitatem liberando a malo. fol. 71. col. nu. 60
Deus scit omnia antequam fiant, fol. 64. columna secunda, numero 60
Deus se cognoscendo, cognoscit omnia, fol. 65. columna prima, numero 40
Deus secundum æqualitatem causatam, æqualiter operatur in omnibus. fol. 76. col. 2. nu. 80
Deus separatur ab his quæ sunt in æuo & tempore per eminentiam quandam, fol. 60. col. 1. nu. 70
Deus si produceret malũ, transmutaretur a sua bonitate, fol. 45. col. 2 nu. 50
Deus sibi soli notus, nobis autem occultus, fol. 4. colum. 2 numero 70
Deus solus à se est perfectus, folio 86. columna secunda, numero 70
Deus a Theologis cur nominetur dilectio & amor. fol. 38. col. 2. nu. 10. 20. & 30
Deus vtrum propter suam bonitatem ectasim patiatur. folio 38. col. 1. nu. 30. & 40
Deus vtrum sit causa rerum solum per modum finis, an vero per modum factionis & conseruationis. fol. 11. colum. 1. numero 60
Deus zelans quare dicatur. fol. 38. col. 1. nu. 50
Dei causa omnia sunt. fol. 11. col. 1. nu. 50
Dei cognitio quæ discordat a communi Christianorum cognitione verius dicitur error quàm Dei cognitio, fol. 66. col. 2. numero 80
Dei in effectibus tria considerantur, fol. 72. col. 2. nu. 20. & 30.
Dei essentiam, prout in se est, in præsenti vita non possumus videre, fol. 8. col. 2. nu. 40
Dei essentiam, quæ est vnitas in trinitate in præsenti vita videre non possumus, fol. 10. colum. 1. nu. 50
Dei intelligibilia circunuelantur per sensibilia, fol 8. colum. 2. numero 40
Dei ad iustitiam pertinet quod det vnicuique secundum propriam proportionem. fol. 71 col. 2. nu. 50
Dei nomen est mirabile super omne nomen, fol. 11. colum. 2. numero 40
Dei nomen recipitur in tota deitate, hoc est in omnibus personis. fol. 14. col. 1. nu. 40
Dei nomina designantia gubernationem quæ nam sint. fol. 84. col. 2. nu. 70
Dei nomina quomodo intelligantur de tribus personis, fol. 13. col. 2. nu. 10
Dei nominationum tria sunt genera, fol. 12. columna secunda, numero 40
Dei oculis omnia sunt nuda & aperta, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. folio 64. columna secunda, numero 10
Dei prouidentia est perfecta, & datrix omnis boni. fol. 53. col. 2. nume. 70
Dei pulchritudo tota nõ potest recipi in aliquo speculo creato. fol. 46. col. 1. nu. 80
Dei sapientia est abscondita ab oculis omnium viuentium. fol. 64. col. 1. nu. 70
Dei sapientia, virtus, & bonitas nullis finibus limitantur. fol. 85 col. 2. nu. 60
Dei superstantialis virtus non egreditur ab ipso. fol. 38. col. 1. numero 40
Dei quod stultum est, sapientius est hominibus, fol. 62. colum. 2. numero 10
Dei virtus est ineffabilis & ignota, quæ cogitari non potest. fol. 67. col. 2. nu. 50
Dei visio per essentiam est super naturam cuiuslibet intellectus creati, non solum humani, sed etiam Angelici. fol. 10. col. 1. numero 70
Deo conuenit nobilissimus modus videndi, fol. 50. colum. 2. numero 70
Ex Deo est omnis virtus, omnis custodia, omnis collatio, omnis distributio, omnis intellectus, omnis sensus, omnis habitus, omnis motus, omnis vnitio, omnis concretio, omnis amicitia, omnis concordatio, omnis discretio, & omnis diffinitio, fol. 57. col. 2. nu. 50. & seq.
Deo qui est omnium causa quare attribuatur & magnum & paruum &c. fol. 72. col. 1. in princ.
Deo nihil detrahitur ex omni potentia, eum dicitur ipsum seipsum negare non posse. fol. 69. col. 1. nu. 50
In Deo omnia præexistunt secundum virtutem substantialiter vnam. fol. 59. col. 1. nu. 70.
Deo omnia sunt similia, quia omnia conuertuntur per desiderium in Deum. fol. 75. col. 1. nu 60
A Deo sunt omnia sicut a principio, quod omnibus esse influit. fol. 88. col. 2. nu. 50
Deum amant omnia ex necessitate, saltẽ in eius effectibus. f. 78. col. 1. nu. 30
Deum cur dicimus irrationalem, imperfectum, & caliginem impalpabilem & inuisibilem. fol. 64. col. 2. nu. 50
Deum esse bonorum principium per quæ nobis manifestatur. fol. 7. col. 1. in princ.
Deum esse causam contentium, custodiam, & cibum, quomodo hæc intelligantur. fol. 12. col. 1. nu. 30. & 40
Deum esse omnium principium & finem quomodo sit intelligendum. fol. 34. col. 2. nu. 60
Deum esse per se vitam, per se virtutem, & substantificatorem, quomodo sit intelligendum. folio 83. columna secunda, numero 60. & 70
Deum esse superabundanter plenum omni sapientia quomodo intelligendum. fol. 62. col. 1. nu. 80
Per Deum manent omnia, sicut per causam conseruantẽ. fol. 88. col. 2. nu. 50
Deum secundum quod in suo esse consideratur nulli rei esse similem diuinorũ tractatores asserunt, concedunt tamen quod det similitudinem suam rebus. folio 75. column. 1. numero 50. & 60
Ad Deum qui est super omnia ascendit homo tribus modis. fol. 65. col. 2. nu. 40
Deitas est inuisibilis, inscrutabilis, & inuestigabilis. fol. 6. col. 1. nu. 30. & 40
Deitas nisi esset perfecta in qualibet personarum, oporteret obseruare qualiter aliquis diceretur de vna persona, & qualiter de alia. fol. 13. col. 2. nu. 50
Deitas Patris & Filij & Spirituſſancti dicitur tota, quasi præhabens in se vniuersa. fol. 13. col. 1. nu. 70
Deitas per se quid nam sit. fol. 84. col. 2. nu. 50
Deitas principalis est separata ab omni virtute, quæ quocunque modo in rebus existit. fol. 67. col. 1. nu. 50
Deitas quomodo inuestigari possit. folio 6. columna prima, in principio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deitas superstantialis voce significari non potest, vtpote supra omne nomen existens.fol 10.col 7.num. 10
Deitas tam ab Angelis,quàm ab hominibus desideratur cognosci. fol.11.col.1.num. 70
Deitas trium personarum,non est deitas participata.fol.13.co. 2.in princ.
Deitatis diffinitio fol.85.col.2.num. 50
Deitatis participatio quæ est per gratiam, datur a Deo fol. 68. colum. 2. num. 50. nec aliquis sua virtute potest consequi. ibidem.
Deitatem quomodo laudent Theologi. fol. 8. columna prima, numero 40
Dæmonis malitia vnde processerit. fol. 40. colum. 2. numero 40
Dæmones an sint naturaliter mali. folio 46. columna 2. numero 70
Dæmones cum sint facti a Deo, quomodo sint mali. fol. 47. col.1. num. 50
Dæmones cur non desiderant pulchrum & bonum, sed inclinantur ad desiderandum res materiales, vt honores ab hominibus exhibitos,& nidores sacrificiorum. fol.40. colu. 2. numero 10
Dæmones dicuntur desiderare malum, inquantum desiderant aliquod bonum cum defectu debiti modi & ordinis. fol. 48. col.1.num. 70
Dæmones dicuntur mali non secundum aliquam naturam, sed secundum defectum boni. folio 47. columna prima, numero 60
Dæmones infirmati circa consecutionem diuini finis, fugiunt ab eo,& eadunt præcipitati in peccatum. fol.47.colum.2.numero 60
Dæmones non auerterunt voluntarie suum intellectum a consideratione veri,sed ab inspectione boni. fol.48.colum.1.numero 60
Dæmones quid naturaliter corrumpant. fol.47. colum.1. numero 10
Dæmones quomodo desiderent bonum. fol. 53. colum. 1.numero 70
Dæmonum cognitio a diuina sapientia deriuatur. fol.64. colú. 1. num. 40
Dæmonum cognitio est deprauata, licet secundum ordinem naturæ sit altior cognitione rationis & sensus. fol. 64. colú. 1.num. 50
Dæmonum multitudo cum sit producta a bono Deo, quomodo non fuit conformis ei in bonitate. fol.40. colum. 2. numero 30 & 40
Diaboli inuidia mors introiuit in orbem terrarum. fol. 40.col. 2.num. 20
Dictionum soni non transeunt vsque ad intelligibilem partem animæ,sed morantur circa labia loquentium,& circa auditus audientium.fol.36.col.1. num. 50
Differentia cognitionis quam in præsenti vita de Deo per nomina Diuina accepimus ad cognitionem quam sancti habent in vita futura. fol.8.col.2.num. 20
Dilectionis & amoris nomen quomodo accipiatur secundum scripturas. fol.37.col.1.num. 40
Dionysius qua in re discrepet a Platonicis. fol.56.colum.1.numero 60
Dionysius qua in re Platonicos imitetur. fol. 56. colum. 1. numero 40
Dionysius quare vsus sit stilo obscuro in omnibus suis libris.fol. 3.col. 1.num. 70
Dissimilis cur dicatur Deus. fol.72.col.1.num. 40
Diuina essentia a beatis mente attingitur, non autem comprenditur.fol.5 col.1.num. 30
Per Diuina nomina quæ nobis in sacra scriptura traduntur duo cognoscimus,& quæ sint illa. folio columna prima,numero 10
Diuina nomina,de quibus in hoc tractatu agitur,sunt communia toti trinitati. fol.13.col.1.in princ.
Diuina nomina quibus Deus laudatur quomodo cognosci possunt. fol.6.col.2. num. 60
Diuina reuelantur a Deo secundum proportionem eorú quib. reuelantur. fol.4.col.2.num. 80
Diuina sapientia est principium & causa ipsius sapientiæ secundum se acceptæ in communi. fol.64.col.1.num. 60
a Diuina vita nihil potest esse segregatum nisi quod caret vita. fol.68.col.2.num. 60
Diuina vita quæ est supereminenter viuens, est causa factiua, & conseruatiua ipsius per se vitæ. folio 60. colum. 2.numero 70
Diuinæ vitæ causalitas quænam sit. fol.60. columna secunda, numero 10
Diuinorum nominum ratio.fol.6.col.2.num.20.
Diuinitas Christi non est conuersa in humanitatem,neque humanitas in diuinitatem. fol.8.col.1.num. 80
Diuinitas quare dicatur continens. fol.77.col.2.num. 40
Diuinitas dicitur perfecta, inquantum est in sua natura & virtute. fol.13.col.1.nu. 80
Diuinissimum quod est, & causa omnis bonitatis, non potest mutari a bonitate. fol.45.col.2.num. 60
Dominatio in quo consistat. fol.86.col.1.num. 40
ad Dominationem tria requiruntur. fol. 85. col.2. in princ. & numero 10
Dominantem oportet abundare omni genere bonorum. fol.85. col.2.num. 30
Domus causa est ædificator non secundum suam naturam, sed secundum suam artem. fol.10.col.2.num. 70
Domus similitudo non est in natura ædificatoris,sed in eius arte. fol.10 col.2.num. 70
Dona diuina percipere non possumus.si Dei vnitionem negligentes nobis ipsis inhæreamus. fol.62. col.2. num. 80
Dona maiora quæ participant a Deo,sunt meliora, & supereminent aliis quæ minora dona participant. fol.54.colum.2.numero 40

De Litera E.

ECTASIS est amoris effectus. fol. 37. colum. 1. numero 70
Efficere & saluare pertinent ad rationem boni. fol. 50. col.1.num. 60
Effectus dicuntur circa causam consistere inquantum accedunt ad similitudinem ipsius. fol. 11.col.1.nu. 40
Effectus præexistunt in causa. fol.88.col.2.nu. 50
Effectus sequitur conditionem causarum & principiorum. fol. 45.col.1.num. 80
Effectiuum continet sub se generatiuum sicut minus commune. fol.50. col.1.num 60
Effectuum diuinorum diuersitatis ratio duplex.fol.43. colum.2. numero 80
Elimas magus pugilibus inexpertis assimilatur. fol. 69. colum. 1. num. 50
Elimas Magi opinio de Dei omnipotentia. fol.68. col.2.num. 30.in tex.& nu. 70. in glo.
Ens ad plura se extendit quam vita. folio 62. colum. 1. numero 50
Ens dupliciter dicitur. fol.27.col.1.num. 80
Ens nomen conuenientissimè de Deo dicitur. fol.55. colum.2. num. 80
Entis nomen quidnam designet.fol.54.col.1.num. 60
Entis nomine quare Deus conuenientissime nominetur. fol.56. colum.1. in princ.
Entia omnia in quantum sunt,sunt bona & ex bono.
Entia rationis quæ dicantur. fol.58.col.1.num. 40
Entium vniuersitas non esset completa, si tolleretur ens in potentia. fol 50.col.1.num.20
Error eorum qui affirmant diuinam prouidentiam nos inuitos inducere ad virtutem. fol.52.col.2.num.80.
Error illorum qui ponunt duo prima principia. fol. 88.colú.1. num. 30
Error Originis & Arrii,qui posuerunt deitatem filii esse participatam,fol.13.col.2. in princ.
Esse commune quomodo magis se habeat ad Deum, quàm alia existentia. fol,58.col.2.num. 40
Esse Dei tempore non mensuratur. folio 55. columna secunda, numero 50
Esse ipsum cum excedat vitam,& vita sapiétiam, vnde est quod viuentia supereminent existentibus,& sentientia viuentibus, & rationabilia sentientibus,& intellectus angelici rationabilibus creaturis. fol.54.col.2.num. 40
Esse ipsum diuinum est mensura omnium seculorum. fol.55. col.1.num. 70
Esse ipsum ad hoc quod sit, an habeat virtutem a superstantiali virtute. fol. 67. colum.2. numero 30. in tex. & numero 70. in gloss.
Esse omne præexistit inesse diuino. folio64. colum. 2. numero 70
Esse omne secundum quamcunque rationem essendi, substantialiter existit in eo qui omnium existentium est causa. fol. 58. col.2.num. 70
Essentia Dei est ignota creaturæ, & excedit non solum rationem humanam, at etiam angelicam. folio 65. columna 2. numero 20
Essentia diuina cui conuenit,conuenit ei per se bonitatem esse, & econuerso. fol.13.col.1. num. 50.
Essentia diuina est principium omnium existentium & finis. fol. 60. col.1.num. 40
Essentia diuina non potest manifestari perfecte vnicuique intellectus creato. fol.54.colum.1.num. 40

Eutichi

Eutichi error quo ad naturam Dei & hominis.
Excessus in rebus creatis multipliciter attenditur. fol.72.col.1. numero 70
Exemplar quid dicatur. folio 59. columna secunda, numero 40
Exemplaria omnium rerum an sint in Deo. fol.59.colum.2.numero 30
Exemplaria quomodo dici possunt res intellectuales à Deo.fol. 59.col.2.nu.50
Exemplaria rerum quæ dicantur.fol.59.columna secunda, numero 10
Existens omne secundum suam existentiam est in actu. fol. 41. col.1.nu 30
Existens nihil est,cuius ipsum per se esse non sit substantia, & æuum.fol.56.col.2.in princ.
Existentia an causentur ex diuina prouidentia.fol.52.colum.2. numero 50
Existentia aliqua dupliciter habent durationem, fol.54.col.1. numero 70
Existentia omnia causantur ex bono.fol.45. columna prima, in principio.
Existentia omnia desiderant pulchrum & bonum. fol.41.col.1. numero 70
Existentium nullum corrumpitur per malum quãtum ad ipsam substantiam,vel naturam rei quæ dicitur mala. fol. 47. col.1. numero 40
Existentium omnium exemplar quod nam sit. fol.84. colum.1. numero 40
Existentibus omnibus Deus dat posse & esse determinatum. fol. 69.col.2.nu.30
Extremum & infimum in angelis quidam dicatur.fol.58.col.1. numero 60

De Litera F.

FALSVM opinari est ex infirmitate intellectus. fol. 53.col.1.nu.70
Fides ab Apostolo dicitur substantia, quasi quoddam fundamentum fol 66.col.2.nu.40
Fides diuina quid nam sit. folio 66. columna secunda, numero 40
Fides est supra rationem.fol.14.col.1.nu.60
Fide coniungimur altioribus,quàm sunt ea ad quæ ratio naturalis pertingit.fol.4.col.1.nu.80
Fide coniunguntur homines Deo. folio 62. columna secunda, numero 70
Fidei diuinę in veritate qui eredit, eum nihil potest a vera fide remouere.fol.66.col 2.nu.50
Fidei firmitas est triplex.fol.66 col.2.nu.50
Fidei veritati qui est vnitus,facile percipit eius virtutẽ. fol.66. col.2 nu.60
Filii persona sola est incarnata.folio 14. columna secunda, numero 60
Finis communis totius multitudinis quamuis sit vnus, tamen sunt multi & differentes diuersorum fines particulares.fol.85. col.1.nu.70
Finis est complementum vniuersi. folio 43. columna secunda, numero 80
Finis prouidentiæ quis nam sit. folio 86. columna secunda,numero 20
Finis semper respondet principio actiuo. fol.51. colum.2.numero 20
Fines diuersi quomodo consequantur. fol.85. columna prima, numero 70
Ad Fines diuersos diuersi ordines hominum instituendi sunt. fol.85.col.1.nu.70
Firmitas indissolubilis est in rerum complexione. fol 81.col.2. & quomodo.ibid.
Firmitatis quatuor modi.fol.77.colum.1.nume.80.& colum.2. numero 10
Fluxiones aquæ Dei virtute sunt in deficientes.fol.68.colum.1. numero 80
Forma,à qua dependet propria ratio rei, pertinet ad claritatẽ, fol.33.col.1.in princ.
Forma omnis recepta in aliquo limitatur & finitur secundum capacitatem recipientis.fol.55.col.2.nu 30
Fortitudo virtutis interioris est vera fortitudo ad ea quæ sunt hominis,& non potest cadere niti gratia diuina sublata,fol.85 col.2.nu.40
Furor an participet de bono.fol.44.col.1.nu.70
Furor,concupiscentia, & phantasia an sint secundum se mala. fol.48.col.1.nu.30
Furor quare dicatur irrationabilis.fol.48 [illegible]columna prima, numero 10

De Litera G

GENERATIO & corruptio non est eadem virtus eiusdem,& secundum idem. fol.43. colum.1. numero 40
Generatio & id quod generatur, causatur ex Deo. fol.55.col.2.nu.10
Generatio & substantia fit propter bonum. folio 42. colum. 2. numero 60
Generatio omnis est transmutatio ex hoc toto in hoc totum, fol.74.col.2.in princ.
Generatio omnibus a Deo tribuitur, fol.55. columna secunda, in princ.
Generatiuum existentium quod est, confert ad perfectionem vniuersi fol.42 col.2.nu.30
Non generatum dicitur multis modis.fol.73.colum.2. numero 60.& 70
Non generatum dicitur,quod nondum accepit esse per generationem.fol.73.col.2.nu.60
Geometria habet aliquem terminum vltra quem nõ tendit.fol. 9.col.1.nu.80
Gloriæ vita erit in resurgentibus.fol.61
Gradus diuersi substantiarum. folio 58. columna prima, numero 40
Gradus omnes entium a Deo sunt. fol.58.columna prima, numero 10
Gradus supremorum entium in tres partes distinguuntur. fol. 58.col.1.nu.50
Gratiæ vita quæ nam sit,& quid operetur. fol.61. colum.1.numero 80

De Litera H.

HABENDI modus dupliciter intelligitur.fol.56. col.2.nu.60
Habitudo vel coaptatio appetitus ad aliquid velut suum bonum,vocatur amor. fol 35. colum.1.numero 50
Habitudo vniuersalis est,quod essentia diuina omnia in se præhabet.fol.60.col.1.nu.40.& omnia in esse continet, & conseruat.ibid.
Hierarchia quid nam sit.fol.8.col.2.nu.40
Hierarchæ cur Apostoli & prælati Ecclesia dicantur. fol.8.col. 2.nu.40
Homo auertens se ab auxilio Dei sibi parato imp utet sibi nolit vti auxilio manum sibi porrigentis. fol.53.columna secunda, numero 50
Homo dicitur perfectus per gratiam quam habet à Deo. fol.86. col 2.nu.60
Homo dicitur qui habet humanitatem absque præcisione individualium principiorum.fol.55.col.1.nu.50
Homo intellectu cognoscit vniuersalia, sensu vero singularia. fol.65.col.1.nu.60
Homo intra seipsum non est vnus, quia multa & diuersa intra seipsum continentur.fol.80.col.2.nu.50
Homo non videbit Deum & viuet. fol. 5. columna secunda,numero 70
Homo propter delectationem,vel vtilitatem sæpius amatur.fol. 37.col.1.nu.30
Homo quod illuminetur ad Deum cognoscendum, à Deo est. fol.6.col.1.nu.50
Homo quomodo congregetur ad vnitatem Dei formen. fol. 7. col.2.nu.80
Homo quomodo dicatur imperfectus.fol.87.col.1 nu.60
Homo separatus quare appelletur per se homo. fol 3. colum.2. nu.50.& 60
Homines habent quodammodo intellectus Angelis æquales, fol.63.col.2.nu.70
Homines quomodo dicatur habere pacem.fol.79.col.2.nu.50
Humana ex ratione semper causatur aliqua fides. fol.66. col.2. numero 30
Humanitatis in nomine non includitur nec actu, nec potentia aliquod individuale principium.fol.55.col.1.nu.60

De Litera I.

IDEM attribuitur Deo secundum eius immutabilitatem, fol.74.col.1.nu.60
Ierotheus fuit magister Dionysii in rebus diuinis. fol. 78. col.1.nu.80
Illuminatio quomodo intelligendum.fol.7.columna prima, numero 60

Universidad de Deusto
Biblioteca

Immissiones dicuntur inquantum ipsa diuina bonitas se immittit sanctis mentibus fol 10.col.1 nu.60
Immobilis describitur Deus in sacra scriptura, & stans. fol 72. colum. 1. nume. 40. & dicitur etiam motus ad omnia ambulans. ibid.
Immortale vere & proprie quidam dicatur. fol.60. colum.2. numero 60
Immortalis solus Deus dicitur. fol.60.col.2.nu.60
Immortalitas quid nam sit. fol.57.col.2.nu.50
Immunditiæ seruus quis dicatur. fol.85.col.1.nu.40
Immutabilitas Dei multis modis attenditur. fol.73.colum.1.nu. 60.& 70
Imperfectio quæ sit præter naturam. fol.48.columna secunda, numero 70
Imperfectum dicitur quod non potest aliquid sibi simile facere, fol.87.col.1.nu.60
Imperfectum quid nam dicatur. fol.87.col.1.nu.40
Impudicus an sit priuatus bono. fol.44.col.1 nu.60
Incommensuratio sit per priuationem modi, peccatum per priuationem speciei fol.52.col.1.nu.60
In corporalia quæ carent forma, sunt intangibilia & infigurabilia. fol.5.col.1.nu.40
Inferioribus Deus se ingerit propter suæ bonitatis participationem. fol.38.col.1.nu.40
Infinitatem omnem excedit Deus qui omnibus est infinitus, fol.72.col.2.nu.10
Infinitum dicitur quod est indeterminatum, fol.34.colum.2.in principio.
Ignis quare liquefaciat ceram, & lutum induret, fol.43.colum. 2.nume.70
Ignis quomodo generet ignem. fol.42.col.2.nu.60
Ignis virtutes inextinguibiles facit diuina virtus. fol.68.col.1. numero 70
Innominabilis quare dicatur Deus à Theologis. fol.11.col.2. numero 10
Intellectus Angelici quare dicantur diuini. fol.63.colum.2.numero 50
Intellectus compositio in nobis est duplex, fol.63.colum.1.numero 70
Intelligibile an sit ante intelligens, & participatum ante participans. fol.55.col.1.nu 50
Intelligibilia an sint incomprehensibilia sensibilibus. fol.5.col. 1.nume.70
Intellectualis operatio in nobis est infirma ad comprehensionem veritatis. fol 61.col.1.nu.50
Intellectualis operatio, qua mentes angelicæ Deum contemplantur circulari motui comparatur. fol. 33. colum. 1.numero 40
Integrum & perfectum quomodo inter se differant. fol.13.col.1 numero 80
Intentio omnis agentis fertur in bonum, fol.51.colum.2.numero 70
Inuestigare proprie quid significet, fol.6. columna prima, in principio.
Inuestigabilis quare dicatur Deus. fol.62. columna secunda, numero 40
Iracundus cur assimiletur. fol.44.col.1.nu.70
Irascibilis non regulatur ratione. fol.47. columna secunda, numero 80
Iudicia Dei quare dicuntur incomprehensibilia, fol.5.colum 2 numero 80
Iunior quid nam dicatur. fol.78.col.1.nu.10
Iustitia commutatiua in Deo locum non habet. fol.69.col.2. numero 60
Iustitia conuenit Deo secundum tres actus. fol.69.colum.2.numero 60
Iustitia Dei quam inæqualitatem excludat, fol.71.colum 2.numero 30
Iustitia diuina dicitur a sacris doctoribus liberatio, & liberationis causa. fol.70.col.1.nu.70
Iustitia diuina laudatur sicut saluatio omnium. fol. 70. col.2. numero 60
Iustitia est circa actiones, nempe circa distributiones & retributiones, quæ Deo competere possunt, fol.69. colum.2.numero 50
Iustitia homi is est immunditia ad comparationé iustitiæ Dei, fol.62.col.2 nu.30
Iustitia laudatur in Deo, inquantum ipse distribuit omnibus secundum eorum dignitatem. fol.69. col.2.nu 60. est enim distributor bonorum. ibid.3.
Iustitiæ distributiuæ ratio in quo consistat, fol. 5. colum.1. numero 30
Iustitiæ diuinæ effectus fol.70.col.2.nu.20.in tex.
Iustitiæ proprium quid sit. fol.70.col.1.nu.20
Iustitiam diuinam qui reprehendere nituntur, suam iniustitiam manifestat. fol.70.col.1.nu.40

COMMENTI.

De litera. L

LARGITAS rationis reducitur ad vnitatem intellectualis puritatis, fol.81.col.1.nu.70
Largitio Dei est super plena, vt quæ nunquam minorari possit per copiam suæ effusionis. fol.87. colum.1. numero 70
Latitudo Dei quid nam sit. fol.74.col.2.nu.60
Lex Dei quæ nam sit. 77.col 2.nu.80
Leges naturales sunt quidam partus, siue effectus amoris quo diuina bonitas amatur. fol.78.col.1.in princ.
Liberum arbitrium an sit causa boni & mali. fol.50. colum. 2. numero 80
Lineæ quæ in centro vniuntur perfectè parum recedunt a centro. fol.57.col.1.nu.60
Longitudo Dei dicitur virtus quæ super tota extenditur, penetrans omnia a summo vsque ad imum. fol.74. columna.2. numero 60
Lumen si esset cognoscitiuum per se ipsum cognosceret tenebras. fol.60.col.1.in princ.
Luminaria corpora a Deo custodiuntur a corruptione. fol. 68. colum.1.nume.60

De litera M.

MACVLARI dicitur quod non ab intrinseco, sed ab extrinseco inquinatur. fol.85. colum.1. numero 50
Magnus dicitur Deus in sacra scriptura. fol.71.col. 1.nume.20
Magnum quomodo attribuatur Deo. fol.70.colum.1.nume.50. & 60
Magna dicuntur quæ inueniuntur alia excedere. fol.72.colum. 1.nume.70
Magnitudo diuina quare dicatur infinita. fol.72. colum.2. numero 50
Malefactorum pœna ordinatur ad pacem ciuitatis. fol.52. col. 2.nume.70
Malitia & virtus in quo differant. fol.41.columna secunda, numero 70
Malum an cadat sub prouidentia. fol.52.col.2.nu.50
Malum an sit totaliter per diuinam prouidentiam impeditum, fol.52.col.2.nu.70
Malum an sit ex quadam debilitate causæ, an ex defectu boni. fol.51.col.1.nu.60
Malum corporis quod esse dicatur. fol.49.col.1.nu 70
Malum cum nihil sit per seipsum, sed solum virtute boni, an sit primum principium causatiuum, fol. 52. columna secunda, numero 20
Malum cum non sit totaliter priuatum bono, sed aliquo particulari bono, sequitur quod hoc ipsum quod est malum non sit aliqua res per se existens.
Malum desiderare, est ex defectu virtutis desiderariuæ. fol.53. col.1.nu.70
Malum dicitur fieri non ex aliqua virtute actiua, sed propter infirmitatem & defectum virtutis. fol.53.columna prima, numero 50
Malum est quædam infirmitas seu debilitas potentiæ, vel totaliter impotentia. fol 53 col.2.in princ.
Malum essentialiter acceptum, neque est aliqua pars alicuius existentis, neque est vniuersaliter existens. fol. 41. colum.2. in princip.
Malum est priuatio boni. fol.41.col.2.nu.40
Malum est sine vita, sine mente, & sine ratione, & est imperfectú. fol 52.col.1.nu.60
Malum in animalibus non est ex materia, sed ex inordinato motu arbitrij. fol 50.col.1.nu.70
Malum in dæmonibus quid nam sit. fol. 47. columna secunda, numero 40
Malum in dæmonibus quomodo sit. fol.53.columna prima, numero 60
Malum in hominibus cur sit fol.47.col.2.nu.30
Malum in qualibet natura est recessus ab ordine illius naturæ, fol 49.col.1.nu.40
Malum inquantum huiusmodi, non est generatiuum aut nutritiuum alicuius fol.50.col.1.nu.50
Malum neque est in existentibus, neque est de numero non existentium, fol.41.col.2.nu.40
Malum nihil est secundum naturam fol.47.col.1.nu 50
Malum non corrumpit incorruptibilia, sed ea quæ sunt corruptionis susceptiua. fol.47.col.1.nu.30
Malum non esse ex aliqua causa determinata probatur tribus rationibus. fol.51.col.1.nu.20

Malum

Malum non est aliquod existens secundum suam naturam. fol. 41.col.1.nu.10
Malum non est in Deo, neque ex Deo, fol.45. columna. 1. numero 70
Malum non est res quæ subdatur diuinæ motioni. fol.45.col.2. numero 40
Malum non est æternum, & causatiuum quoddam primum principium. fol.52.col.1.nu.80
Malum non potest esse in ipso bono, sicut nec frigidum in igne. fol.45.col.2.nu.10
Malum per accidens an conferat ad pulchritudinem & perfectionem vniuersi. fol.42 col.2.nu.40
Malum per seipsum non est aliquod existens, fol.41. colum.1. numero 10
Malum quid sit, & vnde originem sumpserit, fol. 40. colum. 2. numero 50
Malum secundum quod est malum, nullam substantiam facit, neque generationem, sed causat solummodo malum & corruptionem existentium, fol.42.col.2.nu.50. & 60.
Malum secundum seipsum est corruptiuum, sed generatiuum nó nisi per accidens. fol.42.col.2.nu.70
Malum vniuscuiusque opponitur eius proprio bono. fol.52.col. 2.nume.30
Malum vnde inuenitur in rebus, fol.41.col.2.nu.70
Malum vtrum ex bono causetur, fol. 50. columna secunda, numero 20
Mala quomodo possint esse, diuina prouidentia existente. fol.52 col.2.nu.50
Malorum causæ quæ sunt apud Deum, sunt ipsæ virtutes quæ faciunt bonum. fol.50.colum.2. numu.70. & fol.51. colum.2. in princip.
Manuductio suscitatiua quare sit dicatur. fol.7. columa. 1. numero 60
Materia prima desiderat bonum. fol.40.col.1.nu.70
Materia quare dicatur instabilis. fol.50 col.1.nu.80
Materia quomodo sit complementum vniuersi. fol.50.colum.1. numero 20
Materia secundum Platonem comparatur nutrici, fol.50.col.1. numuro 50
Materia vtrum sit malum secundum quod est materia. fol.49.colum.2.nu.40
Mens nostra est passibilis per accidens ex vnione ad corpus, & materialis efficitur secundum effectionem ad res materiales, fol.8.col 2.nu.80
Mens nostra habet duo ad intelligibilia cognoscenda. fol.62. col.2.nu.60
Mens nostra quomodo moueatur ad contemplationem intellectiuam per sensibilia, fol.36.colum.2. in princip.& nume.10. & 20
Mentis omnis, omnis rationis, & omnis rationis principium est diuina sapientia. fol.64.col.1.nu.60
Mentes diuinæ mouetur circulariter illuminationibus pulchri & boni. fol.33.col.1.nu.70
Mentium sanctarum conditiones quæ in Deum extenduntur, quæ sint. fol.6.col.1.nu.60.& 70
Monas quid designet, fol.8.col.1.nu.20
Montes & colles quare dicantur æterni. fol.79. columa.1.numero 10
Moueri est proprium opus mobilis, inquãtum est mobile, fol.82. col.2 nu.70
Moueri quæ volunt semper & non quiescere, pacem desiderant, fol.82.col.2.nu.70
Motus Angelicarum mentium distinguitur in circularem, rectú & obliquum, fol.33.col.1.nu.40
Motus Angelorum & animarum quales sint, fol. 33. colum.1. numero 10
Motus circularis animæ in quo compleatur, fol. 33. colum.2. numero 40
Motus circularis inuenitur etiam in rebus sensibilibus, fol. 34. col.1.in princ.
Motus solus circularis potest esse perpetuus, fol. 39. colum. 1. numero 20
Motus differentiæ quomodo attribuantur Deo, fol.76.colum.1. numero 80
Motus obliquus in animi ex vniformitate & difformitate quomodo attenditur, fol 33.col.2.nu.50
Motus obliqui proprietas quæ nam sit, fol. 33. colum. 1. numero 50
Motus est duplex secundum Aristotelem, fol.33.colum.1.nume. 20 & 30
Motus qui sunt ad fines secundos. ordinantur ad motum qui est ad finem vltimum, fol 33.col.1.in princ.
Motus recti proprietas quæ sit, fol.33.col.1.nu 50
Motu in circulari tria consideratur, fol.76. columna secunda, nume. 30
Motuum animæ distinctio, fol.33.col 2.nu.60
Multa quæ sunt numero, sunt vnum specie, sicut etiam multa individua, fol.87.col.2.nu.60
Multitudo nulla est, quæ non participet vno, fol.87. colum.2. nu.50.& 60
Multitudinis elementum est vnum, fol.83.col.1.nu.60
Mundicia quorumcumque præexistit in vno non diuisim, sed collectiuæ, fol.85.col.2.nu.80
Mundiciæ conuenit diligentia & claritas, fol.86. colum.1.in principio.
Mundiciæ tres gradus. fol.85.col.1.nu.40
Mutabilia omnia dicuntur imperfecta, fol.87.col.1.nu.50
Mutabilitatis principium quomodo sit materia, fol.50.colum.1. & 2.nume.80

De litera N.

NATVRA diuina vnit omnia sibi ipsi per influentiam suorum donorum, & ad se ordinat sicut ad vltimum finem. fol.81.col.1.nu.40
Natura particularis dicitur principium motus alicuius rei determinatæ, fol.49.col.1.nu.50
Natura vniuersalis dicitur causa vniuersalis omniú eorum quæ naturaliter fiunt. fol.49.col.1.nu.20
Natura vniuersalis quæ dicatur Platoni & Aristoteli, fol.57. col.1.nume.70
Natura vniuersaliter dicitur vis actiua primi corporis, fol. 49. col.1.nume.40
Naturæ malum est non posse pertingere ad ea quæ pertinent ad perfectionem propriæ naturæ. fol.49.col.1.nu.60
Naturæ propriæ rerum sunt a Deo. fol.58.col.1.in princ.
Naturæ vniuersali nihil potest contrariari, fol. 49. colum. 1. numero 50
Naturalis vita in hominibus in aliquo est conformis vitæ angelicæ. fol.61.col.1.nu.70
Naturalia quæ sunt, semper manent, fol. 40. columna secunda, numero 40
Naturaliter quod alicui conuenit semper ei conuenit, fol. 46. col.2.nu.80
Necessarium quid nam significet. fol.50.col 1.nu.40
Nostrij opinio de Incarnatione Domini Nostri Iesv Christi. fol.8.col.1.nu.60.& 70
Nomina Dei quæ designãt gubernationem quæ nam sint, fol.84 col.2.nu.70
Nomina diuersa Deo attributa, fol. 50. colum.2. nume. 50. & sequentib.
Nomina diuina, de quibus in hoc articulo agitur, cõmunia sunt trinitati. fol.13.col.1.in princ.
Nomina durationis sunt æuum & tempus, fol.77. colum.1.numero 50
Nomina omnia conuenientia Deo laudantur in sacris scripturis propter trinitatem perfectam, fol.13.col.1.nu.60
Nomina omnia designantia effectum in creaturas pertinent ad diuinam essentiam, fol.14.col.2.nu.40
Nomina omnia Deo conuenientia insunt toti deitati secundum perfectum modum loquendi de Deo, fol.14.col.1.nu.20
Nomina singula cum determinate aliquid significant distinctum ab alijs, venientia in diuinam prædicationem non significant illud finite, sed infinite, fol.12.col.1.nu.60
Nominatio Dei & iustitiæ intelligitur in æqualitate, fol.76.col. 2.nume.70
Nominationes corporales Dei accipiuntur per signa sensibilia, fol.74.col.2.nu.70
Numerus habet primam rationem mensuræ, eum per eum etiã quantitates continuæ mensurentur, fol.72.col.2.nu.50
Numerus omnis a diuina sapientia procedit, fol. 72. colum. 2. in princip.
Numerus vniformiter præexistit in vnitate, fol. 57. columa. 1. numero 50

De litera. O

OBLIQVVS motus quomodo Deo attribuatur, fol.76.col.2 nu.10
Occasio mali alicuius potest aliquid esse, quod tamen secundum se est bonum, fol.50. colum.1. numero 80
Omne id quod est per accidens, reducitur ad id quod est per se, fol.35.col 2.nu.20
Omnia quæ sunt & fiunt, propter pulchrum & bonum sunt & fiunt, & ad ipsum omnia inspiciunt, fol.34.col.2.nu.50
Omnibus omnia sunt vnita, fol.88.col.1.nu.30
Omnipotens cur dicatur Deus, fol.77.col.1.nu,70
Omnitenens dicitur diuinitas, inquantum omnia tenet, fol.77. colum.2.nu.50

Operans

Universidad de Deusto
Biblioteca

Operans ex amore aliquid, per se ipsum operatur illud tãquam sibi beneplacitum. fol. 39. col. 1. in princ.
Operatio Dei est semper circa seipsum, fol. 76. columna prima, numero 10
Operatio intellectualis in nobis potest peruerti in falsum opinionem, nec potest esse continua, fol. 61. col. 1. nu. 50
Operatio & motus a quo incipiant, fol. 7. col. 1. nu. 20
Operatio motus non curuatur, sed semper in directum procedit secundum Dei dispositionem. fol. 76. col. 2. in princ.
Operatio omnis est secundum modum formæ quo aliquis operatur, fol. 65. col. 1. nu. 10
Operatio vniuscuiusq; rei cùm ex appetitu causetur, sequitur quod omnis actio cuiuscunque rei ex amore causetur, fol. 35. col. 2. nu. 70
Opinio aliquorum stulta de iustitia Dei, fol. 70. colum. 1. numer. 50. & 60
Ordines rerum conseruantur a diuina virtute, fol. 68. colum. 1. numero 50
Originis & Arrij error circa id quod Deus filius sit vmbra bonitatis, fol. 10 col. 1. nu. 50

De litera P.

PARS non est perfecta nisi in toto, fol 35. colum. 2. numero 50
Paternitas omnis in cœlo, & in terra à Deo patre nominatur, fol. 8. col. 1. nu. 40
Participationes tripliciter considerantur, fol. 84. col. 1. numero 80
Participationum & participantium substantificator est Deus, fol. 84. col. 1. nu. 80
Paruitas diuina manifestatur per differentiam ad alia parua, fol. 73. col. 1. nu. 40
Paruum attribuitur Deo in sacra scriptura, fol. 72. colum. 1. numero 30
Paruum diuinum est comprehensiuum omnium, sed est incomprehensibile ad omnibus, fol. 73. col. 1. nu. 50
Paruum diuinum est sine termino & sine definitione, fol. 73. col. 1. nume 50
Paruum quod de Deo dicitur nulla mensura comprehendi potest, fol. 73. col. 1. nu. 40
Paruum quomodo accipiatur in Deo, fol. 73 col. nu. 20
Parui & subtilis res proprietates. fol. 72. col. 2. nu 70
Passiones quæ nam dicantur, fol. 42. col 1. nu. 60
Paulus passus ecstasim, Deo viuens, non viuebat vita suiipsius, fol 38. col. 1. nu. 30
Paulus raptus in tertium cœlum audiuit arcana verba quæ non licet loqui. fol. 6. col. 1. nu. 20
Pax diuina est principalis congregationis causa, fol. 79. col. 2. numero 20
Pax diuina est vnitiua omnium, fol. 79. col. 2. nu. 60
Pax diuina facit omnia ad se inuicem concreta, fol. 80. col. 2. numero 80
Pax diuina non solum coniungit extrema extremis per media, sed etiam vlterius coniungit omnia sibi ipsis, fol. 81. colum. 2. numero 50
Pax diuina procedit ad omnia secundum quòd per suam similitudinem omnibus se tradit iuxta proprietatem vniuscuiusq; rei, fol. 82. col. 1. nu. 30
Pax facta per Christi Incarnationem nos liberauit a peccatis, fol. 83. col. 1 nu. 80
Pax est generatiua & operatiua consensus & connaturalitatis, fol 79. col. 2. nu. 70
Pax nulla creata est per se subsistens, fol. 80. columna secunda, numero 80
Pax perfecta conseruat propriam naturam singulorum in sua mundicia & puritate non permixtam extraneo, sed discretam ab eo. fol. 82. col. 2 nu. 20. & 30
Pacis diuinæ effectus in anima rationali quomodo ad vnitatem reducatur, fol. 81. col. 1. nu. 60
Pacis emanatio a Deo est super omnem susceptibilitatem rerũ, fol. 82 col. 1. nu. 40
Pacis perturbatæ signum est strepitus & clamor, fol. 80. col. 2. numero 20
Pacis ratio consistit in vnitate & quiete, fol. 82. colum. 1. numero 70
Pacis vnitas in tranquilitate ordinis consistit, fol. 80. colum. 1. numero 50
Pacem diuinam desiderant omnia, inquantum est omnium vnitiua, fol 79. col. 2. nu. 70
Pacem diuinam, secundum quod in se est, nullus hominum, neque aliqua existentium creaturarum comprehendere potest, fol. 80. col. 2. nu. 10
Pacem habere in se ipso quomodo proprie aliquis dicatur, fol. 79. col. 2. in princ.
Pacem quæ habent, ex hoc ipso quietem quandam habere videntur, fol 80. col. 2. nu 40
Pacem quomodo dicantur habere homines, fol. 79. colum. 2. numero 50
Pacem quomodo omnia desiderent, cum sint diuersa, fol. 82. col. 1. nu. 20. in tex.
Peccare in cognitione quid nam sit, fol. 53. col. 1. nu. 80
Peccare in desiderio, est quædã infirmitas desiderij, fol 53. col. 1 numero 80
Peccans qui ex ignorantia videtur peccare, an a peccato excusetur, fol. 52. col. 1. in princ.
Peccatum ex intensione dependet. fol. 51. col. 2. nu. 40
Peccatum quomodo dicatur esse in natura, in arte & in voluntate, fol. 52. col. 1. nu. 50
Peccatorẽ excommunicans non peccat, sed ille peccat qui facit aliquid excommunicatione dignum, fol. 46. colum. 2. numero 60
Perfici quomodo aliquid dicatur, fol. 7. col. 1. nu. 70
Perfectio ad rationem boni pertinet, fol. 52. col. 1. nu. 60
Perfectio omnium est ipse Deus, fol. 12. col. 1. nu. 20
Perfectionis diuinæ differentia ad ea quæ dicuntur perfecta in creaturis, fol. 86. col. 1. nu. 60
Perfectionum ꝓcessiones Platonici reducebat ad diuersa principia, fol. 12. col. 1. nu. 30
Perfectum aliquid dicitur multipliciter, fol. 86. colum. 2. numer. 60. & 70.
Perfectum est cui nihil deest, fol. 85. col 1. nu 50
Perfectum opponitur infinito. fol. 87 col. 1. nu. 10
Perfecta & imperfecta an fiant per bona, fol. 43. colum. 1. numero 70
Perfecta quæ dicantur secundum suam naturam, fol. 87. col. 1. numero 60
Perfectissimum in homine quid nam sit, fol. 86. colum. 2. numero 70
Personarum distinctio vtrum tollatur per nomina quæ dicuntur de Patre, & attribuuntur Filio & Spiritui sancto, fol. 14. col. 1. nu. 50
Platonicorum error de alijs, fol. 84. col. 1. nu. 50. & 60
Platonicorum error qui vniuersales effectus in intelligibiliores causas reducebant, fol. 54. col. 1. nu. 80
Platonicorum opinio de Deo, fol. 83. col. 2. nu. 80
Platonicorum opinio qui ponebant & tempus & ipsum esse separata subsistere Deo fol. 55. col. 2. in princ.
Platonici volentes omnia composita & materialia reducere in principia simplicia & abstracta posuerunt species rerum separatas, fol. 3. col. 2. nu. 50
Pœna vnius emendatur alius, fol. 52. col. 2. nu. 70
Potentia magna quæ nam dicatur, fol. 77. col. 1. nu. 80. & col. 2. numero 30
Potentiæ defectus circa quæ sit, fol. 53. col. 2. nu 10
Principiandi modus quis Deo attribuatur, fol. 77. colum. 2. numero 60
Principes dominantur his quæ sunt in æuo, Deus autẽ toti æuo, fol. 69. col. 1. nu. 70
Principium cuiuscunque vitæ procedit a vita diuina, fol. 60. col. 2. nume. 70
Per principium, hoc est Deum, existunt omnia existentia, et viuunt omnia viuentia, fol. 7. col. 1. nu. 30
Principiũ omne est ex Deo, sicut ex principio effectiuo, fol. 34. col. 2. nume. 40
Principia in omnibus generibus sunt parua quantitate, sed magna virtute, fol. 73. col. 1. nu. 10
Principia & conclusiones sunt ex eodem genere, fol. 4. colum. 2. numero 10
Priuata & priuatio firmantur per bonum, fol. 44. colum. 1. numero 40
Priuatio quomodo se habeat ad rationem mali, fol. 50. colum. 2. numero 10
Priuationis & materiæ differentia, fol. 49. col. 2. nu. 40
Profunditas Dei quid nam sit, fol. 74. col. 2. nu. 70
Proportiones in sonis dicuntur armoniæ, fol. 34. colum. 1. numero 60
Proportiones quædam sunt conuenientes secundum naturam & conditionem rerum & quædam non conuenientes, fol. 34. col. 1. nu. 50
Prouidentia Dei deificat eos qui conuertuntur ad ipsum per participationem similitudinis, non per proprietatem naturæ, fol. 86. col. 1. nu. 50
Prouidentia diuina an ad omnia existentia se extendat, fol. 52. col. 2. nu. 60
Prouidentia diuina non attribuit tantan bonitatem vni particulari enti, sicut toti vniuerso, fol. 53. columna prima, numero 30
Prouidentia diuina quomodo bene vtatur malis, fol. 52. colum. 2 numero 70
Prouidentia est conseruatiua vniuscuiusque rei, fol. 53. col. 1. in princ.
Prouidentiæ effectus quis nam sit, fol. 52. col. 2. nu. 60

Proui-

Prouidentia finis quis nam sit. 86. col 2. num. 20
Prouidentiæ nomine quid nam intelligatur. fol. 85. colum. 2. num. 50
Prudentia & cognitio est a sapientia. fol. 63. columna prima, numero 40
Pulchritudo per se quid nam dicatur. folio 84. columna secunda. num. 50.
Pulchrum & bonum cum sit finis omnium, consequens est quòd amabile, desiderabile & diligibile ab omnibus. fol. 35. colu. 1. num. 30
Pulchrum & bonum est diuersimode causa rerum. fol. 34. col. 2. num. 40
Pulchrum & bonum est causa motuum mentium & animarum. fol 33. col. 2. nu. 80
Pulchrum & bonum non solum est causa productiua omnium creaturarum, sed etiam conseruatiua, & causa finalis. fol. 34. colum. 1 num. 20
Pumire non est malum simpliciter & secundum se, sed est secundum se bonum, cum sit iustum fol. 45. columna secunda, numero 60
Purgatio, illuminatio, & perfectio, vtrum sit diuinæ scientiæ assumptio. fol. 7. col. 1. nu. 30. & 40
ad Purgationem quor requiruntur. fol. 7 col. 1. nu. 40
Puritas intellectus & splendor quomodo sit in angelis. fol. 63. col. 2. num. 60
Puritas rei non hæbetatur per perfectam vnionem. fol. 81. col. 1. num. 40
Purum vel mundum quid nam dicatur. fol. 37. columna 2. numero 80

De Litera Q.

QVANTITAS discreta quæ nam sit. fol. 34. col. 1. num. 60
Quantitas vnitas est æqualitas. folio 76. colum. 2. num 50
Quantitas differentiæ quæ nam sint. fol. 34. col. 1. numero 50
Quantitatum ex determinatione consurgit proportio, quæ est habitudo vnius quantitatis ad aliam. folio. 34. colum. 1. numero 50
Quies & immobilitas coniungitur paci sicut silentium. fol. 80. col. 2. num. 40

De Litera R.

RADIVS superstantialis non solum est collocatus super mentes humanas, sed etiam super mentes cælestes, siue Angelicas. folio 9 columna 2. numero 50
Radix virtuosa quæ nam dicatur. fol. 77. col. um 2. numero 30
Ratio aliquando ponitur pro causa, & sic Deus dicitur ratio, quia omnes causas secundas in seipso causaliter præaccepit. fol. 66. col. 1. nu. 80
Ratio dicitur aliquando aliquod simplex abstractum. fol. 66. col. 2. in princ.
Ratio diuina est magis simplex super omnem simplicitatem, & est separata ab omnibus. fol. 66. col. 2. nu. 20
Ratio diuina quid nam sit. fol. 66. col. 2. num. 40
Rationis nomen quatuor habet significata. fol. 66. columna 1. num. 70
Rationis proprium est transire, siue discurrere ab vno in aliud. fol. 33. col. 2. nu. 50
Rationalia supereminent sensibilibus. fol. 54. col. 1. nu. 60
Regnator seculorum dicitur Deus. fol. 85. colum. 1. in princ. & Deus deorum. ibidem
Regnum Dei est regnum omnium seculorum tam temporalium quam æternorum. fol. 79. col. 1. nu. 60
Regni diuini ordinatio qualis sit fol 86. col. 1. nu. 40
Regni nomine quid nam intelligatur. fol. 85. col. 1. nu. 60
Regni ratio quomodo haberi debeat. fol. 86 col. 1. nu. 10. & 10.
Regis imperfectio quomodo consideretur. 87. col. 1. nu. 40
Regis, qui multitudis regendæ curam habet, officium. fol. 85. col. 1. num. 80
Regimen vniuersi est optimum. fol. 11. col. 2. num. 80
Res non sunt factæ vt imitentur superiora entia, sed quod in eis impleatur quod diuina sapientia ordinauit. fol. 59. col. 2. n. 70
Res simpliciter supernaturalis & infigurabilis multipliciter componitur per varietatem diuisibilium signorum. fol. 8. col. 2. num. 50
Rei perfectio in quo consistat. fol. 7. col. 1. num 30
Rerum differentiæ, quæ causantur ex Pulchro & bono secundum diuersos modos causandi, qui attribuuntur pulchro & bono, quæ nam sint. fol. 34. col. 1. numero 40
Rerum primum principium esse Deum asserunt Platonici. fol 3 col. 2. num. 70
Rerum spiritualium melioratio in quibus consistat. fol. 7. col. 1. num. 30
Rebus in naturalibus quæ generant sibi similia, non semper manent eadem. fol. 74. col. 1. num. 80

De Litera S.

SALVATIO, liberatio, & inæqualitas, sunt iusticiæ effectus. fol 67. col. 1. nu. 40
Saluationis ratio an consistit solum in hoc quod Deus omnino eripit a malis. fol. 7 col 2. nu. 70
Saluationis ratio primo consistit in conseruatione in bono, & hoc multipliciter fol. 70. col. 2. num. 80
Sancta quomodo dicantur contaminari. fol. 46. col. 1. nu. 70
Sanctitas dicitur mundicia quæ est libera ab omni immunditia, & perfecta, & immaculata. fol. 85. col. 1. nu. 40
Sanctitas, regnum, dominatio, & deitas, omnia hæc sunt in Deo fol. 85. col. 2. num. 70
Sancti & reges quibus Deus comparatur qui nam sint. fol. 86. colum 1. num. 70
Sancti quomodo dicantur illi qui faciunt iniuriam rebus diuinis. fol. 70. col 1. num. 80
Sanctum non est dandum canibus. fol. 12. columna 2. numero 50. & 60
Sapiens non disputat contra negantem principia. fol. 14. col. 1. num. 60
Sapiens dicitur Deus inquantum sapientiam tradit omnibus sapientibus. fol. 72. colum. 1. num. 60
Sapientia Deo attribuitur, inquantum in ipso præexistit omnis sapientia. fol 67. col. 1. num. 70
Sapientia Dei est abscondita ab oculis omnium viuentium. fol. 54. col. 1. num. 70
Sapientia diuina cur dicatur irrationabilis. fol. 63. col. 1. num. 10. & cur amens. ibidem.
Sapientia Dei est Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. 63. col. 1. num. 40
Sapientia est mobilior omnibus mobilibus. fol. 72. columna 1. numero 40
Sapientia diuina est principium a quo tota cognitionis emanatio incipit: & substantificatrix, & perfectio, & custodia, & finis. fol. 64. col. 1. num. 60
Sapientia diuina est super omnem sapientiam. fol 62. colum. 1. num. 70
Sapientia quare remoueatur a Deo. fol. 65. col. 2. num. 50
Sapientiæ Christianæ principes pro veritate indies mortificantur. fol 66. col 2. 70
Sapientiæ & cognitionis in Deo abundantia sub nomine thesaurorum comprehenditur. fol 63. col. 1. num. 50
Sapientiæ diuinæ in contemplatione homines decipiuntur. fol. 62. col. 2. num. 50
Sapientiæ humanæ principiis inniti possumus, in quibus ea traduntur quæ hominibus cognoscibilia sunt, & dicibilia. fol. 4 col. num. 60
Sapientiæ, mentis, rationis, veritatis & fidei differentia. fol. 62. col. 1. num. 20
Sapientiæ nomen extenditur ad omnia intellectualia, rationalia & sensibilia. fol. 54. col. 1. num. 60
Sapientiæ nomen prout in rebus creatis accipitur, significat aliquid distinctum a Iustitia, vt puta in determinato genere & specie existens. fol. 12. col. 1. num. 60. in diuinis autem significat aliquid infinitum. ibidem
Sapientiæ quæ adiungantur. fol 66. col. 1. num. 10. in tex.
Scriptura sacra est verissima, quia reuelata & tradita a Deo. fol. 5. col. 1. num. 10
Scriptura sacra quædam tradit de trinitate vnite, & quædam discrete. fol. 14. col. 2 in princ.
Sæculum quodnam dicatur. fol. 55. col. 1. num. 60
Senectus & antiquitas quare Deo attribuantur. fol. 78. col. 1. numero 70
Seniora dicuntur quæ sunt tempore priora. fol. 78. columna 2. in princ.
Sensibilia sunt præambula ad intelligibilia. fol. 36 columna 1. numero 70
Sensus inquantum est cognitio quædam, est quædam participatio diuinæ sapientiæ. fol. 54. col. 1. num. 60
Seruus immundiciæ quis nam dicatur. fol. 85. col. 1. num. 40
Sessio & statio quomodo attribuantur Deo. fol. 75. columna 2. num. 30. in tex.
Similis dicitur Deus in sacra scriptura, inquantum ipse facit aliqua sibi similia. fol. 72 col. 1. num. 30
Similia dicuntur aliqua secundum quod conueniunt in aliqua forma. fol. 75. col. 2. num. 20

Universidad de Deusto
Biblioteca

TABVLA COMMENTI.

Simonis opinio de resurrectione mortuorum 61.colum. 2. numero 30
Simplicitas nulla, aut vnitas naturalium rerum diuinæ simplicitati & vnitati comparari potest.folio. 7.columna. 2. numero 70
Simplicitas summe est in Deo.7.col.2.in prin.
Solis ex Dei effectus differentia 59.col.1.nu.60
Solis nostri sensibilis virtutes.59.col.1.n.40
Speciei puritate conseruata non hæbetatur virtus propria consequens speciem.81 col.1.n 40.
Speculum facit in se ipso respondere imaginem alicuius corporis.46.col.2.n.10
Spiritus sanctus est spiritus pacis est dilectionis.83.colum.2. in prine.
Statio & sessio attribuitur Deo,per remotionem omnis passionis vel transmutationis ab ipso.76.col.1.n.30
Subiectum non transit quando fit transitus secundum formam. 71 col.1.n.50
Substantiis superioribus Deus distribuit quasdam proprietates essendi, per quas superiores substantiæ vocantur æternæ.58. col.2 n.10
Subtilitas quare dicatur quædam paruitas. 72. columna. 2. numero 60
Subtile & grossum habent se ad corporis profunditate;sunt longum & brene ad lineam,& tantum & strictum ad superficiem. 72.col.2.n.70

De litera T.

TEmpus est memerus motus secundum prius & posterius.78.col.2.n.70
Tempus omne ex æuum sunt ex Deo.55.colum.2. nume.60
Tempus proprie dicitur quod secundum se est mensura mensura generationis & corruptionis &c.78.columna. 2.numero 70
Tempus quare dicatur Deus 78.col.1.n 60
Tempus sicut se habet ad motum,ita se habet æuum ad ipsum esse 55.col.1.70
Temporis circumlocutiones diuina virtus discernit processibus & congregat restitutionibus 68.col.1.n.60
Temporis & æternitatis differentia.78.col.2.n.80
Temporis nostri congeries appellatur æuum vel æternum.78.colum.2.n.60
Terminatio omnis deriuatur a Deo 87.col.1.n.40
Terra in medio mundi collocatur 61.col.n.10
Timore qui seruiunt,contra proprium voluntatem subduntur. 77.col.2.n.60
Totalitas secundum Platonicos quæ nam dicatur.13.col.1.numero 60
Totum dicitur quod diuiditur in partes vel integrales.75.col.1. nu.50
Transmutabilia non pugnantia non transire ad contraria.70. col.1.n 50
Transitus superiorum ad inferiora quid nam dicatur.71.col.1. nu.40
Trinitati quomodo attribuatur vnitas. 88 columna.2. numero 20.30
Turpe quod dicitur, non est totaliter malum nihil retinens de bono,sed est bonum minoratum a debita perfectione.49. col. 1.n.70

De litera V.

Varia omnia & confusa & permixta sunt vitanda. 14.col.2.nume.80
Variebilitatis principium quid nam sit.73.columna. 2. numero 50
Veritas diuina excedit omnes terminos, & fines quarumcunque cognitionum.9.col.2.in prin.
Veritas existentium radicaliter consistit in apprehensione rerũ. 63.col.2.n.60
Viæ tortuosæ & difformes sunt causa erroris.39.columna.2.numero 30
Viæ vniformitas præseruat ab errore. 39.columna. 1. numero.30
Viuens vnum ex alio generari posse,ex diuina vita est.61.col.2 nu.70
Viuentia in corporalibus quæ proprie dicantur.60.columna.2. nu.40
Viuentia omnia sunt à primo viuente. 3. colu.na.1.numero.60
Viuentium diuersitates ex virtute diuinæ vitę prosedunt.f.61. col.2.nu.80.& seq.
Vita diuina extenditur etiam ad dęmonum vitam 61.col.2. numero 60
Vita diuina laudatur ex omni vita propter eius fœcunditatem, quæ producit omnes vitas.fo.62.co.1.in princ.
Vita diuina laudatur ex sapientia tripliciter: fol.62.column.1 numero 60
Vita diuina quare dicatur bona & æterna.62.column.1. numero 60
Vita de per se est,quæ inest viuentibus,quæ non distinguitur secundum rem, sed secundum rationem tantum a viuentibus. fol.56.co.1.nu.70
Vita nostra est multis indigens, diuina vero magis superabundanter plena.fo.62.co.2.nu.20
Vita nulla est præter naturam.fo.61.col.2 nu.30
Vita omnis & immortalitas est a Deo. folio 57. columna. 2.numero 50
Vita participata destructa in creatura, destruitur omnis vita.folio 60.col.2 nu.80
Vita per se est Deus.fo.56.col.1.nu.70
Vita per se existens non est participatio.fo. 56.column.1.numero 70
Vita existentia est ipsa incorruptibilitas sempiterni motus angelici.fo.60.col.2.nu.50
Vitæ nomen extenditur ad omnia viuentia.fol.54. columna 1. numero 60
Vitæ nomine ostenditur in Deo causalitas omnis vitæ. fol.60. columna.2.nu.10
Virtus amoris mouet superiora ad prouidendum inferioribus. fol.37.co.1.nu.60
Virtus Dei quintupliciter dicitur infinita. folio 67.col. 2. numero 10
Virtus Dei quomodo dicatur infinita. folio 67. columna 2. in princip.
Virtus diuina plus extenditur quam esse creatum.fol. 58.col.2. nu.50
Virtus & malitia in quo differant.fo.41.co.2.nu.70
Virtus propter tria Deo attribuitur.fo.60.co.1.n.70
Virtue quomodo dicatur bonum hominis.folio.37. colum.2.in princ.
Virtutis cognitiuæ, & appetitiuæ differentia. folio 37.co.1.numero 70
Virtutis contrarietas ad malum quæ nam sit.folio 42.column. 1.in prine.
Virtutis diuinæ distributio propter sui infinitatem procedit ad omnia existentia fo.67.co.2.nu.60
Virtute multa cognoscimus,quæ acta non speculamur. fol. 4. co.2.in princ.
Virtutem nullam quod vniuersaliter non habet, omnino nõ est fol.68.col.2.nu.60
Ad virtutem quid pertineat.fo 57.co.2.nu.50
Virtutes intelligibiles nostræ naturalis rationis etiam superfluunt, quando anima nostra Deo conformata immittit se rebus diuinis fol.36.co.1.nu.70
Virtutes inter morales sola iustitia magis proprie Deo attribuitur.fo.69.co 2.nu.50
Virtutes omnes morales præter iustitiam, sunt passiones, quæ in Deo locum non habent. folio 60. columna 2. numero 50
Virtutes omnes radicantur in anima sicut in communi radice. folio 57.col.2.in princ.
Virtutes omnes secundę a prima per quandam similitudinem deriuantur,& in eandem redeant. fo.40.n.50
Virtutes & vitia pertinent ad voluntatem. folio 42.co.1.n.50.
Vniformitatem nominis amoris diuini multi non capiunt,nempe insipientes.fo.36.co.2.nu.70.& quare ibidem.
Vniuersalis causæ virtus non potest comprehendi aut mensurarum.fol. 61.col.2.nu.50
Vnita quæ sunt,diuina virtus ea confirmat ad quandam amicitiam sui, & communionem.fol.68.col.1.nu 40
Vnitas attribuitur rebus multipliciter. fol.81.column.2.numero 60.& 70
Vnitas est omne omnem numerum. fol. 57. columna 1.numero 10
Vnitas habet in seipsa omnem numero. folio 57. columna 1. nu.50
Vnitas nostra non est ita perfecta. vt omnem diuersitatem excludat. folio 7.col.2.nu.70
Vnitas,et numeri propinqui vnitati sunt priores iis qui multum processerunt.73. colu.2.nu.10
Vnitas prima innunitur in qualibet dispositiona numerorum. folio 57.co.1.n.50
Vnitas quare excedat numerum.fo.72.co.2.nu.80
Vnitas quædam consideratur in multitudine, & quomodo. folio 34.co.1.n.60

Vnitas

Vnitatis nomen cur Deo attribuatur. fol. 7. columna secunda, nume.60.& 70
Ex vnitate diuina mirifica duo nobis proueniunt.fol.7.colum.1 numero 70
Vnitio & concretio in amore naturali est ex quadam conuenientia naturali fol.39.col.2.nu.40
Vnitio & discretio in diuinis qualis sit. fol. 14. columna. 2. numero 70
Vnitio quomodo differat a concretione. fol.39. columna. 2. in princip.& nu.10
Vnitio ad rationem pacis spectat.fol.80.col.2.nu.40
Vnitio sanctarum mentium ad Deum, qui est super omne lumẽ fit per remotionem a cunctis existentibus. fol.10.columna. 1. numero 80
Ex vnitione partiũ resultat forma quæ est perfectio totius. fol. 34.col.1.nu.70
Vnum an sit prius omni multitudine,& eius principiũ. fol.88. col.1.nu.20
Vnum attribuitur Deo duabus de causis. fol.87. columna. 2. in principio.
Vnum est causa omnium ingressibiliter. fol. 87. colum. 2. numero 20
Vnum est principium elementare omnium elementatorum. fol. 88 col 1.nu.50
Vnum omnia in se continet tanquam principium omnium. fol. 88.col.1.nu.70
Vnum primum quid significet apud Platonicos. fol.3.colum.2. numero 60
Vnum quare ametur.fol.37.col.2.nu.30
Vnum quinque modis habet rationem principij. fol.88.col.1. numero 60.& 70
Vnum quod est omnium causa quale sit.fol.87.col.2.nu.50
Vnumquodque in se est vnum fol 8.col.1.in princ.
Vnum quomodo attribuatur Deo. fol.83. columna.1. nume. 10. in textu.
Vnum vtroque modo de numero prædicatur. fol. 87. colum.2. numero 40
Vnum vtrum sit causa omnium existentium. fol. 87. colum. 2. numero 30
Vocibus non est standum quando constat de sensibus.fol.36 colum.1.nu.60
Voluntas nostra non est causa rerum, sed a rebus mouetur: voluntas autem Dei est causa rerum.fol.38.col.1.nu.60.

De litera Z.

ZElantes res terrenas, & inhærentes rebus materialibus omnino ceciderunt a diuino amore. fol 70 colum.1. numero 70
Zelotes dicitur Deus,quia per eum fiunt Zelabilia. fol. 38.col.1.nu.60.& 70
Zelus humanus quomodo differat a diuino. fol.38. columna.1. numero 60
Zelus humanus est amor intensus non patiens consortium in amato.f.38.col.1.nu.50.
Zelus importat quandam intensionem amoris. fol.38.colum.1. numero 50
Zelus in nobis causatur ex pulchritudine & bonitate. fol. 39. colum.1.nume.60

FINIS INDICIS.

SERIES CHARTARVM

A B C D E F †.

Omnes sunt quaterniones præter F. quæ est ternio.

Apud hæredes Nicolai Beuilaquæ 1581.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca